

বাণৰজা।

(পৌৰাণিক নাটক)

—*—

সাহিত্যিক পেন্‌নাৰ,

ৰায় পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱা বাহাদুৰ,

এম, আৰ, এ, এচ, (লণ্ডন)

ৰচিত।

—:—

৩য় ভাগৰণ।

১৯৫১।

স্বত্বাধিকাৰী—

শ্ৰীযুত হৰকৃষ্ণ গোহাঞি বৰুৱাৰ

অনুমতিক্ৰমে

বি, আৰ, কলিতা এণ্ড কোম্পানীৰ দ্বাৰায় প্ৰকাশিত।

পোৱাৰ ঠাই

বেচ—২, ছটকা মাথোন।

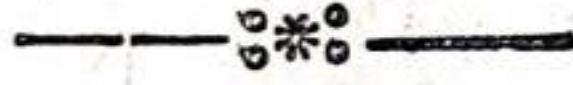
লয়াৰ্চ বুকষ্টল

কলিতা

প্রকাশক
বি, আৰ, কলিতা তেজপুৰ।

তেজপুৰ ভাৰতী প্ৰেছত, শ্ৰীভাৰিৰাম কলিতাৰ দ্বাৰা মুদ্ৰিত।

উছৰ্গা ।

মোৰ

দ্বিতীয়া প্ৰিয়তমা সহধৰ্ম্মিনী,

বাণ-ৰাজ্যৰ জীয়াৰী,

শ্ৰীমতী হীৰাৱতী দেৱীৰ

খোপাত

ইধাৰি

সহধৰ্ম্মীৰ সযতনে ৰচিত

ফুলৰ চাকি ।

গ্ৰন্থকাৰ ।

পাতনি ।

ইং ১৮৯৭ চনৰপৰা ১৯১৪ চনলৈকে ১৭ বছৰ মই একেৰাহে "তেজপুৰ
অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতিসাধনী সভা"ৰ সম্পাদক থকাৰ কালতে সভাৰ
বৰ্ত্তমান "নামঘৰ" সজোৱা হয় । তাৰ লগে-লগেই, ১৯০১ খ্ৰীষ্টাব্দৰপৰা
প্ৰথম সাত বছৰ "বাণ-ষ্টেজ"ৰ সম্পাদকৰ বিষয়-বাবো মোৰ গাত থাকো-
তেই, "বাণ-ষ্টেজ" নামকৰণ হোৱাৰ সময়ত, সেই নাম অনুযায়ী কাম
হোৱাৰ উদ্দেশে তাত অভিনয় কৰিবলৈ বুলি, "বাণ-ৰজা" নামে নাটক
এখন ৰচনা কৰি দিয়াৰ ভাৰ সভাৰ দুজন সভ্যৰ গাত যুটীয়াকৈ ন্যস্ত হয় ।
সেই সাক্ষিভাৰখনৰ কানমাৰিৰ এমূৰে মই, আনমূৰে মোৰ সমনীয়া সাহি-
ত্যিক বন্ধু ৩হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী । পিচে, সেই নাটমন্দিৰত, আৰম্ভণৰ
কালত, অভিনয় কৰিবৰ উপযুক্ত অসমীয়া নাটকৰ অভাব গুচাবৰ উদ্দেশ্যে
মই স্কুকাঁয়াকৈ খনচেৰেক মৌলিক নাটক ৰচনা কৰাত লাগি থাকিব
লগীয়া হোৱাত, সভাৰ অনুমোদিত নামৰ নাটকখন ৰচনা কৰাৰ যুটীয়া
বাবটো ৩গোসাইদেৱক স্কুকাঁয়াকৈ এৰি দি, মই আজৰি উলিয়াই ললো ।
তেতিয়াৰেপৰা ভালেমান বছৰ তেওঁ ৰাজকৰ্মচাৰীৰ কৰ্ত্তব্য পালনত আৰু
প্ৰত্নতাত্ত্বিক চৰ্চ্চাত মগ্ন থকা হেতুকে আমাৰ যুটীয়া সংকল্পটি কাৰ্য্যতপৰিণত
কৰি উঠিব পৰা নাছিল । তেওঁৰ জীৱন-কালৰ শেহছোৱাত, মই মনত
পেলাই দিয়াত, সেই অৰ্থে তেওঁ মানে-মনে স্ৰষ্টম হৈছিল বুলি মই গম্ পাওঁ ।
কিন্তু, আমাৰ দুৰ্ভাগ্যক্ৰমে, আমাক আথাউনি শোকসাগৰত বুৰাই থৈ,
মোৰ প্ৰিয়তম বন্ধুৰে অকালত পৰলোকলৈ গতি কৰিলে ! সেই অকাল-
বিয়োগত অসমৰ যি পূৰ্বাব-নোৱাৰা ক্ষতি হ'ল, তাৰ বাবে শোক প্ৰকাশ
কৰিবলৈ বুলি, "বাণ-ষ্টেজ"ত মোৰ সভাপতিত্বত, যি শোকসভা বহিছিল,
তাতে মই, আবেগৰ বেগত, উল্লিখিত যুটীয়া বাব স্কুকাঁয়াকৈ লবলৈ মোৰ
প্ৰতিশ্ৰুতি প্ৰকাশ কৰোঁ । কিন্তু সিমানতো 'কিন্তু'ৰে আমাক নেৰিলে !—
সেই অসহনীয় সন্তাপ পোৱাৰ অলপ পাচতে, ওপৰাউপৰিকৈ কেইবাটাও

আপদে পাই মোকো মোৰ স্বৰ্গীয় বন্ধুৰ পিচ-লগোৱাৰ চিন্ দেখুৱালে। তাতে আকো, মোৰ প্ৰণীত "শ্ৰীকৃষ্ণ" পোহৰলৈ উলিওৱা কাৰ্য্যৰ ভৰত মই আন ফাললৈ মূৰ দাঙ্গিব নোৱাৰাত পৰিলে। ইত্যাদি অপৰিহাৰ্য্য কাৰণত, "বাণ-ৰজা" ৰচিত হোৱাত অতিপাত পলম হোৱা দেখি, মই গা টকাই উঠিবলৈ নোপাওঁতেই, চোতে খৰ মাৰি, সেই প্ৰতিশ্ৰুতি পালন কৰিবলৈ মৰসাহ দি ওলালোঁ। পিচে, কিমানলৈ কৃতকাৰ্য্য হব পাৰিছোঁ, কব নোৱাৰিছোঁ এথোন।

"বাণ-ৰজা" মোৰ প্ৰণীত "শ্ৰীকৃষ্ণ" গ্ৰন্থৰ এটি ঠেঙ্গুলি মাথোন। ভগবান শ্ৰীকৃষ্ণৰ জীৱন-চৰিতৰ অন্ত্যলীলা খণ্ডৰ বুকতে বাণ-চৰিতৰ মূলভেঁটি অঙ্কিত হৈ আছিল; তাকে চমুকৈ নাটকৰ প্ৰকৰণলৈ অনা হৈছে। একেখন "বাণ-ৰজা" ঘাইনাটকতে তিনিখন পালিনাটকৰ সমল নিহিত বৈছে। সেই সমলেৰে ৰচোঁ বুলিলে, "কুমাৰহৰণ," "উষাহৰণ" আৰু "হৰিহৰ-যুদ্ধ" স্কীয়া-স্কীয়াকৈ ৰচিব পাৰি; ছেগ পাওঁ যদি, পাচে-পৰে চোৱা যাব।

"বাণ-ৰজা" নাটকত অসমীয়া মৌলিকত্ব পাৰ্য্যমানে প্ৰচুৰ কৰাৰ উদ্দেশ্যে ইয়াৰ সঙ্গীতমূলক অংশত আধুনিক বঙলুৱা ঠাচৰ গানতকৈ পৌৰাণিক গটৰ নাম-গীত আদি সবহীয়াকৈ সমাবেশ কৰা গৈছে। নবীন লেখক-পাঠকলৈ কচিকৰ হৈছে নে নাই, কব নোৱাৰিছোঁ এথোন। ইতি—

তেজপুৰ, অসম।

[কাতি-পূৰ্ণিমা, ১৮৫৪ শক

শ্ৰীপদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱা।

২য় ভাঙ্গৰণৰ পাতনি।

প্ৰথম ভাঙ্গৰণৰ কিতাপ কেতিয়াবাই ঢুকাল যদিও, নানান অসুবিধাৰ কাৰণে কিতাপখনি ছপাবলৈ দিওতে পলম হল। সেই বাবে ৰাইজৰ ওচৰত ক্ষমা বিচাৰিছোঁ। গোহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ে আই, এ শ্ৰেণীৰ পাঠ্যালিষ্টত পুথিখনক ঠাই দিয়া বাবে গোহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ কতৃপক্ষক আমাৰ আন্তৰিক ধন্যবাদ জনালোঁ। ইতি—

তেজপুৰ

১০।৫।৪২

শ্ৰীহৰকৃষ্ণ গোহাঞি বৰুৱা।

...
 ...
 ...
 ...
 ...

ভাওবিলাক ।

মতা ।

হৰ	...	...	কৈলাসপতি সদাশিৰ ।
বাণ	...	...	শোণিতপুৰৰ বজা ।
কুস্তাণ্ড	...	...	বাণ বজাৰ মন্ত্ৰী ।
জ্বৰ	...	...	বাণ বজাৰ ঘাই সেনাপতি ।
বৌদ্ৰ	...	...	বাণ বজাৰ ছুৰলীয়া সেনাপতি ।
মহাভৈৰৱৰ তাপস	...	...	মহাভৈৰৱৰ মন্দিৰৰ অধ্যক্ষ সাধক ।
শ্ৰীকৃষ্ণ	...	...	দ্বাৰকেশ্বৰ বাসুদেৱ ।
বলৰাম	...	...	শ্ৰীকৃষ্ণগ্ৰজ ।
প্ৰহ্লাদ	...	...	শ্ৰীকৃষ্ণৰ বৰপুত্ৰ ।
অনিকন্ধ	...	...	প্ৰহ্লাদৰ বৰপুত্ৰ ।
সাত্যকি	...	...	শ্ৰীকৃষ্ণৰ সেনাপতি ।
সুপৰ্ণ	...	...	শ্ৰীকৃষ্ণৰ আগবগুৱা ।
অনাধৃষ্টি	...	...	যাদৱবাহিনীৰ সেনানায়ক ।
যুধিষ্ঠিৰ	...	...	প্ৰথম পাণ্ডৱ ।
ভীম	...	...	দ্বিতীয় পাণ্ডৱ ।
অৰ্জুন	...	...	তৃতীয় পাণ্ডৱ ।
নকুল	...	...	চতুৰ্থ পাণ্ডৱ ।
সহদেৱ	...	...	পঞ্চম পাণ্ডৱ ।
নাৰদ	...	...	দেৱৰ্ষি ।

ভৈৰৱগণ, হুজ্জন দূত, হুজ্জন পলৰীয়া সেনা, ছুৰবী, প্ৰহৰী, চোৰাং-
 চোৰা, যাদৱ সেনাগণ, দানৱ সেনাগণ, ইত্যাদি ।

ভিৰোভা ।

গৌৰী	...	...	শিৱসোহাগিনী দেৱী পাৰ্বতী ।
ৰুক্মিণীদেৱী	...	...	শ্ৰীকৃষ্ণৰ প্ৰথমা সহধৰ্মিনী ।
উষা দেৱী	...	...	বাণ ৰজাৰ জীয়াৰী ।
চিত্ৰলেখা	...	...	উষাদেৱীৰ সখী ।
প্ৰজ্ঞা	...	...	কুস্তাণ্ড মন্ত্ৰীৰ জীয়াৰী ।
দ্রৌপদী দেৱী	...	...	পাণ্ডৱ পটেশ্বৰী ।

ভৈৰৱীগণ, সখীসকল, অপেশ্বৰা, গায়িকা, লিগিৰী নাচনী, ইত্যাদি ।

বাণ বজা ।

(পৌৰাণিক নাটক)

—:০:—

আভাস ।

(মহাভৈবৰ তাপসৰ প্ৰবেশ)

ভজন ।

বিষ্ণুটি খাম্বাজ—একতাল।

হব হব শঙ্কৰ শিৱ মহেশ্বৰ ।

দেৱ-দেৱ-মহাদেৱ হব-বিশ্বেশ্বৰ ॥ (হে)

পতিত-পাৱন প্ৰভু,

প্ৰলয়-কাৰণ বিভু,

সৃষ্টি শোধনৰ হেতু ;—মহিমা অশাৰ ॥ (হে)

আশুতোষ সদাশিৱ,

ভ্ৰাণ হেতু জগজীৱ,

নিখিল ব্ৰহ্মাণ্ড স্বামী বিশ্বধৰাধৰ ॥ (হে)

ব্ৰহ্মা-বিষ্ণু ক্ৰতেশ্বৰ,

সৃষ্টি-স্থিতি প্ৰলয়ৰ,

নিদান কাৰণ তিনি বিশ্বখনিকৰ ।

যুগে যুগে অৱতাৰ যুগ্ম হবিহব ॥ (হে) (প্ৰহ্লাদ)

১। অঙ্ক

—:—

প্রথম গভ্রাক্ষ ।

কৈলাসশিখর,—সদাশির-কুটীৰ ।

(হৰ-গৌৰী ; দুপাশে নন্দী-ভৃঙ্গী ।)

নন্দী-ভৃঙ্গীৰ নৃত্যগীত ।

খাম্বাজ মিশ্র - খেমটা ।

ভবশঙ্কৰ ব্যোম্ ব্যোম্ ভোলা । [হে]

ভব শঙ্কৰ ব্যোম্ ব্যোম্ ভোলা ॥

নন্দী-ভৃঙ্গী আমি দুই, হাহো নাটো চোৰাছুই,

মহেশ্বৰ মহোলাস, কাৰেঁ গিৰিবাল। [হে]

ভবশঙ্কৰ ব্যোম্ ব্যোম্ ভোলা ॥

ভূতনাথ ভয়হাৰী, শূলপাণি বনচাৰী,

বাঘছাল পৰিধান, কণ্ঠত মুঞ্জমালা । [হে]

ভবশঙ্কৰ ব্যোম্ ব্যোম্ ভোলা ॥

[নীৰব]

হৰ ।—[অঁথি উন্মিলিত] ষাণ বজা

তপস্ৰাজ পূৰ্ণকাম আজি । [চিন্তায়ুত]

গৌৰী ।—কপি উঠে ঘনে-ঘন

বাওঁ অঁথি মোৰ, কি কাৰণে প্ৰাণনাথ ?

বৰ্ত্ত - বিজ্ঞান
ইতি - শক্তি
বিশেষণে - সবিশেষ

বাগ বজা ।

৩

হৰ ।—[খল্খলাই হাঁহি] হৰ বহু লাভ !

গৌৰী ।—কিবা লাভ হৰ নাথ ?

হৰ ।—হৰ পুত্ৰ লাভ ।

গৌৰী ।—প্রাপ্য পুত্ৰলাভ মোৰ
ধাকী নাইচোন ?

হৰ ।—আছে ধাকী ; হৰ সৃষ্টি,
দেখিবা সহৰে ।

গৌৰী ।—সৃষ্টিৰ গৰাকী, নাথ,
নোহোৱা যে তুমি ?

হৰ ।—নহওঁ গৰাকী ;

ভাসিব পাতিব পাৰোঁ ।

সংহাৰিছোঁ কত সৃষ্টি, কটকট ধৰি,

পাতিছোঁ কতনা আৰু বৰদান কৰি,

জান' তুমি ; অবিদিত নহয় তোমাৰ ।

গৌৰী ।—কাক নো পাতিবা ধাক

কোৱা, এইবাৰ ? কোন্ হৰ শ্ৰিয়পুত্ৰ

আমাৰ ভেঙে ?

হৰ ।—মহাসুৰ জান' তেওঁ

বলিৰ নন্দন ; বাণাসুৰ নৰপতি,

হৰভক্ত প্ৰাণ ! তুষ্টি মই ভপস্ৰাত তাৰ ।

সাধনাৰ অন্তদিন আজি । বলা, দেবি !

দিওঁগৈ প্ৰাপ্য বৰদান ।

গৌৰী ।—কি যব মাগিব জানো ?

হৰ ।—পুত্ৰত্ব তোমাৰ ।

গৌৰী—পুত্ৰ আমাৰ ।

আচৰিত কথাচোন ?

হৰ ।—নোহে আচৰিত । ভাগি কণ্ঠ, শুনা দেবি !
 প্ৰিয়পুত্ৰ কাৰ্ত্তিকেয় থাকোতে এদিন
 ক্ৰীড়াশীল হই, দেখি বিমোহিত হল
 বিবোচন-নাতি সেই বলিৰ নন্দন ।
 কুমাৰৰ বলবীৰ্য্য, দেহৰ মাধুৰ্য্য,
 লাভৰ হেঁপাহে সিটে বাঞ্জিলে বিস্তৰ ;
 অন্তত ধৰিলে ভক্তে কঠোৰ তপস্যা ।
 পৰিতুষ্ট হলে । মই তাৰ ভকতিত ;
 দিম আজি বৰ তাক, অযাচিত গই ।
 বল । যাওঁ, আছে য'ত সেই ভক্তজন ।

[গাত্ৰোথান]

গৌৰী ।—[হৰৰ লগতে উঠি] নাপাওঁ উৰাধি ;
 অপাৰ মহিমা তৰ ।

[হৰ-গৌৰী কৈলাসশিখৰবৰপৰা নামি ধীৰে ধীৰে ভৈয়ামগামী হয় ।
 পিচে-পিচে নন্দী-ভৃঙ্গীয়ে ডম্বক বজাই নাচি-নাচি যায় ।]

[স্থান]

দ্বিতীয় গর্তাঙ্ক ।

মহাভৈৰৱ মন্দিৰ—ধ্যানমগ্ন বাণাসুৰ ।

[হৰ-গৌৰীৰ প্ৰবেশ]

হৰ ।—

চোৰাঁ, দেবি !

এৱেঁ সেই ভকত সাধক ।

গৌৰী ।—

অহ ! দেখি মোৰ, অযাচিত

লাগে বেথু । উথলিছে অন্তৰত অপত্য চেনেহ !

হৰ ।—

[বাণৰ প্ৰতি] সাধনাৰ পূৰ্ণকাম হইছে তোমাৰ ।

কি বৰ মাগিবাঁ তুমি, কোৱাঁ মহাসুৰ !

বাণ ।—[আখি উন্মিলিত ; সাষ্টাঙ্গে প্ৰণিপাত ; কৰযোৰকৈ আঁঠুলৈ]

কি ভাগ্য মোৰ ! প্ৰভো, দিলা দৰিষাণ ! হে ত্ৰিলোচন ! এই অধমৰ

তপস্মাত তুষ্ট হৈ যেন দেৱীৰ পুত্ৰ প্ৰদান কৰে, এয়ে মোৰ

হাবিয়ায়,— এয়ে মোৰ সাধনাৰ লক্ষ্য ।

হৰ ।—তথাস্তু । [গৌৰীৰ প্ৰতি] দেবি ! তুমি মোৰ এই ভক্ত শিষ্যক

পুত্ৰৰূপে গ্ৰহণ কৰাঁ ; ই আমাৰ দ্বিতীয় পুত্ৰ কাৰ্ত্তিকেয়ৰ কনিষ্ঠৰূপে

পৰিগণিত হ'ল । যি থানত পূৰ্বতে মহাসেন অগ্নিজাত কধিৰত উথিত

হৈছিল, সেই থানতে এওঁৰ মহাপুৰ হ'ব । সেই পুৰোত্তম পৰশু

শোণিতপুৰ নামে খ্যাত হ'ব । এওঁ সততে শ্ৰীমান্ কাৰ্ত্তিকেয় আৰু

মোৰ দ্বাৰাই বক্ষিত হ'ব । পৃথিৱীত এওঁ দুৰ্জয় দানৱৰাজৰূপে ঙ্গলি-

কিব । স্বয়ং শ্ৰীহৰি আৰু মোত বাজে ত্ৰিভুবনত এওঁক জিনোতা

নোলাব । সেই উদ্দেশ্যে আজি মই এওঁত সহস্ৰভুজ পৰিমিত বীৰত্ব

প্ৰয়োগ কৰিলোঁ । আজি হস্তে এওঁ মোৰ প্ৰদত্ত সহস্ৰাঙ্গ-বলৰ

অধিকাৰী হ'ল ।

বাণ ।—[দেবীৰ প্ৰতি] হে মাতৃ ! গ্ৰহণ কৰোক পুত্ৰৰূপে এই অধমক ।

হওঁ যেন কাৰ্ত্তিকেয়-অনুজ এই পুত্ৰ ।

গৌৰী ।—তথাস্তু ।

বাণ ।—[হৰৰ প্ৰতি] হে প্ৰভো ! দ্বিতীয় বৰদানত প্ৰভুদত্ত অসীম বলপৰিমিত মঠ সমৰলাভ বাঞ্ছা কৰোঁ । সেই বৰলাভৰ বঞ্চিত হৈ জীৱনধাৰণ কৰিবলৈ মোৰ হাবিয়াষ নাই ; আৰু তেনেহেন মহাৰণত নিয়োগ কৰিবলৈ নাপালে, সহস্ৰভুজপৰিমিত বললাভৰ মোৰ প্ৰয়োজন নাই । এতেকে, হে ভূতনাথ । হে ক্ৰদেশ্বৰ ! প্ৰথম বৰলাভ অনুযায়ী মহাৰণ যেন অনতিপলমে লাভ হয়, এই মোৰ প্ৰাৰ্থনা । ইয়াৰ এটা স্ত-সমিধান নাপাওঁমানে মোৰ তপস্যা অন্ত নহব ।

হৰ ।—[পুতৌ-হাঁহি মাৰি, এপাট ত্ৰিশূলধ্বজ প্ৰদান কৰি] হেৰা, দানৰ-
ৰাজ বাণ ! তোমাৰ ধৰ্ম্মাগ্ৰজ শ্ৰীমান্ কাৰ্ত্তিকেয়ই তোমাক যি ময়ূধ্বজ দান
কৰিছিল, যি ধ্বজ তোমাৰ ৰাজভৱনৰ চূড়াত প্ৰোথিত আছে, সেই
কীৰ্ত্তিধ্বজ যিদিনা চূড়াচ্যুত হৈ ভূমিত পতিত হবহি, সেই দিন ধৰি
তোমাৰ বাঞ্ছিত মহাৰণৰ আগলুক মিলিব । সেই অলৌকিক বণ
তোমাৰ অনুপমা কন্যা উষা নামী কুমাৰীৰ জৰীয়েতে সংঘটিত হব । সেই
কন্যাক তোমাৰ নিজ নগৰৰপৰা সুদূৰত কন্যাগুৰ নামে এখন নতুন
নগৰত সুৰক্ষিতকৈ স্থিতি কৰাবা ।

[হৰ-গৌৰীৰ অন্তৰ্দ্ধান]

বাণ ।—[হৰবিহ্বল হৈ] অহ ! ভাগ্যধৰ আৰ্হি মই ! ভাগ্যে মোৰ বৰলাভ
অথলে নগল । ভাগ্যক্ৰমে মোৰ দেবদত্ত সহস্ৰাস্ত্ৰপৰিমিত বাহুবল অপা-
ত্ৰত নিয়োজিত নহল । ধন্য মই ! ধন্য মোৰ অনুপমা কন্যা ! ধন্য মোৰ
কঠোৰ তপস্যা ! পূৰ্ণ হব বাঞ্ছা মোৰ । যাওঁ, নকৰোঁ পলম ; অগলুক
মহাৰণৰ উদ্দেশ্যে সপ্তম হওঁগৈ । [উলাহিত হৈ সবেগে প্ৰস্থান]

তৃতীয় গর্তাঙ্ক ।

ভৈৰবীকুণ্ড—গন্ধৰ্ববিহাৰভূমি ।

[অপ্সৰাগণৰ নৃত্যকেলি ; সখীপৰিবৃত্তা উষা ;
গন্ধৰ্ব অপ্সৰাগণ যোৰা-যোৰা হৈ নাচি-নাচি অন্তৰ্হিত ।]

উষা ।—[উচাতন] অকস্মাৎ কিয়

হওঁ এনুৰা অধীৰা ! ষোমাঙ্কিত হিয়া
উঠিছে উথলি ; বই পৰে পাৰ ভাঙ্গি
ব্রহ্মচৰ্য্য ব্ৰত মোৰ !

চিত্ৰলেখা ।—কিবা হল সখি !

কিহে কৰে এনে উচাতন ?

উষা ।—নাজানোঁ, হুবুৰোঁ হাঁয় !

হিয়াভেদী এটি ষাগে, অযাচিত্তে উঠি,
ব্রহ্মচৰ্য্য ব্ৰত মোৰ কৰে চূৰ্ণাকৃত !—
নাপাওঁ তৰণি ।

প্ৰজ্ঞা ।—জানিছোঁ, বুজিছোঁ আশি ।

উষা ।—কিবা জানোঁ সখি ?

প্ৰজ্ঞা ।—জানোঁ যিবা, জানোঁ তুমি ;

গমি চোৰোঁ আপোনাতে প্ৰকৃতিস্থ হই ।
বতিমতি এবে তুমি, মদনপীড়িতা !—
প্ৰেমপ্ৰবাহিনী ।

উষা ।—হুবুৰোঁ, কি কোৰোঁ তুমি !

—কি ঘোৰ সমস্যা !

চিত্রলেখা ।—নহবা অধীবা ।

বিজুলীৰ চমকনি মেঘৰ বুকুত

উঠি পুহু মাৰ যায়,—নবয় জিৰাই ।

তোমাৰো সি মনোগতি, মনতে মৰহি,

মনে মনে যাব মাৰ ।

উষা ।—বিছা ! নবজ্ঞে বিজনি !

নোহে সাধাৰণ এই ব্যক্তিগত ব্যথা ।

এনুৰা দুৰ্বলা কিয় হওঁ আচম্বিতে,

জানি-বুজি মোৰ ব্রহ্মচৰ্য্য মনোবান্ধ !

ছিঙ্গে যদি বান্ধ দৈব দুৰ্ব্বিপাকে,

ছিগিব জীৱন বান্ধ,—যাব উৰি প্ৰাণ

এটি দেহাসজ্জা !

চিত্রলেখা ।—ছিগিব সঁচাকৈ,

ছিগে যদি মনোবান্ধ । কিন্তু, সি নিছিগে

বুজিবঁা ধুকপ্ সখি ! সাক্ষী কৰি যাক

ধৰিছাঁ বৰত, তৰ, ষাখিব নিশ্চয়

সেই ভৈৰৱী দেৱীয়ে ।

উষা ।—ধুকপ্, ধৰিছাঁ সখি !—

ষাখিব দেৱীয়ে । যাওঁ মই, বহোঁগই

ঘোৰ তপস্ৰাত । [উত্ৰাৱল হৈ প্ৰস্থান ; পিচে পিচে

প্ৰজ্ঞা আৰু চিত্ৰলেখাৰ সবেগে প্ৰস্থান]

চতুর্থ গর্ত্নাক ।

বাণপুৰ,—ধ্বজগৃহ ।

বাণবজা ।—(অকলে) অহ ! কিষে ভাগ্য মোৰ ! মিলিব মোৰ মনোমত
 বণ ! কিন্তু, কাৰে সৈজে, কিবা বণ, মিলিব কেতিয়া ?—ইমানেই
 জানিবৰ আছে মাথো বাকী । মোৰসম ভাগ্যবান বাস্তৱতে নাই পৃথি-
 বীত । ক্ষমতাতো নাই কোনো মোৰ সমতুল । বনৌৰ লেখত তৃতীয়ত
 স্থান মোৰ :—প্রথমত, দেৱদেৱ মহাদেৱ ধৰ্ম্মপিতৃ মোৰ ; দ্বিতীয়ত,
 মোৰ ধৰ্ম্মাগ্ৰজ কাৰ্ত্তিকেয় সূৰসেনাপতি । আজি মই ত্ৰিভুবনপতি ।
 ইচ্ছামাত্ৰে আজি মই স্বৰ্গক মৰ্ত্ত্যত, আৰু মৰ্ত্ত্যক পাতালত পৰিণত
 কৰিব পাৰোঁ । মোৰ নামত আজি দেৱতা, দানৱ, কিন্নৱ, উৰগ, যক্ষ,
 বাক্ষস, গন্ধৰ্ব, অশুৰ, দৈত্য, নৰ আৰু অপৰাধৰ ভোগিবংশজাতগণ
 ত্ৰস্তমান ! মোৰ ভয়ত আজি অদিতিনন্দনগণ পলায়মান ! স্বৰূপত,
 আজি জগতখনেই মোৰ বাঁশ ; বাকী মাথোঁ মোৰ আজন্ম অৰি বিষ্ণু ।
 ইবাৰ তেওঁৰো পতন নিশ্চয় । মোৰ ধৰ্ম্মপিতৃ হৰ মহেশ্বৰ সৃষ্টিসংহাৰক
 প্ৰলয়কৰ্ত্তা । সেই হৰদত্ত যি অপূৰ্ব বল মোৰ লাভ হৈছে যি বৰৰ
 প্ৰভাৱত আজি মই সহস্ৰভুজ নামে অভিহিত, যি ভুজবলৰ প্ৰতাপত
 আজি ত্ৰিভুবন কম্পমান, সেই বৰলাভ, সেই তাৰ প্ৰভাৱ ! সেই
 ভুজবলৰ প্ৰতাপৰ আগত যে মোৰ পিতৃপ্ৰয়ক্ষক বিষ্ণু আৰু সবহপৰ
 ঠাৰবিব পাৰিব এনে বোধ নহয় । হৰৰ কোপাগ্নিত সেই হৰি যে
 ভস্মীভূত হব, তাত ধনিষ্টামানো সংশয় নাই । তালৈকো আৰু সবহদিন
 নাই ; মোৰ ধৰ্ম্মপিতৃয়ে, মোৰ বাঞ্ছিত যি মহাবণ অনতিপলমে মিলিব
 বুলিছে, সেই বণতে সেই মোৰ পিতৃবৈৰী বামনৰূপী বিষ্ণু, অপৰ
 কিবাৰূপে মোৰ সমুখীন হব যেন অনুভৱ কৰিছোঁ । আহা, যিদিনা

এই অনুষ্ঠান কাৰ্য্যত পৰিণত হব, সেই দিনা মোৰ কি যে আনন্দৰ দিন লাভ হব । (চিন্তাযুত)

(কুস্তাও মন্ত্ৰীৰ প্ৰবেশ)

কুস্তাও ।—হে বাজন্! আজি দেখোঁ আপোনাৰ অপাৰ আনন্দ? হৰ্ষবিশ্ময়-ভাবত আপোনাৰ আৰক্ত লোচনদ্বয় উৎফুল্ল হৈ উঠিছে; বাজোভাবাপন্ন মুখমণ্ডল মধ্যাহ্ন সূৰ্য্য সদৃশ, তমোময় হৈ জিলিকিছে!—কি হেতু? বাণ ।—হেবা, মন্ত্ৰী! তোমাক দেখি যাওঁতেই আজি মোৰ অন্তৰত আনন্দ উথলি উঠিছে! যি হেতু, আজি তোমাক এটি মনোবঞ্ছক প্ৰীতিসংবাদ জ্ঞাপন কৰিবলৈ মোৰ অপূৰ্ব ছেগ মিলিছে ।

কুস্তাও ।—হে মহাসুৰ! কি নো প্ৰীতিসংবাদ মোৰ আগত ব্যক্ত কৰিবলৈ আপুনি ইমান উদ্বিগ্ন হৈছে?—দেৱদেৱ হব-মহেশ্বৰ আৰু মহাত্মা কন্দৰ প্ৰসাদত আপোনাৰ বাঞ্ছিত ফল কি লাভ হৈছে, শীঘ্ৰে ব্যক্ত কৰোক, নিবলৈ মোৰ মনে উদ্বাউল দিছে ।

বাণ ।—মন্ত্ৰী! বাস্তৱতে মোৰ বাঞ্ছিত বৰ লাভ হৈছে,—যি বৰষ প্ৰভাৱত আজি মই ত্ৰিভুবনপতি বাণেশ্বৰ! জগতত বীৰশ্ৰেষ্ঠগণৰ মধ্যত আজি মই তৃতীয়; মোৰ ধৰ্ম্মাগ্ৰজ অজ্ঞেয় বীৰ কাৰ্ত্তিকেয় দ্বিতীয়; আৰু মোৰ ধৰ্ম্মপিতৃ গোবীনাথ হব মহেশ্বৰ স্ময়ং প্ৰথম ।

কুস্তাও ।—হে প্ৰভো! হুবুৰ্হেঁ! কি বুজায় আপুনি! অল্পমতি মই, বিশেষণে সবিশেষ হুবুজায় মোক ।

বাণ ।—নলবাঁ! সি ভাব । প্ৰাজ্ঞ তুমি, মন্ত্ৰীবৰ! তোমাৰ তুল্য বিজ্ঞজন আতিকে বিৰল । শুনা, কওঁ সবিশেষ । তপস্ৰাত মোৰ তুষ্ঠ হল আশু-তোষ । হব-গোবী হল আবিৰ্ভাব । দিলে দুয়ে দয়া কৰি বাঞ্ছিত বৰ-দান । বৰসূত্ৰ অনুসৰি, প্ৰথমতে হল মোৰ দেবীৰ পুলকলাভ, হলোঁ মই অনুৰ কাৰ্ত্তিকব; দ্বিতীয়তে, সহস্ৰভূৰ নামে মই হলোঁ অভিহিত,

বীৰশ্ৰেষ্ঠৰ মধ্যত মই পালে। তৃতীয়ত স্থান :—ধৰ্ম্মাগ্ৰজ কাৰ্ত্তিকেয় আৰি
 দ্বিতীয় বীৰচূড়ামণি ; প্ৰথমত সৰ্ব্ব-অগ্ৰগণ্য সৰ্ব্বশক্তিমান বলিপ্ৰতিম
 ধৰ্ম্মপিতৃ স্বয়ং গোবীনাথ হৰ-মহেশ্বৰ । মই সততে হৰ-গোবীৰ কৃপাবে
 কৃপান্বিত আৰু সুৰসেনাপতি কাৰ্ত্তিকেয়ৰ দ্বাৰাই সুৰক্ষিত হম । আৰু
 হৰি-হৰত বাঞ্ছা, জগতত মোক জিনোতা নোলাব ।—এয়ে মোৰ
 বৰলাভ ।

কুস্তাণ্ড ।—হে দানবেশ্বৰ ! ই বাস্তৱতে প্ৰীতি-সংবাদ । এইবাৰৰ বিশ্লেষণত
 সবিশেষ বুজিলোঁ । দেৱদেৱ মহাদেৱ দেবীনাথ স্বয়ং হৰ-বিশ্বেশ্বৰ যাৰ
 বক্ষক, ত্ৰিভুবনবিজয়ী অজ্ঞেয় বীৰ সুৰসেনাপতি স্বয়ং কাৰ্ত্তিকেয় যাৰ
 সহায়, তেওঁক ত্ৰৈলোক্য ৰাজ্যৰ অধীশ্বৰ বুলি কোনে নামানি পাৰিব ?
 এতেকে, ই অযথা আশা নহয় যে, সুৰপতি ইচ্ছা আপোনাৰ প্ৰতাপত
 তিষ্ঠিব নোৱাৰিব, স্বৰ্গ এৰি পাতালত পলাবগৈ লাগিব ; যাৰ চক্ৰভয়ত
 ভ্ৰস্তমান হৈ দিতিনন্দনগণ সমুদ্ৰৰ গৰ্ভত লুকাই আছেগৈ, সেই বিষ্ণুভয়ৰ
 পৰা সিসৰে উদ্ধাৰ পাব ; শঙ্খ-চক্ৰ-গদা-পদ্মধাৰী শাঙ্কপাণি
 শ্ৰীহৰিয়ে দিতিনন্দনগণক আৰু, পদদলিত কৰি ৰাখিব নোৱাৰিব ;
 আপোনাৰ অতুল বলৰ প্ৰভাৱত মহাসুৰগণে অচিৰে পাতালপুৰ এৰি
 সুৰপুৰবাসী হবগৈ পাৰিব ।

বাণ ।—স্বৰূপ কৈছোঁ, মস্তি ! তোমাৰ জ্ঞানগৰ্ভ বাণী মই বিশদকৈ হৃদয়ঙ্গম
 কৰিছোঁ ।

কুস্তাণ্ড ।—হে ৰাজন্ ! আপোনাৰ জন্মদাতা পিতৃ, বিৰোচননন্দন বলিৰাজক
 যে বামনৰূপী বিষ্ণুৱে চলনা কৰি অদ্যাপি সমুদ্ৰৰ গৰ্ভত নিমগ্নকৈ
 ৰাখিছে, তেওঁৰো অনতিপলমে পৰিজ্ঞান পাব বুলি, আৰু সেই দিব্যমা-
 ল্যাশ্বৰধাৰী দিব্যগন্ধাফুলিপ্ত পৰম পৱিত্ৰ আৰু অতীব সুন্দৰ বলি দানবে-
 শ্বক পুনৰপি আমি সাক্ষাৎ পোৱাৰ আশাত মোৰ ক্ষুদ্ৰ অন্তৰত আনন্দে
 নধৰা হৈছে ! কণকচোন, আমাৰ এই আশা বলৱতী হবলৈ আৰু কিমান
 দিন লাগিব ?

বাণ। - শুন'৷, মন্ত্ৰি। ভাস্কি কণ্ঠ সংশ্ৰীতি-সংবাদ। তোমাৰ অবিদিত নহয়, আজি বহুকাল ধৰি মোৰ সমকক্ষ মনোমত বীৰ যোদ্ধাৰ লগত সমুখীন হবলৈ মই ছেগ পোৱা নাই। সেইকাৰণে, দেবীৰ পুত্ৰ আৰু সহস্ৰভূষপৰিমিত অজেয় বলবীৰ্য্য লাভ কৰাৰ পাচত, মই সৰ্বশক্তিমান দেৱদেৱ মহাদেৱৰ চৰণত মোৰ মনোখেদ ব্যক্ত কৰাত, মোৰ ধৰ্মপিতৃ ভোলানাথ আশুতোষ হৰ-মহেশ্বৰে হৰিষ অন্তৰে খলখলাই হাঁহি হাঁহি মোক এই বুলি সমিধান দান কৰিলে; "হেবা, মহাসুৰ! চিন্তা নাই, তুমি অনতিপলমে এখন স্মৃহৎ বণত লিপ্ত হৈ, এজন স্মৃহৎ যোদ্ধাৰ সমুখীন হবলৈ পাব'৷। হেবা, দিতিনন্দন! আৰু শুন'৷, যি দিনা তোমাৰ ধ্বজগৃহৰ চূড়াৰপৰা খহি ময়ূৰধ্বজ ভূমিতলত নিপতিত হবহি, সেই দিন ধৰি সেই মহাৰণৰ আগন্তুক মিলিব, আৰু যথাসময়ৰ ভিতৰত এখন অলৌকিক সংগ্রাম সংঘটিত হব।" মন্ত্ৰিবৰ! সেই আশাতে আজি মোৰ বুকু ফুলি উঠিছে, এই শৰীৰৰ সিকে সিকে বণতেজ প্ৰবাহিত হৰ লাগিছে, তৰ পৰিবলৈ ধৰা মোৰ অন্তৰত অপাৰ আনন্দ উপচি পৰিছে। মই মহোল্লাসেৰে সেই বাঞ্ছিত বণলাভৰ ক্ষণ গণিব লাগিছোঁ।

কুস্তাগু। - হে দানবেশ্বৰ! সৃষ্টিহস্তা মহাকাল হৰ-মহেশ্বৰৰপৰা আপুনি যি আশাতীত সমিধান লাভ কৰিলে, তাত মই হৰ্ষ আৰু বিষাদ উভয়কে অনুভৱ কৰিছোঁ।

বাণ। - কিয়? মন্ত্ৰি! বিষাদ কি বাবে? আগন্তুক সমুখসংগ্রামৰ ভয়ত বিষাদিত হৈছা নে কি? নকৰিব। ভয়, নালাগে ধৰিব অস্ত্ৰ তুমি; সহস্ৰ-ভূষ এই মই অকলে নাশিম অজস্ৰ সেনানী, - অকলে জিনিম মই দুৰ্জয় যোদ্ধা যতমানে।

কুস্তাগু। - নহয়, প্ৰভো! কুস্তাগু সংগ্রামপৰাঙ্খু নহয়। বিষাদ লাগিছে এই বাবে হে, দাতা দেৱতাৰ খলখলি হাঁহি দ্ব্যৰ্থবোধক হব পাৰে।

অপৰিমিত যাচঞাৰ ফলত জানোবা হিতেবিপৰীত ফলিয়ায় ! ময়ূৰধ্বজ-
ভঙ্গ হেতুবন্ধনে মোৰ অন্তৰত নানান আশঙ্কাৰ বীজ সঞ্চাৰ কৰিছে।

বাণ ।—নকৰোঁ আশঙ্কা, মন্ত্ৰি ! পিতৃ হৈ পুত্ৰৰ অহিত কল্পনা কৰাটো
ধাৰণাতীত কথা ! ভোলানাথ হ'বৰ ইহিত কপটতা থকাও সম্ভৱপৰ
নহয়। ময়ূৰধ্বজভঙ্গৰ কথাত যে লাগিছাঁ, সিও দুৰ্বল চিন্তাৰ ফল
মাথোন। সহস্ৰভুজ বাণৰ মনত তেনে আশঙ্কায়ুত দুৰ্বল ভাবে ঠাই
নাপায় ! বিশেষতঃ, ময়ূৰধ্বজ ভঙ্গ এটা হেতুবন্ধন মাথোন ; অৰ্থাৎ মোৰ
বাঞ্ছিত ফললাভৰ ই এটা কেৱল দৈৱিক নিদৰ্শন।

কুস্তাণ্ড ।—হে বাজন ! ক্ষমা কৰিব, মই আপোনাৰ সৰল বিশ্বাস লুটিয়া-
বলৈ প্ৰয়াস পোৱা নাই ; কিন্তু বাজভৱনৰ চূড়াত প্ৰোথিত ময়ূৰধ্বজ
স্থলিত হৈ ভূতলশায়ী হোৱাটো যে মহা অমঙ্গলৰ লক্ষণ ! সেয়ে নহৈ,
আন কোনো এটা সুমঙ্গলীয়া হেতুবন্ধনেৰে নিদৰ্শন দান দিয়া হলে
জানিবা আমাৰ মনত কোনো দ্বিধাভাৱ উপজিবৰ কাৰণ নৰলহেঁতেন।
(এনেতে বিনামেষে বজ্ৰপাত হৈ বাণবাজভৱনৰ চূড়াত প্ৰোথিত ময়ূৰ-
ধ্বজ খণ্ড-বিখণ্ড হৈ ভূমিত পৰিলহি ! বাণ আৰু কুস্তাণ্ড চমকুখাই
অবাক !)

বাণ ।—(বিস্ময়বিহ্বলভাৱে আশাশ্বিত হৈ) ইকি ! ইকি !—মন্ত্ৰি ! মন্ত্ৰি !
মিলিল ! মিলিল মোৰ সেই বণ-আকাজ্জকাৰ ক্ষণ। যাওঁ, যাওঁ মই অন্তঃপু-
ৰত দানৰ বৰ্ণনামণ্ডলীক এই শুভসংবাদ জ্ঞাপন কৰি পুলকিত কৰোঁগৈ।
সেই দানৰ দিষ্টিগণে অচিৰে অদিতিগণৰ ঠাই অধিকাৰ কৰিবলৈ
পাব, এই-সুখ অনুভৱে সিবিলাকক নিশ্চয় প্ৰফুল্লিত কৰিব। সেই
ছেগতে, বণ-যাত্ৰাৰ পূৰ্বক্ষণত, ময়ো সিবিলাকৰে সৈতে অমৰবাঞ্ছিত
সুখসন্মিলন উপভোগ কৰি পৰিতৃপ্ত হওঁগৈ ! যাওঁ, যাওঁ, নকৰোঁ পলম,
যোৱাঁ, মন্ত্ৰি, তুমিও যোৱাঁ, যুদ্ধাৰ্থে যথাযোগ্য আয়োজন কৰাওঁগৈ।

(উত্ৰাবল হৈ অস্থান)।

৫২৫৪ নং, ১৯৫৪
৫২৫৪ নং, ১৯৫৪
৫২৫৪ নং, ১৯৫৪

হুতাশু।—(অকলশবীয়া হৈ) ইকি!—ইকি!—হায়! ভয়ঙ্কর ভূমিকম্প হৈ
 পৃথিবীয়ে ফাট মেলিছে! মেদিনীগর্ভবগবা আচম্বিতে মেকুবিব মিও
 মিও যেন বোদনৰ ক্ষীণধ্বনি উঠিছে। সমস্ত বাণবাজ্য জুৰি কধিবধাবাবে
 ধক্কাবুটি হবলৈ ধৰিছে! দিনতে উদ্ধাপাতৰ অভাৱনীয় উৎপাত
 লাগিছে! পূবে সূৰ্য্যোদয়ৰ গঁড়িলাৰূপ কুৰ্ত্তিকা নক্ষত্ৰই বাণৰ জন্মনক্ষত্ৰ
 বোহিনীনক্ষত্ৰক পিড়িবলৈ ধৰা যেন দেখা গৈছে! দানৱ কন্যাগণে যাক
 নিত্য অৰ্চনা কৰে, সেই বাহুশাখাসম্বিত চৈত্য মহীতলত নিপতিত
 হৈছে! ই কি অদ্ভুত কাণ্ড! (আতঙ্কত কঁপিবলৈ ধৰে)

হায়! অতনা অদ্ভুত ঘটনা মোৰ চকুৰ আগতে ঘটিব লাগিছে! প্রতি
 অমঙ্গলসূচক দুৰ্ঘটনাই মোক ভীষণ বিভিষিকা দেখুয়াইছে! এইবোৰ
 বিশ্বয়জনক ঘটনাচক্ৰত পাকঘূৰণি খাই মহাবল দানৱৰ ভাগ্যাকাশ ঘন-
 ঘটাচ্ছন্ন হৈ পৰিছে। আতঙ্কত মোৰ মন-প্ৰাণ ক্ৰমাৎ বিহ্বল হবলৈ
 ধৰিছে। কিন্তু, হায়! বণমদভ উন্নত মহানুৰ বাণবাজে অতবোৰ অদ্ভুত
 অমঙ্গলীয়া দুৰ্ঘটনালৈ ক্ৰক্ষেপ কৰা নাই! তেওঁ দেখিও নেদেখা হৈছে
 যে, ভাগ্যলক্ষ্মীয়ে প্ৰত্যকে তেওঁক ত্যাগ কৰিবলৈ ধৰিছে! যি আগন্তুক
 অলৌকিক মহাৰণত সমুখীন হবলৈ তেওঁ উদ্বাউল দি উঠিছে, তাত যে
 তেওঁৰ পবাজয় নিশ্চয়, সেইটো তেওঁৰ মনত সমূলি ধাৰণা হোৱা নাই।
 তেওঁ দেৱতাৰ দ্ব্যৰ্থবোধক সমিধানৰ যশ্ম সমূলকৈ উপলব্ধি কৰিব পৰা
 নাই। শ্ৰীহৰি আৰু শ্ৰীহৰ এই দুইত বাজে অপৰে তেওঁক জিনিব
 নোৱাৰিব পাৰে, কিন্তু সেই হৰি-হৰেই যে পাকলাগি তেওঁৰ মহাকাশ
 হৈ উঠিবগৈ পাৰে, সেইটো তেওঁৰ হৃদয়ঙ্গম হোৱা নাই!

(বোন, চিন্তাযুত)

৭/ অহঃ! কৰ্ণধৰতক যিকণে ভূপতিত হৈছে, মোহবশত শকাৱমান মহা
 অভিমানী বাণ বজাও সেইকণে অনতিপলমে মহীতলত নিপতিত হব।

বাণবাজে আশুতোষ হৰ-মহাভৈৰৱ আৰু দেৱী-মহাভৈৰৱীৰ
প্ৰসাদত ত্ৰৈলোক্যবিজয়ী হৰ্মৈ উদ্ধাউল দি উঠিছে; কিন্তু
শেহান্তৰত যে তেওঁৰেই সমূলকো পতন নিশ্চয়, সি তেওঁৰ
কল্পনালৈকো অহা নাই! তাৰ ফলত যে দানৱকুল অচিৰে
নিশ্বুল হব, তাকো তেওঁ ভবা নাই!

(ক্ষন্তেক টলকা খাৰি ভাবিবলৈ ধৰে)

উপস্থিত উৎপাতবোৰ সম্প্ৰতিকলৈ অলিক বা অৰ্থশূন্য
বিবেচিত হৰ পাৰে, কিন্তু মহোৎপাতজনিত ভয় কাচিভো
অসাৰি নহয়। শঙ্কৰ ত্ৰিনয়ন হৰ স্বয়ং আৰু মহাবীৰ্য্যবান
কুমাৰ কাৰ্ত্তিকেয় বাণবজাৰ প্ৰতি সদয় হেতুকে সম্প্ৰতি
দানৱকুলৰ বিপৰ্য্যয় নঘটিব পাৰে, কিন্তু পৰিণাম অতি ভয়-
কৰ! দেৱতাৰ প্ৰতি দ্ৰোহ আচৰি পিতৃ বলি বজাৰ বি-
দশা মিলিল, সেই একে কাৰণতে পুত্ৰ বাণ বজাবো সেই
দশাই মিলিব যে সি ধুকপ। কিন্তু, কি কৰিম! ভাবি পাৰ
নাপাওঁ! যি হওক, যাওঁ, বাজাজ্ঞা পালন কৰোঁগৈ। (প্ৰস্থান)

(উদাত্তুখাই এটা দূতৰ প্ৰৱেশ)

দূত।—ক'তা! নাইচোন? মন্ত্ৰী ডানৰীয়া ইয়াত নাই দেখোন! নাই,
মই কেনিবাদি আহি কৰবাত হে ওলালোঁহি! গৈছে বা
কলৈ, আছেগৈ বা ক'ত, কেনেকৈ পাওঁ মই তাৰ ওৰটো
এতিয়া? বজাৰ আজ্ঞা মতে তেওঁক তুবন্তে মাতি নিবলৈ
মোক:পাচিছিল; উলটি বজাত জনামগৈ কি? নাই, নাপালোঁ
বুলিলেও আমাৰ ফালে পতিং! কি কৰোঁ, কলৈ যাওঁ, ক'ত
মৰোঁগৈ!

(বলিয়াৰ দৰে ঢাপলি ধৰি প্ৰস্থান)

পঞ্চম গর্ভাঙ্ক।

মহাভৈববী-মন্দির, — ধ্যানমগ্না উষা

(দেবী-ভৈববীর আবির্ভাব)

দেবী।—তুষ্টে মই বাছা! তর

শুক ভকতিত। কোরী তর বাছা কিবা?

—মাগিবা কি বব?

উষা।—(আঁখি উন্মিলিত) ই কি! মাতৃ মোব!

দিলী দবিশন, দয়াপঞ্চরশ হই!

দেবী।—বাছা সিদ্ধি হোক।

কোরী কি সাধিছাঁ বাছা?

উষা।—সর্বজানী ভগবতি!

নাজানোঁ কি মাগোঁ; নোরাবোঁ ছুটাঁব ভাব,

—শুভ্রাক অভাব।

দেবী।—বুজিহে তোমাৰ

luculent— গুহ্যতম গুপ্তভাব, নালাগে ছুটাঁব
ভাষাৰ বহন মানি। বাছাসিদ্ধি হব
জানী, যথাসময়ত।

উষা।—(কাতৰা হৈ) কেতিয়া, কিৰূপে, মাতৃ,

হব বাছা সিদ্ধি? নাপাওঁ যদিপি তাৰ

সঠিক সম্ভেদ, নেৰিম তপস্যা মোৰ

সাধনা সিদ্ধিৰ!

(দেবী অন্তর্দান)

উষা ।—(চকু মুদি আবাধনাব গীত গায়) :—

টৌবি—চিমেতেতাল।

জয় দুৰ্গা দুৰ্গতিনাশিনী ।

হে বিপদতাৰিণী ।

আপদনিস্তাৰিণী, তাপক্ষয়কাৰিণী,

মিলিলে অপায়, উমা,

শান্তিছায়াদায়িনী ॥

(তিনিবাবমান ঘূৰাই ২ গাই মৌন)

(দেবীৰ পুনঃ আবিৰ্ভাব)

দেবী ।—লোৰাঁ বাছা ! লোৰাঁ বৰ ।—আগামী শুক্লা বহাগত,
 ১ ছাদশীৰ নিশা, হৰ্ম্যোপৰি শয্যাগতা থাকোতে তুমি, তোমাক
 স্বপ্নত যি কৰিব সন্তোাগ, সেই জন হব তৰ স্বামী ।

(দেবী অন্তর্দান)

উষা ।—(হৰ্ষবিহ্বলা হৈ) ধন্য মোৰ ধ্যান ! সাধনাৰ সিদ্ধি-
 লাভ অনতিপলমে হব বুলি পালোঁ। সমিধান !

(কুছাণ্ডনন্দিনী প্রজ্ঞাৰ প্রবেশ)

প্রজ্ঞা ।—(উত্তলখুত্তল ভাৱে) কিবা পালোঁ

দেবী-সমিধান ?—সখীচোন হৃষ্টমনা !

যুগুত বিধান কিবা দিলে ভৈৰবীয়ে

ব্রহ্মচৰ্য্য ব্রত তৰ বন্ধণৰ হেতু ?

কোৰাঁ সখি !—নকৰাঁ পলম ।

উষা ।—(লাজুকীভাৱে) কিনো কম সখি !

২ বিশেষণে সবিশেষ বুজিবাঁ যি হয় ;—

কথাৰ অভাৱ মোৰ !

প্রজ্ঞা।—বুজিছে। ভাবত,
সাধনাৰ সিদ্ধিলাভ হইছে তোমাৰ।
তথাপিতো, কোৰাঁচোন, স্বৰূপ কথাৰে,
পাল। কিবা বৰদান ?

উষা।—(হাঁহি হাঁহি) নেৰিছা যেতিয়া তুমি ;
নহব নকলে ! শুনা কওঁ, দৈব-বাণী,
দেবী-বচনেৰে এই :—দ্বাদশীৰ বাতি,
অহা শুক্লা বহাগত, থাকোতে নিদ্রিতা,
যি জনে ভুঞ্জিব আহি সপোনত মোক,
তেৱেঁ মোৰ স্বামী ।

প্রজ্ঞা।—অতি শুভ সমিধান !
উঠা তেহে, বলা। যাওঁ, ^{৪৩:} অন্তপূৰ্বলই
বহুকাল পাচে ।

উষা।—(আচৰিত মানি) বহুকাল !
কিনো কোৱা সখি ! এদিন একাতি মাথোঁ
আছিলোঁ। ধ্যানত ।

প্রজ্ঞা।—স্বৰূপতে বহুকাল,—
নবৰ এযুগ,—সম্পূৰ্ণে বছৰ বাৰ ।
ই ছেগতে সৃষ্টি এক নতুন নগৰ,
তোমাৰ কাৰণে ।

উষা।—সঁচাকৈ, লাগিছে হয়,
নতুন ! নতুন !—কি কাৰণে, কিবা অৰ্থে,
সৃষ্টি এই নগৰৰ ?—নোহে বাণপুৰ
ই নব নগৰ। কি হেতু ই অগ্নিগড় ?

—বিচিত্র কৌশল !

প্রজ্ঞা ।—কন্যাগুব নামে এই নতুন নগর ।

নিব্বা সমস্তে । বুজিবা উদ্দেশ্য যিবা ।

আইা এবে, প্রবেশাংহি নিজ অন্তঃগুব ।

সখীসবে আগ্রহেবে কবিছে প্রতীক্ষা

তব আগমন ।

উষা ।—(উল্লাহিত হৈ) বল । বাক, সখি !

নিয়া মোক যেনি হয়,—অনাভূরা মই !

অজ্ঞাব সাবধি প্রজ্ঞা ; তব অনুগামী

হই গই থাকোঁ মই ।—কিষে মনোবম

দৃশ্য আশি অগতষ ।

(প্রস্থান)

২। অক্ষ ।

—:(০):—

প্রথম গর্তাঙ্ক ।

মহাভৈবর মন্দিৰ ।

(ভৈবর-ভৈববীবৃন্দপৰিবৃত্ত মহাভৈবর-মহাভৈববী)

(ভৈবর-ভৈববীবৃন্দৰ নৃত্যগীত)

শঙ্কৰী কীৰ্ত্তন ।

অয় ভৱ শঙ্কৰ,

অগতকাৰণ,

অগদীশ অগততাৰণ হে ।

ভৱতীভৱাৰ্ণৱ,

ভৱানীবল্লৱ,

অগজ্ঞন মনোমোহন হে ॥

ক্ষণে ব'দ ক্ষণে মেঘ,

ক্ষণেকে প্ৰলয় বেষ,

ক্ষণে নিমিলিত জ্বিনয়ন হে !

কল্পতৰু আশুতোষ,

মহেশ মহাৰ্ণৱ

কদ্ৰুৰূপ সংহাৰকাৰণ হে ॥ (নীৰৱ)

মহাভৈবর ।—শুন! মোৰ শিষ্যপুত্ৰগণ ! তুষ্ট আমি তোমাৰ প্ৰীতি-
ভকতিত । তুষ্ট সদা আশুতোষ গৌৰী সমন্বিতে । তুষ্ট
আৰু কাৰ্ত্তিকেয়, বাণাগ্ৰজ, দেবীৰ তনয় ।

ভৈবর নেতা ।—(ভৈবর-ভৈববীবৃন্দে আঁঠু লয়) মানিছে
প্ৰত্যেক । আমাৰ ভক্তি-মতি, ভকতি হিয়াৰ, বাঢ়ে যেন
দিনে-দিনে ।

মহাভৈববী ।—বুলিছে । তথাস্তু ।

ভৈববীনেত্ ।—সাৰোগত আশীৰ্বাদ অপত্য স্নেহৰ, মানিছেঁ। সবাৰে
আমি, মানিম সততে ।

মহাভৈবৰ ।—শুন। সবে আৰু যিবা আমাসাৰ আছে কবলই ।
নন্দী-ভৃঙ্গী নাচে-গায়, যিবা কপে, ছয়োপাশে, শিৱ-শিৱানীৰ ;
তদ্রূপ গোৱা-নাচা তোমাসৰে সততে আমাসাৰ আশে-পাশে ।
নন্দী-ভৃঙ্গী অবিচ্ছেদ অঙ্গীভূত দেৱী-মহেশ্বৰ ; তোমাসৰো
অবিচ্ছেদ অঙ্গীভূত আমাসাৰ জানা । চিবঞ্জীৱী হোৱা সবে,
অচলা ভক্তিৰে,—এয়ে বাঞ্ছা আমাসাৰ ।

ভৈববীনেতা ।—পৰম সৌভাগ্য বুলি মানিছেঁ। সবাৰে । থাকে যেন
মতি-গতি স্থিৰে সদাকাল ; ইমানে পোহাৰি মাথেঁ।

মহাভৈববী ।—বুলিছেঁ তথাস্ত ।

ভৈববীনেত্ ।—শিবোধাৰ্য আশীৰ্বাদ ।

(বাণ বজা আৰু কুস্তাণ্ড মন্ত্ৰীৰ প্ৰবেশ)

বাণ ।—প্ৰণামেঁ। দৌহাকে (প্ৰণিপাত) ।

কুস্তাণ্ড ।—আমাৰে প্ৰণতি

ছয়ে কৰোক গ্ৰহণ [প্ৰণিপাত] ।

মহাভৈববী ।—হোৱা চিবঞ্জীৱী ছয়ো ।

মহাভৈবৰ ।—লভিবাঁ আশীষ্ মোৰ,

বজা-মন্ত্ৰী ছয়ে । বাজকৰ্ম বাজধৰ্ম

পালিবাঁ যতনে ।

বাণ ।—শিৰে ধৰেঁ। আশীৰ্বাদ ।

লভো যেন সদাকালে কৃপা ইথানৰ ।

বাঞ্ছেঁ। বলধীৰ্য কাৰ্ত্তিকেয় অগ্ৰজৰ

আপদে সম্পদে । থাকে যেন মতি স্থিৰ

হৰ-গোৱী চৰণত ।

মহাভৈবৰী।—সিদ্ধি হোক মনোবথ।
বুলিছে। তথাস্ত।

মহাভৈবৰ।—সদা বাঞ্ছা আমাসাৰ,
ৰাজকাৰ্য্য জয়যুক্ত হোক তোমাসাৰ।
চলিছে এতিয়া আনো সদা নিৰাপদে,
ৰাজ্যৰ শাসন?

কুস্তাও।—প্ৰভুপদ আশীৰ্বাদে
চলিছে ভালেই; ঘটাই নাই বিপৰ্য্যয়
অতাপি এথোন।

বাণ।—কিন্তু, প্ৰভো! অনতিপলমে
ঘটিব প্ৰমাদ, ৰাজিছে ইহেন প্ৰাণে।
মহাভৈবৰ।—কিবা সি প্ৰমাদ?

কাৰ গাত ফলিয়াব ফলাফল তাৰ?

কুস্তাও।—অবিদিত নোহে একো
প্ৰভু-চৰণৰ। নিজে বুদ্ধি মন বেন,
নিজ প্ৰশ্নোত্তৰ।

মহাভৈবৰ।—[হাঁহিমুখে] যথাযোগ্য সমিচাৰ
স্বযোগ্য মন্ত্ৰীৰ; উলটি আমাকে ৰাক্কে!
বুজিছে। বিশেষ। পাইছে। স্বমৰি তাৰ,
তত্ত্ব সবিশেষ। আগন্তুক নিদৰ্শন
মিলিছে নে কিবা?

বাণ।—ইও নোহে অবিদিত

প্ৰভু চৰণৰ। যিদিনা লভিলে। বৰ
হৰ-মহেশ্বৰ, সিদিনাৰ নিদৰ্শন

পোয়া হল প্রত্যক্ষতে ;—তল ধলচুড়া

বাজভরনৰ ।

মহাভৈৰৱ ।—জানোঁ। সযিস্তাব

ধ্বজভঙ্গ ঘটনাৰ কথা। সেয়ে সেই

নিদৰ্শন জানিছোঁ বুৰুপ ।

কুস্তাণ্ড ।—জানিছে সমস্তে আৰু

অম্বুসঙ্গী অমঙ্গল চিন্ যতমানে

তাতে হে লাগিছে ষিধা, ঘটে জানো কিবা

হিতে-বিপৰীত ।

বাণ ।—তাতে হে চাপিছোঁ কাষ,

লবলই উপদেশ, যি দিবে প্রভুৱে

ভাবি-চিন্তি চাই ।

মহাভৈৰৱ ।—যথা ইচ্ছা, তথা যাট ।

ইচ্ছাৰ গতিক নোম্বাবে বাধিব কেৰে ।

এতেকে, বুজিবাঁ, ভাত অমঙ্গল নাই,

যি কৰে ঈশ্বৰে, ভাল মাছুহ কাৰণে ।

হব লাগে আয়োজন বগৰ উদ্দেশ্য ;

দিছোঁ উপদেশ ।

বাণ ।—[উৎসাহিত হৈ] ধন্য শুকদেৱ !

ধন্য ত্বয় স্থবিচাৰ ! কামনা সফল

হব তেস্তে অচিৰতে ?

মহাভৈৰৱ ।—নহবষ নেদেখোঁ কাৰণ । আগন্তুক

মহাৰণ ঘটিব অবশ্যে, নিদৰ্শন

ভাব মিলিছে যেতিয়া ।

কুস্তাও ।—[অগতঃ] মিগিছে অরশে ;—

ঘোৰ অমঙ্গল চিন্ !

বাণ ।—[উল্লাহিত হৈ] সিদ্ধি হব মনোবথ ।

বল্ ! মস্তি ! কৰোঁগই বণ-আয়োজন ।

পূৰায় ইবাৰ ঘোৰ বণ হাবিয়াষ ।

বাকী নাই জিনিষৰ দেৱৰাজ বিনে ;

জিনিষ ইবাৰ সেই মহা অভিমানী

ইচ্ছ দেৱতাক । দেৱলোক হব ঘোৰ

আয়ত্ত-অধীন । দেৱতা আশ্রয় হব

পাতালপুৰত । আৰু বৰ বাকী এক,—

বৈকুণ্ঠৰ ইৰি ; নবৰ অজেয় হই

তেৱোঁ শেহস্তত,—ইবৰ বলেবে মই

জিনিষ ইৰিক । অখণ্ড প্ৰতাপ ঘোৰ

বুজিব অগতে । আৰু মোতঃ কথা নাই ।

ইমানতে মনে ঘোৰ লভিব বিৰতি ।

এতেকতে উঠা মস্তি ! নকৰোঁ পলম ;

অনতিপলমে গই কৰোঁ যথোচিত

বণ-আয়োজন ।

[বাণ আৰু কুস্তাওই প্ৰণাম কৰে

মহাভৈৰৱ ।—সিদ্ধি হোক মনোবথ ।

মহাভৈৰৱী ।—বুলিছে । স্তথাস্তু ।

[বাণ আৰু কুস্তাওৰ প্ৰণাম

মহাভৈৰৱ ।—আমাৰো সময় হল ;

ধৰোঁগই, যথাবীতি, সাক্ষ্য আৰতিত,

—হব-গৌৰী পূজা ।

[সবাৰো প্ৰস্থান

দ্বিতীয় গর্তাঙ্ক ।

কন্যা-পুং, — উষা-উদ্যান ।

(উষা, প্রজ্ঞা আৰু চিত্ৰলেখা)

উষা ।—চোৰাচোঁ চোৰাচোঁ, হেৰা,
 প্ৰাণসখীদয়, চোৰাচোঁ কেহুৰা, দেহি,
 সৌজোন্বাইটি ! হাঁহি হাঁহি ভাহি যায়
 আমালই চাই !

প্ৰজ্ঞা ।—সঁচা, মাতিছে আমাকো ।

চিত্ৰলেখা ।—বলঁ! ভেঙে যাওঁইক ?

প্ৰজ্ঞা ।—হোৱা হলে জোযাদৰে

পাখিলগা সখী, নাথাকো নিশ্চয় বহি,

গলেঁ! হয় উৰি !

উষা ।—দেহি ঐ ! কেনেকৈ

আলাসতে ভাহি যায়, উলাহতে হাঁহে,—

সুগোল বয়ানথানি !—চিন্তাশূন্য প্ৰাণ !

—সংসাৰ-জ্ঞান নাই ।

চিত্ৰলেখা ।—নোহে চিন্তাশূন্য, সখি !

আছে তাৰো বহু সংসাৰৰ দিয়া-লোৱা,

সংসাৰী প্ৰাণৰ !:

উষা ।—(আমনজিমনকৈ) একেদশা মোৰে স'তে ।

প্ৰজ্ঞা ।—(চূপতি চেরে) তুমি আৰু কিয় ?

চিত্ৰলেখা ।—[খেঁজেলিয়াই] তাবীদশা গণে জানো ?

উষা।—(মুখ আমোলাই) কি দিম উত্তর! [মৌন]
[ছফালবপবা গীত গাই ২ দানবী কন্যাগণৰ প্ৰবেশ]

গীত।

সাহানা—বাঁপতাল।

আইঁ, আইঁ, সখী মিলি ফুলনি সোমাওঁ।

জাতি, যুতী, বেলকলি, কোঁচভৰি লওঁ ॥

বিল-বিবহিনী,

কান্দে কুমুদিনী,

হিয়া পাতি পাতি, পূৰ্ণিমাৰ বাতি,

মাতে আকাশৰ জোন, সেন্দূৰীয়া কেঁচাসোণ,

আইঁ সৰে চাপি গই পবাণ জুৰাওঁ।

ফুলমালা গাথি আমি ফুলকে পিন্ধাওঁ ॥

আকাশতো আছে ফুলি,

কোটাঁ কোটাঁ ভেঁটকলি,

ফুলি আছে কুমুদিনী, চকমক সোঁদামিনী,

আইঁ যাওঁ আনোগই, সৰে মিলি উৰি গই ;

তুলি আনি মালা গাথি সখীক পিন্ধাওঁ ॥

বিষাদী ধৰাক আইঁ হাঁহিৰে বুৰাওঁ ॥

চিত্ৰলেখা।—শাঁত কৰে প্ৰাণ

বৰষি অমৃত যেন! পাহৰেঁ। সমূলি

হাঁয়, সংসাৰ ভাবনা!

প্ৰজা।—এয়ে শ্ৰাব্য স্বধা,—

বসুধাবুকুত সৃষ্টি সঙ্গীত নিজৰা

শিল্পী বিশ্ববচোতাৰ।

উষা।—লগা নাই ভাল, হায়,

কিবা লাগি যায়! নিদিয়ে জুবনি গীতে।

কিবা কবে মন।

চিত্রলেখা।—কিয়, সখি!

কিয় মন এনে উচাতন?

প্রজ্ঞা।—সুধিবব নাই প্রয়োজন; ভাবি চোরা

পাৰা সমিধান,—সখীৰ পৰাণে আজি

বিচাৰিছে সখা!

চিত্রলেখা।—নিবিচাৰে! সমিধান।

গাইছো বিচাৰি, কিহে কবে বিয়াকুল

সখীপ্ৰাণ এনেদৰে। ধৰাটো ইবাৰ

বিয়ানাম এটি।

প্রজ্ঞা।—ধৰি দিয়! তুমি—

ধৰে! আমি সবে মিলি।

চিত্রলেখা।—ধৰ! বাক, দিছো ধৰি :—[চিত্রলেখাই লগাই দিছে ;]

অপৰ সখীগণে ঐক্যতানে গায়]

বাম, বাম! চিন্তা নকৰিবা,

বাম, বাম! আমাৰে আইদেউ,

বাম, বাম! হৰাগে আলাসৰ লাক।

বাম, বাম! সোণাৰি-শালতে,

বাম, বাম! দিনে টিকেটিকায়,

বাম, বাম! আইদেউৰ হাতলৈ থাক ॥

বাম, বাম! ভৰলী কাষৰ,

বাম, বাম! চিবলী ঢেঁকিয়া,

বাম, বাম ! সোণালি শবাইতে বাছে।।
 বাম, বাম ! চিন্তা নকবিবাঁ,
 বাম, বাম ! বাণবে জীয়াবী,
 বাম, বাম ! চৌপাশে আবৰি আছে।।
 বাম, বাম ! কেলেই কুটিলাঁ,
 বাম, বাম ! চুমৈকৈ পচলা,
 বাম, বাম ! লোকে বাটি ভবাই খাব।
 বাম, বাম ! কেলেই তুলিলা,
 বাম, বাম ! কগহী আইদেউক,
 বাম, বাম ! লোকে বন কবাই খাব ॥

[গান]

হাঁহাঁ হাঁহাঁ চেনেহী সখীটি, সব শোক তিয়াগি।
 আক ছুদিন বাদে বামী পাৰা প্রাণ দিবা উছৰ্গি ॥
 কিয় ইমানতে তুমি থাকি মনে মাৰি।
 মাহক কেবলে দেহা শুকাই হোৱা কিয় কাতৰী ॥

[কতক নিজম পৰে]

উষা।—[প্রজ্ঞাৰ কানত হলি পৰি] অহ, সখি !

মালাগে একোতেচোন মন !

প্রজ্ঞা।—বুজিছো বিশেষ ;—

নহবা অধীৰা সখি !

চিত্ৰলেখা।—সময়ে বুজনি দিব ;—

লাগিব সকলো ভাল, হৰ এনে দিন।

ৰাতি হল, বলাঁ যাওঁ, অন্তঃপূবলই ;

নকৰোঁ পলম।

[সকলোটিৰ প্রশ্নান]

তৃতীয় গর্তাঙ্ক।

বাণপুৰ—দানব সেনাগাৰ।

(জব সেনাপতি আৰু কুস্তাণ্ড মন্ত্ৰী)

জব।—মন্ত্ৰিবৰ ! মোৰ এতিয়াও বুজিবলৈ বাকী, কি উদ্দেশ্য মই বণসজ্জাৰ অৰ্থে আদিষ্ট হৈছোঁ। আমি দেখোন অদ্যাপি কোনো দিশৰপৰা বণৰ আগন্তুক দেখা নাই। বণলৈ কোনো-গৰু আহুত হব নে আমি বণাহুত হম, তাৰো একো সন্বেদ পোৱা নাই। তথাপি বাজাজ্ঞা শিৰোধাৰ্য্য; যথাযোগ্যৰূপে বণসজ্জা মই কৰিব লাগিছোঁ।

কুস্তাণ্ড।—বণসন্ধান অদ্যাপি ময়ো একো পোৱা নাই। বজাৰো অবিদিত, কোন্ ক্ষণত কি বণ মিলিব আহি। তথাপিতো বজা বণৰ উদ্দেশ্যে উত্ৰাৱল; প্ৰতিদণ্ডে আগন্তুক বণৰ ক্ষণ গণিব লাগিছে! সেই অনুসৰি, ময়ো অনুমানিক বণ-বচনা কৰিব লগাত পৰিছোঁ। আপোনাকো সেই উদ্দেশ্যে সষ্টম হবলৈ বাজাজ্ঞা জ্ঞাপন কৰা গৈছে।

জব।—বাজাজ্ঞা পালন কৰিবই লাগিছোঁ; বজাৰ আদেশ পালনৰ পূৰ্বে তাৰ কাৰণ অন্বেষণ কৰিবলৈ আশাৰ অগিকাৰ নাই। কিন্তু, পক্ষাপক্ষৰ বিবৃতি, বণশূলৰ নিদৰ্শন, সেনানীৰ বিবৰণ ইত্যাদি বিষয়ে অগ্ৰিম আভাস পোৱা গলে, সেই অনুযায়ী আয়োজনত ধৰিবলৈ সুচল হয়। মোৰ অধীনত হৰেক সজ্জাৰ পদাতিক, অশ্বাৰোহী আৰু নৌ সেনা বক্ষিত আছে; কোন্ বিধক সুসজ্জিত কৰি সষ্টম হব লাগিব, তাৰ হে দিহাকৰণ হোৱা নাই।

কুস্তাণ্ড।—ময়ো তদ্রূপ অবস্থাত। বণসজ্জাসংযুত হৈ, এক অভাবনীয়

মহাৰণৰ শ্ৰেষ্ঠীক্ষাত আমি সষ্টম থাকিব লাগে, ইমানেই
আমাৰ শ্ৰুতি অনুজ্ঞা; তাৰ উপৰঞ্চি আদেশ-উপদেশৰ বিষয়ে
বিশ্বাসকৈ মই একো কব নোৱাৰোঁ। তথাপি,—(কিবা ভাবি
ঠমকু খাই ধয়)

অব।—কওক, কৈ যাওক তথাপি বুলি কি সঙ্কেত দিবলৈ মনস্থ
কৰিছে।

হুজাও।—সিদ্ধান্ত সঙ্কেত দিবলৈ মই অক্ষম; কিন্তু কাৰ্য্য দেখি
কাৰণৰ অনুমান কৰাৰ দৰে, এটা অনুমানিক আভাস দিব
পৰা যায়।

অব।—কওক, কৈ পেলাওক। হওক, অনুমানিক হলেও, তাৰপৰা
যৎকিঞ্চিত উপকাৰ পাব পাৰি।

হুজাও।—সেনাপতি! আপোনাৰ অবিদিত নহয়, দানৱৰাজ বাণ
নৃপতিয়ে, হৰপ্ৰাসাদিত হৈ, ওচৰ-ভবিষ্যতত এখন অভাবনীয়
ৰণ কামনা কৰিছে। সেই ৰণৰ পিপাসা পৰিতৃপ্তিৰ অৰ্থে
বঙ্গা অতিশয় অধৈৰ্য্য হৈ উঠিছে। কিন্তু, কি ৰণ, কাৰ লগত,
তাৰ সঠিক সন্তোদ্ তেৱোঁ পোৱা নাই। মাথোন, সেই
সম্পৰ্কে ইমানকে সঙ্কেত পোৱা গৈছিল, যিদিনাই তাৰ
নিদৰ্শনৰূপ ৰাজভৱন ধ্বংগুহৰ চূড়াৰপৰা কুমাৰপ্ৰদত্ত
ময়ূৰ্বৰ্জ অক্ষয়্য উদঘাটিত হৈ ভূমিত পতিত হবহি, সেই
দিনধৰি এক অভাবনীয় মহাৰণৰ আগন্তুক মিলিব। সেই
ৰণত লিপ্ত হৈ বলিনন্দন অমিততেজা বাণৰাজে তেওঁৰ অসহ
ৰণতৃষ্ণা পৰিতৃপ্ত কৰিব, এয়ে তেওঁৰ বাসনা।

অব।—পিচে, সেই আগন্তুক ক্ষণ মিলিবলৈ আক কিমান দিন
আছে, কব পাৰে নে?

হুজাও।—এতিয়াই। ইয়াৰ অলপ আগবেপৰা সেই আগন্তুক

ক্ষণ মিলিছে । সেই বিষয়ে মোৰে সৈতে দানবৰাজে পৰ্যা-
লোচনা কৰি থাকোতেই, বৰলাভৰ নিদৰ্শন কাৰ্য্যত ফলিয়াই
উঠিলে ;—বাণ-ৰাজভৱনৰ চূড়াত প্ৰোথিত সেই ময়ূৰ্বৰ্জ
আচম্বিতে উদ্ঘাটিত হৈ ভূমিত পৰিলহি । তাৰ পিচমুহূৰ্ত্তব-
পৰা বহুপৰব্যাপী বিবিধ অমঙ্গলশূচক আশুঘঙ্গিক দুৰ্ঘটনা
ঘটিবলৈ ধৰিলে । মোৰ পক্ষে সি অতিব ভয়াবহ যেন বোধ হল !
কিন্তু, বগোন্নত বাণ নৃপতি সেই স্মৃচনাত উদ্ভাৱল হৈ উঠিল,—
তেওঁ ততালিকে বণ-আয়োজনলৈ মোৰ প্ৰতি আদেশ
নিয়োগ কৰি, মোৰ পৰামৰ্শলৈ অপেক্ষা নকৰি,
উকলীকৃত হৈ অনন্দভৱনমুখে সবেগে গমন কৰিলে ! এয়ে
অত্যাশঙ্ক ঘটনাৰ সংক্ষেপ বিৱৰণ । ইয়াৰপৰাই আগলুক
মহাৰণৰ বিষয়ে আপুনি যি বুজে, বুজি লওক ।

জব । বুজিছোঁ বিশেষ । ই এক নিশ্চয় কোনো দৈবিক বণ ।
এই যাত্ৰাত, হয় দেৱৰাজ ইন্দ্ৰ, নহয় তেওঁতকৈও উচ্চতৰ
কোনো দৈবিক ক্ষমতা লক্ষিত হৈছে ।

কুস্তাণ্ড । হব পাৰে সেই উচ্চতম লক্ষ্য স্বয়ং শ্ৰীবিষ্ণু । কাৰণ,
তেওঁতপৰ উচ্চতৰ দেৱতা আক নাই ।

জব । আছে ;—তেওঁ দেৱদেৱ মহাদেৱ কৈলাসপতি হৰ-মহেশ্বৰ ।

কুস্তাণ্ড । সঁচা । মানোঁ ময়ো সেই কথা । কিন্তু, হৰি-হৰ সমান ক্ষমতা ।
সেই সমানে সৃষ্টিকৰ্তা ব্ৰহ্মা । এই তিনি ক্ষমতাৰ ইতৰ-
বিশেষ নাই । একে সৃষ্টি কৰে ; অপৰে পালন কৰে ; অন্যতম
অপৰে সংহাৰ কৰে । এই তিনিৰ নিৰ্দিষ্ট কাৰ্য্যত তিনিও
স্বতন্ত্ৰবীয়াৰকৈ অদ্বিতীয় শক্তি । যেতিয়া অগ্ৰনামী দুই শক্তিৰ
সংঘৰ্ষণত প্ৰলয় ঘটে, তেতিয়া তৃতীয়-নামী শক্তি স্বয়ং সৃষ্টি-
কৰ্তা ব্ৰহ্মাই মধ্যস্থ হৈ তেওঁৰ সৃষ্টি বক্ষা কৰে, কিম্বা নতুন
সৃষ্টি বচনা কৰে ।

জব।—তথাপি, সংহাৰ কাৰ্য্য সবাতকৈ ওপৰ। কাৰণ, সৃষ্টি-স্থিতিত সংহাৰলৈ স্থল থাকে, কিন্তু সংহাৰৰ পাচত সংস্কাৰলৈ আক একো নাথাকে। গতিকে, জগতগঠনৰ মূল তিনি শক্তি ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু আৰু কদ্ৰৰ মাজত, কদ্ৰৰ শক্তি সবাতোকৈ শ্ৰেষ্ঠ; অৰ্থাৎ, কদ্ৰকপী দেৱদেৱ মহাদেৱ হ'ব ঈশ্বৰবো ঈশ্বৰ মহেশ্বৰ। কুস্তাণ্ড।—হেবা বীৰবৰ! অপোনাৰ যুক্তি অৱশ্যে সাকৰা। কিন্তু সৃষ্টিতত্ত্ব অতি নিগূঢ় বহস্য। এই বহস্য ভেদ কৰা সৃষ্টি প্ৰাণীৰ সাধ্যাতীত। এই বিষয়ক স্বৰূপ ধাৰণা উপলব্ধি কৰা সমাধিস্থ যোগীৰ পক্ষেও দুঃসাধ্য। সেই হে কণ্ঠ, দেৱতাৰ বৰদান সততে দ্ব্যৰ্থবোধক, কিম্বা হেতুমূলক। বলিনন্দন বাণৰাজে হৰ-গৌৰীৰ কৃপাত দেবীৰ পুত্ৰত্ব লাভ কৰিছে; সহস্ৰবাহু পৰিমিত অজেয় বল লাভ কৰিছে। কিন্তু, সেই অনুযায়ী তেওঁ যেতিয়া এখন মহাৰণ বাঞ্ছা কৰে, তেতিয়া তেওঁক সেই বৰদাতা আশুতোষ হৰ-মহেশ্বৰে এই বুলি হেতু ৰাখি বৰদান দিছিল, "হেবা, মহাস্বৰ! হৰি, হৰ আৰু কুমাৰ কাৰ্ত্তিকেয়ত বাজে ত্ৰিভুবনত তোমাক জিনোতা নোলাব।"

জব।—তেনেহলে, তেওঁ অজেয় হ'ল কেনেকৈ? তেওঁৰ বৰদাতা হৰ-মহেশ্বৰ আৰু ধৰ্ম্মাগ্ৰজ কাৰ্ত্তিকেয়ত বাজেও দেখোন অপৰ এক মহাশক্তি তেওঁক জিনোতা বৈছে।

কুস্তাণ্ড।—তাকে তো কৈ আহিছোঁ, বোলে। সেই তিনি শক্তিৰ মাজতে দৈত্য্যৰি বিষ্ণুৰ অংশ হৰিশক্তি বৰ্ত্তমান বৈছে। কুমাৰ কাৰ্ত্তিকেয় সমন্বিতে হৰ-মহেশ্বৰ সততে দৈত্যকুল বক্ষাৰ হেতু মহাভৈৰৱত অৱস্থিত; আৰু সেই কল্পেই সমীপতে মহাভৈৰৱীত স্বয়ং দেবীয়ে স্থিতি কৰিছে। কিন্তু, শ্ৰীহৰি

বাণ বজা ।

অবস্থিতি ই বাজ্যত নাই; শ্রীকৃষ্ণৰূপে তেওঁ দাবকাত হৈ
বৈছে। দৈবিক ঘটনাক্রমে যেতিয়াই তেতিয়াই য'তে ত'তে
আচম্বিতে শ্রীহৰিৰ আবিৰ্ভাৱ হয়। দৈত্যাকুলচূড়ামণি মহাভূজ
বাণ বজাৰ জনক প্ৰখ্যাত বলি বজাক ছলনা কৰা শ্রীহৰিৰ

আখ্যান ইয়াৰ এটা বিশিষ্ট প্ৰমাণ।

জৰ।—যেয়ে হওক। হয় যদি স্বয়ং শ্রীহৰি প্ৰতিদন্দী, তথাপি
নডৰায় জৰে। জৰৰ প্ৰভাৱ নোৱাৰে খণ্ডাব কেৱে। জৰৰ
নামত ত্ৰিভুবন কম্পমান! জৰপৰণনত হৰহৰি কঁপে ঠৰঠৰি!
জৰৰ প্ৰকোপত দেৱতা, দানৱ, কিন্নৰ, উৰগ, যক্ষ, বাক্ষস,
গন্ধৰ্ব, অশুৰ, দৈত্য, নৰ সমস্ত জৰ্জৰিত! সেই জৰ মই!—
মই ডৰাম কাক? মোৰে সৈতে লৰে, এনে বীৰ আছে
কোন্ ত্ৰিভুবনত? মন্ত্ৰি! চিন্তাৰ কাৰণ নাই। স্বয়ং শ্রীবিষ্ণু
আহিলেও জিনিম নিশ্চয়। জৰৰ প্ৰকোপ নোৱাৰে সহিব
কেৱে। এই জৰৰ বৰ্ত্তমানে বাণ বজাৰ পৰাজয় মনতো
নানিব আপুনি।

কুস্তাণ্ড।—ধন্য জৰ! মহাবীৰ আপুনি। আপোনাৰ বল-বিক্ৰমৰ বিষয়
মোৰ অবিদিত নহয়। বিগত সুবাসুৰ-ৰণত আপুনি যি বীৰত্ব
প্ৰকাশ কৰিছিল, সি মোৰ চিত্তপটত অদ্যাপি কটকটীয়াকৈ
জ্বলি আছে। তথাপি—

জৰ।—নাথাকে তথাপি! নাপায় তথাপিয়ে ঠাই ইথিনি পৰত! যাওঁ,
মন্ত্ৰি!—মাতিছে কৰ্তব্যে মোক! ক্ষমিব মোৰ দায়।

[উদ্ভাৱলভাৱে জৰৰ প্ৰস্থান]

কুস্তাণ্ড।—ধন্য বীৰ! ধন্য জৰ নাম তোমাৰ! ধন্য মই! ধন্য মোৰ দেশ,
যি দেশত জনম আজি ইহেন বীৰৰ! আৰু; ধন্য দৈত্যকুল! ধন্য

নৈতোশ্বই বাণ মৃগমণি, আজ্ঞাধীন যাব এই হেম বীৰ। নাই চিন্তা
নকৰে। আশঙ্কা। আগন্তুক বণত, নাই পবাস্রয়, অজ্ঞেয় বাণৰ। যাব
ময়ো। নকৰে। পলম। কৰোঁগৈ বণ-আয়োজন বাজ-আজ্ঞা অনুসৰি।
[হৰিষ, মনেৰে ধীৰে ধীৰে প্ৰস্থান]

চতুৰ্থ গৰ্ত্তাঙ্ক ।

—:—

দৃশ্য,—উষা-অস্তঃপুৰ, শয়নকক্ষ ।

[সখীপৰিষ্কৃত উষাদেবী 'হৰ্ম্যোপৰি' নিদ্রিতা]

উষা।—[সপোন দেখি বোম্বাঙ্কিত হৈ উঠি] হাঁয়, হাঁয় ! ইকি হল মোৰ।
কোনে কৰিলেহি মোৰ এনুৰা দশা ! কোনে ভাঙ্গিলেহি মোৰ ব্ৰহ্মচৰ্য্য
ব্ৰত ? আছোঁ ক'ত মই ? ই দিঠক নে সপোন ? হাঁয় কি কাম কৰিলো
মই ! কোন্ তেওঁ ? আহিছিল কেনি ? গল কেনি গুচি ?
অহঃ; কি মোৰ কপাল ! নাইচোন সেই পুৰুষবতন ! [বাউলী
হৈ চিয়ঁৰিবলৈ ধৰে] হাঁয় ! হাঁয় ! সখি ! সখি ! সখি !—

(সখীসৱে চাঁতকৰে সাৰ পাই উঠি উষাক আৰু ধৰেগৈ)

চিত্ৰলেখা—কি হল ! কি হল, প্ৰাণসখী মোৰ ! কিয় এনে বিয়াকুল ?

সখি ঐ, নকৰিবাঁ ভয়। নাকান্দিবাঁ। নকঁপিবাঁ। নকৰাঁ বিলাপ।

উষা।—[উদ্ঘাউল দি] নাজানো কি হল। হাঁয় ! কোনে ভাঙে আহি,

ব্ৰহ্মচৰ্য্যব্ৰত মোৰ ? কেনি গল তেওঁ ?

চিত্ৰলেখা।—নহবাঁ বিভ্ৰম সখি ! কাৰ সাধ্য, ভাঙে আহি ব্ৰহ্মচৰ্য্যব্ৰত

তোমাৰ ? তুমি প্ৰখ্যাতী বলি বজাৰ নাতিনী হৈ কিয় এনে ভয়াতুৰা

হৈছা ? যাক দেৱতায়ো ডৰায়, সেই বাণ বজাৰ জীয়াবী হৈ তুমি কালৈ

ডবাইছাঁ ? জানাঁ, সখি ! তোমাৰ পিতৃ মহাশ্বৰ বাণ-বজা স্মৃষ্টিৰ অস্তক ; তেওঁৰ ভয়ত ত্ৰিভুবন কম্পমান ! তোমাৰ কি ভয় আছে ? আৰু সখি ! এইহেন স্মৃষ্টিত পকী ভৱনৰ ভিতৰ সোমায়, কাৰ এনে সাহ ! নাই, সি অসম্ভৱ কথা । স্থিৰ হোৱাঁ, গমি চোৱাঁ সখি ।

উষা ।—(আতুৰ হৈ) সখি ঐ ! নামানে বুজনি মনে ! ভাষা নাই কবলৈ অস্তৰ কথা !

চিত্ৰলেখা ।—কোৱাঁ সখি, যিবা পাৰাঁ, স্বৰূপ ঘটনা কথা । বিকাৰ হুবু-জিলে বেজৰ মন্ত্ৰ নাখাটে ।

উষা ।—সখি ঐ ! কিনো কম দুৰ্ভাগ্যৰ কথা । টোপনিত বিৰল হৈ থাকোতে এই অভাগিনীক এজন অচিনাকী মদনমোহন পুৰুষৰতনে সন্তোগ কৰিলেহি ; ময়ো তেওঁক প্ৰাণভৰি উপভোগ কৰিলেঁ । মোৰ ব্ৰহ্মচৰ্য্যব্ৰত ভঙ্গ হল !

প্ৰজ্ঞা ।—কিনো কোৱাঁ সখি ! সি যে সপোন-সন্তোগ । তাত কোনো অৰ্থ নাই । তাৰপৰা পাপৰ সঞ্চাৰ হব নোৱাৰে । সেইবাবে তোমাৰ ব্ৰহ্মচৰ্য্যব্ৰত ভঙ্গ হোৱা নাই ।

উষা ।—কিন্তু, হাঁয় ! সপোন হলেও, মোৰ মানত সি দিঠক যেন লাগিছে । মোৰ সতীত্বহাৰী সেই কন্দৰ্পতনু পুৰুষৰতনৰ সহযোগত মই ইপ্সিত-ভাৱে সঙ্গতা হৈছিলেঁ ! সেইভাৱে দূষিতা হৈ, মই সাধ্বী নামে কেনেকৈ জীৱনধাৰণ কৰিম ? মোৰ দেৱাৰি অবিদ্দম পিতৃৰ আগত মই কি বুলি মুখ দেখুৱাম ? মই যি স্থলত মোৰ এইহেন তেজিয়ান কুলৰ কলঙ্কিনী হলেঁ, সেই স্থলত মোৰ মৰণেই শ্ৰেয়ঃ ; মই আৰু জীয়াই থকাৰ সকাম নাই, সখি !

প্ৰজ্ঞা ।—হে কুমাৰি !—তুমি জীয়াৰী ; বোৱাৰী নহয় । তোমাৰ ব্ৰহ্মচৰ্য্য-ব্ৰত ভঙ্গ হব পাৰে, কিন্তু সতীত্ব নষ্ট হব নোৱাৰে ।

উষা ।—হায় ! অবিবাহিতা জীয়াবীৰ ব্রহ্মচর্য্যব্রত ভঙ্গ হোৱাৰ পাচত
আক জীৱন-মাধুবী নাথাকে । সাধ্বী, সতী, ব্রতচাৰিণী জীয়াবীয়ে হে
জীৱনধাৰণ স্পৃহা কৰা শোভনীয় ; কিন্তু এই স্থলিতা কুলাঙ্গাৰিণী
কুমাৰীৰ সেই স্পৃহালৈ অধিকাৰ নাই । এতেকে, মোৰ মৰণেই হে গতি
চিত্ৰলেখা ।—প্রকৃততে পাপ আচৰিছাঁ যদি, মৰণতো গতি নাই । জীয়াই
থাকি তাক খণ্ডাবলৈ চোৱা হে যুক্তি ।

প্রজ্ঞা ।—সখি ! তুমি অসৎ অভিপ্ৰায়ে স্ব-ইচ্ছাবে এই কল্পিত দোষাচৰণ
কৰা হলে, অৱশ্যে তোমাক তাৰ পাপে পৰশিলেহেঁতেন ; কিন্তু সপোন-
মোহত অনাহুত জনে তোমাৰ বতি চুৰ কৰিছে, গতিকে তোমাৰ
ব্রতভঙ্গ ভ্ৰম মাথোন, সতীত্বহৰণ হোৱা নাই ।

উষা ।—সখি, মোৰ মনে নামানে সেই কথা । ভুলভ্ৰান্তিত হলেও, কৃত-
দোষ খণ্ডন নাযায় ।

প্রজ্ঞা ।—কিন্তু, হে দেবী ! ধৰ্ম্মতঃ, বিপ্ৰৰ্ষিগণৰ মতে, যি নাৰী মন, বাক্য
আৰু কৰ্ম্ম এই তিনিওৰে সৈতে ছুটা হয়, সেই নাৰী হে পাপাচাৰিণী
আৰু পতিতা বুলি গণ্য । কিন্তু আমি জানোঁ, তুমি আজীৱন ব্রহ্মচাৰিণী
তোমাৰ মন কাচিতো বিচলিত হোৱা আশি দেখা নাই ;—তুমি কিয়
দোষছুটা হবা ? তুমি সতী, সাধ্বী, শুদ্ধচৰিত্ৰা আৰু মনস্থিনী ; বিশেষ
তুমি নিদ্ৰাত অলস, বিৱশ, সংজ্ঞাশূন্য অৱস্থাত থাকোতে অযাচিত
তোমাৰ ব্রত ভঙ্গ হৈছে ; এতেকে তোমাৰ ধৰ্ম্মলোপ হোৱা নাই । যি
নাৰীৰ পূৰ্ব্বে মনে কৰ্ম্মৰ দ্বাৰাই আত্মদোষ সম্পন্ন কৰে, সেই নাৰী হে
ভ্ৰষ্টা হয় ; তোমাক সেই দোষে স্পৰ্শ কৰা নাই ।

উষা ।—সখি ! তোমাৰ যুক্তি অৱশ্যে সাক্ষৰা । তোমাৰ জ্ঞানগৰ্ভ উপদেশ
নিশ্চয় গ্রহণীয় । কিন্তু, হেবা, তেওঁতো বলেৰে মোৰ ব্রত ভঙ্গ কৰা
নাই, বয়ো তো তেওঁক সংপ্ৰীতিৰে উপভোগ কৰিলোঁ । এনেস্থলত

সেই কাৰ্য্য মোৰ ইচ্ছাকৃত নহৈ কেনেকৈ পাবে ? তেওঁ জানিবা যাচঞা কৰিছিলেই, মই গ্ৰহণ কৰিলোঁ। কিয় ? এতেকে, মই পতিতা নহম কিয় ?

চিত্ৰলেখা ।—হে মোৰ সৰলা সখি ! তুমি আমাৰ কথাত পতিয়ন যোৱা ; আমি ডাঠি কওঁ, তুমি কোনো পাকে হুঁষিতা নোহোৱা। প্ৰজ্ঞা সখীৰ সাক্ষা যুক্তি অকাট্য বুলি মানিবা।

উষা ।—কিনো কম, সখি ! মনে যে নামানে !

চিত্ৰলেখা ।—ভাল, এটা কথা মনত পৰিছে। এইবাৰ তোমাৰ মনে মানিব সখি ! মনত নপৰে নে সেই দেবীদত্ত বৰ লাভৰ কথা ? তোমাৰ কঠোৰ তপস্যাত তুষ্ট হৈ, দেবী ভগৱতীয়ে বৰদান দিওঁতে তোমাক কি বুলি সমিধান দিছিল, এবাৰ স্মৰি চোৱাচোন।

উষা ।—(ক্লন্তক টলকামাৰি বৈ) ওঁ, চাইছোঁ। পিচে ?

চিত্ৰলেখা ।—পিচে, আঞ্জি বহাগৰ শুক্লা দ্বাদশী বাতি হয় নে নহয় ?

উষা ।—[অলপ জ্বিকাৰ খাই উঠি] হয় পিচে ?

চিত্ৰলেখা ।—দেবীৰ স্বচনেৰেই কওঁ, তুমি এই 'হৰ্ম্যোপৰি নিদ্ৰিতা' আছিলানে নাই ?

উষা ।—আছিলোঁ।। (মুখৰ বৰণ সলনি হৈ আহে)

চিত্ৰলেখা ।—বাক, সমিধানত দেবীয়ে কোৱা নাই নে যে, সেই ছেগত যি জনে তোমাক কদতী অৱস্থাত স্ত্ৰী-ভাৱে উপনতা কৰিব, তেওঁৰেই তোমাৰ স্বামী হব বুলি ?

উষা ।—ওঁ, কৈছিল। (লাজুকীভাৱে তলমূৰ কৰে)

চিত্ৰলেখা ।—তেন্তে আৰু তোমাৰ কি মাত আছে ?

প্ৰজ্ঞা ।—নাই, এইবাৰ আৰু মাতিবলৈ ঠাই নাই। এইবাৰ কিস্তিমাত !

উষা ।—(লাজুকীয়া মিচিকিয়নিৰে) কিনো, মাতিম আৰু !

প্রজ্ঞা।—হে চন্দ্রমুখি! দেবীৰ বৰ নফলিয়াই পাৰে নে? তুমি মিছাতে
কিয় শোকবিহ্বলা হৈছা? তুমি আপোন-পাহৰা হৈ, ঘটনাৰ আতি-
গুৰি গমি নোচোৱাকৈ কিয় অধৈৰ্য্য হৈছা? সামান্য নাৰীৰ নিচিনাকৈ
তুমি অব্যত কিয় বাউলী হৈছা?

উষা।—(প্রকৃতিস্থ হৈ) বাক, সখি! দেবীৰ সেই বৰ অনুসাৰেই যেন
মোৰ ভাবী বৰ লাভ হয়। বিগত ঘটনাৰ কথা এটি-এটিকৈ আটাইটি
মোৰ স্মৰণত আহিছে। আৰু, দেখিছোঁ, তাৰ লক্ষণ এটি-এটিকৈ
কাৰ্য্যত ফলিয়াব লাগিছে।

অপৰ সখী—তেনেহলেচোন সন্তাপৰ কাৰণেই নাই। আমাৰ মনেৰে সেই
বাবে সখী কুমাৰীয়ে মনত আনন্দ হে পাব লাগে।

উষা—সঁচা। পিচে, দেবীৰ বৰদান সম্পূৰ্ণকৈ ফলিয়া নাই এখোন।
মহামায়া দেবীয়ে যদি মোক সপোনত দিয়া সেই কন্দৰ্পতনু পুৰুষ-
বতনকে মোৰ সতীত্ববত্নৰ গৰাকী পাতি পঠিওৱাটো হয়, তেন্তে তেওঁ
নো কোন মোক অনতিপলমে জানিবলৈ দিয়াইক।

প্রজ্ঞা।—হে সতি! তুমি এইদৰে বিমোহিতা হৈ আমাৰ প্ৰতি অসম্ভৱ
অনুৰোধ কিয় কৰিছা? তুমি যিজন নেদেখা-নুগুনা পুৰুষেৰে সপোনত
উপনতা হৈছিল। যিজনে তোমাৰ ব্ৰহ্মচৰ্য্যব্ৰত ভঙ্গ কৰি সতীত্ববত্ন হৰণ
কৰিলে, সেই বতিচোৰৰ চিনাকি আমি কেনেকৈ দিম!—

উষা।—(চোৰ বোলা কথাষাৰ সহিবলৈ টান পাই] নহয়, সখি! তেওঁ
চোৰ নহয়।

চিত্ৰলেখা।—সখী ঐ! তুমি দেখোন এতিয়া প্ৰেমভৰত ভ্ৰময় হৈ তেওঁক
চোৰ বুলিবই নোখোজ।! তেওঁক বলাতকাৰী ডকাইত বুলিবলৈকো
টান পাইছা; আৰু তুমি যে তেওঁৰ আলিঙ্গনবপৰা অব্যাহতি পাবলৈ
বুলি বোধন কৰি থাকোতেও, তোমাক কদতী অৱস্থাত, চলত পাই

বাণ বজা।

বলেৰে উপভোগ কৰিলে, তাকে অস্বীকাৰ কৰিবলৈ আওপকীয়াকৈ উদ্যত হৈছা! ইমান মোহ!

প্ৰজ্ঞা।—সি যি কি নহওক, যি জনে এই সুবক্ষিত অন্তঃপুৰলৈ অকলশৰে প্ৰবেশ কৰি তোমাহেন সাধ্বীৰ সতীত্ব হৰণ কৰিবলৈ সাহ কৰিলে, তেওঁ কোনোবা প্ৰকৃত মানৱ হয় যদি আমি কেনেকৈ কম! ভীষবিক্ৰম-শালী আদিত্য বসু আৰু কল্পগণ, কিম্বা মহাতেজসম্পন্ন অশ্বিনীকুমাৰ-যুগলেও যি পুৰত প্ৰবেশ কৰিবলৈ সাহ নকৰে, সেই এই কন্যাপুৰত যি জনে অদৃশ্য আৰু অশ্ৰুতভাৱে প্ৰবেশ কৰিলেহি, তেওঁ যে সাধাৰণ বীৰ, বা সামান্য নৰ নহয়, তাক সন্দেহ নাই। যি জনে এই কন্যাপুৰৰ অদ্ভুত অগ্নিগড় লঙ্ঘন কৰি অভেদ্য অন্তঃপুৰত সোমাই দুৰ্জয় বলিনন্দন সহস্ৰভুজ বাণ মহাসুৰৰ দৰ্প চূৰ্ণ কৰিলেহি, তেওঁ যে অশ্বিনীকুমাৰদ্বয়-তৰ্কৈও বিশিষ্ট, তাক আৰু কব লাগিছে নে? সপোনত হলেও তোমাৰ ভাগ্যেৰে হে তেনেজন পুৰুষৰতনেৰে তুমি সঙ্গতা হৈছিল।!

অপৰ সখী।—সঁচা, যাৰ ভাগ্যত এনেহেন অসামান্য পুৰুষ অঘাচিতে স্বামীলাভ হয়, নাৰীৰ মাজত তেওঁ মহা ভাগ্যৱতী। হে কুমাৰি! তুমি যে হৰ-গৌৰীৰ প্ৰসাদস্বৰূপ সেইহেন কৰ্মপতনু পতি লাভ কৰিবলৈ পাইছিলি, সেইবাবে তুমি নিজকে ধন্যা মানিবলগীয়া। পিচে, এতিয়া সেই পুৰুষৰ তুমি নাম-ধাম কুল-শীলতা আৰু বংশগৌৰৱৰ বিষয়ে জানিব পাৰিলেই হয়।

উষা।—[অধিকতৰ অধীৰা হৈ] সখিহঁত ঐ! তাকে তো কৈছো, বোলোঁ মোৰ সেই প্ৰাণধনৰ পৰিচয় মই কি উপায়ে পাওঁ এতিয়া? সেই পৰিচয় দি মোৰ প্ৰাণ ৰক্ষা কৰিবলৈ উপায় বিধান কৰাইক।

প্ৰজ্ঞা।—[চিত্ৰলেখালৈ আঙুলিয়াই] সেই জীৱনৰক্ষক কৰুচ এওঁ সখীৰ ওচৰত যাচঞা কৰিলে হে যদি লাভ হয়। কিয়নো, বিচিত্ৰা চিত্ৰলেখাৰ অবিদিত একো নাই। পাখিলগা পৰীপ্ৰতিম চিত্ৰলেখাৰ পক্ষে অগম্যপুৰ

Indicates that
the woman is not at all
in the heaven being cursed
in the curse of heaven

নাই। তেওঁ অসাধ্যক সাধ্য কৰিব পাৰে। এতেকে, তোমাৰ তেওঁৰ
পৰিচয় দানৰ বাব সখী চিত্ৰলেখাৰ গালৈ পাৰ হোৱাই ভাল।
উষা।—[চিত্ৰলেখাৰ প্ৰতি] হে মোৰ প্ৰাণসখি! মোৰ অন্তৰৰ অনুৰোধ
তোমাৰ অন্তৰে অবশ্যে বুজিছে, ভাঙ্গি নকলেও হব। এতিয়া, মোৰ
সেই মত্তমাতঙ্গবিক্ৰমী কমনীয় কাস্তি কন্দৰ্পতনু প্ৰাণাধিক প্ৰাণেশ্বৰৰ
প্ৰকৃত পৰিচয় দান কৰি তুমি মোৰ প্ৰাণ বক্ষা কৰাঁ।
চিত্ৰলেখা।—হে মহাসতি! মই নো কি উপায় দিবৰ পাত্ৰী? তুমি যিজন
অনুপম পুৰুষৰ পৰিচয় দিবলৈ কৈছা, স্বৰূপত মই তেওঁৰ সহস্কে একো
নাজানোঁ। তথাপি, মোৰ ক্ষুদ্ৰ মতি অনুসাবে, তোমাৰ মনোৰথ পূৰ্ণ
কৰিবলৈ মই মনে মনে উপায় চিন্তা কৰিবই লাগিছোঁ।
উষা।—সখি ঐ! কোৱাঁ ভাঙ্গি, কি উপায় চিন্তিছা তুমি। নকৰাঁ পলম।
পলম আৰু এই প্ৰাণত সহ্য নহয়।
প্ৰজ্ঞা।—পলম আমাবো সহ্য হোৱা নাই। সখী চিত্ৰলেখাই তেওঁৰ
চিন্তাৰ কথা অনতিপলমে ভাঙ্গি কলে আমিও নিঃচিন্তা হব পাৰোঁহঁক।
চিত্ৰলেখা।—[উষাৰ গাত ধৰি] নহবা অধীবা সখি! অধৈৰ্য্যই শুভফল
নিলগাই হে নিয়ে। মোৰ উপায়-চিন্তাৰ কথা ভাঙ্গি কও, শুনাঁ। :— মই
ইয়াকে পান্ধিছোঁ, দেৱ, দানৱ, যক্ষ, উৰগ, বাক্ষসগণৰ মাজত যি সকল
প্ৰভাবস্বৰূপ আৰু অভিজাত্য গুণত বিশিষ্ট; মানৱৰ মাজতো যি সকল
কূল-শীল-মান-মৰ্যাদা আৰু ৰূপ-গুণ-গৌৰৱত প্ৰখ্যাত, সেইসকলৰ
স্বৰূপ অনুকৃতি, মোৰ সাধ্যানুসাৰে চিত্ৰপটত চিত্ৰিত কৰি আনি
তোমাৰ আগত দাঙ্গি ধৰিমহি; তাৰপৰা, পোৱাঁ যদি, পটস্থ তোমাৰ
প্ৰাণপতিক তুমি নিজে বাছি উলিয়াবাঁ। ইয়াত বাজে মোৰ আৰু আন
উপায় নাই। আজিৰপৰা সাত দিনৰ ভিতৰত এই কাৰ্য্য সমাধা কৰি
পট প্ৰদৰ্শনলৈ প্ৰতিশ্ৰুতি দিছোঁ। সম্প্ৰতি ইমানতে আশ্বাস মানি তুমি
স্থিৰ থাকিবাঁ। নিজৰ মনক নিজে বুজাই নাৰাখিলে আনৰ বুজনিয়ে বনে

নোৱাৰে । আজিলৈ ইমানতে এৰোঁহঁক ।—সোৱা, চোৱা,
[বাহিবলৈ আঙ্গুলিয়াই] তোমাৰ স্বনামী উষাদেবীয়ে শুভযাত্ৰাৰ
পোহৰ বিতৰণ কৰিছে ! আহাঁহঁক, আমিও এই ছেগতে বাহিবলৈ
ওলাই উষা-যাত্ৰা কৰি থওঁ । [সকলোটিৰ প্ৰস্থান]

পঞ্চম গৰ্ভাস্ক ।

দৃশ্য,—ভৈৰবী কুণ্ড ।

[বাণবজা অকলশৰে]

বাণ ।—হাঁয় ! নিমিলিল আজিও মোৰ বাঞ্ছিত মহাৰণ ! মিলিব কেতিয়া,
তাৰো কোনো সম্ভেদ নাপাওঁ ! মিলিব যে ধূৰূপ, তাকো নিশ্চয়কৈ কব
নোৱাৰো ! হৰদত্ত বৰলাভ অনুসৰি, সেই আগন্তুক মহাৰণৰ সঙ্কেত
মাথোন পোৱা গল ; কিন্তু অদ্যাপি সি কাৰ্য্যত পৰিণত নহল !
আজিকোপতি সেই কল্লিত যুদ্ধৰ প্ৰত্যক্ষ আগন্তুক দেখা নগল !
আজিও মোৰ বণতৃষ্ণা মুগতৃষ্ণিকাৰ গৰ্ভতে বল ! [চিন্তায়ুত]
(হতাশত উন্নত হৈ) নাই, মোৰ বণ-কামনা পূৰ্ণ হোৱাৰ
সম্ভাৱনা নাই ! মোৰ অন্তৰৰ অনিৰ্কাৰ্য্য বণলীপ্সা নিৰ্কাপিত
হোৱাৰ আগন্তুক নাই ! মোৰ সৰ্ব্বাঙ্গশোহী বণতৃষ্ণা পৰিতৃপ্ত
হোৱাৰ আৰু আশা নাই ! দেৱতাৰ বৰদান দ্ব্যৰ্থবোধক বুলি
মোৰ বিজ্ঞ মন্ত্ৰীয়ে মোক স্বৰূপ বোধ দিছিল । দেৱদত্ত বৰলাভ
সততে হেতুমূলক হোৱাৰো সেয়ে অৰ্থ । মোৰ আৰু বুজিব লৈ
বাকী নাই । মই দেৱতাৰ অভেদ প্ৰতাৰণাত পৰি, ভণ্ড-
তপসীৰ ভাণ্ড দিব লগাত পৰিলোঁ !—কিন্তু, কি আশ্চৰ্য্য, মোৰ
চিৰ-আৰাধ্য চিৰ-পূজিত ইষ্টদেৱতা হৰ-মহেশ্বৰেও মোক প্ৰতাৰণা
কৰে ! কৰোক তেওঁ যি কৰে, নাভাৰো সেই বিষয়ে আৰু ।

নকৰে। বিশ্বাস আৰু দেৱতাৰ অলিক আশ্বাসত। নকৰে।
 প্ৰতীক্ষা আৰু হৰদন্ত কল্পিত বণ। মই স্বয়ং মোৰ মনোমত
 বণ আহ্বান কৰি লম। সেই অৰ্থে মই অচিৰে দিগ্বিজয়লৈ
 যাত্ৰা কৰিম। তাত হে মোৰ গোঁৱৰ। তাত হে মোৰ যথার্থ
 যশস্তা। তাত হে মোৰ প্ৰকৃত পুৰুষালি! আক্ৰমণত হে
বিক্ৰম, বিক্ৰমত হে বীৰত্ব, আৰু বীৰত্বত হে মহত্ব প্ৰকাশ
পায়। আক্ৰমণত প্ৰতিবন্ধক জন্মোৱাটো আত্মবক্ষাৰ প্ৰক্ৰিয়া
 মাত্ৰ; তাক য়েয়ে-সেয়ে অৱলম্বন কৰে। তাত প্ৰকৃত বিক্ৰম
 নাই, আচল বীৰত্ব নাই, যথার্থ মহত্ব নাই। তেনেকুৱা
 কাপুৰুষৰ মহতালি বাণে বাজা নকৰে; তেনে আত্মবক্ষাৰ
 ব্যৱস্থাত ধৰিবলৈ বাণে বাহ নোতোলে; তেনে আক্ৰমণত
 প্ৰতিবন্ধক জন্মোৱা বণক বাণে বণ নোবোলে! বাণে বিচাৰে
 আক্ৰমণকাৰী হবলৈ; আক্ৰান্ত হবলৈ বাণে নিবিচাৰে।
 বাণৰ বীৰত্ব শত্ৰু নাশি খেদি যোৱাত, বাণৰ মহত্ব দুৰ্গ
 ভাঙ্গি প্ৰবেশ কৰাত; বাণে বণত পিঠি নেদেখুৱায়, বাণে
 আৰু গড় মাৰি আত্মবক্ষা নকৰে! মই যদি বলিনন্দন বাণ
 হওঁ, তেন্তে তেনে কাপুৰুষৰ দুৰ্বল চিন্তাই মোৰ মনত ঠাই
 পাব নোৱাৰে। মই যদি স্বৰূপতে সহস্ৰভুজ নামৰ যোগ্য
 হওঁ, তেনেহলে দেৱতাৰ অনুগ্ৰহৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি নিশ্চেষ্ট
 হৈ বহি থকা মোৰ পক্ষে বীৰোচিত কাৰ্য্য নহব। মই
 আত্মনিৰ্ভৰ গুণৰ বলেৰে তুৰন্তে বণ-যাত্ৰালৈ আয়োজন কৰিম;
 মই আত্মবাহুবলেৰে স্বয়ং বণ-অন্বেষণ কৰি লম। কাৰো
 আশ্বাসত আৰু মই বিশ্বাস নকৰে। কাৰো পৰামৰ্শলৈ
 আৰু মই কাণ নাপাৰোঁ। ই ধূৰূপ। ইয়াৰ অগ্ৰথা নহব।

(হুকাৰ ছাৰি) পূবৰ সূৰুজ যদি পছিমে উদয় হয়, মোৰ এই সংকল্পৰ ব্যতিক্রম নহয়! (ফোণাবলৈ ধৰে)

(উগ্রমূৰ্ত্তি ধৰি) উহঃ মই এতিয়াও যোত, আছোঁ। এতিয়াও মোৰ স্বৰূপ চৰিত্ৰ বিচলিত হোৱা নাই। মোৰ মন-প্রাণ এতিয়াও বণমদত উন্নত! এতিয়াও মোৰ সিন্ধে সিন্ধে বীৰতেজ বৰ লাগিছে! মোৰ নামত আজিও ত্ৰিভুবন কম্পমান! মোৰ আগত আজিও দেৱতাগণ স্তম্ভমান! এনে-স্বৰূপত মই নিশ্চেষ্ট হম? এনে স্বৰূপত মোৰ অপ্ৰতিহত জলন্ত উদ্যম নিশ্চেষ্ট হবলৈ দিম?—কেতিয়াও নহওঁ; কাচিতো নিদিওঁ। অৱশ্যে, দেৱতাৰ আশ্বাসত বিশ্বাস কৰি বহি থকাটো, মোৰ পক্ষে কাপুৰুষৰ কাম হৈছে। পুৰুষৰ পুৰুষাৰ্থ নকৰি, দেৱতাৰ অনুগ্রহৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰাটো মানৱৰ অযোগ্য কৰ্ম; তাত নিশ্চয় মনুষ্যত্ব নাই। মই তেনে অমানুষিকতাৰ পৰিচয় দিয়াতকৈ মোৰ স্বৰূপেই শ্ৰেয়ঃ! হৰদত্ত বৰলাভ কেতিয়াকৈ কাৰ্য্যত ফলিয়াব, তাৰ নিশ্চয়তা নাই। তাৰ অৰ্থে স্বৰূপ গণি কালহৰণ কৰা আৰু বিধেয় বোধ নকৰোঁ। মোৰ প্ৰবাহিত ইচ্ছাৰ পতিবোধ কৰি বথা আৰু উচিত বোধ নকৰোঁ। সেই ইচ্ছাৰ সোঁত অস্বাভাৱিক ভাৱে ভেটা দি ধৰিলে, সি মোৰ দৈহিক ক্ষেত্ৰৰ পৰা ভাঙ্গি আত্মৰাজ্য প্ৰাৰিত কৰিব! তাৰ পৰিণামত নিজকৰ্মক্ষেত্ৰত নিজে ধল-বিপ্লৱ ঘটোৱা হব; নিজ অস্ত্ৰেৰে নিজক নিপাত কৰাৰ তুল্য হব! (চিন্তায়ুত)

আন হাতে, হৰ পাবে ই মোৰ পক্ষে অগ্নিপৰীক্ষা। মোৰ বাহুবল আৰু মনোবলৰ মাজত সামঞ্জস্য কিমান, তাৰ পৰীক্ষাৰ্থে

হব পাৰে ই এক দৈবিক প্ৰক্ৰিয়া। নহলে, আজি মোৰ এনে বিষম সমস্যা ঘটিব কিয়? অহঃ! এহাতে, মোৰ সহস্ৰভুজবল পৰিমিত বীৰতেজ প্ৰতিসিৰে বব লাগিছে, আনহাতে দেৱতাৰ দ্ব্যৰ্থবোধক আশ্বাসত বিশ্বাস মানি ৰোৱাৰ বাবে মোৰ প্ৰবাহিত মনোবলৰ সোঁত অযাচিত্তে থমকি খাই বৈছে। এনে-ভাৱে কালযাপন কৰা মোৰ পক্ষে আৰু অসম্ভৱ হৈ উঠিছে। মোৰ মনত আজি এদিনে এযুগ যেন লাগিছে! মোৰ মনে আৰু প্ৰবোধ নমনা হৈ উদ্ভাউস দি উঠিছে! মই আৰু বুদ্ধি পৰামৰ্শলৈ অপেক্ষা কৰিব নোৱাৰোঁ।। দৈবিক ছেগ আৰু মই প্ৰতীক্ষা নকৰোঁ।। যাওঁ, আৰু পলম কৰাৰ প্ৰয়োজন নাই; অনতিপলমে দিগ্বিজয়লৈ যাত্ৰা কৰোঁগৈ।—মোৰ মনোমত ৰণ মই অন্বেষণ কৰি লওঁগৈ। (উদ্ভাৱল হৈ সবেগে প্ৰস্থান)

যজ্ঞ গৰ্ত্তাক্ষ।

—:—

উষা-অন্তঃপুৰ,—বুলনী।

(প্ৰজ্ঞা প্ৰমুখ্যে সখীসৱপৰিবৃত্তা উষাদেবী)

(সখীসৱে নাচি-নাচি নাম গায়)

নাম।

চোতাল-আগতে

কাউৰীজনীয়ে

কৰচি কৰচি কয়।

কাৰে নো বাতৰি

কোনোবা ফালৰে

শুভ কি অশুভ অই ॥

কূলাৰে আগতে

চাউল এমুঠি

দিলো ভাগে-ভাগেকই।

মঙ্গলী পথীৰে ঠোঁতে বাছি ললে
মঙ্গল ভাগকে অই ॥

চিন্তা নকৰিবঁা, —পূৰিব কামনা,—
বাণৰে জীয়াবী হই ।

শুভৰে' চিনাকি পালোঁ মঙ্গলত
নহবা বিততা অই ॥

(নাচনাইঁত নাচি ২ অন্তৰ্হিত)

উষা।—(প্রজ্ঞাৰ উদ্ভিত ধৰি) সখি ঐ ! কিনো কম ! নামানে বুজনি
মনে ! নাপাওঁ একোতে শান্তি ! মাথোঁ, সখী চিত্ৰলেখা কেতিয়া পায়হি
তাৰে হে ক্ষণ গণিব লাগিছোঁ ।

প্রজ্ঞা।—সখি ! আজি সেই সাদিনৰ শেহদিন । সখী চিত্ৰলেখা অৱশ্যে
ওলাবহি ! ওলায়হি হে লাগে । আৰু ক্ষন্তেকমান ধৈৰ্য্য ধৰ । ;

উষা।—সখি ঐ ! এদিনে এযুগ যেন লাগিছে মনত । মুহূৰ্ত্ত নাযায়-
মুপুৰায় ! পলম নসহে প্ৰাণে !

প্রজ্ঞা।—সঁচা, চাপেমানে কাষ, লাগি যায় দুৰৈ দুৰৈ ! তথাপি,—(চিত্ৰ-
লেখাৰ প্ৰবেশ) এ হে, ! নাম লওঁতেই ওলালেহি চিত্ৰলেখা ! বহুদিন
জীবা, সখি, তুমি ।

উষা।—(আবেগ সহকাৰে) আনিছাঁ নে সখি ! আনিছাঁ নে চিত্ৰপট ?
চিত্ৰলেখা।—আনিছোঁ সখি ! এইখন চিত্ৰপট (মেলি দেখুৱায়) সাধা-
মানে আঁকিছোঁ, সখি, সাদিন সাতবাতি স্মৰি স্মৰি,—দেৱ, দানৱ,
কিন্নৰ, উৰগ, যক্ষ, বাক্ষস, গন্ধৰ্ব, অশুৰ, দৈত্য, মানৱ,—সবাৰে মাজৰ
বাছি বাছি ৰূপ গুণ-শীল-কুল মৰ্য্যাদাবিশিষ্ট বাছকবনীয়া পুৰুষসকলৰ
প্ৰতিকৃতি হ-বহুকে আঁকি আনিছোঁ । এতিয়া, লোৱাঁ, এইচিত্ৰপটত চাই
চাই, পোৱাঁ যদি, তোমাৰ বতিচোৰ প্ৰাণপতিক বাছি লোৱাঁ ।

উষা।—(অতিশয় ব্যগ্রতাৰে সৈতে চাই চাই চাই) ক'তা, সখি, নাই-
চোন ! এই চিত্ৰপটত মোৰ চিত্ৰপটৰ প্ৰাণমনক নাপাওঁচোন বিচাৰি !

চিত্ৰলেখা।—চাই যোৱাঁ। চাবলৈ আৰু বহু বাকী বৈছে। অধীৰা নহবা,
সখি ! মন পাৰি চাই গৈ থাকাঁ।

উষা।—(আকৌ একান্তমনেৰে চাই চাই চাই) নাই সখি ! নাই মোৰ
সেই সপোনৰ ধন !

চিত্ৰলেখা।—চাই গৈ থাকাঁ। অন্ত পৰা নাই এথোন। এতিয়াও বাকী।
উষা।—(পুনৰপি একাণপতীয়াকৈ চাই গৈ গৈ, চমকখাই বৈ, আচ-

ৰিতভাৱে) এওঁ কোন্, কোৱাঁ সখি ! কোন্ এওঁ মহাপুৰুষ ?
চিত্ৰলেখা।—(সভক্তিৰে) এওঁৰেই ছাৰকেশ্বৰ কল্পিণীনাথ দৈবকীনন্দন

বাসুদেৱ ভগবান শ্ৰীকৃষ্ণ !

উষা।—[শ্ৰীকৃষ্ণচিত্ৰ শিৰত তুলি লৈ, আকৰ্ষাৰ আৰ্হাৰিত অন্তৰে চাই গৈ
গৈ চকু খাই উঠি] এওঁ বা কোন্ পুৰুষোত্তম ? ভগবান শ্ৰীকৃষ্ণ-অনুৰূপৰ
সমকক্ষ যেন দেখা যায়।

চিত্ৰলেখা।—এওঁ শ্ৰীকৃষ্ণতনয় কল্পিণীনন্দন প্ৰহ্লাদ কোৱাঁৰ। এওঁৰ অপৰ
নাম কামদেৱ।

উষা।—[উলাহত উলথু ওলভাৰে চাই গৈ থাকোতে চমকখাই উঠি]

সখি ! সখি ! এয়া, এয়া, এয়া পালেঁ ; পালেঁ মোৰ সপোনৰ ধন ! এওঁ-
ৰেই মোৰ সেই সতীস্বগ্ৰাহী স্বামী-দেৱতা। [চিত্ৰপটে সৈতে ছবিটি
বুকুত সাবটি ধৰি] কোন্ এওঁ ? কিবা নাম ? কাৰ পুত্ৰ ? কোন্ কুলৰ
তিলক ? কোন্ বংশৰ গৌৰৱ ? কোৱাঁ, সখি, ভাগি সবিশেষ ; কোৱাঁ
অনতিপলমে।

চিত্ৰলেখা।—এওঁ যদুকুলতিলক বৃষ্ণিবংশাৱতংশ দৈবকীনন্দন বাসুদেৱ
শ্ৰীকৃষ্ণ আৰু কামৰূপৰ বিদৰ্ভাপতি ভীষ্মক বজাৰ জীয়াৰী কল্পিণী দেৱীৰ

চোৰ্ঠপুত্ৰ প্ৰহ্লায় কোৰ্ণবৰ স্মযোগ্য তনয় শ্ৰীমান্ অনিকন্ধ কুমাৰ । কপ-
৩৭ গোবৰ, কুল-শীল-মান আৰু বুদ্ধি-বল-কৌশলত এওঁৰ সমান
ত্ৰিভুবনত নাই !

উষা ।—[হৰ্ষবিহ্বলা হৈ] সখি ঐ ! জঁয় পৰা মতাত শীপ দিলা তুমি !
এতিয়া বাৰ্থা তাৰ প্ৰাণ । দিয়া আনি তৰু তাৰ, বগাওক সি মেৰাই
মেৰাই ! সখি, তুমিয়েই হে এই দাম্পত্য বন্ধনৰ মূলসূত্ৰ হ'ল । যাতে
এই পতিহীনাৰ গতি হয়, তাৰ যুগুত উপায় বিধান কৰা সখি ! তুমি
আকাশী দূতী ; তুমি যোগিনী, মায়াবিনী আৰু উপায়-কৌশলকুশলা
অধিষ্ঠিতা বুদ্ধিমতী নাবী । এই কাৰ্য্য তোমাৰ সাধ্যাতীত নহয় । হে
মোৰ প্ৰাণসখি ! তুমি মোৰ প্ৰাণপতিক আনি মিলাই দি এই দহিত
দেহা বক্ষা কৰা । নতু, তোমাৰ সাক্ষাতে মই এই প্ৰাণহীন অসাৰ তনু
ত্যাগ কৰিম । চাই থাকোঁ তুমি ।

চিহ্নলেখা ।—হে দেবী ! হে কল্যাণি ! তুমি গুণবতী আৰু জ্ঞানবতী
নাবী । অবুজ নহবা । তোমাৰ এই অম্ভুৰোধ বক্ষা কৰা মোৰ পক্ষে
অসাধ্য ; অপৰলৈকে ছঃসাধ্য । কিয়নো, বাণনগৰী যিকপ সুবক্ষিত,
ঘাৰকানগৰীও তদ্ৰূপ সুবক্ষিত । এই কান্যাপুৰ প্ৰবেশ যিকপ অসাধ্য ;
ঘাৰকাৰ ঘাৰবতী প্ৰবেশো তদ্ৰূপ অসাধ্য । এই নগৰী যিকপে অগ্নিগড়েৰে
বক্ষিত, সেই নগৰীও সেইকপে সাগৰেৰে সুবক্ষিত । ইয়াত কন্যাপুৰলৈ
যেনে, তাত সেই কুমাৰপুৰলৈ প্ৰবেশৰো তেনে গুপ্তদ্বাৰ আছে । এই
কন্যাপুৰৰ অগ্নিগড়ৰ কোঁঠত যিভাৱে দানবেশ্বৰ বাণ বজাৰ কিঙ্কৰ সেনা-
নীগণ বক্ষক বৈছে, কুমাৰপুৰৰ সাগৰ-যমুনাকুলতে সেইভাৱে যাদবেশ্বৰ
শ্ৰীকৃষ্ণৰ বৃষিকুমাৰ সেনাগণ বক্ষক আছে । সেই কুমাৰপুৰ অতি
দুৰ্ভেদ্য । সেই পুৰত ভেদ কৰি কুমাৰক হৰণ কৰে, এনে কাৰ সাধ্য !
উষা ।—(হতাশত বাউলী হৈ) সখি ঐ ! এই অবুজন মনে আৰি

একোকে হুবুজে, একোকে নামানে! বুজে আক মানে মাথোন
 মোৰ প্ৰাণেশ্বৰ কুমাৰক। বুজনিৰ প্ৰয়োজন নাই সখি! তুমি
 যোগিনী আৰু মায়াবিনী; তোমাৰ যোগবল আৰু মায়াবলেৰে
 সেই অসাধ্য প্ৰৱেশ সুসাধ্য কৰি লোৱাঁগৈ। কিনো, কম
 অন্তৰৰ কথা! মই আৰু মোত্ নাই! মোৰ মন-প্ৰাণ গৈ
 সেই অদৃশ্য অজ্ঞাত বৃষ্ণিকুমাৰত প্ৰবিষ্ট। যদি হে মোৰ সেই
 কন্দৰ্পতলুকুমাৰক আনি দিবহি নোৱাঁৰা, তেন্তে অনতিপলমে
 মোৰ জীৱন-সামৰণ দেখিবাঁ! ইমানতে সবিশেষ বুজিবাঁ। তুমি
 নিজে বুদ্ধিমতী; তোমাক নো কি বুদ্ধি দিম! বিশেষণত
 সবিশেষ বুজিবাঁ। আৰু বুজিবাঁ, জীৱনৰ সন্দেহ হলে কুলো
 ক্ষয়প্ৰাপ্ত হয়; কিয়নো মদনপীড়িতা কুল-মৰ্যাদাৰ প্ৰতিও
 সময়ত অন্ধা হয়! গতিকে, মোৰ মৰণেই শ্ৰেয়ঃ।

চিত্ৰলেখা।—(বিষ্মোৰ হৈ) কি কৰোঁ!

উষা।—অসাধ্যক সাধ্য কৰিবাঁ। তোমাৰ বুদ্ধিৰ অগোচৰ নাই।

তোমাৰ কৌশলে ধৰিব নোৱাঁৰা একো নাই, সখি!

চিত্ৰলেখা।—সখি! মোৰ বিষয় সমস্যা! মোৰ দুইনাৰত দুইভৰি।

এহাতে, অনিৰুদ্ধ অনয়ণ অসাধ্য সাধনা; আনহাতে, তোমাৰ

অমিয়া অনুৰোধ লজ্জন কৰা সাধ্যাতীত কাম! ইকাতি হলেও

বুৰোঁ, সিকাতি হলেও উৰোঁ! মৰণলৈ মই নডৰোঁ, সাধনা

সিদ্ধি হয় যদি। হয় নহয় সি অজ্ঞাত ভবিষ্যতৰ গৰ্ভত।

আগধৰি সেই ফলাফল জানিবৰ উপায় নাই। অথচ, নানামিলে

পানী কিমান দ, তাকো বুজা নাযায়! সাঁতৰি সাগৰ পাৰ

হব পাৰোঁ। নোৱাঁৰোঁ। নামি চাবলগীয়া হল। সিপাৰ হৈ লব

পাবিলে অৱশ্যে ইপাৰলৈ উলটিবলৈ দুঃসাধ্য নহব। এতেকে

ধি কৰে দ্ৰুতবে, গুলানে। ছাবকালে। আশীৰ্বাদ কৰিবাইক,
যেন অভেদ্য ছাবাৰতী ভেদ কৰি কৃষ্ণনাতি অমিকন্ধ কুমাৰক
হৰণ কৰি আনি, বলিনাতিনী উষা কুমাৰীৰে মৈতে মিলন
ঘটাবহি পৰোঁ।—আহোঁ, বিদায় হে এতিয়া।

(চিত্ৰলেখাৰ প্ৰস্থান)

প্ৰজ্ঞা।—স্থিৰ হোৱাঁ এতিয়া সখি! আমিও এফেৰি নিশ্চিন্তা হলেঁ।

উষা।—পাৰ্ধ্যমানে বয় স্থিৰে, সখী চিত্ৰলেখা ঘূৰি আহেমনে।

অপৰ সখী।—বেচ কথা। উঠাইক, ফুৰি আহোঁ ফুলনি মেবাই।

(সকলোটিৰ প্ৰস্থান)

—:—

২য়, অঙ্কপাত।

দ্বাভাৰতী,—অনিকঙ্ক কুমাৰৰ শয়নকক্ষ।

(সোণালি পালোস্তত পৰি কুমাৰ টোপনিত লালকাল)

অনিকঙ্ক।—(সপোনৰ উদ্বেগত চাঁত কৰে সাৰ পাই উঠি) ইকি।

ইকি অভাবনীয় সন্তোগ! কোন্ তেওঁ মোৰে সৈতে সঙ্গত

হৈছিল হি? তেওঁ দেবী নে মানৱী গন্ধৰ্ব নে কিনৱী?

দানৱী নে যাদৱী? যেয়ে হওক তেওঁ,—তেওঁ মোৰ প্ৰেম

পুতলি! তেওঁ মোৰ প্ৰাণৰ ঈশ্বৰী। নতু, তেওঁ কোন্?—

ডাকিনী নে যোগিনী? নাই, কামৰূপীয়া মায়াবিনী? যেয়ে কি

নহওক তেওঁ,—তেওঁ মোৰ প্ৰেমচুকণী, তেওঁ মোৰ হৃদয়

ৰাজ্যৰ অধিশ্বৰী। অহ! মই যেন মৃত আৰু নাই।

—মই আছোঁ ক'ত? কিবা ৰূপে? কিবা হৈ?—যতে

আছিলোঁ, ততে আছোঁ মই; কিন্তু তেওঁ ক'ত? তেওঁক

নেদেখোঁ যে এতিয়া! তেওঁ গল কলে? মোৰ প্ৰাণ নৈ

তেওঁ গলাল কেনি? ই দিঠকৰ দৃশ্য নহয় নে কি?

ই সপোনৰ মায়া নে কি?—সপোন যদি, মই সেই অতৃপ

সন্তোগৰ বৰ্ণনীয় অনুভৱত নিৰ্লিপ্ত হব পৰা নাই কিয়?—

মই তেওঁৰ কমনীয় কাৰুণ্য বিস্মৃত হব পৰা নাই কিয়?

—হায়! বিস্মৃত হম কিমতে, তেওঁ যে মোৰ সমস্তকে

হৰি নিলে! এতিয়া তেওঁৰেই মই, ময়েই তেওঁ, তেওঁক

স্মৰিমেই বা কি?—অহ! কিনে। ভুবনমোহিনী ৰূপ।

এনে কপত মোহ নাযাব কোন্? কিনো অল্পম শ্ৰেয়! এনে শ্ৰেয়ত নপমিব কোন্? কিনো নিকশমা কাঙ্ক্ষি!—এনে কাঙ্ক্ষিত নমজিব কোন্? (কঙ্কেক টলকা মাৰি বৈ) সপোন হলেও, সেই কপৰতী যুৱতীৰ অস্তিত্ব অলীক হব নোৱাৰে। সপোনৰ চিত্ৰ দিঠকৰ দৃশ্যৰ প্ৰতিকৃপ মাথোন। সততে, মানুহে দিঠকত যি ভাবে, সপোনত তাৰে অভিনয় দেখে। দিঠকৰ অতৃপ্ত বাসনা অতিপাত্ হলে, সপোনত তাৰ পৰিতৃপ্তি লাভ হয়? তেস্তে মোৰ তেওঁৰো অলীক হব নোৱাৰে। হলে, তেওঁ মায়াবিনী হব পাৰে; কিন্তু কাল্পনিক হব নোৱাৰে। তেনেহলেও নো বাক তেওঁ কোন?—তেওঁ কোন অঞ্চলৰ মায়াবিনী? মোৰ হৃদয় তেওঁ কেনেকৈ হৰিবলৈ পালেহি। মইতো কাচিতো তেওঁক দিঠকত দেখা নাই; তেওঁক ভাবিমই বা কেনেকৈ? দিঠকত তেওঁৰ প্ৰতি আসক্তি জন্মিবলৈকো তেওঁ তো মোৰ মনশ্ৰুতিতো নাছিল? তেস্তে নো সেই তৃপ্তি, এই অতৃপ্তি, সেই অল্পম সন্তোগ সপোনত কেনেকৈ ফলিয়াবলৈ পালে?—ই কি অদ্ভুত কাণ্ড!—অসত্য সত্য হয়, অসম্ভৱ সম্ভৱ হয়! ই মাথোন মায়াকাননত হে সম্ভৱ, অন্যত্ৰ অসম্ভৱ। মৰ্ত্যত সম্ভৱ হলে হব পাৰে, একমাত্ৰ মায়াপুৰ কামকপত। কামকপ হেনো মায়াবিনী মানবীৰ বিহাৰভূমি। সেই অঞ্চলৰ মায়াবিনী নাৰীয়ে বোলে অদৃশ্যভাৱে ত্ৰিভুবন ভ্ৰমিৰ পাৰে। হব পাৰে, সেই মায়াপুৰৰে কোনোবা মায়াবিনী স্তম্ভবীয়ে কেনেকৈ মোহপৰৱশ হৈ মোক জঞ্জিলেহি! তেওঁ এই মাজ নিশা মোৰ শয়নকক্ষত মায়া কোশলেৰে প্ৰৱেশ কৰি মোৰে সৈতে সঙ্গতা হৈছিলহি!

মোৰ বিষণ অৱস্থাত, মোৰ মন-প্ৰাণ হৰি লৈ, মোক এইদৰে
বিকল কৰি গলাই! (শোকাকুল হৈ উচ্চপিবলৈ ধৰে)

(ধীৰে ধীৰে চিত্ৰলেখাৰ প্ৰবেশ)

চিত্ৰলেখা।—(উষাদেবীৰ অক্ষুণ্ণিত চিত্ৰ এটি কুমাৰৰ ফালে সমুখ
কৰাই নিজৰ বুকুৰ ওপৰত দাঙ্গি ধৰি নৌবলে থিয় দি থাকে)

কুমাৰ।—(হঠাৎ উজ্জ্বল হৈ ছবিৰ কাষলৈ চোচা মাৰি গৈ)

এহে! এইটি! এইটিচোন মোৰ সেই মনমোহিনী চিত্ৰ।

ক'বপৰা আহিছিল? কেনি গুচি গৈছিল? আকৌ

কেনি যুৰি আছিল? মোৰ প্ৰাণ লৈ কলৈ গলাইছিল?

(চিত্ৰলেখাৰ বুকুৰপৰা ছবিটি টানমাৰি নি নিজৰ বুকুত আল-

ফুলকৈ সাবটি ধৰি) পালে। নহয় এতিয়া? নেৰে? নহয়

আক? কেনেকৈ পলাব? আকৌ? মোৰ চিত্ত হৰণ কৰিছিল

নহয়? এতিয়া, এতিয়া তোমাৰ চিত্ত হৰণ কৰে?।

চিত্ৰলেখা।—(তলমূৰকৈ) চিত্ৰই চিত্ত হৰণ কৰে, কিন্তু চিত্ত দান
নকৰে; চিত্ৰই কথা শুনে, কিন্তু কথা নকয়।

কুমাৰ।—(অলপ প্ৰকৃতিস্থ হৈ) হাঁয়! ই চিত্ৰ হে, স্বৰূপ নহয়! যি
হওক, কোন সিটি চিত্ৰলেখা? কোনে চিত্ৰিলে এনে ছ-বলকৈ

মোৰ সেই মনোহাৰিণী বতিচুকণীক? অহ! কতো অকণি ভাঙ
নাই, স্বৰূপ চিত্ৰ। (সংজ্ঞালাভ কৰি চিত্ৰলেখালৈ চাই) কোন

তুমি? কি নাম তোমাৰ?

চিত্ৰলেখা।—ময়ে সেই চিত্ৰলেখা। নামো মোৰ চিত্ৰলেখা।

কুমাৰ।—কাৰ দূতী তুমি? কোন অঞ্চলৰ নাৰীৰত্ন তুমি? কিৰূপে

চিনিল? মোৰ সেই প্ৰেমৰ পুতলিক?—নিচিনিলে চিত্ৰিবা কি মতে?

কোৱা, কোৱা হেৰা, দিয়া জান, বাখা প্ৰাণ, কোন তুমি, কোন সিটি,
ক'ত দেখা তোমাস'তে?

ছিলেখা।—কামৰূপৰ নাৰী মই। বাণ বজাৰ ৰাজ্যত জন্ম মোৰ। দানবৰাজ
বাণ বজাৰ জীয়াৰী উষাদেবীৰ সহচৰী সখী মই। সেই নিকৰুণা কপহী
সখীৰে চিত্ৰ এইটি।

কুমাৰ।—(অধিকতৰ অধৈৰ্য্য হৈ) কিবা কোৱা! তোমাৰে সখীয়া সেই
মোৰ হৃদয়-ঈশ্বৰী? জানা তেন্তে সবিশেষ তুমি সেই সখীয়াৰ কথা?
কোৱা ভাঙ্গি আছোপাস্ত, সখা বুলি জ্ঞান কৰি মোক। কামৰূপবাসিনী
তুমি। তুমি অৱশ্যে মায়াৰিনী। নোসোধে! এতেকে, কিৰূপে জানিলা
তুমি দুৰ্দশাৰ কথা মোৰ। নুসুধি বুজিছোঁ, কি মতে আহিলা তুমি
অতিক্ৰমি অতনা দুৰ্গণি পথ।

ছিলেখা।—হে কুমাৰ! ধৈৰ্য্য ধৰাঁ। অধৈৰ্য্যৰ সময় নহয় এই বেলা।
স্থিৰমনে শুনিবাঁ, কণ্ঠ আছোপাস্ত কথা।—তোমাৰ কি দুৰ্দশা,
নাজানে। হব পাৰে, তোমাকো সেই একেচাবৰ অদ্ভুত সপোনৰ
খেলাই উন্মাদপ্ৰায় কৰিছে। কিন্তু, সখী মোৰ তোমাতকৈও উন্মাদিনী।
এই বহাগৰ দ্বাদশী নিশা সপোনৰ আৱেশে সন্তোৰ্গ কৰিছিল। তুমি গৈ
সখীক মোৰ। তুমি ৰতিচোৰ হৈ মোৰ সখীৰ ব্ৰহ্মচৰ্য্যব্ৰত ভঙ্গ
কৰিলাগৈ। তুমি তেওঁৰ দেবীদুল্লভ সতীত্বৰত্ন হৰণ কৰিলাগৈ। সেই
অৱধি সখী মোৰ উন্মাদিনী তোমাৰ কাৰণে। তেওঁৰ আদেশ অনুৰোধ
অনুসৰিয়েই মই এইখিনি পাইছোঁহি তোমাক লৈ যাবলৈ বুলি। যাবাঁ
ঘদি, সাজু হোৱা। পলমে বিঘিনি ঘটাব। এই ৰাতিয়েই নগলে, আৰু
তোমাৰ যোৱা নহব। এতেকতে, যি ভাল দেখা, তাকে কৰাঁ। মই
মাথোন এই ৰাতিটোলৈ হে ইয়াত আছোঁ; ৰাতি নো পুৱাওঁতেই

উষা-পোহৰতে উলটি কন্যাপূৰ্বলৈ প্ৰস্থান কৰিম।

কুমাৰ।—(অতি আতুৰভাৱে) হাঁয়! নাযাম নে মই! কিনো কোৱা
সখি! পিচে, কি মতে পাৰ হম অত দুৰৈ বাট? তুমি বা আহিলা।

কিৰূপে ? নিয়া তেস্তে মোকো তোমাৰে আঁচল ধৰাই ।

চিত্ৰলেখা ।—নাই মোৰ স্কৰীয়া বাহন । মই পাখিলগা পৰীৰ বিজাবলত
এই দুখন পাখিৰে সৈতে উৰি আহি এইখিনি পাইছোঁহি । এই ক্ষীণ
পাখিয়ে দুজনৰ ভাৰ সহিব জানো ? তাতে তুমি হবা গধুৰ পুৰুষ
ভৰ । পৰা হলে পিঠিত তুলি লৈ গলোঁহেঁতেন ।

কুমাৰ ।—(অলপ ভাবি চাই) বাক, পাইছোঁ ময়ো তাৰ উপায় । নালাগে
সহিব মোৰ ভৰ তোমাৰ মহিলা পাখিয়ে । আছে মোৰ বলবন্ত পুৰুষ
পাখি । গৰুড়-বাহনত চৰি মই তোমাৰ পিচ ধৰিম । লৈ যাবা তুমি
মোক যলৈকে নিয়া । চিন্তা নাই সেই বাবে ।

চিত্ৰলেখা ।—সুন্দৰ ব্যৱস্থা । সষ্টম হোৱা । নকৰা পলম । নিশা আৰু
অলপ হে আছেগৈ । পূৱা হলেই সকলো ভ্ৰষ্ট হব !

কুমাৰ ।—নকৰোঁ পলম । আহাঁ যাওঁ, যাওঁগৈ । বাহন মোৰ সততে সষ্টম
থাকে । সঙ্কেতমাত্ৰকে চাপেহি কাষ ।

চিত্ৰলেখা ।—ববা আৰু এটি কথা ! তোমাৰ পিতামহ কল্পিনীনাথ ভগবান
শ্ৰীকৃষ্ণৰ শয়নকক্ষত মই এটা ভুমুকি মাৰি যাব খোজোঁ । সেই কক্ষৰ
দেৱালত এটি চিত্ৰ আঁকি থৈ যোৱাৰ প্ৰয়োজন ।

কুমাৰ ।—কিনো চিত্ৰ ? থাকিব নে তাত মোৰ নিৰূপণা প্ৰিয়তমাৰ চিত্ৰ ?

চিত্ৰলেখা ।—ওঁ, থাকিব । আৰু থাকিব কামৰূপৰ বাণৰাজ্যৰ গতি-বিধিৰ
সাঙ্কেতিক মানচিত্ৰ ।

কুমাৰ ।—(উলাহিত হৈ) আহাঁ তেস্তে, আঁকা আহি; পাৰা মানে, কক্ষে-
কক্ষে, দেৱালে-দুৱাৰে, সৰ্বত্ৰতে মোৰ প্ৰিয়তমাৰ চিত্ৰেৰে কৰা হি
চিত্ৰিত, বিচিত্ৰা চিত্ৰলেখা হেৰা !
(দুইবো প্ৰস্থান)

— : 0 : —

দৃশ্য,—কন্যাপুৰ, দক্ষিণ প্ৰান্তৰ নতুন গড় ।

(জব আৰু বোদ্ৰ সেনাপতিৰে সৈতে বাণ বজাৰ অগ্নিগড় পৰিদৰ্শন)

জব।—অহ, কি যে বিতোপন গড় !

বোদ্ৰ।—পৃথিবীত অদ্বিতীয় এনে আচৰিত গড় !

বাণ।—কিবা গুণ বখানিছাঁ দুয়ে এই সুৰম্য গড়ৰ ?

জব।—হে ৰাজন ! সৰ্বগুণ নিহিত আছে এই অদ্ভুত গড়ত । বাস্তৱতে,

ইয়াক পৃথিবীত অদ্বিতীয় আৰু অতুলন বুলিব পাৰি ।

বাণ।—ভাদ্ৰি কোৱাঁ, কি গুণত ই পৃথিবীত অতুলন । এই গড়ৰ গঠন কালত মই স্বয়ং উপস্থিত হবহি পৰা নাছিলোঁ । ইয়াৰ বচনাৰ আভাস মাথোন মন্ত্ৰীৰ মুখে শুনিছিলোঁ ।

বোদ্ৰ।—হে দানৱেশ্বৰ ! এই গড়ৰ অভ্যন্তৰ ৰচনা প্ৰকৃততে এটা অদ্ভুত কাণ্ড ! ইয়াৰ বাহ্যিক কাৰুকাৰ্য্য যেনে বিচিত্ৰ দেখা গৈছে, আভ্যন্তৰিক কাৰ্য্য-কৌশল তাতকৈ সহস্ৰগুণে বিচিত্ৰ ! সংক্ষেপে কবলৈ গলে, ই

এটা প্ৰাকৃতিক আৰ্হিৰে মানৱিক আগ্নেয়গিৰিৰ অপূৰ্ব সৃষ্টি ।

বাণ।—সি কিৰূপ ? তাৰ উদ্দেশ্যই বা কি ? কাৰ কল্পনাপ্ৰসূত ই গড় ?

কাৰ সি আদেশ ?

জব।—হে প্ৰভো ! উদ্দেশ্য আপোনাৰ নিজ আদেশমূলক । এই কন্যা-পুৰলৈ যাতে শত্ৰুপক্ষীয় কোনো জন-প্ৰাণীৰ প্ৰবেশ সম্ভবপৰ হব নোৱাৰে, সেই উদ্দেশ্যে এই নগৰ বন্ধক গড়ৰ গৰ্ভত সুকৌশলেৰে বিবিধ আগ্নেয় পদাৰ্থ প্ৰোথিত ৰৈছে । কোনো শত্ৰুপক্ষে নগৰ আক্ৰমণ কৰাৰ আগন্তুক দেখা গলে, নিমিষতে সমস্ত গড় প্ৰজ্বলিত

কবিৰ পৰাকৈ আভ্যন্তৰিণ কৌশল খটোৱা গৈছে।

বাণ।—নগৰ আক্ৰমণ! মোৰ নগৰ? সাধ্য কাৰ সাহে মোৰ নগৰ আক্ৰমিবলৈ? অহঃ! তেনে আক্ৰমোতাৰ অভাব হেতুকেই তো মোৰ মনত শাস্তি নোহোৱা হৈছে। বণতৃষ্ণাত জৰ্জৰিত হৈ আজি কতদিন সুযোগ্য শত্ৰুপক্ষক বণলৈ মনে-প্ৰাণে আহ্বান কৰিব লাগিছো, তথাপি মোৰ মনোৰথ পূৰ্ণ হোৱা নাই,—আজিও মোৰ সেই বাঞ্ছিত বণলাভ নহল! এনেস্থলত, এই গড় বান্ধি ভাবী শত্ৰুক বাধা দি বখাটো মোৰ ইচ্ছাবিৰোধী কাৰ্য্য হৈছে।

জব।—হে বীৰবাহো! আপোনাৰ বণতৃষ্ণাৰ বিষয় আমাৰ অবিদিত নহয়। অদ্যপি সেই বাঞ্ছিত বণ নিমিত্ত আমিও দুঃখিত, আমিও অশান্তিত দিন নিয়াব লগাত পৰিছোঁ। আপোনাৰ সহস্ৰভুজ পৰিমিত বলবীৰ্য্যৰ সমকক্ষ বিক্ৰমী ভাবী শত্ৰুৰ আগমন প্ৰতীক্ষাত আমাৰো প্ৰাণত তৰণি নাই!

বাণ—তেম্ভে শত্ৰুনিবাৰক এই গড় নিৰ্মাণৰ প্ৰয়োজন কি? ইয়াক অনতিপলমে চূৰ্ণাকৃত কৰিবলৈ মোৰ আদেশ ঘোষণা কৰিব লাগে।

বৌদ্ৰ।—মহাৰাজৰ আদেশ শিৰোধাৰ্য্য। কিন্তু, হে মহাস্বৰ! এই গড়ৰ প্ৰয়োজন সমূলি যে নাই, এনেও নহয়। ই শত্ৰুৰ বিক্ৰম পৰীক্ষক গড়। যি মহা পৰাক্ৰান্ত বীৰ শত্ৰুৱে এইহেন গড় লজ্জি আহি আপোনাৰ এই সুৰক্ষিত কণ্ঠাপুৰত প্ৰৱেশ কৰিবহি, তেওঁৰেই আপোনাৰ সমকক্ষ মনোমত বীৰ যোদ্ধা বুলি আমি সবাৱে সহজে বুজিব পাৰিম-ইক; গতিকে, এই গড়ৰ সৃষ্টি আৰু স্থিতি অপৰিহাৰ্য্য বুলি হে ভাবোঁ। অৱশ্যে, মহাৰাজৰ ইচ্ছাৰ সোঁতত আমাৰ মন্তব্য উটি যাবও পাৰে।

বাণ।—সঁচা, সেনাপতি! স্বৰূপ ধৰিছোঁ। তুমি। প্ৰবল শত্ৰুৰ পৰাক্ৰম

বুজিবলৈ আমাক এই গড় লাগিব । সময়ত ইয়াৰ উত্তম প্ৰয়োজন হ'ব । ভাবী শত্ৰুৰ বিক্ৰম অনুযায়ীকৈ সজ্জিত হ'বলৈ তোমালোকে ইয়াৰপৰা এটা সূ-ছেপ পাবাঁক । গতিকে, ইয়াক ৰাখিব হে লাগে । মোৰ মনেৰে, আভ্যন্তৰিণ কৌশল নিয়োজনলৈ চাই ইয়াৰ যথাযোগ্য নাম 'অগ্নিগড়' হোৱা উচিত ।

জব ।—হওক, মহাৰাজ ! সেয়ে হওক । মহাৰাজৰ এই অৰ্থমূলক নামকৰণ অনুসৰি, আজিৰপৰা এই ৰাজ্যগড় 'অগ্নিগড়' নামে অভিহিত হ'ব ।

ৰোদ্ৰ ।—বাস্তৱতে, অতি বিতোপন নামকৰণ । গড়ৰ কাম চাই নাম হৈছে । ৰজিতা খাই পৰিছে । যাৰ নগৰ এনে অদ্ভুত অগ্নিগড়ৰ দ্বাৰাই সুৰক্ষিত, তেওঁ যে এজন মহা বীৰ্য্যবান পৰাক্ৰমী অসম ৰজা, জগতত সিয়েই তাৰ সাক্ষ্য দিব । এই অগ্নিগড়ৰ নাম অচিৰে পৃথিবীৰ সৰ্ব্বত্ৰে প্ৰচাৰিত হোৱা একান্ত বাঞ্ছনীয় ।

বাণ ।—তাৰ লগে লগে মোৰ সমকক্ষ পৰাক্ৰমী যোদ্ধাও আহুত হ'ব লাগে । অগ্নিগড় নাম প্ৰচাৰিত হোৱাৰ আলমতে, মোৰ এই পণ ঘোষণা কৰা হওক যে যেনে মোৰ এই অদ্ভুত অগ্নিগড় লক্ষ্যন কৰি মোৰ এই সুৰক্ষিত কন্যা পুৰত উপনীত হ'বহি পাৰিব, তেওঁক মোৰ সমকক্ষ সূযোগ্য যোদ্ধা বুলি মই গ্ৰহণ কৰিম ; আৰু, যদিহে কোনো অভাবনীয় পাকচক্ৰত পৰি যুদ্ধত মোৰ পৰাজয় ঘটে, তেন্তে মোৰ সৰ্বদাসুন্দৰী নিৰুপমা কন্যা উবাদেবী সমন্বিতে এই কন্যাপুৰ তেওঁক সাদৰে সমৰ্পণ কৰিম । এয়ে মোৰ পণ । এই পণ-ঘোষণা সুবিস্তৃত ভাৱে পৃথিবীৰ সদৌৰাজ্যত ৰাষ্ট্ৰ হ'ব লাগে ।

জব ।—হ'ব ৰাষ্ট্ৰ । মহাৰাজৰ আজ্ঞা শিৰোধাৰ্য্য ।

বাণ ।—আহাঁক, ঘাইনগৰলৈ ওলটোৱা এতিয়া ; আগন্তুক যুদ্ধ আহ্বান বিষয়ে মন্ত্ৰীৰ সৈতে পৰ্যালোচনাত ধৰোঁগৈ । (তিনিওৰো প্ৰস্থান)

তৃতীয় গর্ভাক্ষ।

—:0:—

দৃশ্য.—উষাৰ শয়নকক্ষ।

উষা।—হাঁয়! সুপূৰ্বিল আশা মোৰ! এই বেলা সখী চিত্ৰলেখা
উলটি আহি পোৱাৰ কথা আছিল। পিচে, এই বাতি-
দুপৰলৈকে বাট চালোঁ; ক'তা?—নাই, সুলটিল, নাপালেহি!
কি কৰোঁ! প্ৰাণ মোৰ অসহনীয় লাগিছে। মাথোঁ, সখী
প্ৰজ্ঞাৰ আশ্বাসত বিশ্বাস কৰি প্ৰাণ ধৰি আছোঁ। কিন্তু,
আৰু যে সহ নহয়; কি কৰোঁ এতিয়া?—ক'লে যাওঁ? ক'ত
শান্তি পাওঁ? এই অসন্ন কণত কোনে ভ্ৰাণ কৰেহি মোক
এতিয়া?—বাক, আছোঁ, থাকোঁ, বাট চাওঁ বাতিপূৰালৈকে।
যি কৰে ঈশ্বৰে! (মৌন)

(নাম গাই ২ দুফালৰপৰা দুজনী লিগিৰীৰ প্ৰবেশ)

নাম।

নাকান্দী নাকান্দী, বাগৰে জীয়াৰী

মনলৈ নানিবাঁ দুখ।

পালী বৰদান, গুচিলে জঞ্জাল,

দেখিবাঁ স্বামীৰে মুখ ॥

চিলাত কৈ বাতৰি দিলঁ হে আইদেউ,

কোৱাত কৈ বাতৰি দিলঁ।

মাৰাঁৰ ঘৰতে কিনো দুখে পালী,

কুমাৰক বাতৰি দিলঁ ॥

মাৰাৰ ঘৰতে আছিল। আইদেউ
ছাঁ চাই মেলায়ে চুলি ।

যিখনে ঘৰতে পৰিবা আইদেউ,
চেঁকিয়ে কৰিব বুটি ॥

শুনোতে শুনিলোঁ, কুমাৰ ববেলোক
ধনেৰে লেখে-জোখে নাই ।

আইদেউক দিবলৈ অলকাৰ নাপায়ে
সিদ্ধি দিবলৈ যায় ॥

সিদ্ধিৰে মুখতে পাই গিৰিহঁতে
চকুত জলকীয়া দিলে ।

লগৰ লগৰীয়ে দেখিব নোৱাৰি
পুৰৈপাত মোহাৰি থলে ॥

কৃষ্ণৰে বাৰতে আঁকে চিত্ৰলেখা
উষা-অনিকধ সাজি ।

আকাশৰ পাততে লেখিয়ে পঠাইছে,
কুমাৰ আহিব আজি ॥

(লিগিৰীঘৰৰ দুইৰো দুফালে প্ৰস্থান)

উষা।—(নাম শুনি শুনি বিৰশ হৈ পৰি) কি মোৰ কপাল!

আটায়ে খেঁজেলিয়ায় মোক ।

(কুমাৰক পাকতে আঁৰলত থৈ, লাহেকৈ চিত্ৰলেখাৰ প্ৰবেশ)

চিত্ৰলেখা।—(হাঁহি হাঁহি) সখি! অকলেচোন? শুনিছাঁ কি?

উষা।—(হৰ্ষবিস্ময়বিহ্বলা হৈ) এ হে! সখী চিত্ৰলেখা! ভাবি

থাকোতেই লাল হাঁহি! বহুত দিন জীবাঁ তুমি!—ধন্য তুমি!

ধন্য তোমাৰ প্ৰতিশ্ৰুতি। ধন্য তোমাৰ সময় নিকৰণ!

চিত্ৰলেখা।—(হাঁহি হাঁহি) ধন্যবাদ পুৰাপুৰিকৈ নাপাওঁ হবলা মই?

কিয়নো, সাজতে পাবহি লাগিছিল; নোরাবিলোঁ, বাটব
বতাহ অমুকুল নাছিল। (সঙ্কেতেবে কুমারক কাষলৈ মাতি
আনি নিমাত)

উষা।—(টকিতা হবিণীৰ চকুবে কুমারলৈ চাই) সখি! সখি!
এওঁ, এওঁ কোন্? কোন্ এওঁ? (সাজত তলমূৰ কৰে)
চিত্ৰলেখা।—(খোঁজেলিয়নী হাঁহি মাৰি) 'এওঁ কোন্?'—কোন্
নো হব এওঁ? এওঁৰেই তোমাৰ সেই তেওঁ। চিনি লোৱা,
হয় নে নহয়।

উষা।—(আঁচলেৰে মুখ ঢাকি ঠাইতে চিত্ৰলেখাৰ আৰ লৈ) সখি!
সখি! সখি!

চিত্ৰলেখা।—(গাৰ আৰ আঁতৰাই) কিহৰ সখি সখি কৰিছা
হে? এই সখী এতিয়া আক আশ্ৰয়স্থান নহয়; তোমাৰ
আচল প্ৰাণসখিত আশ্ৰয় লোৱা। আমাক ইমানতে অব্যাহতি
দিয়া। মোৰ প্ৰতিশ্ৰুতি মই পালন কৰিলোঁ। আক মোক
কিয় লাগিছে?

উষা।—(স্থিৰগন্তীৰ স্বৰে) ধন্য তোমাৰ নাম! ধন্য তোমাৰ
কাম! সখি, কি দিম প্ৰতিদান! জগতত নাই সমতুল তাৰ;
এই প্ৰাণ বিনিময়ত বাঞ্চে, নাপাওঁ বিচাৰি একো।

চিত্ৰলেখা।—(চুপতিৰ হাঁহি মাৰি) নহওঁ আমি তোমাৰ প্ৰাণৰ
গৰাকী। যাৰ প্ৰাণ, দিয়া। তেওঁক সঁপি।

উষা।—(সঙ্কেতত জ্ঞান পাই কুমারৰ চৰণত পৰি আঁঠু লৈ)
প্ৰাণৰ গৰাকী মোৰ, হে প্ৰাণেশ্বৰ!

কুমার।—(প্ৰেমবিহ্বল হৈ আথেবেথে দাঙ্গি ধৰি) উঠা, উঠা
প্ৰাণেশ্বৰি! প্ৰাণৰ গৰাকিনী মোৰ!

(প্ৰেমালিঙ্গনত উষা-অনিকঙ্ক ৰিভোল ! সেই ছেগতে চিত্ৰলেখা
চাত্ৰকৰে আঁতৰ হয়)

কুমাৰ ।—প্ৰাণেশ্বৰি !

উষা ।—প্ৰাণেশ্বৰ ।

কুমাৰ ।—তুমিয়েই সেই মোৰ প্ৰেমচুকণী,—নহয় নে ?

উষা ।—আপুনিয়েই মোৰ সেই ৰতিচোৰ,—নহয় নে ?

কুমাৰ ।—প্ৰিয়া ! মই তোমাৰ ৰতিচোৰ হবলৈ অহা মনত নাহেচোন ?

কিন্তু তুমি প্ৰেমচুকণী হৈ যোৱাটো হলে ভালকৈ মনত আছে ।

উষা ।—নাথ ! মই প্ৰেমচুকণী হৈ যোৱাচোন মোৰ মনত নপৰে ;

আপুনি ৰতিচোৰ হৈ আহাটো হলে বেচকৈ মনত পৰে ।

কুমাৰ ।—বাক, কোন্ আগ ?—কোৱাঁ ।

উষা ।—আপুনি ।

কুমাৰ ।—নহয়, তুমি হে ।

উষা ।—নহয়, আপুনি হে ।

কুমাৰ ।—পিচে, ইয়াৰ সিদ্ধান্ত দিয়ে কোনে এতিয়া ?

উষা ।—সখীয়ে ।

কুমাৰ ।—সখীয়াই নো দিব কেনেকৈ সঠিক সিদ্ধান্ত ?

উষা ।—সেই ৰাতি মই সখি পৰিবৃত্তা হৈ আছিলোঁ । মোৰ বিলাই

সখীহঁতে স্ব-চকুৰে দেখিছিল । সখী প্ৰজ্ঞা আৰু সখী চিত্ৰলেখাৰ

আগত মোৰ সেই ব্ৰতনাশী বিমোহন সপোনৰ কথা সকলো বিবৰি

কৈছিলোঁ ।

কুমাৰ ।—(হাঁহি হাঁহি) বাক, তোমাৰ জানিবা গা বল, তোমাৰ

সখীয়া সাক্ষী ওলাব । মোৰ গা ৰয়, কেনেকৈ পিচে ? মই

যে ইয়াত অকলশৰীয়া !—

উষা ।—(প্ৰেমগদগদ হৈ কুমাৰক সাবটি ধৰি) নহয় অকলশৰীয়া

প্রাণনাথ! নোহোঁবাঁ অকল, আছোঁমানে লগবী এই ছাঁয়া।

[প্রজ্ঞা প্রমুখ্যে সখীসবে সৈতে চিত্রলেখাৰ পুনঃ প্ৰবেশ]

প্রজ্ঞা।—[হাঁহি হাঁহি] প্ৰেমত বিধিনি হলেঁ, আহি আমি জানো,

ক্ষেমিবাঁ আমাৰ দায়, প্ৰেমিক-প্ৰেমিকা!

উষা।—(মুখত আঁচলৰ সোপা লৈ লাজত তলমূৰ)

কুমাৰ।—(মিচিকি ২ হাঁহি লাজত তলমূৰ)

চিত্রলেখা।—নহম বিধিনি বহুপৰ ধৰ্ম্মানুসৃত গন্ধৰ্ব বিবাহৰ দাম্পত্য

স্বত্ৰেৰে দুইকো সংলগ্ন কৰি দি যাব পাৰিলেই আমাৰ কৰ্তব্য সামাধা

হব। তাৰ পাচত, নবদম্পতীয়ে প্ৰেম-বিনিময়লৈ এদনীয়া ছেগ

পাবাঁইক।

প্রজ্ঞা।—হেবা, প্ৰেমিক-প্ৰেমিকাযুগল! বিধিৰত বিবাহৰ পূৰ্বে তোমা-

দ্বয়ৰ মিলন অবৈধ। গতিকে, প্ৰেম বিনিময়লৈ সময় দীঘলাই দিব

নোৱাৰি আক। (সখীসৰৰ প্ৰতি) সখীহঁত! আহাঁইক, ইবিলাকক

বেদীলৈ নি গান্ধৰ্ব-বিবাহৰ শুভকাৰ্য্য শীঘ্ৰে সম্পাদন কৰি দিওঁগৈ।

অপৰ সখী।—ববাঁ, আমাৰ পালি আছেই এথোন।

অন্যতম সখী।—(কুমাৰৰ প্ৰতি) অ, এওঁৰেই নে কি দৰা?

অন্যতম অপৰ সখী।—এ নাক নহয়চোন খঁৰা?

অন্যতম সখী।—আইঐ দেহি! ভালেটিহে লাগিছে নাকত লাজ!

অপৰ সখী।—ছিঃ, নাহিল ডাবকটাৰিখন লগত; কৰি দিলোঁহেঁতেন

নাক কাটি লাজৰ বাজ!

অন্যতম অপৰ সখী।—(কুমাৰৰ বাউসীত ধৰি জোকাৰি) বোলোঁ,

তুমিয়েই :নে কি আমাৰ সখীৰ বতিচোৰ?

অপৰ সখী।—নামাতেচোন! মাতিব নোৱাৰে হবলা? আঁকবা নে

কি? অ, বোবা হব পায় দেহি!

অন্যতম সখী—(কুমাৰৰ খুঁটবিত ধৰি জোকাৰি) আইঐ দেহি! সঁচা,

বোবা হব পায় ! নহলে, কথাৰ উত্তৰ নিদিব কিয় ?

অপৰ সখী ।—এৰা, অঙ্গিভঙ্গী দেখুৱাই চিয়াৰেবেহে স্মৃতিব লগা হল ।

(হাতৰ অঙ্গিভঙ্গীৰে কথা স্মৃতি একো-একোবাৰ যুকোটিয়াই পেপুৱা লগায়]

উষা ।—[হৰ্ষবিহ্বলা হৈ খিলখিলাই হাঁহি সখীহঁতৰ গাত আৰ লয়]

কুমাৰ ।—[সেমেনাসেমেনিকৈ] : ওঁহু, নহওঁ মই বোবা ।

অন্যতম সখী ।—অ, নহয় বোলে বোবা !—বেবাব পাৰে ! টে'টাইছে, শুনাইক । [আটাইবিলাকে গিৰ্জ্জন মাৰি হাঁহে]

অপৰ সখী ।—বাক, বোবোৱাঁচোন তেস্তে, নোহোৱাঁ নে তুমিয়েই সেই বতিচোৰ ? (কুমাৰৰ হাতত ধৰি ডাবি দি) ঠিক কৰা নহলে এৰণ নাই ।

অন্যতম সখী ।—[এহাতে কুমাৰৰ নাকত আৰু ইহাতে কাণত ধৰি জোকাৰি] নহলে, এতিয়াই নাক-কাণ কাটি ঘুচা কৰি দিম !

কুমাৰ ! — (পেপুৱা লাগি) ওঁহু ! জানো ? মনত নপৰে । কি চুৰ কৰিছিলোঁ ?

অন্যতম সখী । — (কুমাৰক এৰি উষাৰ প্ৰতি) কি বোলোঁ সখি ? নহয় নে এওঁৱেই তেওঁ, তোমাৰ বতিচোৰ ?

উষা — (মুখত আঁচলৰ সোপা লৈ চিত্ৰলেখাৰ গাৰ আৰত মিচিক মিচিক কৈ হাঁহে)

অপৰ সখী — (কুমাৰৰ প্ৰতি) বাক, তেতিয়া নহলেও, এতিয়া তো চোৰ সোমাইছাহি ? পৰিলোঁ নহয় ধৰা ?—হাতে হাতে পৰিলা নহয় ধৰা ?— কি দিবা এতিয়া ?

প্ৰজ্ঞা ।—বাক, যি দিব লাগে, সময়ত দিব । মই : সেইবাবে গা হৈছে । । এতিয়া গন্ধৰ্ব বিয়া দি দুইবো সন্মত বিধিৱত কৰোঁগৈ আহাঁইক । ।

অন্যতম সখী।—(কুমাৰৰ নাকৰ আগটি মলি) মই এই তিলফুল
যেন নাকৰ আগটি কাটি মোৰ নাকত লগাই লৈ ময়ো ধুনীয়াজনী

হম!

অপৰ সখী।—(কুমাৰৰ কাণৰ লতিত ধৰি) মই হলে কন্দৰ্পতনুৰ লতি
দুটিহে ছিন্দি আনি লগাই লম। মোৰ বতি-কেঁকজোৰ পিন্ধিবলৈ

ভাল হব!

অন্যতম সখী।—(কুমাৰৰ গল্ধনত পৰা কেঁকুৰিচুলি একুচিত ধৰি
জোকাৰি) অঃ নহয়, নহয়, মই এই এণ্ডৰ কেঁকোৰা চুলিকোচা হে
কাটি লম। চুলি-জৰী বাটি লৈ খোপাত মাৰিম। (চিপে ২ চুলি টানি)

কুমাৰ।—উঃ! উঃ! নাজুৰিবাঁ। দুখ পাওঁ নহয়!

অপৰ সখী।—(খলখলাই হাঁহি) অস্! অস্! দুখ পায় হেনো! বীৰপুৰুষ-
জনে দুখ পায় বোলে ঐ!

সকলোটি।—[সখীগণে গিৰ্জ্জনি মাৰি হাঁহে; উষাদেবীয়ে আঁজলিৰে
চকু-মুখ ঢাকি হাঁহি হাঁহি সখীহঁতৰ গাত ঢলি ঢলি পৰে]

প্ৰজ্ঞা।—হৈছে আক। জুৰিছে ইমানেই। কৈছোঁ নহয়, বোলো, তোমা-
লোকৰ দাবী দাওৱা যি হয় পাচে-পৰেও কৰিবাইক; এতিয়া
শুভকাৰ্য্যফেৰা, সমাধা কৰি দিওঁগৈ, বলাইক।

চিত্ৰলেখা।—কুমাৰ-কুমাৰীৰ দাম্পত্য সম্বন্ধ বিধিৰত নোহোৱালৈকে
সখীহঁতৰ একো দাবী নাখাটেচোন?

অপৰ সখী।—বাক, আমাৰ ভিতৰুৱা বিচাৰখন থাওক এথোন পৰি।
বলাইক! আগ কাম আগ হওক। আমাৰ দাবী নেহেৰায়।

[সকলোটিৰ প্ৰস্থান]

চতুর্থ গর্তীক ।

— x —

দৃশ্য,—অগ্নিগড়, চোবাংচোরা কোঠ ।

(চোবাংচোরা ছুজন আৰু জব সেনাপতি)

১ম, চোবাংচোরা ।—নোৱাৰেঁ! কব, দৌতা, ফেতিয়া নো সোমালছি ।
জানো, কবপৰা সোমালছি !

জব সেনাপতি ।—কেনেকৈ কবিছঁক ! শুই থকা প্ৰহৰীয়ে ক'ত কি হয়
কেনেকৈ কব ! চৌপনিত চকু মুদি থকা মাহুহে দিঠকৰ ঘটনা
কেনেকৈ দেখিবিছঁক !

২য়, চোঃ চোঃ ।—হে দৌতা ! কিয়নো এনেকৈ কিয় ! লবালুবিৰ মূৰ
থাবলৈকে, আমি কাহানিও শুই থকাহি নাই । বাতিবে বাতিটো
উজাগৰে চোবাং চাই থাকোছঁক ।

১ম, চোঃ চোঃ ।—লগৰীয়াই স্বৰূপ কৈছে, দৌতা-ঈশ্বৰ ! লাগে, যতে
ধৰিবলৈ কয়, আমি তত ধৰিব পাৰেঁ! মহাভৈৰৱৰ দ'লত, নাইবা
মহাভৈৰৱী থানত দেহ নাম উগন হবলৈ বুলি আমি শপত থাবগৈ পাৰেঁ ।
সেনাপতি ।—থ, এতিয়া তহঁতৰ বেক্বেক নিখন । তহঁতৰ নিচিনা এশটা

কুকুৰধূলি জীৱ ভগন হলেও ৰাজকাৰ্য্যৰ ক্ষতি চুলি এডালমান পূৰণ
নহয় । ক, এতিয়া, চোৰটো ফেতিয়াৰপৰা দেখিছিলিছঁক ?

২য়, চোঃ চোঃ ।—দেখিবৰ আজি সাদিন মানহে হৈছে । সবহ দিন হোৱা
নাই দৌতা !

সেনাপতি ।—কটা-বন্দি ! সাত দিন হৈ গল, আকৌ বোলে সবহ দিন হোৱা
নাই ! তহঁতে নাজান নে এনেবোৰ দুৰ্ঘটনা দেখামাত্ৰকে ৰজাঘৰত
ঘনাবগৈ লাগে বুলি ? তহঁতে ততালিকে মোক নজনালিগৈ কিয় ?

২য়, চোঃ চোঃ ।—হে দৌতা-ঈশ্বৰ ! সেইটো হলে বন্দীহঁতৰ অপৰাধ হব পাৰে । আমি আকৌ ভালবুলিহে কেপৰমান পলম কৰিছিলোঁ ; বোলোঁ, সেইটি নো ক'ব ডেকা, কেনেকৈ নো সোমালহি, আইদেউৰ টোলত সোমাই তেওঁ নো কৰে কি, খায় ক'ত, থাকে ক'ত, এইবোৰৰ আমেথলেথ বুজি লৈ দৌতাক একেবেলিয়ে ভান্দি-পাতি জনামগৈ বুলি ভাবিছিলোঁহঁক । পিচে—

সেনাপতি ।—(গোৰোহনি মাৰি) কটা-বন্দি ! কে'পৰমান হে হ'লগৈ নে

এতিয়া ? এতিয়াই এটাই নকৈছিলি সাদিনমান হ'ল বুলি ?

১ম, চোঃ চোঃ ।—(আছাৰ খাই আঁতৰি, আকৌ চাপি কাণ্ডবাণ্ডকৈ)

হে ঈশ্বৰ ! আপুনি খং কৰা দেখি হে সময় অলপমান বঢ়াই কৈছিলোঁ ।

সিটোৱে সাদিন বুলি খং খোৱা দেখি মই বন্দীয়ে সাত পৰ বুলিছিলোঁ ।

সেনাপতি ।—কটাইঁত, জাতমূৰ্খ ! যি হুঁক, বাক, বলহঁক, বজাৰ আগত

ভান্দি কৰ নোৱাৰিলে তইঁতৰ ফালে পতং আজি ।

২য়, চোঃ চোঃ ।—মাৰেও মাৰক, কাটেও কাটক, যি কৰে দৌতা-ঈশ্বৰেই

কৰক ; বজাৰ কোষলৈ কেলেই নো নিব লাগিছে ।

সেনাপতি ।—মোৰ সাধ্য কি, এনেহেন গহৰ্তি কাণ্ড গোপনে ৰাখিবলৈ ।

তইঁতক থিয় কৰাই দিমগৈ বজাৰ আগত, যি পাৰ কৈ-মেলি গা সৰু-
ৰাবলৈ চাবিহঁক ।

হুয়োটা চোঃ চোঃ ।—(সেনাপতিৰ ভৰিত পৰি) উপায় দিয়ক দৌতা-
ঈশ্বৰ ! নহলে, নিগমে মৰিলোঁ ।

সেনাপতি ।—মই কি উপায় দিম । ক'ৰপৰা আহিল কব নোৱাৰিলেও,
কেনি সোমালহি কব নোৱাৰিলে কিন্তু তইঁতৰ বক্ষা নাই । গমি
চাবিহঁক, সম্ভৱতঃ কেনি সোমালহি !

১ম চোঃ চোঃ ।—জানো, বালক কেনি সোমালহি । আকাশৰপৰাই

গাৰিলিহি নে পতাল ফাটিয়েই ওলাল, কৰ্বে নোৱাৰিছোঁ, দৌতা-ঈশ্বৰ !

আমি বিশ্বয় মানিছোঁ ।

২য়, চোঃ চোঃ ।—ককাইটি হেৰেই ! মোৰ মনেৰে হলে, আকাশেদি হে
আছিল । সেই যে হাতীয়েন চৰাইটো আইদেউৰ টোলত চৰি ফুৰে,

জানোবা তাতে চৰি আহিছিল ?

সেনাপতি ।—কি, কি, কি ? কি হাতীয়েন চৰাইৰ কথা কৈছ ? কি
চৰাই সেইটো নো ?

২য়, চোঃ চোঃ ।—জানো, কি চৰাই । তেনেকুৱা চৰাই আমি জনমতো
দেখা নাই । চৰাইটো মানুহটোমান গুথ । ডৌকা দুটা দুখন ডলায়েন । ঠেং

দুটা হুডোখৰ ভলুকাৰ গুৰি যেন । আৰু, ঠোঁটটো, দৌতা, বামুণনকা ।

সেনাপতি ।—(মনতে ক্ষণেক গুণি) ধৰিছে মোৰ মনে । হব পাৰে সি
গৰুড় পখী,—যাদৱ বাহন । বাক, কচোন ডেকাটো কেনে দেখিলিহঁক ?

১ম, চোঃ চোঃ ।—অঃ ! কি নো কম দৌতা ? বৰ ৰূপহ ডেকা । চাই
থাকিলে ভোক-পিয়াহ হৰে ! ঘূনিহ মানুহৰো মোহ লাগে ! আইদেউ
নো মোহ নাযাব কিয় ?

২য়, চোঃ চোঃ ।—দেহিহে, কিনো চাবা একা ডেকাটি ! চাই, চাই, চাই
থাকিবৰ হে মন যায় ।

সেনাপতি ।—চৰাইটো বাহিৰলৈ নোলায় নে ? মোক নিলগৰপৰা দেখু-
ৱাব পাৰিবি নে ?

১ম, চোঃ চোঃ ।—উঃ, নোলায় দৌতা । ওলাব নিদিয়ে হবলা ! টোলৰ
ভূতৰতে স্তমিয়াই থয় । আৰু, দেখিলেই ভয় লাগে । আমি আঁতৰৰপৰা
হে চাওঁ ।

২য় চোঃ চোঃ ।—কিন্তু, দৌতা, আইদেউৰ কোষত হলে চৰাইটো বৰ
জাতি । আইদেউৰ হাততে কিবাকিবি খায় সি । আইদেৱে বৰ মৰম
কৰে । দৌতাই চোৰাংকোঠৰ মুখত চৰি ভূমুকিয়াই চালে দেখিব ।

সেনাপতি।—বাক, দেখিম। মোৰ মনে ধৰিছে তেওঁ কোন। বাহনে
চৰোতাৰ চিনাকি দিছে। তেওঁ নিশ্চয় কোনোবা এজন যাদৱ কোঁৱৰ।
বাক, ইমানেই হব। ইমানকে বজাৰ আগতে ভাঙ্গি কবিত্তৈ। এতিয়া
আহঁক, যাহি ঘাই নগৰলৈ।

১ম, চোঃ চোঃ।—বক্ষা কৰক দৌতা-ঈশ্বৰ! দৌতায়ে বতৰা পঠিয়াওক,
যি হয়। আমি কিবা কওঁতে কিবা ওলাব পিচে! বজাৰ আগত কথা
কোৱা সমায়ণ কথা নহয় দৌতা!

২য়, চোঃ চোঃ।—হয় মোৰ ঈশ্বৰ! বোলে, “টান টান টান, মদাৰগছ
পাণ পৰা টান! টান টান টান. বজাৰ আগত কথা কোৱা টান!!”

সেনাপতি।—তাতোকৈ টান, সংসাৰত মাৰুহ চিনা টান! বাক, ৭
এতিয়া সেইবোৰ কথা। আহঁক যাহি বজাৰলৈ। লগত মই কটো-
ৰাল দিম। [খোজ লয়]

১ম, চোঃ চোঃ।—[কপালত চপৰিয়াই] বল, ভাইটি, কি কৰিম, যি
আছে কপালত।

[তিনিওৰো প্ৰস্থান]

পঞ্চম গর্তাস্ক।

—:—

দৃশ্য,—কুকক্ষেত্ৰ, উপপ্লব্যত পাণ্ডৱ শিবিৰ।

[শ্ৰীকৃষ্ণ, সাত্যকি, যুধিষ্ঠিৰ, ভীম, অৰ্জুন, নকুল, সহদেৱ]

যুধিষ্ঠিৰ।—হে কৃষ্ণ! এতিয়াও সময় আছে। এতিয়াও, তুমি ইচ্ছা
কৰিলে, কোঁৱৰৰ লগত সন্ধি সংস্থাপনৰ সন্তাৰনা আছে। মোৰ ইচ্ছা,

যাতে কৌৰৱ-পাণ্ডৱৰ মাজত মিলা-প্ৰীতি আৰু সুখ-শান্তিত দিন যায় ; তাৰ অৰ্থে যেন যুগুত ব্যৱস্থা কৰা হয় । তোমাৰ ইচ্ছা যোগ হলে যে সি সহজে সম্পাদিত হব তাত সন্দেহ নাই ।

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—হে ধৰ্মৰাজ ! আপোনাৰ ইচ্ছাই মোৰ প্ৰতি আদেশ । সেই অনুসৰি, আগন্তুক কুৰুক্ষেত্ৰৰণাৰ ফিৰিকতি জলিবলৈ নো পাওঁতেই তাক পানীকৃত কৰাটোৱেই মোৰো ইচ্ছা । সেই অৰ্থে মোৰ চিন্তালোচনাৰ ক্ৰটি হোৱা নাই । আন কি, সেই উদ্দেশ্যে মই কটকীৰ বাব লবলৈকো মান্তি আছোঁ । কিন্তু, ইতিমধ্যে, পাণ্ডৱ শিবিবৰ অপৰাপব নেতা আৰু নেতৃগণৰ মতামত গ্ৰহণ কৰা বিধেয় বোধ কৰোঁ । বাক, তেন্তে পোনেই বৃকোদৰকে সুধিছোঁচোন তেওঁৰ নো কি অভিমত ?

ভীম ।—হে বাহুদেৱ ! মোৰ মনেৰে, তুমি হস্তিনাপুৰলৈ গৈ কৌৰৱবৰ্গক এনেভাৱে পৰামৰ্শ দিবোঁগৈ, যাতে কৌৰৱ-পাণ্ডৱৰ মাজত সন্ধি সংস্থাপিত হয় । পোনেই ৰণৰ আগন্তুক দেখুৱাই কৌৰৱপক্ষক উন্নত নকৰিবোঁগৈ । অহঙ্কাৰী দুৰ্য্যোধনক নিষ্ঠামুখেৰে হে সৈমান কৰাবলৈ চাব লাগে । লাগে যদি, আমি দুৰ্য্যোধনৰ অধীন হৈয়ে চলিম, তথাপি আত্মকন্দলৰ ফলত কুকুল ধ্বংস হব নালাগে । এয়ে মোৰ অগ্ৰজৰ অনুগামী অভিমত ।

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—[হাহি হাহি] হেৰা, বীৰবাহু বৃকোদৰ । তোমাৰ মথৰ পৰাও এনে সেও হোৱা ভাবৰ কথা শুনি মই বাস্তৱতে বিস্ময় মানিছোঁ । ভাগ্যে যদি সন্ধিসংস্থাপন হৈ উঠেগৈ, তেন্তেচোন দুৰ্য্যোধনৰ উৰুভঙ্গ, দুঃশাসনৰ বক্তৃপান আৰু দ্ৰৌপদীৰ বস্ত্ৰহৰণত যোগ দিওঁতাবিলাকক প্ৰতিশোধ দিয়া এইবোৰ তোমাৰ প্ৰতিজ্ঞা ৰক্ষা নপৰিব একা ?

ভীম ।—[চমক খাই উঠি] হয়ো তো হয় । মই আত্মবিস্মৃত হৈছোঁ ! মোৰ প্ৰতিজ্ঞা মই কি সাধ্যে ভঙ্গ কৰিম ? মই দুৰ্য্যোধনৰ উৰুভঙ্গ নকৰাকৈ—

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—ক্ষান্ত হোৱা বৃকোদৰ ! হে জৰাসন্ধহন্তা বীৰবাহো ! তোমাৰ

বল-বিক্রমৰ কথা জগতে জানে । মই মাথোন তোমাৰ মন বুজি হৈ
 চালে । (অৰ্জুনৰ প্ৰতি) বাক, এতিয়া সখিৰ অভিমত কি ?
 অৰ্জুন ।—হে সখি ! তোমাৰ হস্তিনাযাত্ৰা প্ৰসঙ্গত যি কব লাগে, অগ্ৰ
 স্বয়েই সবিশেষ কৈছে । কিন্তু, সিবিলাকৰ ওচৰত তুমি ব্যক্ত কৰা ভাব-
 গতিলৈ চাই, সন্ধি সংস্থাপন মোৰ মনেৰে বৰ সম্ভৱপৰ যেন দেখা নাই ।
 তথাপি, কোঁৱৰ নেতাসকলৰ লগত এনেভাৱে আচৰণ কৰিবলৈ
 তোমাক অনুৰোধ কৰে, যাতে সন্ধি-প্ৰস্তাব সিবিলাকে আগ্ৰহেৰে
 গ্ৰহণ কৰে । কোঁৱৰ-পাণ্ডৱৰ হিতাৰ্থে তুমি হস্তিনাপুৰত যি কৰিবাপি
 তাত আমি নিৰ্ৰিবাদে সন্মত হম । কাৰণ, প্ৰজাপতি যিকপ স্বৰ আৰু
 অস্বৰ উভয়পক্ষৰে সূহদ, তুমিও তদ্ৰূপ কোঁৱৰ আৰু পাণ্ডৱ উভয়পক্ষৰে
 পৰম সূহদ ।

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—সখি অৰ্জুন ! বুজিছোঁ তোমাৰ সঙ্কেত । কিন্তু, মাটি চহাই
 সিঁচিলেও যথোচিতকৈ বৰষুণ নাপালে শস্য নগজে । পুৰুষে পুৰুষাৰ্থ
 কৰি কৃত্ৰিম কৌশলেৰে পানীৰ যোগান দিলেও, সি অচিৰে শুকাই
 নিষ্ফল হব পাৰে । তাকে ভাবি, পূৰ্ববৰ্তী মহাত্মাসকলে এই মন্তব্য
 এৰি গৈছে যে, দৈৱ আৰু মানৱৰ পুৰুষাৰ্থ যথাসময়ত যোগ নহলে
 কাৰ্য্যসিদ্ধি নহয় । এতেকে, মই মাথোন যথাসাধ্য পুৰুষৰ পুৰুষাৰ্থ কৰি
 চামগৈ, দৈৱ কৰ্মৰ অন্তৰ্ধানত মোৰ হাত নাই । [নকুল-সহদেৱৰ প্ৰতি]
 বাক, এতিয়া কনিষ্ঠ পাণ্ডৱদ্বয়ৰ মতামত বক্ত কৰাচোনহঁক ।

নকুল ।—হে প্ৰভো ! মোৰ মনেৰে, অগ্ৰজসকলৰ মন্তব্য আপোনাৰ মতে
 মৰহিবলৈ দিয়ক, আমাৰ আত্মসন্মান বক্ষাৰ্থে আপুনি যি কৰা যুগত
 বিবেচনা কৰে, তাকে কৰকগৈ । কুকক্ষেত্ৰ যুদ্ধৰ জুই জুহানত
 হুমাবলৈ যেন নাপায়, এয়ে মোৰ বাঞ্ছা ।

সহদেৱ ।—হে জনাৰ্দন ! মোৰ মনেৰেও, আপুনি হস্তিনাপুৰত গৈ আগ্ৰ

ষণাগ্নি জলাবলৈ হে চাওকগৈ । যি ছৰাচাৰে পাণ্ডৱ পটেশ্বৰী কৃষ্ণা
দ্রৌপদীক কোঁৱৰ ৰাজসভাত থিয় কৰাই অকথা নিৰ্গাতন দি বং
চাইছিল, সেই দুৰ্য্যোধন বধ সংঘটিত নহলে আপোনাৰ ধৰ্ম্মৰাজ্য স্থাপন
কৰা মহং উদ্দেশ্যও সফল নহব ।

সাত্যকি ।—হে যত্নাথ ! মই উপযাচি নকুল-সহদেৱক সমৰ্থন কৰি কওঁ,
দুৰ্য্যোধনক বধ নকৰিলে পাণ্ডৱ আৰু যাদৱৰ অন্তৰ শীত নহব । দুষ্টক
দমন আৰু শিষ্টক পালন কৰাই যদি আপোনাৰ নিষ্কাম ধৰ্ম্ম, তেন্তে কুক-
ক্ষেত্ৰ-ৰণ আপুনি নিৰ্কাপিত কৰিবলৈ নাচাব । বিশেষতঃ এইটো হৈছে
যুদ্ধযুগ । এই যুগত পৃথিবীত নানা ৰাজ্যত যুদ্ধ-সংবাদ চলিবই লাগিছে ।
ইতিপূৰ্বতে কুণ্ডিলত কৃষ্ণ-কল্পবীৰৰ যুদ্ধ, মথুৰাত যাদৱজবাসন্ধৰ যুদ্ধ,
কামৰূপত কৃষ্ণ-নৰকাসুৰৰ যুদ্ধ, পাঞ্চালত কোঁৱৰ-পাঞ্চালৰ যুদ্ধ ইত্যাদি
যুদ্ধ-সংবাদৰ বিষয় আপোনাৰ অবিদিত নহয় । এতিয়াও কামৰূপৰ
অন্তৰ্গত বাণ পুৰত বাণ বজা নামে এজন মহা পৰাক্ৰমী দানৱ বজা
ৰণতৃষ্ণাত উন্নত হৈ উঠিছে । এনেস্থলত ৰণসংঘটনৰ স্বাভাৱিক গতি
বোধ কৰাটো মই বিধেয় বোধ নকৰোঁ ।

(দ্রৌপদীৰ প্ৰবেশ)

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—অ, কৃষ্ণা ! আহিছাঁ, আহাঁ । নহা হলে, ময়ে তোমাৰ ওচৰ
চাপিলোঁ গৈহেঁতেন ।

দ্রৌপদী ।—(বিচাতন ভাৱে) কিয়, যত্নাথ ! কুকক্ষেত্ৰ-ৰণ-ৰচনাৰ মেলত

মোৰো মাত আছে নে কি ?

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—নিশ্চয় আছে । উপস্থিত মন্ত্ৰণাত তোমাৰ অভিমত অপৰিহাৰ্য্য
বুলি হে ভাবিছোঁ ।

দ্রৌপদী ।—বেচ কথা । শুনি সন্তোষ পালেঁ ।। পিচে, উপস্থিত মেলত নো

কোনু দিশে মন্ত্ৰণা চলিছে ? ৰণৰ অনুকূলে নে প্ৰতিকূলে ?

শ্রীকৃষ্ণ ।— হে পাঞ্চালি ! সম্প্রতি ইয়াকে মাথোন আলোচনা কৰা হৈছে, আগন্তুক কুক্ৰক্ষেত্র-বণ-জুই জলোৱা হব নে সন্ধি সংস্থাপনৰ দ্বাৰাই তাক ইমানতে সুমোৱা হব । আৰু, তুমি জানিছাই, মই সন্ধিৰ প্ৰস্তাবলৈ হস্তিনাপুৰলৈ যোৱাটো প্ৰায় স্থিৰেই হৈছে; মাথোন পাণ্ডৱ পক্ষীয় নেতা আৰু নেতৃসকলৰ অভিমত সংগৃহীত হৈ উঠিবলৈ বাকী । অৱশ্যে, ইতিমধ্যেত প্ৰধান কেইজনৰ মতামত লোৱা হৈ গৈছে । আৰু—

দ্রৌপদী ।— [অধৈৰ্য্য হৈ] হে মাধৱ ! আৰু কোৱাৰ সকাম নাই । সেই প্ৰধান কেইজনৰ কোনে কি অভিমত প্ৰকাশ কৰিছে, মই আৰলৰপৰা সমস্তকে শুনি আহিছোঁ । শুনি শুনি বৰ নোৱাৰি, আত্ম-অভিমত উপযাচি জ্ঞাপন কৰিবলৈ বুলি এই মেলত চাপিছিলোঁহি । এতিয়া আপোনাৰ অনুমতি পাই, মোৰ মনোভাব নিঃশঙ্ক মনেৰে ব্যক্ত কৰিব পাৰোঁ, মেলুৱাইসকল কাণ পাতে যদি ।

যুপিষ্ঠিৰ ।— কোৱাঁ, কৃষ্ণা, নিজ অভিমত নিঃশঙ্ক মনেৰে কৈ যোৱাঁ । এই মেলৰ নেতা হৈছে শ্রীকৃষ্ণ ।

দ্রৌপদী ।— কওঁ তেস্তে, শুনক । সন্ধিস্থাপনেই হওক বা শৰণাগতেই হওক, কোনোটোতে আমাৰ উদ্দেশ্য সিদ্ধি নহব । দুৰ্গতি দুৰ্যোধনে সন্ধিৰ প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰিলেও কৰিব পাৰে, কিন্তু সেই দুৰাচাৰে আমাৰ অপহৃত ৰাজ্য কদাপি ঘূৰাই নিদিয়ৈ । আন কি, পাঁচপাণ্ডৱক পাঁচখন গাওঁ দি পাতিবলৈকে সেই আক্ৰোহী পাপাত্মা মান্তি নহয় ।

ভীম ।— আমাৰ অপহৃত ৰাজ্য ঘূৰাই দিয়ৈ নে নিদিয়ৈ চোৱা যাওক ; তাকে চাবলৈহে শ্রীকৃষ্ণক কটকী বৰণ কৰা হৈছে ।

দ্রৌপদী ।— অপহৃত ৰাজ্য ঘূৰাই পালেও, দুৰাত্মা দুৰ্যোধনকৃত বিগত নিৰ্যাতনৰ কথা আমি লেশমানো পাহৰিব নোৱাৰোঁ ।

ধাণ বজা ।

অৰ্জুন ।—দুৰ্ম্মতিৰ দোষ ক্ষমা কৰা যায়, যদি হে বুজনৰ গুণত
শুভকাৰ্য্যলৈ তাৰ সন্মতি হয় ।

দ্রোপদী ।—সেই দুৰ্ম্মতি ক্ষমাৰ পাত্ৰও নহয় । এইটোচোন ভগবান শ্ৰীকৃষ্ণৰ
জ্ঞানগুৰুত ধৰ্ম্মমত যে, অবধ্যজনক বধ কৰিলে যি পাপ হয়, বধ্যজনক বধ
নকৰিলেও সেই পাপ হয় । দুৰ্য্যোধন আৰু তাৰ অনুগামীগণ সিহঁতৰ
পাশৰ আচৰণৰ বাবে অৱশ্যে বধ্য ; সেই বধ্যজনক বধ কৰিবলৈ বণ
নাপাতি সন্ধি পাতিলে তাৰ প্ৰত্যহায়ে স্বয়ং বাসুদেৱ সমগ্ৰিতে যাদৱ,
পাণ্ডৱ আৰু পাঞ্চালক প্ৰত্যক্ষ পাবগৈ, সেই পাপৰ মলি ধুই নিকা
কৰিবলৈ সাতমাগৰ পানীয়েও নাটীবগৈ । মই মিছা কৈছো নে ?

নকুল ।—নাই কোৱা মিছা । অতি যুক্তিপূৰ্ণ কথা । কৈ যোৱা । আমি
একান্ত মনেৰে শুনি গৈছো ।

দ্রোপদী ।—মই দুৰ্য্যোধনদলকৃত পাশাচৰণ এই জীৱনত পাহৰিব
নোৱাৰোঁ ! মই মহাপৰাক্ৰমী দ্ৰুপদ বজাৰ জীয়াৰী ; মই মহাবীৰ ধৃষ্টদ্যুম্নৰ
কনিষ্ঠা ; মই পুণ্যাশ্ৰমী পাণ্ডু বজাৰ বোৱাৰী ; মই চক্ৰবৰ্তী বজা ধৰ্ম্ম-
যুধিষ্ঠিৰৰ পত্নী-পটেশ্বৰী ; মই অজেয় জৰাসন্ধ বিজয়ী মহাবাহু বৃকোদৰৰ
সহধৰ্ম্মিণী ; মই কৃষ্ণসখি পাৰ্থবীৰৰ বীৰাযায়া ; আৰু মই অশ্বিনীকুমাৰ-
যুগলৰ অনুৰূপ বীৰচূড়ামণি নকুল-সহদেৱ বীৰযুগলৰ বীৰাসনা ভাৰ্যা ।
যি কোঁৱৰ ৰাজসভাত মোৰ সদৃশ কুলনাৰী অতি ঘৃণীত আৰু লজ্জিত
ভাৱে লাঞ্চিত, সেই ৰাজসভা ৰাজসভা হৈয়ে ৰব লাগিলে, পৃথিবীত
মানৱমৰ্যাদা ৰব ক'ত ?

সহদেৱ ।—নৰব পৃথিবীত সেই মৰ্যাদালৈ ঠাই । মানৱমৰ্যাদা মছি
পেলালে হে হব । ইয়াত দ্বিধামত হব নোৱাৰে ।

দ্রোপদী ।—[উত্তেজিত হৈ] ধিক্ ভীমৰ বাহুবল ! ধিক্ অৰ্জুনৰ ধনুৰ্বল !

ধিক্ পাণ্ডৱ-পাঞ্চালৰ প্ৰখ্যাত নাম !—দুৰ্য্যোধন আজিও জীয়াই আছে !

[শ্রীকৃষ্ণৰ প্ৰতি] হে জনাৰ্দন ! এই অভাগিনী যদি আপোনাৰ একোটা কৰুণাৰো পাত্ৰী হওঁ, তেন্তে, হে কেশৱ, আগন্তুক কুৰুক্ষেত্ৰ-ৰণ-অগ্নিত ঘৃতাছতি দি, অনতিপলমে ধৃতৰাষ্ট্ৰ প্ৰমুখ্যে অন্ধৰজাৰ কুলঙ্গাৰ পুত্ৰ গণক ভস্মীভূত কৰিবলৈ যুগুতি কৰোকগৈ।

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—হে যাজ্ঞসেনি ! তুমি জ্ঞানৱতী নাৰী ; তোমাক কি জ্ঞান দিম ! মই এতিয়া কটকী। কটকীৰ বাব পালন কৰিবলৈ মই বাধ্য। মোৰ সাধ্য কি, মই কটকীৰ প্ৰতিশ্ৰুতিৰপৰা চুলি এডালমানো স্ব-ইচ্ছাবে পিছলি পৰে ?

দ্রৌপদী ।—হে মাধৱ ! মই আপোনাৰ উপস্থিত সমস্যাৰ বিষয়ে বুজাকৈ থকা নাই। যাওক, কোঁৱৰ ৰাজসভাত কটকীৰ কাৰ্য্য কৰোকগৈ। কিন্তু, প্ৰস্তাৱিত সন্ধিৰ প্ৰস্তাৱনাত [নিজৰ নবন্ধা চুলিকোচা বাওঁহাতেৰে দাঙ্গি ধৰি] মোৰ এই কলুষিত কেশকোচালৈ এবাৰ আপোনাৰ মনত পৰে যেন। এই কোচা কেশতে ধৰি, দুৰাত্মা দুঃশাসন বাঘে এই অভাগিনীক অনাথিনীৰ দৰে চোঁচৰাই নি কোঁৱৰ ৰাজসভাত থিৰ কৰাই, একবস্ত্ৰা অৱস্থাত বিৱস্ত্ৰা কৰিবলৈ বুলি বস্ত্ৰহৰণ মহাপাপ আচৰণ কৰিছিল !

সাত্যকি ।—মহাপাপ ! অতি বিভৎস আচৰণ ! শুনি সিৰে-সিৰে বিক্ৰিৰ ৰক্ত উতলি উঠে !

দ্রৌপদী ।—কিন্তু, ভীমাজ্জুনে অক্ষত্ৰিয় কাপুকৃষ্ণৰ দৰে সন্মুখ সংগ্ৰামলৈ ভয় কৰি সন্ধি-সংস্থাপনৰ প্ৰস্তাব সমৰ্থন কৰিছে। কৰোক, মোৰ সেই আত্ম-বিস্মৃত স্বামীদ্বয়ে নতশিৰে সন্ধি প্ৰাৰ্থনা কৰোক, তাৰ বাবে এই সিংহী জীয়াৰী, এই সিংহী বোৱাৰী, এই সিংহী পত্নী আৰু সিংহী জননী কৃষ্ণ-আৰাধিকা দ্রৌপদী নাৰীয়ে অকণো নডৰাওঁ, অলপো হতাশ নহওঁ।—মোৰ বৃদ্ধ পিতৃ ক্ৰপদৰাজে মোৰ হৈ ৰণক্ষেত্ৰত অস্তধাৰণ কৰিবগৈ ;

মোৰ বীৰ অগ্ৰজ মহাবাহু ধৃষ্টদ্যুম্নই পাঞ্চাল সৈন্যৰ প্ৰধান সেনাপতি হৈ
কৌৰৱক আক্ৰমণ কৰিবগৈ ; মোৰ পঞ্চপুত্ৰই পাঁচ সেনাপতিৰ বাব লৈ
ৰণক্ষেত্ৰত অৱতীৰ্ণ হ'বগৈ ; মোৰ অন্যতম বীৰপুত্ৰ সুভদ্ৰানন্দন অভি-
মন্য কোঁৱৰে কৌৰৱৰ ৰণব্যুহ অকলে ভেদ কৰিবগৈ ; মোৰ অপৰ
অন্যতম বীৰপুত্ৰ হিড়িম্বানন্দন মহাবথ ঘটোৎকচ্ কোঁৱৰে আকাশী
ৰণেৰে কৌৰৱ সেনা সমূলক্ষে নিপাত কৰিব।

শ্ৰীকৃষ্ণ।—ধন্যা কৃষ্ণা ! ধন্য তোমাৰ বীৰাঙ্গনা-তেজ ! তোমাৰ গুজৰিনী
বাণীয়ে পাণ্ডৱ শিবিৰত নিশ্চয় সঞ্জীৱনী শক্তি সঞ্চাৰ কৰিব।

দ্রৌপদী।—পাপাত্মা দুৰ্য্যোধনৰ উক ভঙ্গ আৰু দুৰাত্মা দুঃশাসনৰ বাহুছেদনৰ
যি প্ৰতিজ্ঞা পূৰ্ণ কৰিবলৈ ভীমার্জুন অপাৰগ হল, মোৰ পিতৃকুলৰ মহা-
ৰথগণ আৰু পত্নিকুলৰ অঙ্গজগণৰ বীৰত্বে ভাৰ আৰু কাৰ্য্যত পৰিণত
কৰি উভয় কুলৰ মৰ্য্যাদা ৰক্ষা কৰিব ; তাত ধনিষ্ঠামানো মোৰ সন্দেহ
নাই।

শ্ৰীকৃষ্ণ।—হে বীৰকন্যা ! হে বীৰযায়া ! হেৰা, বীৰ প্ৰসৱিনী পাঞ্চালী !
তুমি নাৰীৰত্ন। তুমি জগতৰ আদৰ্শ ৰমণী। তোমাৰ আদৰ্শ যুগ-যুগা-
ন্তৰে নাৰীজাগৰণৰ অমোঘ শক্তি হ'ব। তোমাৰ অভিমান নিশ্চয় ৰক্ষা
পৰিব। তোমাৰ মনোৰথ নিশ্চয় পূৰ্ণ হ'ব। কাৰণ, সন্ধি-সংস্থাপনৰ অৰ্থে
যদ্যপি মোৰ যত্নৰ ক্ৰটি নহ'ব, তথাপি মোৰ বিশ্বাস, কুমতি শকুনি
আছেমানে দুৰ্ম্মতি দুৰ্য্যোধনে সন্ধিৰ প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰাটো সম্ভৱপৰ
নহয়। এতেকে,—

(আচম্বিতে কাম্বিনী দেবীৰ প্ৰৱেশ ; সকলোটি গিৰিপুৰে উঠি)

থিয় দি ঠৰলাগি ৰয়)

শ্ৰীকৃষ্ণ।—(চোচামাৰি গৈ কাষ চাপি) ইকি ! প্ৰিয়া উপস্থিত ! ক'ব-
পৰা ? কিয় অকস্মাতে ওলাল'হি ? দ্বাৰকাৰ সংবাদ কি ?

কক্লিণী।—হে নাথ! দ্বাৰাৱতীৰ বাতৰি অতিকৈ শোচনীয়। সেই হে
বৰজনা বামদেৱৰ অনুজ্ঞা অনুসৰি সংবাদবাহিনী হৈ স্বয়ং উপস্থিত হৈছা-
হি। তেখেতৰ আদেশ, অপুনি অনতিপলমে দ্বাৰকালৈ প্ৰত্যাগমন
কৰিব লাগে; অপৰ সকলো যাদৱবৰ্গৰো সৈয়ে বাহু। আহক যাওঁ,
পলম নকৰিব। মই চৰি অহা আমাৰ গৰুড়-ৰথ সজ্জিতভাৱেই আছে।
শ্ৰীকৃষ্ণ।—প্ৰিয়া! তুমি স্বয়ং আহিছা যেতিয়া যাবই লাগিব। বাক,
কোৱাঁচোন দ্বাৰকাত কি আপদ মিলিছে; চমুকৈ আভাসমাত্ৰ পালেও
হয়। পাৰ্যামানে অব্যাহতি পাবলৈ চোৱা যাব।

কক্লিণী।—যদুনাথ! আজি দিন চাৰি হৈছে, আপোনাৰ প্ৰাণৰ পুতলি
আমাৰ নাতি-কোৱাঁৰ অনিৰুদ্ধ অকস্মাৎ নিৰুদ্ধেশ! কলৈ গল, কি হল,
কোনে নিলেহি, ক'ত আছেগৈ কোনেও কব নোৱাৰে।

সাত্যকি।—(উদ্বিগ্ন হৈ) কিয়, ইতিমধ্যত আশে-পাশে অনুসন্ধান কৰি
চোৱা নাই জানো?

কক্লিণী।—দ্বাৰাৱতীত বিচাৰিবলৈ তো বাকী নায়েই, গোটেই দ্বাৰকা
ৰাজ্য বিচাৰি চলাট কৰা গল, কুমাৰৰ সন্ধান ক'তো পোৱা নগল।
দ্বাৰকাৰ চৌপাশে হাবি, বন, পৰ্বত, সাগৰ সদৌ ঠাইতে পাত্ৰ পাত্ৰকৈ
বিচাৰি চোৱা হল, কুমাৰ অনিৰুদ্ধ ক'তো নাই; ক'তো অলপো
শুং-সূত্ৰকে পোৱা নগল।

শ্ৰীকৃষ্ণ।—দ্বাৰকাৰ বাহিৰেও গুচৰ-কাষৰীয়া ৰাজ্যত বিচাৰি চাব লাগিছিল
কক্লিণী।—যাদৱ বীৰগণে আমাৰ ৰাজ্যৰ বাহিৰ হৈ নানান ঠাইত অনুস-
ন্ধান কৰি আহিলগৈ; ক'তো কুমাৰৰ সন্ধান পোৱা নগল। ক'তো
একো চিনেই নাই। মাথোন, আমাৰ শয়নকক্ষৰ দেৱালত এটা জীৱন্ত
যেন ছবি অঙ্কিত বৈছে, য'ত কুমাৰ আৰু এটি দিপ, লিপ, কপহী জীয়া-
ৰীৰ চিত্ৰ এখন দেশৰ মানচিত্ৰৰ মাজত জিলিকি আছে। তাৰ বাখ্যান

আপোনাত বাজে দিওতা নাই ; গতিকে সদৌ যাদববৰ্গে মুক্তি কৰি,
আপোনাক সত্বে প্ৰত্যাগমন কৰোৱাৰ উদ্দেশ্যে মোক দূতী স্বৰূপে
পাচিলে ।

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—(চিন্তিত আৰু নীৰৱ)

গৰুড়া গুৰু ।—(চিত্ৰাৰ্পিতপ্ৰায় অবাৰু)

সাত্যকি ।—স্বয়ং দ্বাৰকেশ্বৰ শ্ৰীকৃষ্ণ এই আসন্ন সময়ত গৈ উপস্থিত নহলে,
দ্বাৰকা ৰাজ্য ৰসাতলে যাব আজি ! প্ৰভুৰ গাৰ ছাঁ যেন ময়ো লগতে
নগলে নহব ।

দ্রৌপদী ।—(কক্লিণীৰ প্ৰতি) হে দেবি ! এই বাৰ্ত্তা দি এজন দূত পাচিলেও
হলহেঁতেন দেখোন ! আপুনি স্বয়ং আহি ইমান শ্ৰম স্বীকাৰ নক-
ৰিলে নহলহেঁতেন জানো ?

কক্লিণী ।—নহলহেঁতেন বুলি তো মই স্বয়ং লৰিষ লগাত পৰিলোঁ ।
দ্বাৰকাত সদৌ যাদববৰ্গে বেচকৈ জানে, মোৰ স্বামী বাসুদেৱ ইয়াত
কুক্ৰক্ষেত্ৰ-ৰণ ৰচনাত একান্তমনেৰে নিমগ্ন আছে ; এনে সময়ত, মোত
বাজে আনে তেওঁক অগ্ৰমনস্ক কৰাটো সম্ভৱপৰ নহব । সেই কাৰণে,
মোৰ পূজনীয় বৰজনা শ্ৰীৰামদেৱৰ অনুজ্ঞা অনুসৰি মই স্বয়ং দূতী হৈ
আহিব লগাত পাবলোঁ । সি যি হওক, আৰু গলম কৰিব নোৱাৰি ;
আমি বিদায় হৈ মাগিছোঁ ।

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—(যুধিষ্ঠিৰৰ প্ৰতি) ধৰ্ম্মৰাজ ! মই সম্প্ৰতিকলৈ বিদায় হৈ
মাগিছোঁ । সবিশেষ পৰন্তে জনোৱা হব । সম্প্ৰতি মই ঘূৰি নাপাওঁহি-
মানে কুক্ৰক্ষেত্ৰ-ৰণ ঘোষণা শ্ৰুতিত ৰখা হয় যেন ।

যুধিষ্ঠিৰ ।—বাক, যোৱাঁ, আহাঁগৈ । তোমাৰু অবিহনে মই খোজ এটাও
আগ নাবাঢ়োঁ । বলাহঁক, আমিও কক্লিণী-ৰথৰ সমীপলৈকে গৈ
আগবঢ়াই থৈ আহোঁগৈ ! (সকলোটিৰ প্ৰস্থান)

ষষ্ঠ গর্তাঙ্ক।

—:—

দৃশ্য, — বাণপুৰ, অস্তাগাৰ।

(বাণ বজা, কুন্তাণ্ড মন্ত্ৰী, বৌদ্ধ সেনাপতি)

বাণ !—(উত্তেজিত) সেনাপতি !

বৌদ্ধ !—মহাৰাজ ! কিৰা আজ্ঞা ?

বাণ !—বাছি দিয়ঁ। সহস্ৰ অস্ত্ৰ মোৰ ! যাওঁ মই বিনাশোঁগৈ কোন্ সিটো
নৰাধম বাতুল হৈ প্ৰবেশেহি কন্যাপুৰ মোৰ !বৌদ্ধ !—প্ৰভো ! থাকোতে এই ভৃত্য, স্বয়ং আপুনি লৰিব লাগিছে কিয় ?
কি ক্ষুদ্ৰ নৰ সিটো ! তাৰ বিৰুদ্ধে আপুনি যাত্ৰা কৰিব লাগিলে, আমি
সেনাপতি কৰ্মচাৰীৰ বাব লোৱাৰ প্ৰয়োজন কি ? কিয় চিকা মাৰি
হাত গোকোৱাৰ লাগিছে আপুনি !কুন্তাণ্ড !—হে ৰাজন্ ! ময়ো কৰ্ত্ত, আপুনি স্বয়ং ৰণযাত্ৰা কৰিবৰ সময় নো
আহে এখোন।বাণ !—(উত্ৰাৱল ভাবে) নহয়, নকৰাঁ মই স্বয়ং ৰণযাত্ৰা কৰিম। মোৰ
আৰু সহ নহয়। উঃ ! মোৰ স্তব্ধিত কন্যাপুৰ প্ৰবেশ কৰি মোৰ
কুলচৰিত্ৰ দূষিত কৰেহি, কোন্ সিটো দূষিতাত্মা ! অহঃ, মোৰ সাধী
সতী ব্ৰহ্মচাৰিণী জীয়াবী উষা ধৰ্ষিতা হোৱাত মোৰ স্ত্ৰপ্ৰখ্যাত মহৎকুল
আজি ধৰ্ষিত হল, মই সহ কৰোঁ কেনেকৈ ? সেই নৰ-পাষণ্ডক স্বহস্তে
বধ নকৰিলে, মোৰ অপ্ৰতিহত বাহুবলৰ অপযশ আহিব !কুন্তাণ্ড !—স্থিৰ হওক, দানৱেশ্বৰ। আপুনি এইদৰে উত্ৰাৱল হলে ৰাজ-
কাৰ্য্য নিয়াৰিকৈ কেনেকৈ চলিব ? ক্ষান্ত হওক, ধীৰভাৱে গবেষণা
কৰোক, ই আপোনাৰ যোগ্য কৰ্ম হব নে নহয়। মোৰ মনেৰে হলে
নহয়। কিয়নো, দূতৰ মুখে যি বৰ্ণনা শুনিলো, তাৰপৰা বুজিব পাৰিছোঁ ;

বাণ বজাণ!

কন্যাপুৰত চৌৰ বৃত্তিৰে প্ৰবেশ কৰোঁতা জন কোনোবা কুমলীয়া বাজ-
কোঁৱৰ ; গৰুড় বাহনেৰে অহালৈ চাই, তেওঁ এজন যাদৱ কোঁৱৰ হব
পায়। তেনেকুৱা কোমল কোঁৱৰ আপোনাৰ সমুখীন হবৰ যোগ্য নহয় ;
আপুনিও তেওঁৰ বিৰুদ্ধে স্বয়ং যাত্ৰা কৰাটো শোভনীয় নহয়। এতেকে
সম্প্ৰতি সেনাপতিকে সসৈন্যে যাত্ৰা কৰোৱাবলৈ আজ্ঞা হওক ; আপুনি
স্বয়ং লৰিব লগা হয়গৈ যদি, সি পিচ-কথা।

বোঁৱ।—মন্ত্ৰী ডাঙৰীয়াই উচিত মন্ত্ৰণা দিছে, মহাৰাজ! বোঁৱ হেন
সেনাপতি জীৱিত থাকোতে বাণ হেন নৰপতিয়ে স্বয়ং বণ যাত্ৰা কৰাটো
বাস্তৱতে অশোভা আৰু অবৈধ বোধ কৰে।।

বাণ।—(উন্নতভাৱে) উঃ। যি মোৰ কন্যাপুৰ অদ্ভুত অগ্নিগড়ৰ দ্বাৰাই
পৰিষ্কৃত, য'ত ভীমবিক্ৰম আদিত্য বসু আৰু ক্ৰুদ্ৰগণ, কিম্বা মহা-
তেজোসম্পন্ন অশ্বিনীকুমাৰযুগলেও প্ৰবেশ কৰিবলৈ কুণ্ঠিত হয়, সেই কন্যা-
পুৰৰ কেন্দ্ৰস্থিত উষা-অন্তঃপুৰলৈ অদ্ভুত কৌশলেৰে প্ৰবেশ কৰি যি
সামান্য নৰে দেৱতামানিত দানৱকুল কলুষিত কৰিলেহি, সেই নৰা-
ধমক মই স্বহস্তে নিধন নকৰিলে মোৰ তৃপ্তি নহব।

কুন্তাণ্ড।—হে ৰাজন! আপোনাৰ অত্যধিক শাৰীৰিক বলবীৰ্য্য থাকি-
লেও, সেই চৌৰবৃত্তিধাৰী যথা বংশীয় যুৱকৰ প্ৰাণ লবলৈ আধ্যাত্মিক
বল নাই ; যিহেতু, যেনে-তেনে-প্ৰকাৰে তেওঁ এতিয়া আপোনাৰ
জোৱাঞি। শাস্ত্ৰ মতে জোৱাঞি অবধ্য।

বাণ।—সি কি কথা! মই সম্প্ৰদান নিদিয়াকৈ যি মোৰ জীয়াৰীৰ সতীত্ব
হৰণ কৰিলেহি, সি কোন্ বিধিমেতে জোৱাঞি হব পাৰে? মন্ত্ৰি, তুমি
শাস্ত্ৰত স্মৰিত লোক হৈ কিয় এনে উদ্ভ্ৰান্তৰ মত দিছা?

কুন্তাণ্ড।—মহাৰাজ! বিবাহ পদ্ধতি এক নহয়, একাধিক। আপুনি সম্প্ৰদান

দিয়া নাই যদিও, সম্ভৱতঃ ইতিমধ্যে আপোনাৰ জীয়াবীৰ লগত সেই
অপৰিচিত পুৰুষৰ গন্ধৰ্ব বিবাহ হৈ গৈছে। তাৰ সন্তোদ, নোপোৱাকৈ
আপুনি তেওঁক বধ কৰিব নোৱাৰে।

বাণ।—উঃ! যেয়ে হ'উক, সেই নৰ পাষণ্ডৰ সেই দুৰ্মতিৰ কি বীৰ্য্য!
কি ধৈৰ্য্য! কি ধৃষ্টতা! অবৈধ আৰু অবধ্য হলেও, সেই দুৰ্দাস্ত যুৱকৰ
লগত এবিধে লৰি চাবলৈ পালে, কিজানি মোৰ অদম্য বগলীপা
কিয়ৎপৰিমাণে প্ৰদমিত হ'ব পাৰে। নহলে তো মোৰ ধৈৰ্য্যতাই মোৰ
এৰা দিবৰ সময় চাপিল। অহঃ! কতকাল অপেক্ষা কৰিম আৰু মোৰ
মনোমত বণ লাভলৈ?—নকৰোঁ! নকৰোঁ! অপেক্ষা আৰু!

কুস্তাগু।—হে মহাসুৰ! ক্ষান্ত হওক! নালাগিব কৰিব অপেক্ষা আৰু
অধিক দিন কি জানি। ঘটনাৰ বিঘ্ৰতি মতে যি বুজা গৈছে, উপস্থিত
শত্ৰু আগবঢ়ুৱা মাথোন, তাৰ গুৰিবল নো আছে এথোন। সেই গুৰি
মহাবল আহি সমুখীন হলেহিয়েই আপোনাৰ বাহু সিদ্ধি হ'ব বোধ
কৰোঁ।

বাণ।—হ'ব পাৰে কোন সেই গুৰিবল? কাক বুলি পাৰিছাঁ মনত? মতী!
কিকপে জানিছাঁ তুমি হ'ব বুলি যোগ্য বীৰ সেই জন মোৰে সৈতে
সমভাৱে সমুখীন হ'বলৈ?

কুস্তাগু।—মহাবাজ! অনুমান মাথোন, স্বৰূপকৈ ক'ব নোৱাৰোঁ। এথোন।
তথাপি, হয় যদি সেই চৌৰযুগ্ধিধাৰী জন কোনোবা যাদৱ কোৰ্ব,
তেন্তে তেওঁৰ গুৰিবল হ'ব যাদবেশ্বৰ স্বয়ং শ্ৰীকৃষ্ণ।

বাণ।—(আশান্বিত হৈ) হ'ব নে তেওঁ যোগ্য প্ৰতিদ্বন্দী মোৰ?

কুস্তাগু।—পৃথিবীত বৰ্তমান জীৱিত শ্ৰেষ্ঠ মানৱৰ মাজত ছাবকেশ্বৰ
শ্ৰীকৃষ্ণ সৰ্বাতোকৈ শ্ৰেষ্ঠ। তেওঁ যদি আপোনাৰ যোগ্য প্ৰতিদ্বন্দী নহয়,
তেন্তে আৰু হওঁতা নাই।

বাণ।—মোতকৈও শ্ৰেষ্ঠ নে তেওঁ?

বাণ বজা ।

হুজাও ।—দেখিলেহে লেখিম ; এতিয়াই কেনেকৈ কম মহাবাজ !
 বাণ ।—বেচ কথা । তুমি লেখিবলৈকে দেখুৱাম এইবাৰ । কোন্ তোমাৰ
 শ্ৰেষ্ঠতম মানৱ শ্ৰীকৃষ্ণ, কিমানৰ বাৰ তেওঁ, দেখা যাব পাওঁ যদি লগ ।
 মোৰ আগত ঠাৱৰিব পাৰে তো ভালেই ; নোৱাৰিলে অবাবত অকা-
 লত তেওঁ যমপুৰী পাবগৈ ! যি হওক, তেওঁ কিছুপৰ ঠাৱৰিব পাৰিলেও
 হয় । মোৰ সহস্ৰভুজ পৰিমিত বলৰ পূৰ্ণ পৰিতৃপ্তি অৱশ্যে অসম্ভৱ,
 তথাপি তেওঁৰ লগত লৰি আংশিক তৃপ্তি লাভ হলেও যথালভ বুলি
 ভাবিম । শ্ৰীকৃষ্ণৰ নাম শুনোতে ময়ো শুনিছোঁ, তেওঁ বোলে এজন
 সুকৌশলী যোদ্ধা । মোৰ মনোৰথ সেই কল্পিত যুদ্ধত যৎকিঞ্চিৎ পূৰ্ণ
 হলেও হব পাৰে । এতেকে, মন্ত্রী ! তোমাৰ কথাই কথা । সম্প্ৰতি কন্যা-
 পুৰত চৌৰবৃত্তিৰে প্ৰৱেশ কৰা দুৰ্ম্মতি বালকক জীৱন্তে ধৰি আনিবলৈ
 বৌদ্ধ সেনাপতিয়েই যাত্ৰা কৰক ; ইফালে আমি আচল বণৰ আয়ো-
 জনত ধৰোঁগৈ,—আহাঁইক ।
 (সকলোটিৰ প্ৰস্থান)

সপ্তম : গৰ্ভাঙ্ক ।

—:—

দৃশ্য,—কন্যাপুৰ, উদ্যান, ফুলনি ।
 (উষাদেবী আৰু অনিৰুদ্ধ কোৱঁৰ)

উষা ।—প্ৰাণেশ্বৰ !

অনিৰুদ্ধ ।—প্ৰাণেশ্বৰি !

উষা ।—দিন যেন উৰিহে যায় ! চকুপচাৰতে ঢুকায় !

অনিৰুদ্ধ ।—সঁচা, প্ৰিয়া ! সুখৰ দিন এইদৰেই ঢুকায়, দুখৰ দিন হে

নাযায় হুপুৰায় !

উষা ।—নাথ ! ঠিক ধৰিছে আপুনি । ময়ো স্মৰি চাইছো, কেদিনমানৰ আগেয়ে মোৰ দিন-ৰাতি নাযায়-নুপূৰায় যেন লাগিছিল । সখী চিত্ৰলেখা আপোনাৰ উদ্দেশে উৰি যোৱাৰ পাচত, আপোনাৰে সৈতে ঘূৰি আহি নোপোৱালৈকে সেই এদিন-এৰাতিয়েই মোৰ মানত একো একোটা যুগ যেন লাগিছিল ।

অনিকল্প ।—লাগিবৰে কথা । প্ৰিয়া ! সেই সময়ত মোৰ মানতো এৰাতি আহোঁতেই ছমাহৰ বাট যেন লাগিছিল । আহি থাকোমানে আকাশী বাট দীঘল হৈ হে যায় !

উষা ।—সঁচা । সময় যোৱা আৰু বাট টুটা ছয়ো যেন একে সঁচত হৈ উঠিছিল । মনৰ অধৈৰ্য্যতাত, দীঘল হৈ হে যায় । ময়ো, সেই সপোনৰ পিচদিনা, মনৰ উগলখুগলত এই ফুলনিৰপৰা সন্ধিয়াপৰত গৈ গৈ মোৰ শয়নকক্ষ নাপাওঁ-নাপাওঁগৈ যেন লাগিছিল ! সখীহঁতে ধৰি ধৰি নি থাকোঁতে আহি আহি মোৰ আমনি লাগিছিল !

অনিকল্প ।—স্বৰূপ । পিচে, এতিয়া ? (চুপতিৰ হাঁহি)

উষা ।—(কথা পাহৰাবৰ ছলেৰে) হেৰি, হেৰি ! চাওকচোন, সৌ ফুল দুটি ! কেনেকৈ ফুলি আছে দেহি, একেটি খুপিতে !

অনিকল্প ।—আমাৰে বিজনি দিছে দুয়ে একেটি খুপিতে ফুলি । দেহিঐ ! চোৱাঁচোঁ, হেৰা, দুয়োটি কেনুৱা মৰমে-মৰমে যোঁটা ! ইটিয়ে সিটিক, সিটিয়ে ইটিয়ে হাঁহি হাঁহি মিলনৰ দিছে সমিধান !

উষা ।—আইঐ দেহি ! ইটিত সিটিৰ প্ৰাণ, সিটিত ইটিৰ ! কি যে প্ৰাণবিনিময় !

অনিকল্প ।—অতি স্বাভাৱিক । প্ৰিয়া ! নতু নাযায় বান্ধ দাম্পত্য-যোৰা । নিজতে বিজাই চোৱা ।

উষা ।—সঁচা, প্রাণেশ্বৰ ! আমিয়ে উপমা ফুলৰ, নে ফুলেই উপমা
আমাৰ ; নাপাওঁ উৰাধি তাৰ !

অনিকন্দ ।—আক, প্রাণেশ্বৰি ! আঁতিগুৰি তাৰ প্ৰেম-আকৰ্ষণ ; পাচত
প্ৰণয়-বন্ধন ।

উষা ।—স্বৰূপে ধৰিছে আপুনি । হেৰি, নাথ ! আছিল আপুনি
ক'ত, আছিলোঁ বা মই ক'ত,—সহস্ৰ যোজনৰ বাট !—আজি দুয়ো
একেঠাই, একেটি খুপিত !

অনিকন্দ ।—প্ৰিয়া হেৰেই ! বিধাতাই পাতিছে যোৰা ! আছোঁ দুয়ো
যোৰালাগি, থাকোঁ যেন চিৰকাল ।

উষা ।—প্ৰাণেশ্বৰত্ৰৈ ! থাকোঁ যেন যোৰালাগি, থাকোঁ আজীৱন ।
জন্মে-জন্মে জীওঁ যেন আমি দুটি প্ৰাণ যোৰা পাতি এই ভাবে !
(প্ৰেমগদগদ অন্তৰেৰে কুমাৰৰ কৰ্ণমূলত নিজৰ নাকৰ পাহিৰে
সৈতে স্পৰ্শ কৰি বিভোল হয়)

(এনেতে, ধৰ-মাৰকৈ ৰাজকীয় সেনাদলৰে সৈতে
ৰোদ্ৰ সেনাপতিৰ আচম্বিতে প্ৰৱেশ)

ৰোদ্ৰ ।—আছাঁ ক'ত কন্যাচোৰ । ওলাই আছাঁ, নিওঁ ধৰি বাণপুৰলৈ ।

উষা ।—(টংকথাই উঠি) ইকি ! ইকি হল ইয় !—কোন্ তুমি ?
কিয় হল ! আহি শাস্তিত বিধিনি মোৰ । কোনে দিলে এৰি
বাট অন্তঃপুৰলৈ ?

ৰোদ্ৰ ।—আইদেউ ! ৰাজসেনাপতি মই । জানাঁ তুমি, ৰোদ্ৰ নাম
মোৰ । ৰাজাস্ত্ৰাত আহিছোঁ ইঠাই । বলেৰে প্ৰৱেশিছোঁ আহি ।
সাধ্য কাৰ ৰোধে মোৰ গতি !

উষা ।—কি বুলি প্ৰবেশিলোঁ অন্তঃপুৰত মোৰ ! কিবা উদ্দেশ্য তোমাৰ ?
অপৰাধী তুমি অনধিকাৰ প্ৰৱেশৰ বাবে । বন্দী তুমি ; আস্ত্ৰা মোৰ ।

ৰোদ্ৰ ।—আইদেউ ! আপোনাৰ আস্ত্ৰা নৰজে ইবেলা ! আস্ত্ৰাৰ উপৰি
আস্ত্ৰা যি, সেই আস্ত্ৰা পালনৰ হেতু মই আহি উপস্থিত । কোন্

সিটো নবাধম, চোৰ হৈ প্ৰবেশিছে এই অস্ত্ৰপুৰত ? নিব লাগে ধৰি
তাক ৰাজসমীপলৈ।

অনিকন্ধ ।—(প্ৰবল বেগেৰে আগ বাঢ়ি গৈ, সেনাপতিৰ হাতৰ অস্ত্ৰ কাটি
লৈ) নবাধম ! কোন্ নবাধম ?—নবাধম তুমি । ইচ্ছা হলে, এতিয়া
পঠিৱাৰ পাৰেঁ। যমপুৰী । (দুইবোৰ মাজত দ্বৈবথযুদ্ধ ; সেনাপতিয়ে ঠাৱ
বিব মোৰাৰি এৰাই লব মাৰে ; ৰাজসেনাদল ছত্ৰভঙ্গ হৈ দিহাদিহি
পলায়)

উষা ।—(আতুৰভাৱে কৰযুৰি) হে ভগবান ! ৰক্ষা কৰাঁ, অকলশৰে লৰে
মোৰ প্ৰাণেশ্বৰ ।

অনিকন্ধ ।—প্ৰিয়া ! নকৰিবাঁ ভয় । চাই থাকাঁ, মোহাৰেঁ। কিৰূপে আছি
শিয়ালৰ দল । (সসৈন্যে সেনাপতিৰ পুনঃ প্ৰবেশ)

বৌদ্ৰ ।—আহাঁ, পুনঃ এইবাৰ । দেখোঁ তুমি কিমানৰ বীৰ । ৰজাৰ আজ্ঞা
জীৱন্তে ধৰি নিবলৈ, নতু এই মূহূৰ্ত্ততে তোমাক দেখুৱালোঁহেঁতেন
যমপুৰী ।

অনিকন্ধ ।—(চাপি গৈ) চাপিছোঁ কাষ । নিৰ্দ্দাঁ ধৰি শক্তি আছে যদি।
বৌদ্ৰ ।—(সেনাবৰ্গৰ প্ৰতি) ধৰইক । কি চাই আছে ? বন্দী কৰ, লৈ যাওঁ
ৰাজসমীপলৈ ।

(সেনাগণে কিৰিলিয়াই বেৰি কুমাৰক গৰাহ মাৰি ধৰে ; সেনাপতি
আক কুমাৰৰ ডবৰা-ডাবৰি ; সেনাপতিৰ হাতৰ অস্ত্ৰ কাটি লৈ দলিয়াই
পেলাই কুমাৰে মল্লযুদ্ধ আৰম্ভ কৰে ; ঠাৱবিব নোৰাৰি সৈন্যসমষ্টিতে
সেনাপতি পলাই পত্ৰং দিয়ে)

উষা ।—(উধাতুখাই গৈ কুমাৰক সাবটি ধৰি) নাথ ! নাথ ! মোৰ
প্ৰাণেশ্বৰ !

অনিকন্ধ ।—প্ৰাণেশ্বৰি ! নহবাঁ অধীৰা । নকৰিবাঁ ভয় । ভাগিল ভয়াতু
দল । বলাঁ যাওঁ । সন্ধ্যা হল । সোমালু ভিতৰ ।

বোজ্জ।—(পুনৰপি ভুমুকি মাৰি) বিষয় ! কি অদ্ভুত বীৰ ! ছাবাৰো
মোহাৰি পেলালে মোক চেমনীয়া লৰা এজনে ! কোন্ বীৰৰ সঁচ, কব
নোৱাৰো ! যাওঁ, উলটি বজাৰ আগত সমস্তে বিবৰি কওঁগৈ। (প্ৰস্থান)
অনিকদ্ধ।—(আপোনা-আপুনি) যোৱাঁ, কোৱাঁগৈ, বজাই মোৰ কাণ
কাটিবহি !

উষা।—হেৰি নাথ ! সঁচাকৈয়ে পলাল বোজ্জ সেনাপতি ! যাওক, আপদ
গল। কিন্তু, প্ৰাণেশ্বৰ ! এয়ে নহয় শেষ। অচিৰে আহিব পুত্ৰ দানৱ
বাহিনী। আহিব ইবাৰ শতাধিক প্ৰতাপেৰে। কিহব উপায় হাঁয় !
অনিকদ্ধ।—চিন্তা নাই, প্ৰিয়া ! উপায় অৱশ্যে হব। আহি থাকক,
আছেমানে দানৱ বণবল ! অকলে জিনিয় মই মৰীমূৰ কৰি !
(আচম্বিতে নাৰদ মুনিৰ প্ৰবেশ)

নাৰদ।—জয় হোক কুমাৰৰ। জয়যুক্তা হোৱাঁ হেৰা উষাদেবি !
(দেৱৰ্ষিৰ চৰণ স্পৰ্শি উষা-অনিকদ্ধৰ প্ৰণিপাত)

উষা।—লইছোঁ আশীষ দেৱ, তুমি শিৰপাতি। দিয়াঁ পুত্ৰ আশীৰ্বাদ, পাওঁ
যেন পৰিত্ৰাণ আসন্ন আপদ নাশি। নিঃসহায় প্ৰাণেশ্বৰ মোৰ !

নাৰদ।—পাৰ্বী পৰিত্ৰাণ ! নকৰিবঁ ভয়। কুমাৰৰ অমোঘ সহায় বৰ্তমান
আছে। যাওঁ মই এতিফণে দ্বাৰকা উদ্দেশে। দিওঁগৈ দ্বাৰকেশ্বৰত
উপস্থিত সঙ্কটৰ সংবাদ। উদ্ধাৰিব আহি স্ত্ৰীকৃষ্ণকপী হৰি। নহবঁ চিন্তিত
অনিকদ্ধ।—যোৱাঁ দেৱদূত, দেৱৰ্ষি নাৰদ ! ঘূৰিবঁ ত্বৰিতে।

(উষা অনিকদ্ধই প্ৰণিপাত কৰে ; আশীৰ্বাদ দি নাৰদৰ প্ৰস্থান।

উষা-অনিকদ্ধই ধীৰে ধীৰে অন্তঃপুৰ প্ৰবেশ কৰে।)

—:o:—

তৃতীয় অঙ্কপাত।

৪। অক্ষ।

—:~:—

প্রথম গর্তাস্ক।

—:~:—

দৃশ্য,—কুকক্ষেত্রত পাণ্ডুর শিবির।

[ভীমার্জুন]

ভীম।—কি কাম কৰিলোঁ। হাঁয়! হেৰা, অৰ্জুন! অগ্ৰপশ্চাৎনুগুণাকৈ
সন্ধিৰ প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰি আমি অতি গৰ্হিত কাম কৰিলোঁ।! সেই
কুক্ৰণত পৰি, অনিৰুদ্ধ উদ্ধাৰৰ যাত্ৰাত শ্ৰীকৃষ্ণদেৱক সহায় কৰা সোণাময়
ছেগ এটিও হেৰুৱালোঁ।! এতিয়া সেই অকাৰ্য্য খণ্ডনাৰ্থে কি উপায়
কৰোঁক?

অৰ্জুন।—হে মোৰ অগ্ৰজ বৃকোদৰ! মোৰ মনেৰে আমি একো অকাৰ্য্য
কৰা নাই। অগ্ৰজৰ অনুজ্ঞা পালন কৰা গৰ্হিত কাৰ্য্য নহয়; বৰঞ্চ সি
জ্ঞানী সমাজৰ গ্ৰহণীয় ধৰ্ম্ম-কৰ্ম্ম। আৰু, জানিব, অনিৰুদ্ধ কুমাৰক উদ্ধাৰ
কৰিবলৈ স্বয়ং হৰি শ্ৰীকৃষ্ণৰ আত্মবলেই যথেষ্ট; কতখাপি, আমাৰ
সাহায্যৰ প্ৰয়োজন হলে আমি যথাসময়ত নিশ্চয় সংবাদ পামঁক।

ভীম।—হেৰা অৰ্জুন! তুমি মোৰ অন্তৰৰ আত্মগ্লানি হৃদয়ঙ্গম কৰিব পৰা
নাই। নতু, বৃথা বৃদ্ধিৰ শাস্তিপানী ঢালি তাক ধোৱাময় কৰিবলৈ
নাচালাহেঁতেন। কৃষ্ণা পাঞ্চালীৰ যুক্তিযুত ধিকাৰে আমাৰ অন্তৰৰ
প্ৰজ্বলিত অন্তাপত যি ঘৃতাছতি ঢালিলে, তাক তুমি অলপো গমি
চোৱা নাই। আৰু, আমাৰ সেই কাপুকষতাৰ নিদৰ্শন পাই হে

শ্ৰীকৃষ্ণদেৱে এইবাৰ কামৰূপ যাত্ৰাত আমাক এৰি গল । অহঃ ; মই
লগত যাবলৈ পোৱা হলে অনায়াসে অনিৰুদ্ধ কুমাৰক উদ্ধাৰি
আনিলোঁগেহেঁতেন !

অৰ্জুন ।—হে মহাৰাহো ! আপোনাৰ আন্তৰিক অনুতাপ মই অনুভৱ
নকৰাকৈ থকা নাই । কৃষ্ণৰ সেই একেটা দিক্কাৰেই মোৰ অন্তৰতো
আক্ষেপৰ আগ্নেয় শিখা প্ৰজ্বলিত কৰিছে । তাৰ পোৰণিত মই তৰণি
পোৱা নাই ! বিশেষতঃ, কুমাৰ হৰণ আপদত যদিৰ বান্ধৱক অযাচিত্তে
সহায় কৰিবলৈ নাপাই মোৰ অন্তৰ অনুতাপত দক্ষ হ'ব লাগিছে ! পিচে,
কৰোঁ কি ! অগ্ৰজৰ অনুজ্ঞা অখণ্ডনীয় ।

ভীম ।—তুমি যি কৰোঁ, কৰিবাঁ ; মোলৈ কিন্তু সি অসহ্য ! উঃ । কৃষ্ণৰ সেই
মৰ্মভেদী বাণীয়ে মোৰ অন্তৰ স্তৰে স্তৰে ভেদিছে । অহঃ ! মোৰ
প্ৰতিজ্ঞা ! মোৰ জীৱনৰ পণ ! নোৱাৰোঁ এৰিব মই । যাওঁ, যাওঁ ময়ো
এই ছেগতে কৃষ্ণ অনুগামী হৈ অনিৰুদ্ধ কুমাৰক উদ্ধাৰ কৰি আনোঁগে ।
[উদ্ভাৱন হৈ যাবলৈ উদ্যত]

অৰ্জুন ।—হে হিড়িম্বানাথ ! আপোনাৰ বীৰোচিত উক্তি খণ্ডাবলৈ মোৰ
যুক্তি নাই । কিন্তু, অলপ দৰৈ গমি চাওক, অগ্ৰজৰ অনুজ্ঞা পালনো
আমাৰ অন্যতম লক্ষ্য । কুমাৰৰ উদ্ধাৰৰ্থে আমাৰ উপস্থিতিৰ প্ৰয়ো-
জন হলে, আমিও তুবন্তে কন্যাপুৰ উদ্দেশে কামৰূপ-যাত্ৰা কৰিম ;
সম্প্ৰতি আপুনি ক্ষান্ত হওক ।

[যুধিষ্ঠিৰৰ প্ৰবেশ]

যুধিষ্ঠিৰ ।—ভীমাৰ্জুন ! তোমালোকে অতপৰ আঁতৰি কি কৰিছাহি
ইয়াত ? মই তোমালোকক বিচাৰি এইখিনি পাইছোঁহি । কাৰণ,
কুমাৰ-হৰণ সংবাদে মোক অতিকৈ বিচলিত কৰি পেলাইছে !

ভীম।—(উত্ৰালচিত্তে যুধিষ্ঠিৰৰ চৰণত ধৰি) হে ধৰ্মৰাজ ! ক্ষমা কৰক।
 মোৰ পক্ষে আৰু অসহন ! আজি অতকাল মই আপোনাৰ অনুজ্ঞা পাল-
 নত কৰা নাই। কতবাব শৰীৰৰ উতলা তেজ শৰীৰতে চেঁচা
 পেলাই মনৰ উদ্বেগ মনতে মাৰ নিয়াই, আপোনাৰ অভিমত বক্ষা কৰি
 আহিছোঁ ;—এইবাব একেবাৰে অসহ ! কৃষ্ণাৰ ধিকাৰে মোক উদ্বলিত
 কৰিছে। মই সন্ধিৰ প্ৰস্তাবত মান্তি হব নোৱাৰোঁ। আজ্ঞা কৰক, মোৰ
 এই পৰিবৰ্তিত অভিমত শ্ৰীকৃষ্ণত জ্ঞাপন কৰোঁগৈ ; আৰু সেই সূছে-
 গতে কামৰূপলৈ যাত্ৰা কৰি, অনিৰুদ্ধ উদ্ধাৰত যোগ দি অলপ শাস্তি
 লাভ কৰোঁগৈ।

যুধিষ্ঠিৰ।—হেৰা, বৃকোদৰ ! তুমি কিয় ইমান উচ্চাতন হৈছা ? স্থিৰ হোৱা।
 ধৈৰ্য্য ধৰা। অনিৰুদ্ধ কুমাৰক উদ্ধাৰ কৰা কাৰ্য্যত আমাৰ সহযোগ
 প্ৰয়োজন হলেই মই আপোনমনেবে তোমালোক দুইকো কন্যাপুৰলৈ
 যাত্ৰা কৰাম।

ভীম।—হে ধৰ্ম ! নধৰিব আৰু মোক। আত্ম-প্ৰতিজ্ঞা ভঙ্গ কৰিবলৈ
 মোৰ আত্মবল নাই। তদুপৰি, বীৰকন্যা, বীৰঘায়া, বীৰজননী, আদৰ্শ
 বৰ্মণী, কৃষ্ণা পাঞ্চালীৰ অসহ ধিকাৰৰ প্ৰেৰণা ! অসহ ! অসহ !

যুধিষ্ঠিৰ।—বুজিছোঁ বিশেষ। কিন্তু, হেৰা ভীম ! গমি চোৱা আত্মবংশ ধ্বংস
 কৰি কি লাভ আমাৰ ? বংশ-কুটুম্ব, আত্মীয়-স্বজন বৰ্জিত হৈ ৰাজ্য-
 ভোগত স্তম্ভ-সন্তোষ কি আছে ? সেই হে চাইছোঁ, পাৰোঁ যদি, বিনা
 বন্ধুপাতে উদ্দেশ্য সিদ্ধি কৰোঁ। তালৈকো, কি যে দুৰ্ভাগ্য, কুমাৰ
 অনিৰুদ্ধ-হৰণে সম্প্ৰতি আমাৰ চকুৰ মণি শ্ৰীকৃষ্ণকো হৰি নিছে!

(আচম্বিতে দ্ৰৌপদীৰ প্ৰবেশ)

ভীম —(চক্ৰখাই উঠি) অ, কৃষ্ণা ! পালাহি আকোঁ ! (যুধিষ্ঠিৰৰ চৰণত
 ধৰি) নধৰিব আৰু প্ৰভো ! নধৰিব মোক। নোৱাৰোঁ এৰিব মোৰ

প্রাণৰ প্ৰতিজ্ঞা । দুৰ্য্যোধনৰ উকভঙ্গ আৰু দুঃশাসনৰ বক্তৃপান মোৰ এই লক্ষ্য ভ্ৰষ্ট হ'ব লাগিলে, এই জীৱন ধাৰণৰ আৰু প্ৰয়োজন নাই । হয় মোৰ প্ৰতিজ্ঞাপালনৰ লক্ষ্য স্থিৰ ৰাখক, নহয় মোৰ প্ৰাণ লওক । মোৰ প্ৰতিজ্ঞা বৰ্জ্জনৰ পূৰ্বেই মই আত্মবিসৰ্জ্জন বাঞ্ছা কৰোঁ । হে মোৰ আৰাধ্য অগ্ৰজ ! ক্ষমা কৰিব, নোৱাৰোঁ । ভাঙ্গিব মোৰ অলঙ্ঘ্য প্ৰতিজ্ঞা ! অসম্ভৱ, অসম্ভব ! নামানে বুজনি মনে, হুবুজে পৰাণে ! অসহ ! অসহ !! অসহ !!!

(উদ্ভাৱল হৈ প্ৰস্থান)

দ্রোপদী ।—(উত্তেজিত হৈ) ধন্য ! ধন্য ! ধন্য ভীষ্মৰ প্ৰতিজ্ঞাসম ভীমৰ প্ৰতিজ্ঞা ! ধন্য মই ! ধন্য মোৰ কুল-মান ! ধন্য মই পাণ্ডুৰ বোৱাৰী ।

যুধিষ্ঠিৰ ।—(হতাশ হৈ অৰ্জ্জুনৰ প্ৰতি) কি হ'ব উপায় ! এই আসন্ন আপদৰ পাৰ কেনেকৈ পাওঁ ! ভীমক ঘূৰাব নোৱাৰিলে সন্ধিৰ প্ৰস্তাৱ ভ্ৰষ্ট হয় এতিয়া !

দ্রোপদী ।—(উন্নত হৈ) কি দিব উপায় ? আছে কি উপায় ? অকৰ্ম্মা নিৰ্জ্জীৱ আজি পৃথাৰ নন্দন ! পাৰ্থ নামৰ অযোগ্য আজি তেওঁ । আজি তেওঁ সেই বিৰাটৰাজৰ ঘৰৰ নপুংসক ! গাণ্ডীৰ ধাৰণৰ অযোগ্য আজি তেওঁ ।

অৰ্জ্জুন ।—হেৰা যাজ্ঞসেনি ! যথেষ্ট হৈছে ; আৰু নজলাবাঁ । তোমাৰ ধিক্কাৰে মোৰ অন্তৰ স্তবে-স্তবে বিদ্ধ কৰিছে । (যুধিষ্ঠিৰৰ প্ৰতি) হে মোৰ স্বৰ্গতো অধিক পূজনীয় অগ্ৰজ ! আপোনাৰ অনুজ্ঞা পালনাৰ্থে এই জীৱন উছৰ্গিত কিন্তু সাধ্য কি মোৰ, অগ্ৰজ ভীমসেনক ঘূৰাবলৈ । এতেকে, সম্প্ৰতি কাস্ত হওক, সমস্তাহাৰী হ'ব শ্ৰীকৃষ্ণ ঘূৰি নাপায়হিমাৰে ।

যুধিষ্ঠিৰ ।—(বিচলিত হৈ) ইও মোৰ অন্ততম চিন্তা । মোৰ প্ৰাণাধিক প্ৰিয়তম অনুজ্ঞাপম শ্ৰীকৃষ্ণদেৱ এতিয়া ক'ত, কি ভাৱে আছে, তাৰ

সঠিক সংবাদ নাপাই মোৰ মন-প্ৰাণ অস্থিৰ হৈ পৰিছে। কুমাৰ-হৰণ
সংবাদে মোক ক্ৰমাৎ বিমোৰ কৰি আনিছে।

দ্রৌপদী।—হায়! কুমাৰ-হৰণ সংবাদে মোকে তল নিয়াই থৈছে। শুগবান
মাধৱৰ গতি-স্থিতিৰ স্বৰূপ বাৰ্তা নাপাই মোৰ অন্তৰত তৰণি নাট,
চকুত টোপনি নাই।

অৰ্জুন।—পাইছোঁ সঠিক সংবাদ। সখি শ্ৰীকৃষ্ণদেৱে দ্বাৰকাত গৈ কামৰূপৰ
কন্যাপুৰ যাত্ৰালৈ বিপুল আয়োজন কৰিছেগৈ। সেই ৰাজ্যৰ ৰজা বাণা-
সুৰৰে সৈতে এখন ভীষণ ৰণ পাতিবলৈ তেওঁ সষ্টম হৈছেগৈ। কাৰণ,
বাণ ৰজাৰ সুৰক্ষিত কন্যাপুৰতে সম্প্ৰতি কুমাৰ অনিৰুদ্ধ বন্দী হৈ
আছে।

দ্রৌপদী।—(বিচলিত হৈ) ভীষণ ৰণ। হায়, সূত্ৰৰ বিদেশত ভীষণ ৰণ
দিবলৈ মাধৱক অকলশৰে পঠিয়াই আমি নিশ্চিত আছোঁক!

অৰ্জুন।—নহয় অকলশৰে। বাসুদেৱে যাদৱবাহিনীৰে সৈতে গৈ, দুৰ্জয়
বাণ ৰজাক জয় কৰি, কন্যাপুৰৰপৰা কুমাৰ অনিৰুদ্ধক উদ্ধাৰ কৰি
অনিবৰ্গে।

যুধিষ্ঠিৰ।—(অস্থিৰ হৈ) অহঃ! কোৱাঁ অৰ্জুন, অত্ৰোপাস্ত ভাৰি
কোৱাঁ মোক। নকৰাঁ পলম।

দ্রৌপদী।—অনতিপলমে কওক ভাঙ্গি, কিবা কথা, কিবা বাৰ্তা। ক'ত
কন্যাপুৰ? কিৰূপে অনিৰুদ্ধ বন্দী হ'লগৈ তাত? কোনে হ'ব
নিলেহি কুমাৰক?

অৰ্জুন।—সেই দিনা আচমিতে আহি কক্সিণীদেবীয়ে শ্ৰীকৃষ্ণদেৱক উপপ্ৰব্য-
ৰপৰা ততাতৈয়াকৈ লৈ যোৱাৰ বিষয়ে আমাৰ জনা আছে। তাৰ
পাচত, নিকৰ্দ্দেশ কৃষ্ণনাতি অনিৰুদ্ধ কুমাৰৰ সন্ধান পোৱা গল। কাম-
ৰূপৰ কোনোবা মায়াবিনীয়ে আহি কুমাৰক হৰণ কৰি নিলেহি। নি,

কন্যাপুৰব বজা বাণাসুৰৰ জীয়াৰী অমুপমা কপহী উগাদেবীক অৰ্পণ
 কৰিলেগৈ । তাতে, সেই উযানায়ী কুমাৰীৰে সৈতে অনিৰুদ্ধ
 কুমাৰৰ গাৰুৰ্ব বিবাহ হৈ গল । কিন্তু, সেই কাণ্য বাণ বজাৰ
 অজ্ঞাতসাৰে সম্পাদিত হৈছিল, গতিকে তেওঁ কুমাৰক কন্যাপুৰতে
 মায়াযুক্তেৰে পৰাস্ত কৰি বন্দীকৈ ৰাখিছে । এতিয়া, সৰ্বজ্ঞান স্বৰূপ
 শ্ৰীকৃষ্ণদেৱৰ সন্ধান মতে, আৰু ইতিমধ্যত দেৱৰ্ষি নাৰদৰ বাৰ্তা/
 অনুযায়ী, কুমাৰক তাৰপৰা উদ্ধাৰ কৰি আনিবলৈ যাদৱবাহিনীৰে
 সৈতে ৰণযাত্ৰাৰ অৰ্থে স্বয়ং শ্ৰীহৰি দ্বাৰকেশ্বৰ সঙ্ঘ হৈছেগৈ । সেই
 আলমতে এতিয়া শ্ৰীকৃষ্ণকপী হৰি আৰু বাণকপী হৰৰ মাজত এগন
 অভাবনীয় হৰি-হৰ যুদ্ধ সংঘটিত হবৰ আগন্তুক হৈছে ।

ধৃষ্টিৰ ।—(শোকবিহ্বল হৈ) অহ, মোৰ কৃষ্ণ অকলশৰে ! অতদূৰৈত
 পৰৰ ৰাজ্যত ! হৰ হেন শত্ৰুৰ মুখত ! হাঁয়, কি মোৰ ছৰাদৃষ্ট !
 কেশৰে কিবা ভাবি, তেওঁৰ অবিচ্ছেদ সঙ্গী ভীমাৰ্জ্জুনক এই যাত্ৰাত
 অগ্ৰাহ কৰি এৰি গল !

দ্রৌপদী ।—অগ্ৰাহ কৰাৰ অৰ্থ আছে । ভীমাৰ্জ্জুনৰ চৰিত্ৰত যি হীন-
 বলতাৰ পৰিচয় পোৱা গৈছে, তালৈ চাই আগন্তুক হৰিহৰ মহাৰণলৈ
 দিবিলাকক লগত নিনিয়াটো মঙ্গলজনক হৈ হৈছে । সেই ভাবিয়েই
 অন্তৰ্য়ামী হৰিয়ে ইবিলাকক এৰি অকলশৰে গৈছে ।

ধৰ্ম্মজুন ।—অকলশৰে নহয় । লগত স্বয়ং হৰহেন অগ্ৰজ বলৰাম, মহাবাহু
 পুত্ৰ প্ৰহ্লায় কোৰ্ব্বৰ, মহাৰথ সেনাপতি সাত্যকি, অনিৰ্ব্যাহ আগবণ্ডা
 বৃপৰ্ণ, সূদৃঢ় গুৰিধৰা সেনানায়ক অনাধৃষ্টি প্ৰমুখ্যে কেইবাজনো বিচক্ষণীয়া
 যাদৱ বীৰ যাবলৈ প্ৰস্তুত হৈছে । তথাপি, সখি শ্ৰীকৃষ্ণই আমাকো লগত
 নিয়া হলে ভাল আছিল ; অন্ততঃ মই যাবলৈ পোৱা হলেও কুমাৰ-হৰণ
 প্ৰত্যাখান কৰাৰ ছেগতে মোৰ গাণ্ডীবধাৰণৰ সাৰ্থকতা সাধি আহিবগৈ

পৰিলো হেঁতেন। বাণৰাজ্যত মই পদাৰ্পণ কৰাৰ্গৈ নাই যদিও, ভাব মহা-
 প্ৰতাপী ৰাজ-ক্ষমতাৰ বিষয় মোৰ অবিদিত নহয়। মোত কৈও অগ্ৰ
 ভীমসেনে সেই অঞ্চলৰ বিষয়ে বেচিকৈ জানে; কিয়নো তেওঁ তাৰ
 সন্নিকটৰ হিড়িম্বা ৰাজ্যত বহুদিন বাস কৰিছিল।

দ্রৌপদী।—মানোঁ। মহাবলী মহাতেজী ভীষ্মপ্ৰতিজ্ঞ ভীমসেন যাবলৈ পোৱা
 হলে, অৱশ্যে মহাশুক মাধৱৰ যৎকিঞ্চিত উপকাৰ হলেহেঁতেন; কিন্তু
 আজিৰ নিজ্জীৱ প্ৰাণ পাৰ্থ যোৱা হলে, অনিৰুদ্ধ উদ্ধাৰত কেশৱৰ কিবা
 লাভ হলেহেঁতেন বুলি মোৰ বিশ্বাস নহয়। কুকক্ষেত্ৰ-ৰণৰপৰা অব্যাহতি
 পাবৰ অৰ্থে তেওঁ সন্ধিৰ প্ৰস্তাব সমৰ্থন কৰা উদাহৰণেই তাৰ বিশিষ্ট
 প্ৰমাণ।

অৰ্জুন।—কিবা কোৱা কৃষ্ণা! মোৰ বীৰত্বৰ প্ৰতি তোমাৰ ইমান অৱজ্ঞা
 যি গাণ্ডীৰ টকাৰত ত্ৰিভুবন বিকম্পিত, সেই ধনুশ্ৰেষ্ঠ গাণ্ডীবলৈ
 তোমাৰ ইমান অশ্ৰদ্ধা! যি ধনুবিচাৰ গুণত অদ্ভুত মৎশ্ৰুচক্ৰ ভেদ কৰি
 মই তোমাৰ পিতৃৰাজৰ অসম্ভৱ পণ সম্ভৱ কৰিলোঁ, সেই ধনুৰ্বীৰৰ গুণ
 ইমান সোনকালে পাহৰিলোঁ! মই যোৱা হলে উলটি বাণ বজা বন্দী হৈ
 অনিৰুদ্ধ কুমাৰ অনায়াসে মুক্ত হলেহেঁতেন বুলি তোমাৰ ধাৰণা নহয় নো

দ্রৌপদী।—গাণ্ডীৰ মাহাত্ম্য বিষয়ে লেশমানো মই বিস্মৃত হোৱা নাই;
 বৰঞ্চ সেই মহাধনুৰ্বীৰী হৈ আপুনি অনেক অসম্ভৱ কাৰ্য সম্ভৱ কৰা
 বিষয় মোৰ মনত তেজা হৈ বৈছে। হে ধনঞ্জয়! কুবেৰক জিনি বহু
 সঞ্চয় কৰি ধনঞ্জয় নাম প্ৰাপ্তিৰ বিষয়ো মোৰ স্মৰণ আছে। কিন্তু, হে
 ধনুৰ্বীৰ! আজি সেই গুণবলে আপোনাক এৰা দিছে; নতু কুকক্ষেত্ৰ-
 ৰণলৈ ডৰাই আপুনি সন্ধিৰ প্ৰস্তাৱত সম্মতি নিদিলেহেঁতেন।

অৰ্জুন।—অহঃ, কি আছে উত্তৰ! হে কৃষ্ণা! হে যাজ্ঞসেনি! হে
 নিৰুপমা বীৰাঙ্গনা! তোমাৰ ওৰাধিনী বীৰত্ব বাণীয়ে মোৰ বীৰত্ব

প্ৰদৰ্শন নিম্প্ৰভ কৰি পেলাইছে ! হে বীৰকন্যা ! হে বীৰজননি !
ধন্য তুমি ! তোমাৰ এই তেজোময় আদৰ্শে জগতত যুগে-যুগে
নাবী-জাগৰণৰ উদ্দীপনা দান কৰিব ।

শ্ৰীপদী ।—সি যি হওক, (যুধিষ্ঠিৰৰ প্ৰতি) হে ধৰ্মৰাজ ! শ্ৰীহৰি শ্ৰীকৃষ্ণৰ
লগৰীয়া হৈ ভীমাৰ্জুন অনিৰুদ্ধ উদ্ধাৰলৈ যাবলৈ নোপোৱাটো একো
আক্ষেপৰ বিষয় হোৱা নাই । কিয়নো, ই যদুসিংহ বাসুদেৱৰ, ইচ্ছাকৃত
কাৰ্য্য । কুমাৰ-হৰণ প্ৰত্যাখান কৰোৱা কাৰ্য্য যাদৱৰ, পাণ্ডৱৰ নহয় ।
এই কাৰ্য্যত অপৰৰ সাহায্য গ্ৰহণ কৰিলে, সুপ্ৰখ্যাত বৃষ্ণিকুলৰ অখ্যাতি
আহিব পাৰে ; গতিকে সুদূৰদৰ্শী ৰণপণ্ডিত অসাধাৰণ ৰাজনৈতিক
মহাপুৰুষ মাধৱে নিশ্চয় গভীৰ গবেষণাৰ ওপৰত হে গাৰ ছাঁ যেন
ভীমাৰ্জুনৰ সঙ্গ নিবিচৰাকৈ সুদূৰ মায়াভূমি কামৰূপৰ অন্তৰ্গত কন্যা-
পুৰত দুৰ্জয় দানৱৰাজ বাণ মহাসুৰৰে সৈতে অভাবনীয় হৰি-হৰ ৰণ
সদৃশ মহাৰণ পাতি তেওঁৰ প্ৰাণপ্ৰতিম নাতিকোৱঁৰ প্ৰদ্যুম্ননন্দন কন্দৰ্প-
তনু অনিৰুদ্ধক উদ্ধাৰ কৰি আনিবলৈ গৈছে । অদ্ভুত বীৰকেশৰী
কেশৱৰ উদ্দেশ্য যে সিদ্ধি হব, তাত ধনিষ্ঠামানো সন্দেহ নাই । এতেকে,
আপোনালোক চিন্তিত হোৱাৰ সকাম নাই । আহক, আমি শিবিৰলৈ
উলটি গৈ কুকক্ষেত্ৰ মহাৰণ বচোঁতা শ্ৰীকৃষ্ণৰ অনুপস্থিতিত পাণ্ডৱৰ
কি কৰা যুগুত সেই বিষয়ে পৰ্যালোচনা কৰোঁগৈ ।

যুধিষ্ঠিৰ ।—ধন্যা তুমি ! ধন্যা ভ্ৰূপদনন্দিনি ! তোমাৰ ওজস্বিনী আধাসত
বিশ্বাস কৰি সম্প্ৰতিকলৈ নিশ্চিন্ত হলেঁ । কৃষ্ণৰ অবিহনে তুমি কৃষ্ণ
আজি আমাৰ ৰণ-মন্ত্ৰণাদাতৃ । বলী যাওঁ, শিবিৰত তোমাৰ
প্ৰস্তাবিত পৰ্যালোচনাত ধৰোঁগৈ ।

(তিনিওৰো প্ৰস্থান)

দ্বিতীয় গর্তাঙ্ক ।

—:~:—

দৃশ্য,—উষা-অস্তঃপূৰ্ব ।

(উষা দেবী আৰু অনিৰুদ্ধ কুমাৰ)

অনিৰুদ্ধ !—(ক্ষত-বিক্ষত শৰীৰ) নহবাঁ অধীৰা প্ৰিয়া ! নকৰিবাঁ খেদ ।
হোৱা নাই ক্লান্ত মই অৰ্দ্ধেকো প্ৰমাণে । পাৰিলোঁ হেঁতেন আৰু যুজিব
বিস্তৰ ।

উষা ।—(কান্দি কান্দি) দেহি ঐ ! সুকোমল শৰীৰত সুকঠিন অস্ত্ৰাঘাত,
অথালি-পথালিকৈ ! তেজেৰে বাঙলী দেহা ।

অনিৰুদ্ধ ।—প্ৰিয়া !

উষা ।—নাথ !

অনিৰুদ্ধ ।—বীৰকন্যা! তুমি । বীৰযায়া বৰ্ত্তমানে । কিয় হোৱাঁ সকাতৰা
বণবক্ত দেখি ?

উষা ।—হাঁয়, অত তেজ ! অ'ত-ত'ত সৰ্বশৰীৰত ! কোন্সতে থাকোঁ
চাই ! অভাগিনী মই ; অঘাচিত হলোঁ । তাৰ নিদানকাৰণ !

অনিৰুদ্ধ ।—তুমি ভুল বুজিছা প্ৰিয়া ! তুমি নহয়, প্ৰকৃতপক্ষে মই হে তাৰ
মূলকাৰণ । আৰু, মোৰ জন্মই হৈছে তাৰ নিদান-কাৰণ । ক্ষত্ৰিয় সন্তান
মই,—বিনা অস্ত্ৰাঘাতে বিনা-বক্তপাতে মোৰ এই দেহা অলঙ্কত হব
কিহেৰে ? দেখিছা যিবোৰ ক্ষত-বিক্ষত অস্ত্ৰাঘাতৰ চিন্, সেই আটাই-
বোৰ মোৰ দেহাৰ অলঙ্কাৰ । দেখিছা যে বক্তবিন্দু বৈ পৰা এই শৰীৰত,
সেই বোৰ মোৰ বণতেজ বিৰিঙিছে ঘামপ্ৰায় । শ্ৰম কৰি ঘাম উলিয়াব
পাৰিলে গা যি দৰে চেঁচা পৰে, বণ কৰি শৰীৰত বক্তবিন্দু উলিয়াব

বাণ বজা।

পাৰিলেও সেইদৰে অন্তৰৰ বণতাপ শান্ত হয়। হেৰা প্ৰিয়তমা! পৰি-
 ধেয় বস্ত্ৰালঙ্কাৰে যিদৰে তোমাৰ জগন্মোহিনী বতিদেহাৰ সৌন্দৰ্য চৰা-
 ইছে, মোৰ শৰীৰত এইবোৰ বণালঙ্কাৰেও সেইদৰে মোৰ আত্মবলবীৰ্য্য
 আৰু কুল-গৌৰৱৰ জেউতি বঢ়াইছে।—মিছা জানো?

উষা।—(কুমাৰৰ গাৰ তেজ মচি মচি) সঁচা প্ৰাণেশ্বৰ! তথাপি
 নামানে মনে; বুজিও নুবুজে প্ৰাণে!

অনিকল্প।—লাগিব মানিব; লাগিব বুজিব। ইমানলৈকে আৰম্ভণ
 মাথোন। মোৰ কৃতকৰ্মৰ প্ৰতিশোধ দিবলৈ বুলি তোমাৰ দুৰ্জয় পিতৃ-
 ৰাজ সসৈন্যে আহিব লাগিছে। অনতিপলমে দেখিবঁ এক তুমুল
 সংগ্ৰাম। দেখিবঁ প্ৰত্যক্ষে এই দেহা কঠিন কিমান।

উষা।—সেই হে কান্দিছে প্ৰাণে! প্ৰাণেশ্বৰ। জানো মই বিক্ৰম আপোনাৰ।
 জানো আৰু বণলিপ্সা বণপ্ৰিয় পিতৃৰাজৰ। বণতৃষ্ণাত পিতৃ বলিনন্দনৰ
 স্নিভা লকলকাৰ লাগিছে! নহলে হেনো সহস্ৰভূজ পৰিমিত তেওঁৰ
 বলবীৰ্য্য তেওঁ সহিব নোৱাৰাত পৰিছে। সেই কাৰণে তেওঁ সমকক্ষ
 বীৰযোদ্ধা বিচাৰি খলকু লগাইছে। হাঁয়! প্ৰিয়তম মোৰ। পিতৃৰাজৰ
 সেই আক্ৰোশ যদি আপোনাৰ ওপৰত পৰেহি, কেনেকৈ সহিম মই!

(নেপথ্যত বণবাদ্য, বণ-নিদৰ্শনসূচক হিলৈৰ আৰাজ, বগুৰা
 আগমনৰ পদশব্দ, বৈ বৈ বাণ বজাৰ নামে জয়ধ্বনি)

অনিকল্প।—এই পালেহি। আগন্তুক সংগ্ৰাম লাগিব এতিয়া। আঁতৰাঁ,
 আঁতৰাঁ প্ৰিয়া! বণস্থলত নিৰস্ত্ৰা বমণীৰ উপস্থিতি অবাঞ্ছনীয়।
 নিলগবপৰা চাই থাকোঁগৈ।

[সসৈন্যে বাণ বজাৰ প্ৰবেশ]

বাণ।—[বাঘ সদৃশে গুঁজৰি] কৰপৰা চোৰ দৈ সোমালহি চপনীয়া
 চিকা! গোন্ধোৱাৰ লগা হল আজি চিকা মাৰি হাত!

অনিকদ্ধ।—(চোচা লৈ) ই কি ! অশিষ্ট বচন ! দেখো, আহাঁ, চিকা
কোন, কোনে কৰে অনধিকাৰ প্ৰৱেশ। নকৰোঁ পলম, তুৰন্তে পঠাও
আহাঁ যমপুৰলৈ, যেয়ে হোৱা তুমি।

(বাণ আৰু অনিকদ্ধ সম্মুখ-সংগ্ৰামলৈ সপ্তম হয়)

উষা।—(বাউলী হৈ লৰি গৈ বাণ বজাৰ ভৰিত পৰি) পিতা ! পিতা !
ৰক্ষা কৰা পিতা !

বাণ।—[প্ৰজ্বলিত হৈ] ৰক্ষা ! কাক ৰক্ষা ? চোৰক ৰক্ষা কৰা বজাৰ
ধৰ্ম্য নহয়।

উষা।—নোহে চোৰ ; স্বামী মোৰ ! বাৰ্থা মোৰ প্ৰাণ, বাখি স্বামী প্ৰাণ।
প্ৰাণদান দিয়া মোক পিতা !

বাণ।—[দাঁত কৰচি] স্বামী তোৰ ? ধৰ্মিতা জীয়াবী মোৰ ! কি
মতে লভিলি স্বামী তই বিনা সম্প্ৰদানে ? গুপ্ত-প্ৰণয়ত স্বামী বৰণ হব
নোৱাৰে ; মই অদ্যাপি কাকো মোৰ জীয়াবীক সম্প্ৰদান দিয়া নাই।
এতেকে, সি নিশ্চয়ে চোৰ। নবধিলে তাক নহব মোৰ কুলোদ্ধাৰ অহা।
দানৰকুলৰ দেৱতামানিত মান-মৰ্যাদা, নাম-যশস্তা আজি তোৰ গুপ্ত
পাপ কাৰ্য্যে কলুষিত কৰিলে !

উষা।—পিতা মোক ধৰ্মিতা দোষত ছুষিত নকৰিব। মই ধৰ্মিতা নহওঁ।
মোৰ এই স্বামী লাভ দেবীদত্ত। ই গুপ্ত-প্ৰণয়ৰ ফল নহয়। মই গান্ধৰ্ব
প্ৰথাৰে তেওঁৰে সৈতে বিধিৱত বিবাহিতা। মই নিশ্চয় বিবাহিতা।
এই বিবাহে আপোনাৰ সম্প্ৰদানৰ পুণ্যলাভলৈকো বাট মৰা নাই ; ইয়াৰ
পাচতো আপুনি সেই শুভকাৰ্য্য সম্প্ৰদান কৰিবলৈ পন্থা মুকলি হৈবৈছে।

বাণ।—ওঁ-হঁ, নহব সি শুভকাৰ্য্য। আগেয়ে মোৰ পিতৃকুলৰ মান-মৰ্যাদা
হানি কৰি মই সেই কলুষিত পুণ্যলাভ নিবিচাৰোঁ।

উষা।—হে পিতা ! তেওঁৰ সম্বন্ধই আমাৰ পিতৃকুলৰ মান-মৰ্যাদা বঢ়াইছে

হে হানি কৰা নাই । স্বামী মোৰ সামান্য কুলৰ সাধাৰণ লোক নহয় ;
তেওঁ যাদৱেশ্বৰ ভগবান শ্ৰীকৃষ্ণৰ নাতি, মহাৰথ প্ৰহ্লাদ কোৰ্ণবৰ
বৰপুত্ৰ । আৰু এটা কথা গমি চাওক, পিতা, তেওঁ এতিয়া আপোনাৰ
অবধ্য ; কাৰণ জোৰ্বাই-বধ শাস্ত্ৰনিষিদ্ধ ।

বাণ ।—[চতুৰ্গুণে গৰ্জি উঠি] ঙ্গ-হঃ ! চোৰ কদাপি মোৰ জোৰ্বাই হব
নোৱাৰে । চৌৰবৃত্তি মই অতিকৈ ঘিণ কৰোঁ । মোৰ অজ্ঞাতে হোৱা
গাৰ্হৰ বিবাহো মই গ্ৰাহ্য নকৰোঁ । এই চপনীয়া চোৰ নিশ্চয় মোৰ
বধ্য । এই নবাধমক বধ কৰিলে মোৰ পাপ নহব ঘশস্ত্ৰা হে বাঢ়িব । যাদৱ
কুল ! সি কি এটা নগণ্য কুল ! মোৰ পিতৃকুলৰ লগত কি তাৰ তুলনা
হব পাৰে ? আৰু, ভগবান ? ছিঃ ! যি আজন্ম পলৰীয়া, যি পলৰীয়াই
জ্বাসন্ধৰ ভয়ত সাগৰৰ গৰ্ভত ঠাই লৈছেগৈ, সেই নন্দ গোপৰ গৰখীয়া
লৰা কৃষ্ণক ভগবান বোলাটো উন্মাদিনীৰ প্ৰলাপ মাথোন ।

অনিকন্ধ ।—[সিংহ গৰ্জনেৰে জাপত আগবাঢ়ি] ওঁ ! কি কোৱা, দুৰা-
চাৰী দানৱ ! মোৰ সাক্ষাতে মোৰ পিতামহ ভগবান শ্ৰীকৃষ্ণৰ নিন্দা !
মোৰ নিফলক কুলগৌৰৱৰ অপঘণ বতনা মোৰ কাণত ! আৰু মোৰ
সহ নহয় । [বাণৰ প্ৰতি] থোৱা অস্ত্ৰ ; নিবস্ত্ৰ মই । আই দিওঁ মল্লযুদ্ধ ।
চাওঁ, কাক বধে কোনে ।—

[বগোনত অনিকন্ধই সিংহগৰ্জনেৰে জপিয়াই বাণৰ ওপৰত পৰেগৈ ;
বাঘগৰ্জনেৰে বাণে উলটি ধৰে ; দুইবোৰ মাজত মল্লযুদ্ধ ; বাণ
ক্ৰমাৎ ছঁহকি পৰে, অনিকন্ধই ঠেলি নি বাজ কৰে ;
ৰাজসেনাবৰ্গে ৰজাৰ সাহায্যার্থে আগ বাঢ়ে ;
ক্ৰমাৎ সকলোটি অস্ত্ৰহিত হয়]

উষা ।—হাঁ, মোৰ কপাল ! কি জানো কি হয় আজি !

[উন্মাদিনীৰ দৰে লৰি প্ৰস্থান]

[বাণ বজা আৰু কুস্তাণ্ড মন্ত্ৰীৰ পুনঃ প্ৰবেশ]

কুস্তাণ্ড।—মহাৰাজ ! দেখিলে কি অদ্ভুত বীৰ ! মই আদিত্তে যি আভাস দিছিলোঁ, সেই কথা এতিয়া পতিয়াবলৈ পলম নহব বোধ কৰোঁ।

বাণ।—মন্ত্ৰী ! বাস্তৱতে সামান্য বীৰ নহয় ইজন। মোৰ সহস্ৰ ভূজবল অৰ্দ্ধেকতকৈও অধিক প্ৰয়োগ কৰা গৈছিল, তথাপি এই বীৰ শত্ৰুক হটাব নোৱাৰিলে। বৰঞ্চ, তেওঁৰ প্ৰচণ্ড বেগ চম্ভালিব নোৱাৰি মই হে হুকি পৰিব লগা হল ! যি হুকু, মোৰ অৰ্দ্ধেকাধিক বল প্ৰয়োগ বৃথাই যোৱা নাই ; সেই পৰিমাণে মোৰ বগতৃষ্ণাও পৰিতৃপ্ত হল। ধন্য মোৰ তপস্যা ! ধন্য মোৰ আকাজক্ষা ! ধন্য মোৰ বৰলাভ ! এতিয়া বাকী অৰ্দ্ধেক তৃষ্ণা পূৰ্ণ হেতু পুনৰপি সষ্টম হওঁ। এই ছেগতে, কন্যাপুত্ৰ চৌৰবৃত্তিৰে প্ৰবেশ কৰা এই বীৰ শত্ৰুক নিধন কৰি মোৰ মনোবধ পূৰ্ণ কৰোঁ।

কুস্তাণ্ড !—আন যি কি নকৰক, মহাৰাজ, আপুনি সেই চৌৰবৃত্তিধাৰী বীৰক বধ কৰিব নোৱাৰে ; তেওঁ আপোনাৰ অবধ্য, কাৰণ তেওঁ আপোনাৰ জোৰাই। আপোনাৰ সাধ্বী-সতী জীয়াৰী উষা দেবীৰ সেই বিষয়ক উক্তিৰ শব্দে-শব্দে যুক্তি বৈছে, মই মাথোন তাকে সন্তোষে সমৰ্থন কৰোঁ।

বাণ।—কিবা কোৱা মন্ত্ৰী ! এই অদ্ভুত অমিততেজী দুৰ্দ্ধান্ত বালক বীৰক বধ নকৰিলে যে মোৰ বগতৃষ্ণা সম্পূৰ্ণে পৰিতৃপ্ত নহব।

কুস্তাণ্ড।—হে ৰাজন ! আপোনাৰ বগতৃষ্ণা ইমানতে এই ৰণতে পৰিতৃপ্ত নহব বুলি আগতে আভাস দি আহিছোঁ। এইজন আগৰণুৰা মাথোন ; আপোনাৰ সমকক্ষ আচল ৰণুৰা ইয়াৰ পাচত যথাসময়ত ওলাবহি। তেতিয়া হে আপোনাৰ মনোবধ সম্পূৰ্ণকৈ পূৰ্ণ হব।

বাণ।—এতিয়া তেন্তে কি কৰা উচিত ? এই বালক বীৰক এই ভাগেই এৰি গলে কিন্তু আমি পৰাজয় স্বীকাৰ কৰাৰ তুল্য হব বুলি আশঙ্কা হয়।

কুজাও ।—এতিয়া আমি আচলখন বণৰ উদ্দেশে সষ্টম হোৱা হে উচিত ।
আৰু, মোৰ মনেৰে, সম্প্ৰতি উপস্থিত বণত আপোনাৰ অৱশিষ্ট বল-বীৰ্য্য
আৰু অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ সমুদায় নিয়োগ নকৰি, মাথোন মায়া-অস্ত্ৰ নাগপাশৰে
সৈতে এই অদ্ভুত বীৰ বালক যোদ্ধাক বান্ধি বন্দী কৰি ৰাখিবলৈ চাব
লাগে ।

[উত্ৰাবল অনিকন্ধৰ পুনঃ প্ৰবেশ]

অনিকন্ধ ।—নপলাবাঁ আপ-বীৰ ! নাই আজি এৰণ তোমাৰ । পাৰা যদি,
লোৱা অস্ত্ৰ ঘূৰিবাৰ । লইছোঁ যুগুত কৰি য়ো এক অস্ত্ৰ-তোমাৰ
কোষৰে পৰা । যুঁজি চোৱা, যতক্ষণ নপঠাওঁ আজি যমপুৰী । বুজি লবাঁ,
কিবা বৃত্তি মোৰ,—চৌৰবৃত্তি নে আক্রমণবীতি । এতিক্ষণে পাৰা
তাৰ প্ৰত্যক্ষ প্ৰমাণ ।

বাণ ।—[বাঘ-গোজৰণিৰে] হুঁ ! কিবা কোৱা দুৰ্দ্ধতি বালক ! অল্পমতি
নাবালক বুলি ক্ষমিলোঁ । অতক্ষণ । নকৰোঁ । আৰু ক্ষমা ! দেৱদেৱ হৰ-
মহেশ্বৰ আৰু মহাত্মা স্বন্দৰ প্ৰসাদিত মই কি অজেয় ক্ষমতা লাভ কৰি
থৈছোঁ, সি বিদিত নাই বুলিহে তোমাৰ ইমান আশ্ফালন । সৃষ্টিসংহাৰক
ক্ৰদেশ্বৰৰ কৃপাত যে মই দেবীৰ পুত্ৰ লাভ কৰি, কুমাৰ ক্ৰান্তিকেয়ৰ
কনিষ্ঠতা প্ৰাপ্ত হৈছোঁ, সেই বিষয়ে তুমি অজ্ঞাত ; নতু জলন্ত প্ৰদীপ-
শিখাত জাঁপ দি পৰি জাহ যাবলৈ এইদৰে উদ্দীপ্ত নহলাহেঁতেন ।

অনিকন্ধ ।—হেৰা আপ-ৰাজ । যি প্ৰকৃত বীৰ, তেওঁ নিজৰ বীৰত্ব নিজে
ব্যাখ্যান নকৰে । আৰু, সি আচল বংশ-গোবৰ্গৰ অধিকাৰী, তেওঁ তাকে
যহাই গণ্ডপ, নামাৰে ।

বাণ ।—ওঁ, তুমি নাজানোঁ, মোৰ নামত আজি স্বৰ্গৰ সুৰপতিও কম্পমান ।
তোমাৰ অবিদিত, আজি বৈকুণ্ঠৰ সমিতিজয় দেৱ-নাৰায়ণো মোৰ নাম
ভয়ত ত্ৰষ্টমান । সেই হে,—অল্পমতি বালক তুমি—বাঘৰ আগত ছাগে
ইমান ভেৰাডেৰি কৰিছা ! তোমাৰ অদ্যাপি জানিবলৈ বাকী, মই বিষ্ণু-
অৰি বলিনন্দন বুলি ; নতু তুমি সামান্য নন্দনন্দন কৃষ্ণনাতি হৈ, সিংহৰ

আগত মহাব জাবুকি নেদেখুৱালাহেঁতেন। নিভাস্ত শিশু বুলি, তোৱান
 উত্তৰালি ইমান পৰ সহিলেঁ। আক সহন নাযায়।
 অনিকক।—হে দানবৰাজ! আমি যে বাহুযুদ্ধত প্রবৃত্ত; ই বাক্যুদ্ধ নহয়।
 আক বুথা বাক্যব্যয়ৰ প্রয়োজন নাই। ধৰ' পস্থা, জানা বদি, ধৈৰ্য
 বণৰ।—

(বাণ-অনিককৰ মাজত ধৈৰ্য বণ; কুমাৰ নাগপাশবদ্ধ)

বাণ।—(তীষণ গজ্জনেৰে) বন্দী হল অনিকক। নাই পৰিষ্কাৰ, নিদিষ্ট
 যদ্যপি দ্বিতীয় আদেশ।

অনিকক।—ছিঃ ছিঃ বাণাস্থৰ! ই ধে মায়াযুদ্ধ। নাই আত পুকবানি;
 আৰ্জ্জিলা অথ্যাতি।

(বান-হাঁহি মাৰি কুস্তাগুৰে সৈতে বাণৰাজ ষাহিব হৈ যায়; আন-
 ফালে বন্দীপালে অনিককক বন্দীশাললৈ নিয়ে)

তৃতীয় গর্তাক।

—:~:—

দৃশ্য,—গড়খায়েঁদাতীয়া বাট।

(ছফালবপৰা ছটা পলৰীয়া বগুৱাৰ প্রবেশ।

১ম,।—[হেবাথৰি থাই, এফালবপৰা] উঃ। উঃ! উঃ! হৰি-হৰ বাধৰ!
 বইথা, বইথা, বইথা পৰিলেঁ। বুপাই!

২য়,।—(উধাতুখাই, আনফালবপৰা] আই তু! ইটো বা কোন্—ই
 মোক পলৰীয়া বুলি জানিছে নে কি?—[ক্ষস্তক ব-লাগি চাই] অ
 নহয়, দেদাইটি হে। মই বোলেঁ। কোনোবা হব পায়। কোনো কলে
 যোৰা দেদাইটি? হল কি, হেবাথৰিখাই আহিছাচোন?

১ম,।—এ, হুস্থিবি। নোবাৰি কব কুটুম! আতিকে গুপ্ত কথা।

জীৱযোৱা-থকা লেঠা!

২য়,।—এ, বাম! কোৱাচোঁ, কোৱাচোঁ; মই কিবা কাৰোবাৰ আগত
কবলৈ যাম নে?

১ম,।—বাক, কাকো নকৰ যদি, কও শুন।—মই পলৰীয়া বগুৱা। এতিয়া,
পাৰোঁ যদি, পিচে-পিচে খেদি গৈ সোৱা লগ ধৰিবলৈ আহিছোঁ। তই
যাব কলৈ? বৰকৈ উধাতুখাই আহিছ দেখোন?

২য়,।—এ, ময়ো। দেদাইটি, ময়ো পলৰীয়া। পলাই এইতে ফিৰিত্তি
ওফৰাদি উফৰি আহিছোঁ। তইচোন আক' লগ লবলৈ হে লবিছ?
কিনো ওলটা কথা! মোৰ দৰে লগ এৰাই পলাওঁতাক হে পলৰীয়া

বোলে। কিনো অৰ্থ ভাঙ্গি কচোন, দেদাই!

১ম,।—এঃ, বালক! কলে কথা ওলাই হে যায়! নকৰি বাক কাৰো
আগত, কও শুন:—

২য়,।—ও গোসাই! নকওঁ বুলিলেও নপতিয়ায়! হেৰ, মহাভৈৰবলৈ
ধিয়াই শপত খাই কৈছোঁ, বোলোঁ কাৰো আগত নকওঁ, ক।

১ম,।—বাক, বাক, শুন তেস্তে। বৃইছ, বগ দিবলৈ যাওঁতেই মই আদ-
বাটৰেপৰা পলালোঁ। পলাই একেলবে সিজনীৰ ওচৰ পালোঁগৈ। সিজনী-
নীৰ বুদ্ধিমতে আমাৰ ধানৰ মেৰটোতে ডিঙ্গিৰ গুৰিলৈকে গাটো গুতি
শ্বত ধানখেৰ এসোপা লৈ লুকাই থাকিলোঁ। সিজনীয়ে বাহিৰৰ দুৰাৰ-
দলিত বহি সূতলাহি পকাবলৈ ধৰিলে।

২য়,।—পিচে, তাৰ পাচত?

১ম,।—পাচত, ইয়ে মাতি যায়, "কেৰকন কাই আছ নে?"—ইজনীয়ে
হুমুনিয়াহ কাঢ়ি কয়, "এ, নাই, বুপাই, বগলৈ গৈছে"। সিয়ে মাতেহি,
"অ, বৰপাই আছ নে?"—ইজনীয়ে মাত লগায়, "এ, নাই ঘৰত; বগত

পৰিলগৈয়ে নে কি, ঠিক নাই, বুপাই !” এইদৰে কেবা জোবাকো পাব
কৰি মোক বইখা কৰিলে ! কিনো কম, মোৰ সিজনীৰ গুণৰ কথা !

২য়, ।—ওঁ, হয়তো, বৰ চলাহী তিবোতা !

১ম, ।—সোৱা বজাৰ বণুৱাজাক উলটিছে । এই ছেগতে লবি গৈ
ধৰিবলৈ ওলাই আহিছোঁ ।

২য়, ।—বাক, ববি এতিয়া । ললোঁ। ছুকিয়াই আটাইখিনি কথা । তাৰে
সৈতে তোৰ ডিঙ্গিত ফাঁচ এডালো লগালোঁ । জানি লবি, তাহানি
উপকাৰৰ ধাৰ শুজিম এতিয়া !

১ম, ।—(ডিঙ্গিত খেপিয়াই) ইঃ, ক’তা ? নাইচোন ? কথাৰে নো
ফাঁচ লগাব পাৰি নে ?

২য়, ।—ওঁ, পাৰি তো । এতিয়াই তই মোক কথা দি কথাৰে বান্ধ খানি
নহয় ? সেই কথা বজাৰ আগত জনালেই তোৰ ঝালে পত্নী !
এইডাল ফাঁচ নহল জানো ?

১ম, ।—হওঁতে হয় । ইও একৰকমৰ ফাঁচেই হে হয় ! বুপাই হেৰেই,
তই কাকো নকওঁ বোলাত হে কৈছিলোঁ ।

২য়, ।—কওঁতে খেমেখা নকৈছোঁ এখোন । পিচে, শত্ৰুশালিবৰ বেলিকা
হলে কৈ দিম, জানি খবি ।

১ম, ।—অ’ তোৰ এনেবোৰ হে কথা ! হেৰ, মইনো তোৰ কোন্টো
পানীখোৱা পুখুৰীত বিহ ঢালিছিলোঁ, তাৰে যে শত্ৰুশালিবি ? মই-
চোন তোক একো কৰা নাই ।

২য়, ।—কৰিছ । গুণি চা । সেই যে, সেই দিনা ? মোক তোৰ ঘৰত
হুৱাৰ ডাং দি লৈ যে কিলাইছিলি, তোৰ জীয়েৰ ভদৰীত চোৰ
পৰিছিলোঁ । বুলি ? সেইবোৰ পাহৰিছোঁ বুলি ভাবিছ হবলা ?

১ম।—ও, বুপাই ! সেইটোঁ কথাতে নো লাগি আছে নে ? সেইবোৰ
গল কথা, শুছিল । এৰি পেলোঁ বুপাই !

২য়।—ও আছেঁ তো লাগি । যাওঁৱেই । সোঁৱা গৈ লগ ধৰি দিওঁগৈ
কৈ (যাবলৈ চোচা লয়) ।

১ম।—(কাণ্ডবাওকৈ) হৰেই কাবোটি কৰিছোঁ, নেযাকি, নকৰিগৈ বুপাই
ঐ ! হেৰ, যি লাগে তাকে দিম । যি কৰ তাকে শুনিম । বহ বুলিলে
বহিম, উঠ বুলিলে উঠিম । নকৰি বুপাই !

২য়।—(থিয় হৈ থকা ১মৰ প্ৰতি) বাক, তেন্তে ।—উঠ ।

১ম।—(চঞ্জিব নোৱাৰি বহি পৰে !)

২য়।—অ, এয়া হবলা উঠিলি ?

১ম।—অ, নহয়, নহয় ; মোৰ ভুল হল বুপাই !

২য়।—বাক, এইবাৰলৈ এৰিলোঁ । (বহি থকা ভাগতে ১মৰ প্ৰতি)

এই বেলি হুকুম মানিবি,—বহ ।

১ম।—(গিৰিপ্ কৰে উঠি থিয় দিয়ে)

২য়।—আকৌ ! এয়া হবলা বহিলি ? অ, তই বৰ মিছলীয়া মানুহ !

১ম।—(বিবুদ্ধি হৈ) এৰা ! কিনো পাক লাগিল জানো ! বহোঁ বুলি

উঠোঁ ; উঠোঁ বুলি বহোঁ ! মোক আজি কিহবাই পালে-বুপাই !

২য়।—বাক, এৰিছোঁ এই ছোৱা ইমানতে । আক, যি লাগে তাকে দিম

বুলিছিলি নহয় ? কি দিবি এতিয়া, ক ।

১ম।—জানো তোক লাগে কি ?

২য়।—লাগে কি,—তোৰ নিদিওঁ বোলা জীয়েক মোলৈ বিয়া দিব

লাগে । দিবি নে নিদিয়, ক এতিয়া । নিদিয় যদি, আজি হলেও, কালি

হলেও, যেতিয়াই হলেও, এই আটাইসোপা কথা বজাৰ কাণত পেলাই

তোৰ ফালে আখ্যা পেলাম, জানিবি ।

১ম,।—(সেমনাসেমনিকৈ) ও, এৰা, দিব লাগিবগৈ হবলা। পিচে, এটা কথা। মোৰ একেটি ছোৱালী বুপাই! উলিয়াই দিবলৈ টান পাওঁ। ভাবি চাবি। বাক, ঘৰ-জোৰাই হবলৈ হলে নো কেনে দেখে? ২য়,।—হওঁতে বৰ বেয়া নহব। কিয়নো, নেদেখিছ দেদাইটি! মোৰো কেওঁ কিছু নাই। সকলো ঘাটমাউৰা। আৰু, গমি চাবিচোন দেদাই, ছোৱালী ঘটা নিয়ম মুঠেই তিনিটা হে;—এটা ছোৱালী ধৰি নিয়া, আন এটা ছোৱালীত চপনীয়া-চপা, আৰু আন এটা ছোৱালীত চোৰ-পৰা। তাৰ পৰ্য্যায় দিওঁ শুনিবি:—প্রথমতে ধৰ, ককুণী-হৰণ' কক্ষ-দেৱে ককুণী দেবীক ধৰি নিছিল। দুতীয়তে, ভীম চপনীয়া নহয় জানো? হিড়িম্বাত ভীম চপনীয়া চপাৰ কথা তোৰ মুখেই শুনিছিলোঁ। দেখোন। তিতীয়তে, হাতে-পুথি মঙ্গলবাৰ,—সোৱা এজন ছোৱালী চোৰ বজাই বন্দী কৰি থৈ গৈছেহি। পিচে, দেখিবি, সেই চোৰেই জোৰাই হবগৈ; চাবি, বোলে সেই গেক্লেটাটোৱে কি কৈছিল।

১ম,।—হয়, বুপাই, হয়। আটাইখিনি সঁচা কথা। এৰা, তোৰো কেওঁ-কিছু নাইকিয়া, মোৰো একেজনী ছোৱালী। ঘৰ-জোৰাই হলেই ভাল পাওঁ। মই বুঢ়া মাছুহ। কেইদিন নো থাকিম। তহঁতৰে ঘৰ, তহঁতৰে দুৱাৰ, তহঁতৰে সকলো হব।

২য়,।—বাক, তাতে সৈমান হৈছে। পিচে, মাছুহে চপনীয়া বুলি হাঁহে বা?

১ম,।—এঃ, হাঁহিব নোৱাৰিছে। হাঁহৰ দাঁত ওলাব, আমাৰ কি হব? ভীমক হাঁহি নো কোনে কি কৰিব পাৰিছে? শিলক চিকুটি কোনে ঘা লগাব পাৰে, মোৰ কুটুম! বাক, সেয়ে থিৰ হল। আহ, এতিয়া উলটি যাওঁ আমাৰ ঘৰলৈ। নধৰোঁগৈ আৰু বগুৱাৰ লগ।

(অগা-পিচাকৈ ছুইবো প্ৰস্থান)

দৃশ্য,—ছাবারতী, মঙ্গলা মন্দির।

(বলবাম, কীকৃষ্ণ, প্রহ্মায়, সাত্যকি, সুপর্ণ, অনাধৃষ্টি, কন্সিনীদেবী)
 যম।—হেবা, কৃষ্ণ! তুমি ভাবি-শুনি কি পাইছাঙ্গে কোবা। কুমাৰ-
 হৰণ কাণ্ডৰ ভৰত ছাবকা তল যায় এতিয়া! যাদববৰ্গৰ কাবো প্ৰাণত
 শাস্তি নাই। কুমাৰৰ নিৰুদ্ধেশত জগত-সংসাৰ অন্ধকাৰ দেখিছোঁইক!
 কীকৃষ্ণ।—হে অগ্ৰজ! হেবা, যাদববীৰগণ! অতিকৈ অস্থিৰ হব
 নানাগে; মই কুমাৰৰ সন্ধান ভাবি পাইছোঁগৈ।

প্ৰহ্মায়।—কি, পিতা! ভাবি কি পাইছোঁগৈ? পাইছোঁগৈ নো যোৰ
 প্ৰাণপ্ৰতিম অনিৰুদ্ধৰ সন্ধান? কওক পিতা, কৈ এই মৃতপ্ৰায় প্ৰাণত
 সঞ্জীৱনী শক্তি সঞ্চাৰ কৰক।

সাত্যকি।—প্ৰভো! কওক, অনতিপলমে কওক, ছাবকাৰ চকুমণি কুমাৰৰ
 সন্ধান ভাবি কি পাইছোঁগৈ আপুনি।

সুপর্ণ।—সন্ধান পাইছে যদি, উদ্ধাৰবো উপায় অৱশ্যে পাইছে। কওক,
 হে ছাবকেশ্বৰ! পলম নকৰিব।

অনাধৃষ্টি।—অনিৰুদ্ধ কুমাৰৰ উদ্ধাৰৰ অৰ্থে আমি সদৌ ছাবকাবাসী প্ৰাণ
 দিবলৈ প্ৰস্তুত। যত্ননাথ! কওক, কি কৰিব লাগিব।

কীকৃষ্ণ।—কি কৰিব লাগিব, তাকো ভাবি স্থিৰ কৰি থৈছোঁ। আৰু,
 এই সমুদায় বিষয়ে, ইতিপূৰ্বতে, সখি অৰ্জুনৰ অধীশত পাত্ৰ
 শিবিৰলৈ বাৰ্তা দিয়া হৈ গৈছে।

কন্সিনী।—কি বাৰ্তা, নাথ? বাৰ্তা গৈ পাত্ৰ শিবিৰ পালেগৈ, কিন্তু
 যাদব মঙ্গলা-মন্দিৰত তাৰ সন্ধান নাই! আচৰিত!

শ্রীকৃষ্ণ ।—আচৰিত নহয়, প্ৰিয়া ! তাৰ অৰ্থ আছে । অৰ্থাৎ, বণ-যাত্ৰাৰ বিষয়ে যথাস্থানত আগধৰি জনাই থোৱা উচিত । বিশেষতঃ, কুমাৰ হৰণ কাণ্ডই ইয়াতকৈও পাণ্ডৱ শিবিৰত অধিক তোলপাৰ লগাইছে । সি যি হওক, যাদৱবৰ্গে অৱশ্যে দ্বাৰাৱতীৰ গড়-দেৱাল আদিত অঙ্কিত এটা অপূৰ্ণ চিত্ৰলৈ মন নকৰাকৈ থকা নাই । সেই চিত্ৰবোৰেই কুমাৰ অনিৰুদ্ধৰ সন্ধান দিছে । বিশেষকৈ, আমাৰ শয়নকক্ষৰ দেৱালত যিটো ছবি অঙ্কিত আছে, সি ফট্‌ফটীয়াকৈ দেখুৱাইছে, কুমাৰক কোনে হৰণ কৰিলে, আৰু এতিয়া কুমাৰ ক'ত কি ভাৱে আছে ।

ৰাম ।—চিত্ৰবোৰত আমাৰো চকু পৰিছে, কিন্তু তাৰ আঁতিগুৰিৰ বিষয়ে গমি হে চোৱা নাই ।

শ্রীকৃষ্ণ ।—হে মহাবাহো ! আপোনাৰ মনত নপৰে নে, তাহানি যেনে কল্পিত হৰণৰ পাচত, উলটি আহোঁতে, ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰপাৰে কামৰূপৰ এখন সুৰম্যপুৰী দেখি আহিছিলোঁক ?—সেয়ে বাণ বজাৰ ৰাজ্য । কুমাৰৰ বাওঁৰে অঙ্কিত যিটি অনুপমা কন্যাৰ চিত্ৰ দেখা যায়, সম্ভৱতঃ সেইটি সেই পুৰীৰ অধিপতি বাণ বজাৰ জীয়াৰী । পিচফালে অন্যতম যিটি ৰমণীয় ৰমণীৰ চিত্ৰ অঙ্কিত বৈছে তেওঁ, বোধ কৰোঁ। সেই পুৰী-নিবাসিনী এগৰাকী কামৰূপিনী মায়াবিনী ; তেওঁৰেই সম্ভৱতঃ কুমাৰ হৰণকাৰিণী ।

শ্ৰীহায় ।—কি কথা ? কেনেকৈ হৰিলেহি ? কঙ্কচোন পিতা, ভাৰি কওক । ক'ত সেই মায়াবিনী কামৰূপিনী ? এতিয়াই তাইৰ ৰথ কৰি মোৰ বাছাক উদ্ধাৰ কৰি আনোঁগৈ !

সাত্যকি ।—যেয়ে কি নহওক, প্ৰাণপণে যুঁজিম, কুমাৰক উদ্ধাৰি হে এৰিম । আজ্ঞা কৰোক প্ৰভো !

অনাধুষ্টি ।—মোৰ বোধেৰে, বাণ ৰাজ্যলৈ অনতিপলমে যাত্ৰা কৰা হৈ বিধেয় । আলোচনাত পলম কৰাৰ সকাম নাই ।

সুপর্ণ।—ক'ত সেই বাণপুৰ? পাতালতো স্থিতি যদি তাৰ, তুবন্তে
পশিম গৈ তাত।

শুক্ৰ।—নহবাঁ বিততইক। বাণৰাজ্যে প্ৰবেশ কৰা সামান্য কথা
নহয়। দুৰ্জয় সেই দানৱৰাজ বাণ। অথও প্ৰতাপ তেওঁৰ ভাৰতময়
ৰাষ্ট্ৰ। চিন্তিছোঁ তাৰ যুগুত উপায়। সঠিক সংবাদ আগধৰি লব
লাগিব। পাচে হে ৰণযাত্ৰা। সেই অৰ্থে যথা-যথাস্থানলৈ বাৰ্তা গৈছে;
তাৰ সমিচাৰ পাওঁ হে লাগে। দক্ষিণ আৰু উত্তৰ কামৰূপৰ বিষয়ে
দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় পাণ্ডৱ ভীমার্জুনে বিশদকৈ জানে। মোৰ
ৰণ-ৰচনাৰ আভাষ দি সখি অৰ্জুনলৈকো সংবাদ দিয়া গৈছে;
তেওঁৰপৰা কি পৰামৰ্শ আহে, চাওঁ।

কৃষ্ণী।—হে নাথ! মই ইমানপৰ মনে মনে আছিলোঁ; ইমানতে
একেষাৰ ময়ো মাত লগাওঁ। হে গোবিন্দ! আপুনি স্বয়ং অসিলোমা,
পোলোমা, নিশ্চন্দ, নৰক, সৌভ, শাল, মৈন্দ দ্বিবিদ এনেবিলাক
দুৰ্জয় মায়াবী শত্ৰুক বিনাশ কৰিছে। হে দেৱমাধৱ। আপুনি
পাৰিজাত-হৰণ ৰণত ইবাৰত আৰোহী যুদ্ধবিশাৰদ অজ্ঞেয় বাসৰক
অকলশৰে পৰাজিত কৰিছে। এনেস্থলত, বাণ বজাৰ কন্যাপুৰ প্ৰবেশ
কৰি সাধাৰণ দানৱৰাজ বাণাসুৰৰ হাতৰপৰা ঘাৰকাৰ চকুমণি কুমাৰ
অনিকঙ্কক উদ্ধাৰ কৰা কি এটা শকত কাম, তালৈকে আপুনি
চিন্তালোচনা কৰিব লাগিছে। নতু, যোকো লগত লওক।
ময়ো কামৰূপিনী। মই কামৰূপৰ মায়াবিনীতক জিনি, বাণ
বজাক জিনিবলৈ মোৰ পিতৃ ভীষ্মক বজাৰ ৰণবলৰ সাহায্যেৰে
আপোনাক সহায় কৰিমগৈ।

শুক্ৰ।—হেবা, বীৰজননি! তোমাৰ বীৰপুত্ৰ প্ৰহ্লাদ প্ৰমুখ্যে যাদৱ
বীৰগণেৰে সৈতে ৰণযাত্ৰাত সম্প্ৰতি মই অকলশৰেই আগবাঢ়োঁ-
চোন; প্ৰয়োজন হলে, পাচতো তুমি সহায় কৰিবাগৈ।

N. L. @.ouage

(বীণাপাণি দেৱৰ্ষি নাৰদৰ প্ৰবেশ)

ভজন

হবে বাম হবে বাম, বাম বাম হবে হবে ।

হবে কৃষ্ণ হবে কৃষ্ণ, কৃষ্ণ কৃষ্ণ হবে হবে ॥

বাম ৰূপে অৱতৰি,

সত্যধৰ্ম বক্ষা কৰি,

অন্তৰ্ধান মহাপ্ৰভু ;—নামগুণ নিবস্তবে ।

কৃষ্ণৰূপে অৱতাৰ,

ভৈলি প্ৰভো পৰাৎপৰ,

ধৰ্মৰাজ্য প্ৰৱৰ্ত্তন কৰি হৰি হৰিহৰে ॥

[যাদৱবৰ্গে দেৱৰ্ষিক প্ৰণাম কৰে]

নাৰদ ।—জয় হোক, আশীৰ্ব্বাদ কৰিছোঁ সৱাকৈ । [শ্ৰীকৃষ্ণৰ সঙ্কেত অনু-

সৰি সাত্যকিয়ে বাঘছাল আসন পাৰি দিয়ে ; প্ৰচ্যুত ৰূপেৰে যথাসমা-

দৰে অৰ্ঘ্য প্ৰদান কৰে]

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—দেৱৰ্ষি ! আসন গ্ৰহণ কৰোক ।

নাৰদ ।—[আসনত উপবিষ্ট হৈ] মঙ্গল কামনা কৰোঁ দ্বাৰকা ৰাজ্যৰ ।

বাম ।—ঋষিৰাজ ! আপোনাৰ আশীৰ্ব্বাদ শিৰোধাৰ্য্য । কিন্তু, পৰিতাপৰ
বিষয়, সম্প্ৰতি এই ৰাজ্যৰ ঘোৰ অমঙ্গল ।

কলিগৌ ।—মুনিৰাজ ! দ্বাৰকা অন্ধকাৰ ! দ্বাৰকাৰ তৰুণ অৰুণ কুমাৰ অনি-
কঙ্ক নিকদ্দেশ !

নাৰদ ।—জানোঁ মই । সেই অপায় খণ্ডৰ অভিপ্ৰায়ে হে মই ইয়াত
উপস্থিত হৈছোঁহি ।

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—আপোনাৰ আগমন উদ্দেশ্যবিহীন নহয় বুলি মই বেচকৈ

জানো । কওক, দেবর্ষি ! অপায় খণ্ডনার্থে কি উপায় আনিছে ?
 নাৰদ ।—হে হৰি ! আপুনি স্বয়ং অন্তৰ্য্যামী ; আপোনাৰ ; অবিদিত কি
 আছে ! তথাপি, যাদৱবৰ্গক কুমাৰ-হৰণৰ-স্বৰূপ সংবাদ দিবলৈ আহিছোঁ ।
 শ্ৰীকৃষ্ণ ।—হে দেৱদূত ! কওক স্বৰা কৰি ক'ত আছেগৈ মোৰ বাছাধন ।
 নাৰদ ।—মহাৰথ ! তুমি ধৈৰ্য্যতাৰ ধৰণীস্বৰূপ । ধৈৰ্য্য ধৰি স্থিৰ হোৱা ।
 কও, শুনিবাঁ সমস্ত বৃত্তান্ত ।

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—তত্ত্ৰগ্রাহী তপোধন ! বৃত্তান্তৰ আদিছোৱা মই অনুমানত ধৰি
 থৈছোঁ, বিশেষণত সবিশেষ বুজি লৈছোঁ । আপুনি মাথোন বৰ্ত্তমানলৈকে
 বাকীছোৱাৰ বিৱৰণ বৰ্ণনা কৰোক ।

সাত্যকি ।—ঋষিৰাজ ! কুমাৰ-উদ্ধাৰলৈ আমি প্ৰস্তুত । সেই উদ্দেশ্যে
 কামৰূপ যাত্ৰালৈ সপ্তম হৈ আছোঁ । ইতিমধ্যে তাত কি ঘটনা ঘটিছে,
 তাৰ মাথোন চমু বিবৃতি দিয়ক ।

নাৰদ ।—হে যাদৱবৰ্গ ! কুমাৰ-হৰণৰ আশ্চাস মাথোন দিও, শুনিব ।
 কুমাৰ অনিৰুদ্ধক কন্যাপুৰৰ চিত্ৰলেখা নামে এগৰাকী বিচিত্ৰা কাম-
 কপিনীয়ে হৰণ কৰি নি, দানৱৰাজ বাণাসুৰৰ জীৱাৰী অনুপমা ৰূপহী
 উষাদেবীক সমৰ্পণ কৰেগৈ । বাণৰাজ্যত অদ্ভুত অগ্নিগড়েৰে স্বৰক্ষিত
 কন্যাপুৰত উষাদেবীৰে সৈতে অনিৰুদ্ধ কুমাৰৰ গান্ধৰ্ব বিবাহ সম্পাদিত
 হৈ গৈছে । পিচে, সেই সংবাদ ৰাষ্ট্ৰ হোৱাত, মহাসুৰ বাণৰজাই প্ৰকো-
 পিতকৈ ৰোধ কৰি, বৌদ্ৰ নামে তেওঁৰ প্ৰচণ্ড সেনাপতিৰ দ্বাৰাই কুমা-
 ৰক কন্যাপুৰতে আক্ৰমণ কৰায় । অমিততেজা কেশৱ-নাতি কুমাৰে
 উলটি ধৰাত, দুইবোৰ মাজত এখন তুমুল সংগ্ৰাম লাগিল সেই ভীষণ
 সংগ্ৰামত ঠাৱৰিব নোৱাৰি সেনাপতিয়ে উলটি গৈ বাণ বজাক সংবাদ
 দিছেগৈ । সেই সংবাদত প্ৰজ্বলিত হৈ, এইবাৰ সহস্ৰভুজ বাণাসুৰ স্বয়ং
 সপ্তম হৈছে কুমাৰক পুনৰপি আক্ৰমণ কৰিবলৈ । মই দেখিলোঁ, সেই
 মহা শঙ্কটৰপৰা কুমাৰক উদ্ধাৰিবলৈ স্বয়ং শ্ৰীকৃষ্ণদেৱে ৰণ-যাত্ৰা নকৰিলে

কাৰ্য্য সিদ্ধি নহব। কাৰণ, হৰি শ্ৰীকৃষ্ণত বাজে হৰ সদৃশ, অজ্ঞেয় বাণ
ৰজাক জয় কৰা অপৰব পক্ষে সম্ভৱপৰ নহয়। মোৰ বোধেৰে, আপোনা-

সকলৰ সঙ্কল্পিত ৰণ-যাত্ৰা অনতিপলমে হোৱাই উচিত।

শ্ৰীকৃষ্ণ।—মোৰো সেয়ে বোধ। আৰু মুহূৰ্ত্তমানো সময় নষ্ট কৰিব নোৱাৰি।
কাইলৈ প্ৰত্যৰ্ধে উষাযাত্ৰা ধৰি আৰ্মি যাত্ৰা কৰিমহঁক। অগ্ৰজ বাম,
কোৰঁৰ প্ৰহুয়, সেনাপতি সাত্যকি, আগৰগুৱা সুপৰ্ণ, গুৰিধৰা অনাধুটি
আৰু মই, প্ৰত্যেকে যথাসংখ্যক বাছকবনীয়া সৈন্যৰ নায়ক হৈ, সহস্ৰা-
ধিক বিবিধ সূতীক্ষ্ম অস্ত্ৰেৰে সশস্ত্ৰ প্ৰবল যাদৱবাহিনীৰে সৈতে, দেৱৰ্ষি
নাৰদক লগত পথপ্ৰদৰ্শক স্বৰূপে লৈ, গৰুড়ঘানেৰে কন্যাপূৰ্বলৈ ৰণযাত্ৰা
কৰিমহঁক। এতিয়া বলাইক, সষ্টম হুঁগৈ। পলম কৰাৰ সকাম নাই।

কল্পিণী।—মোৰ স্বামীগুৰু যদুনাথৰ অনুজ্ঞা অনুসৰি, সম্প্ৰতি ৰণযাত্ৰীত
মই ভুক্ত নহলোঁ।, কিন্তু ইতিমধ্যত, যাতে মোৰ পিতৃৰাজ্য কুণ্ডিল নগ-
ৰৰপৰা প্ৰয়োজন অনুসৰি ৰণবল যথাসময়ত যোগ হয়হি, তাৰ দিহাকৰ-
ণৰ অৰ্থে মই ইয়াৰেপৰা যুগুত ব্যৱস্থা কৰিম। [শ্ৰীকৃষ্ণৰ বামকৰ ধাৰণ
কৰি] প্ৰাণেশ্বৰ! আহক। মোৰ মনোমতকৈ আপোনাক বীৰ সাজেৰে
সজাই পঠিয়াওঁগৈ।

প্ৰহুয়।—[নাৰদৰ প্ৰতি] হে দেৱৰ্ষি। আহক, ইতিমধ্যত আমাৰ
আতিথ্য গ্ৰহণ কৰি আমাক আপ্যায়িত কৰোকহি।

[সকলোটিৰ প্ৰস্থান]

পঞ্চম গর্ত্নাক ।

—:~:—

দৃশ্য,—বাণ-নগৰ, মন্ত্ৰণা-চৰা ।

[বাণ, কুস্তাণ্ড, জ্বৰ আৰু বৌদ্ধ]

বাণ।—মন্ত্ৰি ! মোৰ বণতৃষ্ণা অদ্যাপি পৰিপূৰ্ণকৈ পৰিতৃপ্ত নহল । সিদিনা সেই বিচক্ষণীয়া যুৱা যোদ্ধাৰ সন্মুখীন হোৱাৰ ছেগতে মোৰ সহস্ৰভূজ পৰিমিত বণবল সম্পূৰ্ণে প্ৰয়োগ কৰি মোৰ বণতৃষ্ণা পলুৱাবলৈ উদ্যত হৈছিলে । ; কিন্তু তোমাৰ পৰামৰ্শ অনুসৰি, সেই বণবল অৰ্দ্ধেক ক্ষয় হওঁতেই ক্ষান্ত হলে । । যাৰ উদ্দেশে সেই দিনা অৱশিষ্ট বল গচ্ছিত ৰাখিবলৈ সঙ্কেত দিছিলে, তেওঁ নো কোন ? কেতিয়াকৈ সেই কল্পিত যোদ্ধা মোৰ সন্মুখীন হবহি ?

কুস্তাণ্ড।—হে মহাসুৰ । সেই জন, মোৰ অনুমানত, যত্ননাথ দ্বাৰকেশ্বৰ শ্ৰীকৃষ্ণ ! সৰ্বসুলক্ষণ নিৰিক্ষণ কৰি, যুজিব পাৰিছো বৰ্ত্তমানে আপোনাৰ নাগপাশত আৱদ্ধ সেই অমিততেজা যুৱা যোদ্ধাজন কোনোবা এজন যাদৱ কোৱঁৰ,—সন্তৰতঃ বাসুদেৱ শ্ৰীকৃষ্ণৰ নাতি । গতিকে, এই কোৱঁৰক বন্দী কৰা সংবাদ পোৱাযাত্ৰে মহাবীৰ্য্যৱন্ত যাদৱকেশৰী শ্ৰীকৃষ্ণ স্বয়ং বণক্ষেত্ৰত আপোনাৰ সন্মুখীন হবহি, এয়ে মোৰ ধাৰণা ।

বাণ।—[অধৈৰ্য্য] অহঃ ! সেই বণ-সংবাদ দ্বাৰকা পায়গৈমানে বহুদিন অপেক্ষা কৰিব লাগিব ! দ্বাৰকা ইয়াৰপৰা একাদশ-সহস্ৰ যোজনৰ পথ ! এনেস্থলত, সেই যোদ্ধা অনতিপলমে মোৰ লাভ হব বুলি তুমি কি যুক্তিৰে ধৰিছা ?

জ্বৰ।—হে ৰাজন ! দূৰত্ৰই সংবাদ পলম নকৰে । বণ-সংবাদ সততে বায়ু-বেগে ধাবিত হয় !

বোদ্ধ।—প্রভো! বণবর্ত্তা আকাশী বাতৰি সদৃশ। ই যে কি সূত্রে কাৰ
 যোগে বিদ্যুৎবেগে প্রচাৰিত হৈ পৰে, কবই নোৱাৰি!
 কুস্তাণ্ড।—বণবর্ত্তাত বিদ্যুৎপ্রভা বিদ্যমান; তাড়িত বাতৰি
 ই বেগৱান।

বাণ।—(বলেৰে ধৈৰ্য্য ধৰি) যি হওক, মানিছোঁ তোমালোকৰ আশান।
 অতি কষ্টে আৰু দিনদিয়েকলৈ প্রতীক্ষাত বৰলগীয়া হল। কিন্তু
 অতৃপ্ত তৃষ্ণা অত্যন্ত প্রবল; তাৰ গতি, বোধ কৰি বথা সহ
 ব্যাপাৰ নহয়!

জ্বৰ।—মোৰ বিবেচনাত, আমি সেই আগন্তুক মহাবৰ্ণলৈ সষ্টম হওঁমানে
 মহাবাজৰ প্রতীক্ষাৰ কাল অন্ত পৰিব।

বোদ্ধ।—মোৰো সেয়ে ধাৰণা। মোৰ মনেৰে ইমানবেপৰা আমাৰ বণ-
 আয়োজন আৰম্ভ কৰা বাঞ্ছনীয়।

কুস্তাণ্ড।—নিশ্চয়। ই সাধাৰণ আয়োজনৰ কাৰ্য্য নহয়। মোৰ ধাৰণাত,
 আগন্তুক মহায়ুদ্ধ এনে ধৰণৰ হব, যাৰ উদ্দেশে বছৰদিনৰ আয়োজনো
 যথেষ্ট নহব হে।

বাণ।—(আনন্দত উল্লাহিত হৈ) সঁচা নে মন্ত্ৰিবৰ! তেন্তে মোৰ
 তপস্যা, তেনেহলে মোৰ বৰলাভ অথলে ঘোঁৰাৰ আশঙ্কা নাই? ব
 সন্তোষৰ কথা! অতি হৃদয়ৰঞ্জক আশা! বাক, এতিয়া তোমালোক
 যিভাৱে সষ্টম হোৱা যুগুত, সেই ভাৱেই তাৰ আয়োজনত ধৰা গৈইক।
 মোৰ নিমিত্তে আয়োজনৰ প্রয়োজন নাই। মোৰ সহস্র ভূজবল
 অর্দ্ধেকমান বল গচ্ছিত আছেই, আৱশ্যক বোধ কৰা গলে, সিদিনা
 যুৱাযোদ্ধাৰ লগত ক্ষয় হোৱা পৰিমিত্ত বলো পুনৰপি পৰিপূৰ্ণ কৰিলে,
 মোৰ সহস্রভূজবল সংগঠন কৰি লোৱা যাব।

বোত্র।—সাধু সিদ্ধান্ত। স্বৰূপ, কাৰ্ত্তিকেশ্বৰ-অমূল্য দুৰ্জয় বীৰ বাণেশ্বৰ
আত্মবলেৰেই মহাবল; তাত আমাৰ সাধাৰণ আয়োজন সংযোগৰ
প্ৰয়োজন নহব।

মোৰ।—মোৰো সেয়ে মত। এতিয়া মন্ত্ৰিবৰ সমন্বিতে আমি হে সঠিক হব
লাগে। সেই অৰ্থে, যথাযোগ্য আয়োজনৰ প্ৰয়োজন।

কুস্তাণ্ড।—সেনাপতিত্বয়ৰ মতত মোৰ অমত নাই। মোৰ পক্ষে, যুদ্ধ-
বিদ্যাৰ যৎকিঞ্চিৎ জ্ঞান মোৰ আছে যদিও, মই বৰক্ষেত্ৰত অনভিজ্ঞ।
গতিকে, মই সঠিক হবলৈ বিশেষ আয়োজনৰ প্ৰয়োজন। এই প্ৰসঙ্গত,
মই ইয়াকো কব খোজোঁ, আমাৰ মহাৰাজে যথাযোগ্য আয়োজনলৈ
একেবাৰে আওহেলা কৰা বাঞ্ছনীয় নহব। যিহেতু, আগন্তুক মহাবণ
চলিব হবকপী স্বয়ং দানবেশ্বৰ আৰু হৰিকপী স্বয়ং যাদবেশ্বৰৰ মাজত;
আমি মাথোন তাৰ আনুষঙ্গিক কাৰ্য্য-কাৰণ হম। প্ৰকৃতপক্ষে ই এখন
ভীষণ দ্বৈবথ যুদ্ধ হব। ফলিতাৰ্থত, পৃথিবীত ই এখন হৰিহৰ-বণ
হবগৈ যেন বোধ হৈছে।

বাণ।—(গম্ভীৰভাৱে) যি হওক, তোমালোকে মাথোন আশে-পাশে
সহযোগী স্বৰূপে হে কাৰ্য্যত তৎপৰ থাকিবাইক; মোৰ বোধেৰে,
মোৰ সমকক্ষ ভাবী যোদ্ধাৰ লগতো কোনোবা সহযোগী পালিযোদ্ধা
আহিব পাৰে। সিবিলাকৰে সৈতে সন্মুখীন হবলৈ তোমালোক সঠিক
হৈ থাকিব। পাৰিতপক্ষে মই স্বয়ং সিবিলাকৰ লগত লাগি, মোৰ
সহস্ৰভূজৰ গোবৰ লাঘৱ কৰিবৰ ইচ্ছা নাই। যি হওক, আলোচনাত
কাল হৰণ কৰা বিধেয় বোধ নকৰোঁ। আইক, আগন্তুক মহাবণৰ
আয়োজনত তৎপৰ হোৱাহি।

(সকলোৰে প্ৰস্থান)

যষ্ঠ গর্ত্তাক্ষ ।

—::(0):—

দৃশ্য,—কন্যাপুৰত যাদৱ শিবিৰ ।

(যাদৱবাহিনী আৰু শ্ৰীকৃষ্ণ)

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—হে মহাবাহু বাম ! হেৰা, মহাবীৰ প্ৰহ্ম্য ! হেৰা, মহাবধ সাত্যকি ! হেৰা ধীমান্ অনাধৃষ্টি ! হেৰা, মেঘৱন্ত গুৰু আৰু পৰনোপম লঘু সুপৰ্ণ ! মই আগন্তুক মহাৰণত যাদৱ বাহিনীৰ নেতৃত্ব গ্ৰহণ কৰাৰ আগতে কিছুমান লাগতিয়াল বণোপদেশ দিওঁ, সকলোটিয়ে মনযোগেৰে শুনিব ।—আমি যি মহৎ উদ্দেশ্য লৈ এই দূৰ-দূৰৈ অচিনাকী পৰ-ৰাজ্যত, এই অদ্ভুত অগ্নিগড়ৰ মাজত সোমাইছোঁহি, সেই উদ্দেশ্যলৈ প্ৰত্যেক নেতা আৰু প্ৰত্যেক যোদ্ধাৰ লক্ষ্য স্থিৰ থাকে যেন । যাদৱবত্ৰ বৃষ্ণি কোৰঁৰ অপহৃত হোৱাত, আজি পাৰ্থিৱগণ সবাৰে আমাৰ প্ৰতি উদ্ভিগ্ন ভাৱে নিৰীক্ষণ কৰিছে । যদিহে আমি আগন্তুক ৰণত পৰাওঁ হৈ কুমাৰৰ উদ্ধাৰত অকৃতকাৰ্য্য হব লগাত পৰোঁ, তেন্তে সদৌ পাৰ্থিৱ-গণে কুলশীল মহা প্ৰতাপী যাদৱৰ্গক নিতান্ত অসমৰ্থ জ্ঞান কৰিব । সমুদ্ৰত যদুবংশৰ তাতকৈ অখ্যাতিৰ কথা আৰু কি হব পাৰে ? দানৱৰ হাতত ঘাটিব লাগিলে যাদৱৰ গোঁৱৰ কেনেকৈ ৰক্ষা পৰিব ? উপস্থিত ঘটনা কিন্তু যাদৱৰ পক্ষে নতুন নহয় ; এনে ঘটনাৰ পটভূমি যাদৱ বুৰঞ্জীত জিলিকি আছে । ইতিপূৰ্বত, যাদৱৰাজ আৰু শাল দৈত্যৰ দ্বাৰাই অপহৃত হৈছিল ; যাদৱ যোদ্ধাই সুদাৰুণ ৰণ দি, দৈত্যবীৰক নিপাত কৰি নিজ বংশগোঁৱৰ প্ৰত্যানয়ন কৰিছিল । শিশু অৱস্থাত কৃষ্ণিগীন্দন প্ৰহ্ম্যকোৰঁৰ শম্বাসুৰৰ দ্বাৰাই অপহৃত হৈছিল ; কালত সেই বৃষ্ণি কোৰঁৰে নিজ বাহুবলেৰে শম্বৰ অসুৰক নিধন কৰি যাদৱ গোঁৱৰ অপ্ৰতি-

হতকৈ বক্ষা কবিলে। এতিয়াও, প্ৰহ্লায়নন্দন অনিৰুদ্ধ কুমাৰ-হৰণ
যাদৱৰ পক্ষে একে নতুন আৰু অলঙ্ঘনীয় কাণ্ড নহয়। এতিয়াও
আমাৰ উদ্দেশ্য সফল হব। এতিয়াও যাদৱ গোঁৱৰ বক্ষা পৰিব
ই নিশ্চয়।

যাদৱবৰ্গ।—(সমস্বৰে) নিশ্চয়! নিশ্চয়!

প্ৰহ্লায়।—পিতৃযোগ্য পুত্ৰ হয় যদি, মই শম্বৰাসুৰক বধ কৰাৰ দৰেই, মোৰ
পুত্ৰ কুমাৰ অনিৰুদ্ধই বাণাসুৰক বধ কৰি নিশ্চয় আত্মোদ্ধাৰ কৰিব।
সাত্যকি।—নিশ্চয়। অনিৰুদ্ধ কুমাৰত আত্মোদ্ধাৰৰ বল-বীৰ্য্যৰ অভাৱ
নাই।

শ্ৰীকৃষ্ণ।—সঁচা। কুমাৰ সাধাৰণ বীৰ নহয়। কিন্তু, বাণাসুৰৰ দেৱদত্ত
বলবীৰ্য্যও সামান্য নহয়; সেই বলৰ প্ৰভাৱতে তেওঁ সহস্ৰভূজ
নামে অভিহিত।

বলৰাম।—তোমালোকে নাজানাঁ, বলিনন্দন বাণাসুৰ হৰ-মহেশ্বৰৰ
বলেৰে বলিয়ান।

শ্ৰীকৃষ্ণ।—যি হওক, সম্প্ৰতি কুমাৰ অনিৰুদ্ধ এই কণ্ঠপূৰ্ব কোন্ ঠাইত
কি ভাৱে প্ৰবাসিত হৈ ৰৈছে, তাৰ সন্তোদ লোৱাৰ প্ৰয়োজন। মই
সেই বিষয়ক চিন্তালোচনাত আছোঁ।

সুপৰ্ণ।—প্ৰভুৰ আজ্ঞা হলে, সেই সন্তোদ অনতিপলমে আনি দিবলৈ
মই গাত লৈছোঁ।

অনাধুষ্টি।—অতি উত্তম কথা। সেইবাবে সহযোগী সুপৰ্ণ আমাৰ
সবাৰেৰে ধন্যবাদৰ পাছ।

শ্ৰীকৃষ্ণ।—বাক, সেই বিষয়ত নিশ্চিন্ত হলেঁ। এতিয়া আকৌ আগন্তুক
ৰণত জয়লাভ কৰাৰ বিষয়ে ভাবিবলগীয়া হৈছে। হে যাদৱগণ! ইতি-
পূৰ্বৰ অপহৃত কাৰ্যাৱলীয়েও মোক ব্যথিত কৰিছিল; কিন্তু উপস্থিত
এই কুমাৰহৰণত মোৰ প্ৰাণত বিষম ব্যথা বাজিছে, এনে ব্যথা মই

কেতিয়াবা কিবা কাৰণত পাইছিলোঁ। বুলি মোৰ স্মৰণ নহয়। আৰু, যাদৱবৰ্গৰ প্ৰমুখ্যে বাৰকাবাসীয়েও কদাপি এনে মনস্তাপ সহিব লগাত পৰা নাই। এতেকে, এতিয়া আমি সবাৰে একান্তচিত্তে এই বৰণত এই বাণ্যৰ দুৰ্জয় বজা বাণাসুৰৰ সম্মুখীন হবলৈ বন্ধপৰিকৰ হ'ব লাগে। সেই উদ্দেশ্যে প্ৰত্যেক যাদৱ যোদ্ধা এই মহামন্ত্ৰেৰে অনু-প্ৰাণিত হ'ব লাগে, "মন্ত্ৰৰ সাধন কিম্বা শৰীৰ পতন"।

সাত্যকি।—জয় যাদৱবাহিনীৰ জয়।

যাদৱবাহিনী।—জয় শ্ৰীকৃষ্ণৰ জয়।

বলবাম।—হেবা, অদ্ভুতকৰ্ম্মা কৃষ্ণ! তুমি মোৰ প্ৰাণপ্ৰতিম অনুজ। তুমি আজীৱন মোৰ অনুচৰৰূপে চলি আহিছাঁ। কিন্তু, আগলুক মহাযুদ্ধত আজি তুমি মোৰ অগ্ৰজোভ্ৰম উপদেষ্টা। তোমাৰ অশ্ৰুতিহত নেতৃত্ব মানি অগ্ৰসৰ হবলৈ মই সৰ্বোত্তোভাৱে প্ৰস্তুত আছোঁ।

শ্ৰীকৃষ্ণ।—(বলবামৰ চৰণ চুই) হে অগ্ৰজ গুৰুদেৱ! ময়ো, নেতা হৈয়ো, আপোনাৰ নেতৃত্ব মানি চলিবলৈ মান্তি হৈছোঁ।

প্ৰহ্লয়।—হে যদুনাথ! মই পুল হৈ পিতৃৰ কি গুণ কীৰ্ত্তন কৰিম? তথাপি, কৰ্ত্তব্যৰ অনুবোধত ইমানকে কওঁ, যি অচলা ভক্তিৰে সৈতে পিতৃৰ আদেশ-উপদেশ আজন্ম পালন কৰি আহিছোঁ, আজি এই মহা পৰীক্ষাৰ স্থলত তাৰ লেশমানো ক্ৰটি নহ'ব; আগলুক মহাৰণত আপুনি যেতিয়াই যি আদেশৰ সঙ্কেত দিব, তেতিয়াই সেই আদেশ আনন্দ-মনেৰে শিবোধাৰ্য্য কৰি অগ্ৰসৰ হ'ম।

সুপৰ্ণ।—হে প্ৰভু শ্ৰীকৃষ্ণ! আপোনাৰ বিনয়-নম্ৰতা অতিশয় অদ্ভুত। হে যদুসুহন! আপুনি স্তোতব্য হৈয়ো স্তৱ কৰা সদৃশে যি অমায়িক প্ৰেৰণা, প্ৰয়োগ কৰিছে, সি প্ৰত্যেক যাদৱ যোদ্ধাৰ অন্তৰৰ মৰ্ম স্পৰ্শ কৰিছে। আপুনি বেদাধ্যক্ষ, সুবাধ্যক্ষ, সৰ্বকামপ্ৰদ, অমোঘদৰ্শন, আৰু

স্বার্থিগণের বরপ্রদ। আপুনি চতুর্ভুজ, চতুর্ভুজি, চতুর্ভৌজপ্রবর্তক, চাতুর্বা-
 শ্রম্যহোতা, চতুর্নেতা আক মহাকবি। হে প্রভো! আপুনি ধর্মুর্কব, চক্র-
 ধব, শঙ্খধব, আক আপুনিষেই পূর্বতন দেহমকলত ভূমিধব বুলি
 প্রখ্যাত। আপুনিষেই দৈবকৌনন্দন, যশোদাতনয়, গোবর্ধনধারী, বৃন্দা-
 বনবিহারী গোপ্রাণ গোপাল। আপুনি মল্লাদি মল্লভাষন, ধর্মপ্রিয়, মহামল্ল
 চাতুর্ মর্দন মহাপুরুষ। আপুনি বিপ্রপ্রেম, বিপ্রহিত, বিপ্রজ আক
 বিপ্রভাবন। হে গোবিন্দ! আপুনি সর্বধর্মুর্কব আক মহান্ প্রণয় আক
 নিলয়। হে মাধব! হে যত্নতম জনাৰ্জন! আপোনাৰ আদেশ-নির্দেশ
 দততে শিবোধার্য।

অনাধি।—হে মহাপ্রভো! আপুনি স্বয়ং অন্তর্ধ্যামী ভগবান। আমি
 সামান্য নবে সামান্য বাক্য বোঝনাৰে আপোনাৰ অসীম কথতা বখা-
 নিবলৈ যোৱাটো আমাৰ ধৃষ্টতা মাথোন। আপোনাৰ পূর্বকৃত অদ্ভুত
 কর্মবাশিৰ বোঝাৰু ক স্থিতিষে মোৰ অন্তৰত দৃঢ় বিশ্বাস অমাইছে, আপুনি
 উপস্থিত ঘামরযাহিনীক নিমিঞ্জকাৰণ বরুণ লৈ, আগতুক মহাসমৰত
 দুর্জয় বাণ বজাক জয় কৰিব; আপুনি নিজ বাহবলৈৰে সেই মহাসুভ
 দৈত্যেন্দুক সর্বতোভাবে বশকৰিব। এই নিহুঁল ধাৰণাৰে মই আপো-
 নাৰ আজ্ঞানুবর্তী হৈ বণাবল্লণৰ কণ গণিব লাগিছো।

মাত্যকি।—হে প্রভো! আপোনাৰ এই চিৰাঙ্গুগত দান বে আপোনাৰ
 চিৰপ্রবাহিত আদেশ আঙ্গুনি-নির্দেশ যাতে গালন কৰিবলৈ প্রাণপণে
 প্রস্তুত, তাৰ ষিকড়ি নিপ্রয়োজন। আপুনি কৃপা কৰি স্বয়ং আমাৰ
 নেতৃত্ব গ্রহণ কৰিছে যেতিয়া, আমাৰ বণজয় মোৰ অগ্রিম ধাৰণা। হে
 কেশৱ! হে দেৱমাধৱ! হে অপায়হাৰী হবি! আপুনি দক্ষিণ কৰকমলত
 অসি-চক্র গদা-বাণ আক বাম কবচদ্যত বর্ম-শাল-শঙ্খ-বজ্র ধাৰণ কৰি
 যি মুহূর্তত যি আদেশ প্রয়োগ কৰিব, সেই আদেশৰ প্রেৰণাত যাদব-

বাহিনী অবাধিত গতিবে সম্মুখ-সংগ্রামলৈ উত্তেজিত হৈ অগ্রসৰ হৈ;
 তাত মোৰ লেশমানো সংশয় নাই। হে বায়ুদেৱ! হে যাদৱদেৱ!
 আপোনাৰ এই দেৱতাছন্দ নেতৃত্বত আমি সদৌ যাদৱবাহিনীয়ে পৰ
 উলাহিত হৈ আগন্তুক মহাৰণ প্ৰতীক্ষা কৰিছোঁ।

শ্ৰীকৃষ্ণ।—হে অগ্ৰজ সঙ্ঘৰ্ণ! আপুনি সমন্বিতে যাদৱসেনাপতিগণ আৰু
 বীৰযোদ্ধাবৰ্গৰ সম্মিলিত সমাদৰে মোক পৰম উলাহিত কৰিছে। সেনা-
 সেনানায়ক সবাৰে একেশ্বৰে আমাৰ বণজয় নিশ্চয় বুলি বিশ্বাস কৰাত,
 মোৰ মনতো সেই ধাৰণা অটল ভাবে বহিছে। তথাপি, কাৰ্য্যকলমে
 আগধৰি হাত পতাটো বিধি নহয়; ফলাফল বিভূৰ হাতত হৈ,
 মানৱলৈ সি শেহত হৈ ফলিয়ায়। সম্প্ৰতি আমি জয়লাভ কামনা মাথোঁ
 কৰিব পাৰোঁ; সেই অৰ্থে নিশ্চিত হব নোৱাৰোঁ।

সুপৰ্ণ।—জয় যাদৱৰ জয়। (যাদৱবাহিনীয়ে দোহাৰে)

মাত্যকি।—জয় শ্ৰীকৃষ্ণৰ জয়। (যাদৱবাহিনীয়ে দোহাৰে)

শ্ৰীকৃষ্ণ।—হে বীৰগণ! আমি আজি বি বজাৰ ৰাজ্যত আক্ৰমণকাৰীৰূপে
 প্ৰবেশ কৰিছোঁহি, তেওঁ নগণ্য যোদ্ধা নহয়; তেওঁ এজন মহাস্বৰ,—
 নাম বাণেশ্বৰ! তেওঁৰ বল-বিক্ৰমৰ বিষয়ে মই যি জানো, তাৰ উপৰি
 তেওঁৰ প্ৰবল প্ৰতাপৰ বিষয়ে দেৱৰ্ষি নাৰদৰ মুখে সৰ্বিশেষ শুনা গৈছে।
 তেওঁ এজন অদ্বিতীয় শৈৱ ৰজা। হৰভক্তিব বলত তেওঁ অতুল কৰ্মতা
 লাভ কৰিছে। এনে কি, তেওঁ দেৱীৰ পুত্ৰত্ব লাভ কৰি, মহাবাহু স্ব-
 সেনাপতি কুমাৰ কাৰ্ত্তিকেয়ৰ কনিষ্ঠৰূপে পৰিগণিত হৈ উঠিছে। সেই
 অৱধি তেওঁৰ বণতৃষ্ণা অশ্ৰদমিত ভাৱে বাঢ়িব লাগিছে। স্বৰূপাৰ্থত,
 উপস্থিত মহাৰণ তেওঁৰ ইন্দ্ৰিত বণ মাথোন। ইয়াৰ উদ্দেশে তেওঁ বহু-
 দিন ধৰি লালায়িত। তেওঁ এজন যুদ্ধবিশাৰদ দানৱৰাজ। তেওঁ একে-
 ছেগতে সহস্ৰ তীক্ষ্ণ পৰিচালনা কৰিব পাৰে দেখি, তেওঁ সহস্ৰতুণ
 নামে অভিহিত। এনে এজন দুৰ্জয় বীৰ ৰজাৰ লগত সম্মুখসংগ্ৰাম

দিবলৈ বুলি সুদূৰৈ ঘাবকাৰণৰা আহি আমি এই অধিগড়েৰে সুবক্ষিত
কল্যাণৰত প্ৰবাসিত হৈছোঁহি । এতেকে, এতিয়া সেই অহুপাতে আমাৰ
মানসিক আৰু শাৰীৰিক বল-বিক্ৰমৰ প্ৰয়োজন । আপোনাৰ মনো-
বলৰ পৰিচয় পাই মই পুলকিত হৈছোঁ ; আগন্তুক সু-ছেগত দেহৰণৰ
পৰিচয়ো পাওঁ যেন, এই বাঞ্ছা ।

গত্যকি ।—প্ৰভো ! আগন্তুক মহাৰণত আমাৰ জয় নিশ্চয় ।

প্ৰহ্ম ।—পিতা ! আমাৰ বণজয়ৰ ধাৰণা স্বাভাৱিক । উপস্থিত মহাৰণ
যে যাদৱ বল পৰীক্ষাৰ অৰ্থে সংগঠিত হৈছে, সেইটো মোৰ ধুকপ ধাৰণা ।

কৃষ্ণ ।—তোমালোকে উপস্থিত বণকে যিভাৱে মহাৰণ বুলি ভাবিছাইক,
মই সেই ভাৱে ভবা নাই । যিহেতু, মোৰ মনত ইয়াতকৈ ঘাটীপুণে
চৰা এক মহাৰণৰ বচনা চলিত আছে,—যি বণ বচনাৰপৰা মোক
কল্পিণীদেবীয়ে আচম্বিতে গৈ একৰাই আনি এই বণ-বচনাত নিয়োগ
কৰিলেহি, সেই কুকক্ষেত্ৰ বণেই মোৰ সেই কল্পিত মহাৰণ । উপস্থিত
বণৰপৰা অব্যাহতি পোৱা যাত্ৰে অনতিপলয়ে মই সেই মহাৰণত যোগ
দিবগৈ লাগিব ।

যলবাম ।—সেই বিষয় আমাৰ অবিদিত নহয় । মোৰ অহুজ্ঞা অহুসৰিয়েই
কল্পিণীদেবী উপপ্লব্যলৈ সেই উদ্দেশ্যে প্ৰেৰিত হৈছিল । হেৰা কৃষ্ণ !
এতিয়া যাদৱবাহিনীক উপস্থিত বণৰ দিহা দিয়াৰ হে প্ৰয়োজন !

কৃষ্ণ ।—সম্প্ৰতি উপস্থিত বণ সম্পৰ্কে আপোনাৰ সকলক বিস্তাৰিত ভাৱে
দিহা দিয়া নাযায়, কাৰণ বণ আৰম্ভণৰ পূৰ্বেই তাৰ পূৰ্ণ ব্যৱস্থা দি
নোৱাৰি ; সদ্যহতে ইয়াকে মাথোন কোৱা যায়, যি ক্ষণত আমি বণ-
ক্ষেত্ৰত অৱতীৰ্ণ হমগৈ, সেই ক্ষণৰপৰা, অপৰ কোনো নিৰ্দেশৰ নিদৰ্শন
নিদিয়ালৈকে, আমি সন্মিলিতভাৱে অগ্ৰসৰ হওঁতে, মই সৰ্বাগ্ৰত সন্মু-
খীন হম ; মোৰ সমুখত সুপৰ্ণ থাকিব ; দক্ষিণ পাশে অগ্ৰজ সৰ্বৰ্ষণ, বাম
পাশে কুমাৰ প্ৰহ্ম থাকিব, তৎপশ্চাতত যাদৱবাহিনীৰ আগত অনাধুষ্টি,
আৰু সদৌপশ্চাতত সাত্যকি গুৰিধৰা হৈ ক্ৰমাৎ অগ্ৰসৰ হব লাগিব ।

সুপৰ্ণ।—শিবোধাৰ্থ্য শ্ৰুত্ব আদেশ।

অনাধুষ্টি।—সততে বাখিম মনত শ্ৰুত্ব দিহাকৰণ।

সাত্যকি।—শুৰি ধৰা বাব মই পালিম যতনে।

শ্ৰীকৃষ্ণ।—আৰু এটি কথা। বৰনীতি অমুসৰি, যি পক্ষে আগধৰি
বৰ-আবন্তণ ঘোষণা কৰে, সেই পক্ষে একাধিক বিশেষ সুবিধা উপভোগ
কৰিবলৈ পায়। গতিকে, আমাৰ পক্ষীয় দূত আগধৰি শত্ৰুশিবিলৈ
শ্ৰেণিত হব লাগে বৰাবন্তণ ঘোষণা কৰিবলৈ। সদ্যহতে ইমানেই।
এতিয়া বৰসজ্জা কৰোঁগৈ আইহাঁক।

অনাধুষ্টি।—জয় যাদৱবাহিনীৰ জয়। (একেশ্বৰ দোহাৰ)

সুপৰ্ণ—জয় শ্ৰীকৃষ্ণৰ জয়। (একেশ্বৰ দোহাৰ)

(সকলোৰে প্ৰস্থান)

—*—

সপ্তম গৰ্ভাঙ্ক।

—*—*—*

দৃশ্য, — বাজ আলি।

(যাদৱ আৰু দানৱ দুৰ্গৰ বাৰ্ত্তাবহ দুটা দূত)

১ম, দূত।—(উত্তৰৰ পৰা দক্ষিণলৈ আহি থাকে) কোন তই ?

২য়, দূত।—(দক্ষিণৰ পৰা উত্তৰলৈ যায়) দূত মই।

১ম, দূত।—উবা। ই কয় কি ?

২য়, দূত।—এবা, ভাল কৈছো, মই দূত।

১ম, দূত।—হেব, মই হে দূত।

২য়, দূত।—নহয়, হেব, মই হে দূত।

১ম, দূত ।—দেখিছ বাক এতিয়া ।

২য়, দূত ।—দেখিছো তো; এইটো (নিজক) তই, সেইটো (১ম, দূতক মই) ।

৩য়, দূত ।—বাক, হেব, তোৰ নাম কি ?

৪য়, দূত ।—মোৰ নাম মনপুৰ ।

১ম, দূত ।—উঃ ! কটা, বন্দি । মোৰ নামটোও দহোন নিব গোজ ?

(চোচামাৰি গৈ ঠলামুৰি এটা মাৰে) ঔ, কটা ! বিয়য়খন যে নিয়েই, মোৰ নামটোও নিয়ে এতিয়া । কটাৰ পো কটা, হেব, মোৰ নাম হে মনপুৰ ?

২য়, দূত ।—(উলটি ধৰি কিলাকুটি বাদ্যং) কটাৰ বন্দি কটা ! বৰকৈ কেৰামতালি কবচোন ? বোলে, পৰদেশ মৰদেশ ; মাৰি যাম, মৰি যাম বুলি জনা নাই হবলা ? কটা ! মোৰ নাম মনপুৰ বুলি জগতে জানে ।

১ম, দূত ।—আউ ! ই হে মই । মই মই নহয়েই ! মই মিছাতে হে মই মইকৈ ফুৰোঁ !

২য়, দূত ।—বাক, বৰি, মই পৰ্মাণ কৰি চাওঁ । তইয়ে (নিজৰ বুকুত আগুলি দি) মই নে, মইয়ে (১ম, দূতৰ বুকুত আগুলিৰে খোচ মাৰি) তই (নিজৰ বুকুলৈ আগুলি ঘূৰাই আনি) ?

১ম, দূত ।—(নিজৰ গাৰলৈ আগুলি নিৰ্দেশ কৰি) তইয়ে মই, (২য়, দূতৰ গাত আগুলি লগাই) মইয়ে তই ।

২য়, দূত ।—নহল, নহল । (মুখত হাত চপৰিয়াই) আবা-বা, আবা-বা । মই হে তই, তই হে মই ।

১ম, দূত ।—আবা-বা-বা ! নহল, তোৰো নহল । তই হে মই, মই হে তই । এনেকৈ হে হব ।

২য়, দূত ।—(মুখৰ ভিতৰতে বুলবুলাই) তেনেকৈও নিমিলেছোন অ ?—
এঃ, তেস্তে ছয়ো.. মই, ছয়ো তই, এনেকৈয়ে হক দে । কি বোল ?

১ম, দূত।—তেনেকৈচোন পিচে দুইটা একেটা হলোঁ একা।

২য়, দূত।—ও, একেটা হলোঁ তো। হেব, আগার নামো একেটা
যে! মন কবি চাচোন।

১ম, দূত।—তেনেহলে আমি ছুয়ো মিতা!

২য়, দূত।—ওঁ তো। আমি উপজিববেপবা মিতা। তং কবি চাৰিচোন,
আমি কোনোবা জনমত এটা আছিলোঁ, নহয় নে বাক?

১ম, দূত।—এবা হয়, আমি নৌ-উপজিববেপবা মিতা। এতেদিন ছুয়া
হে নিমিতাকৈ আছিলোঁইক!

২য়, দূত।—এবা, হব পায় হয়। হেব, ককাইটি, আকৌ একেটা হৈ
চাওঁইকচোন, আহচোন। (ছুয়ো ডিন্দি ধবাধৰিৰৈ জঁ শিয়াই নাচি
নাচি) "মইময়-তইতয় বাম ও হবি, থাকৌ জোলোঙাত ভবি!"

১ম, ২য়, দূত।—(ডেও পাৰি নাচি নাচি) মইময় তইময়, তইময় মইময়,
হব ও হবি, আছাঁ জোলোঙাত ভবি।

১ম, দূত।—বাক, ভাইটি! সইত কবি, নেভাবিবি, তই নো ঘাব কলৈ
কচোন। চুপতি নকবিবি দেই।

২য়, দূত।—ককাইটি! চুপতি কবিবলৈ, তই জানো কপতী? সঁচাই
কৈছোঁ, পতিয়াবি, মই দানব কোঠলৈ যাওঁ। পিচে, তইনো ঘাব কলৈ?

১ম, দূত।—ভাইটি! মই যাওঁ যানব কোঠলৈ।

২য়, দূত।—কিয়?

১ম, দূত।—বণ-ঘোষণাৰ বতৰা দিবলৈ।

২য়, দূত।—(আনফালে মুখ কবি আপোনা-আপুনি) অ! ই মোত্ৰকৈ
আগ বাঢ়ে এতিয়া! সেনাপতি দৌতাই কৈ পঠিয়াইছিল, বোলে
আমাৰ ফালবপবা হে বতৰাটো আগ হব লাগে। বাক, তেস্তে এটা
বুধি কবিব লাগিল। (হুটাই) ককাইটি! ময়ো যাওঁ কিবা কথাবে

মানব কোঠলৈ । ককাইটি ! মোক দোখোজমান আগবঢ়াই বাট লগাই
 দে হেব ! অচিনাকী ঠাই ; কববালৈ যাওতে কববাত্ত গুলানগৈ
 পিচে ! (হাতত ধৰি টানি) আহ, ককাইটি, আহ ; (কেখোজমান
 টানি নি) মোক পোন বাট এটা লগাই দেহি, আহ ।
 ১ম দূত ।—এবা, মোলৈকো বেলি হয় । বেলি নো পৰোতেই ঘূৰিবগৈ
 লাগে ।—বাক, বল, সো পোন বাটটো লগাই দি আহোঁগৈ । (দুয়ো
 ২য়, দূত যাবলগীয়া মুখে ওলাই গৈ আকৌ ইপাকে দি ঘূৰি সোমায়হি)
 ১ম দূত — বাক, যাগৈ দেই ভাইটি ইয়াবেপৰা ।
 ২য়, দূত ।—বাক, যাও গৈ দেই ককাইটি ! তয়ো লাহে লাহে যাগৈ ;
 পাবিগৈ, ভয় নাই, বেলি ভালেখিনি আছে । বেগাই নেযাবি, দুখ
 পাবি । (আপোনা-আপুনি) তই গৈ পাওতে নাপাওতেই মই
 গৈ পাই ঘূৰিমগৈ ।

(দুইবো দুফালে প্ৰস্থান)

৪র্থ, অকপাত ।

৫। অক্ষ ।

—:O:—

প্রথম গর্তাঙ্ক ।

—:—:—:—

দৃশ্য,—হবিহব-বণক্ষেত্র ।

(নেপথ্যত বণবাণ ; যাদববাহিনী আৰু দানববাহিনীৰ নেতাবৰ্গ
ছফালবপৰা প্ৰবেশ)

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—হেবা দানববাজ বাণ ! বণক্ষেত্ৰত আমি উভয়পক্ষ সম্মুখীন । মই
যথাবিধি ঘোষণা কৰিছোঁ, এতিয়া বণ আৰম্ভ কৰা হওক । আশা-
কৰোঁ, কোনো পক্ষে প্ৰচলিত বণ-নীতি ভঙ্গ নকৰে যেন । মই প্ৰস্তাব
কৰোঁ, জয়-জয়তে বৈবধ যুদ্ধ চলোক । সেই অক্ষুসৰি, উভয় পক্ষৰ
প্ৰধান প্ৰধান সেনাপতিগণ নিজ বাছনি অক্ষুধায়ী যোৰা-যোৰা হৈ বৈবধ
যুদ্ধত প্ৰবৃত্ত হওক । সিফালে ছফলীয়া সেনানায়কসকলে যাদববাহিনী
আৰু দানববাহিনীৰ সমবেত সেনানীৰে সৈতে সম্মুখসংগ্ৰামত লাগি
যাওক । মোৰে সৈতে বৈবধ বণলৈ মই অপৰ পক্ষৰ সৰ্ব্বপ্ৰধান বণ-
নেতা বাণাস্থৰক বাচি লৈছোঁ ।

ধলবায় ।—মই জ্বৰ সেনাপতিক লৈছোঁ ।

প্ৰহ্লয় ।—বোদ্ৰ সেনাপতিয়ে মোৰে সৈতে যোৰা পাতক ।

সাত্যকি ।—মই কুন্তাণ্ড মন্ত্ৰীৰে সৈতে যোৰা পাৰ্তোঁ ।

বাণ ।—(সগৰ্বে) তোমালোকক স্বয়ম্ভু কৰ্ত্তা হবলৈ কিয় বাট এৰি
দিম ? মোৰ ৰাজ্যত, মোৰ নগৰত, মোৰ ক্ষেত্ৰত বণ পতা হৈছে ;
এতেকে মোৰ দিহা, মোৰ আত্মা সবাতকৈ আগ হব লাগিব ।

শ্রীকৃষ্ণ ।—নহয় । সেইটি নবজে । হেৰা মহাস্বৰ ! তুমি বণনীতি
ভঙ্গ কৰিব নোৱাৰা ।

বাণ ।—(ইতিকিং কৰি) তুমি মোক বণ-নীতি নালাগে শিকাৰ ; লাগে
যদি, শিকি লোৱা মোৰ পৰা ।

শ্রীকৃষ্ণ ।—(হাঁহি হাঁহি) নিশিকিলেও পালিব লাগিব বণ-নীতি । বণ-
নীতি অনুসৰি যি পক্ষই আগধৰি বণ ঘোষণা কৰে, সি পক্ষই
বণ-দিহাকৰণৰ বাব পায় । ভাবি চোৱা, ঘোষণা কাৰ আগ ।

বাণ ।—(ৰোষাক্ত হৈ) নামানে। তোমাৰ কথা । নালাগে তোমাৰ
দিহাকৰণ । মোৰ মতে মই বণ কৰিম ; তোমাৰ মতে তুমি কৰা ।

শ্রীকৃষ্ণ ।—হেৰা বাণ । তুমি দানৱৰাজ । তুমি মহাস্বৰ । তুমি সহস্ৰবাহু
নামে অভিহিত । তুমি সুপ্ৰখ্যাত মহানীতিজ্ঞ বলিৰাজৰ নন্দন ।
এতেকে তুমি নিশ্চয় বণশাস্ত্ৰবিশ্বাসদ । বণনীতি বিষয়ক সম্যক
জ্ঞান নাথাকিলে তুমি সেই গুণ-গৌৰৱৰ গোৰাকী হব নোৱাৰা । যি
পক্ষৰপৰা বণ-ঘোষণা আগ হয়, সেই পক্ষক সৰ্ব প্ৰস্তাবৰ বাব দিবই
লাগিব । ঘোষণাত কোন পক্ষৰ দূত আগ হৈছিল, স্মৰণ ৰাখিবা ।

বাণ ।—(চিন্তায়ুত হৈ কুন্তাপুৰ প্ৰতি) কি জানা, মন্ত্ৰি, তুমি এই বিষয়ে ?
তোমাৰ অভিমত কি ?

কুন্তাপুৰ ।—হে ৰাজন ! অপৰ পক্ষৰ বণ-ঘোষণা আমাকৈ আগ, সঁচা ।
বণ-নীতিমতে ঘোষণাত আগ হোৱা পক্ষে বণৰ নিয়ম-প্ৰকৰণত কিছু-
মান বিশেষ সুবিধা ভোগ কৰিবলৈ পোৱাটোও শাস্ত্ৰসম্মত সঁচা ।

বাণ ।—(অনিচ্ছাবে সৈতে) বাক, তেন্তে দিছো সন্মতি, হওক সেয়ে ।
কিন্তু, মোৰ বণতৃষ্ণাৰ পৰিতৃপ্তি হৈ নহব হবলা ! এই ক্ষুদ্ৰকায় কৃষ্ণকণৰে
সৈতে যুঁজি মই কি তৃপ্তি পাম ! ভাবিছিলো, অকলেই সমস্ত যাদৱ-
বাহিনীক নিপাত কৰি কিঞ্চিৎমান বাসনা পুৰাম ; কিন্তু সেয়ে
হৈ লুঠে এতিয়া ! বিধিৰ বিড়ম্বনা !

শ্রীকৃষ্ণ ।—হেবা, বলিনন্দন বর কথাৰ প্ৰয়োজন নাই । তোমাৰ গুণ-
 কাৰ্য্যেৰে প্ৰমাণিত কৰিবা ; তালৈ আক সবহপৰ নাই । এই কৌণিকায়
 ক্ষুদ্ৰমানবেৰে বণত প্ৰবৃত্ত হোৱাত যদি তোমাৰ বণ-তৃষ্ণা নপলায়, তেন্তে
 অৱশ্যে মহাকায় মানৱ, নাইবা দানৱ, কিবা দেৱতা যোদ্ধা লাভলৈ
 পুনৰপি তপস্যাতে বহিবগৈ । আমাৰ পক্ষৰপৰা কিন্তু এনে অসাৰ বাক্য-
 বিতণ্ডা বিস্তৰ নাপাবা, কাৰণ তালৈ আমাৰ সময় নাই ; মই যাদৱবাহি-
 নীক প্ৰত্যাগত কৰি, অনতিপলমে কুকক্ষেত্ৰ মহাবণ আৰম্ভ কৰাবগৈ
 লাগে । এতেকে, আক কালহৰণ নকৰি মই বণাৰম্ভণ ঘোষণা কৰি
 দিওঁ । (পাঞ্চজন্য শঙ্খ বাদনেৰে বণ আৰম্ভ কৰিবলৈ আদেশ দিয়ে)

বাণ ।—অহ ! কুকক্ষেত্ৰ মহাবণ ! নিমিলিল ভাগ্যত মোৰ ভাগ সেই
 মহাসমৰত ! শুনিছোঁ, ভগদত্ত কোঁৱৰপক্ষৰপৰা আহুত হৈছে ; মই
 পাণ্ডৱ পক্ষৰপৰা আহ্বান পোৱা হলেও !

শ্রীকৃষ্ণ ।—জয়-জয়তে অগ্ৰজ হৃলধৰৰ যোৱা দ্বৈবথ যোদ্ধাই উপস্থিত
 বণৰ মোৰ ধৰি দিয়ক ।

ধাম ।—আইঁ, সেনাপতি জ্বৰ ! লৰোঁ আৰি দুয়ে আগে দ্বৈবথ
 প্ৰণালীৰে । ধৰা, প্ৰথমতে লৰি চাওঁ গদা আক মুষলেৰে ।

জ্বৰ ।—(আক্ষাণন কৰি) সাজু মই । চাপা কাষ । লৰিম যিহেৰে
 লাগে । তোমাক বণমন্ত দেখি কিন্তু মই ইঁহি সামৰিব পৰা নাই !
 তথাপি, হেবা হলায়ুধ ! আহিছা যেতিয়া সমুখীন হৈ, নপঠিয়াওঁ
 বিমুগ্ধ কৰি ঘৰলৈ ; পঠিয়াম পোন্চাতে যমপুৰী গম্ভব্য থানলৈ ।

(বলবাম আক জ্বৰ সেনাপতিৰ মাজত গদায়ুদ্ধ লাগে ;
 তাৰ পাচত, মুষল-যুদ্ধ আৰম্ভ হয়)

জ্বৰ ।—(কৰ্ণালখাই পৰি, তদন্তে আকৌ উঠি) উঃ ! ধন্য তুমি হৃলধৰ !
 ধন্য তোমাৰ বলবাম নাম ! শত্ৰু যদিপি, তোমাৰ বাহুবল নশলাগি

নোহাবে । কিন্তু, আই! যুঁজো! এইবার শব-ধনু ধৰি; গোৰী! এবে
গদা আৰু মুঘল তোমাৰ ।

বাম।—নাতাবিৰী অপাৰগ মই ধনুৰ্কাণলৈ; (শবধনু লৈ) ধৰাঁ যুঁজ
পুনৰপি, হইছো সষ্টম । (ধনুৰ্কাণৰ বগ চলিবলৈ ধৰে;
জব সেনাপতিয়ে ভস্মশৰ নিক্ষেপ কৰি বলবামক বাগবাই পেলায়)

জব।—(অভিমানত ওফলি) অস্তিম চাপিল তোমাৰ বলদেৰ! গোৰী
এবে গস্তব্য স্থানলৈ । যি জবৰ আংশিক প্রকোপ স্বয়ং জবাসন্ধে সহিব
নোৱাৰিছিল, সেই জবৰ পূৰ্ণ প্রকোপ তুমি কেনেকৈ সহিব।

বাম।—(চাচিফুটিকৈ) হে কৃষ্ণ! হে মোৰ মহাবাহু অনুজ! হে
অভয়প্রদ! মই পুৰি যৰো! মোৰ অন্তৰ দন্ধ হব লাগিছে! মই
অন্ধকাৰ দেখিছো!

কৃষ্ণ।—(সবেগে বলবামৰ কাষ চাপি) হে বলীৰ বল! হে ধৈৰ্যতাৰ
আধাৰ! হে আকৰ্ষণৰ সঙ্কৰ্ষণ! মই এই ক্ষণত বগ-নীতিৰ তল।
ধৈৰ্য বগত তৃতীয়ৰ যোগ অৰ্বেধ । উপস্থিত শকটত আপোনাক সহায়
কৰিবলৈ মই অক্ষম । কিন্তু, কাতৰ নহব; আপোনাৰ বলৰ অন্ত
নাই; নিজবলেৰে নিক্ষীপ্ত ভস্মশৰ নিক্ষোসিত কৰি প্রত্যক্ষপ
কৰোক । তাৰ পাচত, হে হলধৰ, আপোনাৰ অব্যৰ্থ অস্ত্র হাতত লওক ।

বাম।—(কৃষ্ণবাণীত যথাসন্ধেত লাভ কৰি, বাওঁহাতে বক্ষুহলৰপৰা
নিক্ষীপ্ত ভস্মশৰ উভালি উঠি, সোঁহাতে নাঙ্গল তুলি লৈ) ধন্য জব!
ধন্য তোমাৰ প্রকোপ! ধৰাঁ! যুঁজ, যুঁজো ঘূৰিবাৰ ।

জব।—(আফালন কৰি) হলধৰ! নহল চেতন তোমাৰ! নিশ্চয়েই
বাৰী যদি ধমপুৰী, আই! চাপি, লাগি চোৰী আকৰাৰ ।

(জব আৰু হলধৰে পুনৰপি যুদ্ধ কৰে; হলধৰে বাওঁহাতে জবৰ

গল্ধনত নাঙ্গলৰ ঙ্গাকুহি লগাই লৈ, সোঁ-হাতে মুৰলেবে কোবাই
জ্বৰ সেনাপতিক টানি লৈ অন্তৰ্হিত হয় ।)

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—প্রহ্ময় ইবাৰ বাঢ়া আগ, যথাবিধি আহ্বানি ঘৈৰথ ।
প্রহ্ময় ।—কৰিছো আহ্বান । বৌদ্ধবীৰ ! সন্মুখীন হোৱা আহি ।
লোৱা বাছি তীক্ষ্ণ অস্ত্ৰ যি আছে তোমাৰ । ধনুৰ্কাণ যুদ্ধ হওক আমাৰ ।
বৌদ্ধ ।—ললোঁ । এই মহা অস্ত্ৰ মোৰ, মহাবৌদ্ধ নাম যাব । লৰি চোৱা,
কতপৰ পাৰা ঠাৱৰিব । পৰিণাম যমপুৰী জানিবা নিশ্চয় । (দুইবো
মাজত যুদ্ধ ; বৌদ্ধ ক্ৰমাত পিচুৱাই পৰে ; যুদ্ধ কৰি কৰি হুয়ো
অন্তৰ্হিত)

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—মহাবথ সাত্যকিৰ যোৱা এইবাৰ । ঘৈৰথ বণৰ নীতি
নুহুলিবা কেৱে ।

সাত্যকি ।—বৃদ্ধমন্ত্ৰী পৰিছে ভাগত সাত্যকিৰ ! (কুস্তাণ্ডৰ প্রতি)

আই, হেৰা, নাচা আহি, ক্ষন্তেক যি পাৰা ।

কুস্তাণ্ড ।—ভাল নাচোঁ মই ; ধৰিবা তোমাৰ তাল । তাল ভঙ্গ হলে
কিন্তু, পাৰা যমপুৰী থান । (দুইবো মাজত অসি যুদ্ধ ; সাত্যকি

ক্ৰমাৎ পিচুৱাই ওলাই গৈ, ততালিকে অপৰ দিশে সোমায়হি ।

সাত্যকি ।—ধন্য বৃদ্ধবীৰ ! শলাগোঁ তোমাৰ অসি চালনা কৌশল । ধন্য

তুমি ! মন্ত্ৰিত্বৰ সমানে তৰ বীৰত্বৰ প্ৰভাৱ । ধনুৰ্কাণ ধৰা এইবাৰ ।

কুস্তাণ্ড ।—হেৰা, বীৰবৰ ! ধন্যবাদৰ গোৰাকী মই নহওঁ । মোৰ জাতীয়ত্ব

হে তাৰ প্ৰকৃত অধিকাৰী । হেৰা যাদৱবীৰ ! জানি লবা, কামৰূপী

মই ; থিতি মোৰ মহাভৈৰৱত, মন্ত্ৰি মই বলিনন্দনৰ । মোৰ জাতিয়ে

না জানে, এনে বিদ্যা নাই । ছলত-বলত-কৌশলত, ঘৰত-পৰত-বণত-

বনত সৰ্বতে কামৰূপৰ প্ৰজা কেনে পৈণত তাৰ প্ৰমাণ চোৱা ।

ধৰা :—

(হুয়ো যুদ্ধ কৰি কৰি সাত্যকিৰ প্ৰবেশ ঘাবেদি প্ৰস্থান)

শ্রীকৃষ্ণ ।—(হাঁহি হাঁহি) ইবাৰ আমাৰ যোৰা । হেৰা, সহস্ৰসুত ।
সষ্টম হোৱা তোমাৰ সহস্ৰ অস্ত্ৰেৰে । প্ৰথমতে, লোৱা মোৰ বৈবধ বণ-
সমাদৰ (বাণৰ হাতত ধৰি মালযুঁজৰ 'চেলামী' দিয়ে) । স্থিৰচিত্তে
যুঁজি যাঁবা ; অধৈৰ্য্য নহবা ; হুতুলিবা যুদ্ধবিধি । প্ৰথমতে লাগো
আঁহা, মল্লযুদ্ধ আমি ।

বাণ ।—(হুকাৰ ছাৰি) নালাগে বুজাব যোক । বুজোঁ মই যুদ্ধবিধি ।
শিকি লোৱা লাগে যদি । কতনা বণত মই জিনিলোঁ । কতনা যোদ্ধা ;
নীতিজ্ঞান লভিলে কতনা জনে, সীমা-সংখ্যা নাই তাৰ । শিকাওঁ
তোমাকো আঁহা, পাৰিবা শিকিব যতমানে ।

শ্রীকৃষ্ণ ।—বাণৰ সুযোগ্য বাণী । মানিছোঁ প্ৰত্যেক । সজ্জ কথা । ধৰা
যুঁজ । শিকিম, কিছা শিকাম । অৱশ্য-সন্তাবী কথা ।

(মল্লযুদ্ধ ; শ্রীকৃষ্ণই বাণক তলত পেলাই লৈ বুকুৰ ওপৰত বহি হাব
মনাই এৰি দিয়ে)

শ্রীকৃষ্ণ ।—মল্লত মানিলোঁ হাব । লোৱা খুলি তৰোৱাল ; অসি-যুদ্ধ
শিকাওঁ এইবাৰ ।

বাণ ।—(স্বগতঃ) উঃ ! অদ্ভুত বল এই ক্ষুদ্ৰকায় মানৱৰ ! (খাপৰপৰা
তৰোৱাল উলিয়াই লৈ) ধৰা, কৃষ্ণ, অসি-যুদ্ধ ; হইছোঁ সষ্টম ।

(দুইবোৰ মাজত অসি-যুদ্ধ চলে ; বাণে ঠাৱৰিব নোৱাৰি এৰাই লৰ
য়াৰি, আন পাকে আকোঁ সোমায়হি)

বাণ ।—ধন্য, ধন্য যদুবীৰ ! শলাগোঁ তোমাক । বাহু-অসি উভয়তে সম-
অধিকাৰ তৰ । ধন্য মই, লাভ যোৰ যোদ্ধা তুমি হেন ! তৃপ্ত হব
বণ-তৃষ্ণা, আংশিক যদিপি ।

শ্রীকৃষ্ণ ।—ধনুৰ্বাণ এইবাৰ লোৱা মহাসুৰ ! চক্ৰৰ মাহাত্ম্য আৰু
দেখুৱাওঁ চোৱা :—

(ধনুৰাণ-যুদ্ধ হয় ; এটি-এটিকৈ বাণৰ সহস্ৰ অস্ত্ৰ সুন্দৰন চক্ৰে
কাটি বাসুদেবে বলিনন্দনক নিবস্ত্ৰ কৰে ।)

বাণ ।—অলৌকিক চক্ৰবাণ । প্ৰত্যক্ষ প্ৰমাণ পালে । আজি তাৰ ।

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—হেৰা মহাসুৰ ! নিবস্ত্ৰ যোদ্ধা অবধ্য । গতিকে, বণ-নীতি
অনুসৰি ইমানতে ক্ষান্ত হ'ব লগাত পৰিলে । এই দৈবধৰণ একে-
বাৰতে অস্ত্ৰ নহল । যোৰী, অগ্ৰতম অস্ত্ৰেৰে সুসজ্জিত হৈ আহাঁগৈ ।
আজি তোমাৰ গচ্ছিত সহস্ৰাস্ত্ৰ অস্ত্ৰ পৰিছে । আজিহন্তে তোমাৰ
সহস্ৰভুজ নামৰো অস্ত্ৰ পৰিল । আজিবপৰা তুমি দ্বিভুজৰূপে
পৰিগণিত হবা ।

বাণ ।—ধন্য আজি মই ! ধন্য মোৰ বৰ লাভ ! মিলিছে বাহিত
যোদ্ধা ভাগ্যে মোৰ আজি ।

(দুইবো দুফালে প্ৰস্থান)

(নেপথ্যত দুই বাহিনীৰ মাজত চলি থকা বণৰ কোঢ়াল)

দানৱবাহিনী ।—(নেপথ্যত) জয় বাণ বজাৰ জয় ।

যাদৱবাহিনী ।—(নেপথ্যত) জয় শ্ৰীকৃষ্ণৰ জয় ।

দ্বিতীয় গৰ্ভাঙ্ক ।

— ॐ(০) ॐ —

দৃশ্য,—উষা-অস্তঃপুৰৰ বাটচৰা ।

(ছুৰবী, প্ৰহৰী আৰু চোৰাংচোৰা)

ছুৰবী ।—এই উৎপাতখন নো কেনেকৈ লাগিবলৈ পালে কবই নোৱাৰোঁ
বুপাই !

এহৰী।—এৰা, মোৰ কুটুম! বোলে, "খাই কাড়শলা ডালত উঠিল, কাঠীচেলেকাৰ মৰণ মিলিল"। কথাটো বজ্জিতা খোৱা নাই নে বাক? চোৰাংচোৱা।—নকৰি, নকৰি আৰু ককাইহঁত! কেনেকৈ নো ভেলেকি-বাণ মাৰি চোৰটো কেতিয়া কোন্ পাকে দি সোমালহি মই তলকিবই নোৱাৰিলোঁ!

এহৰী।—সইত্, সইত্। ময়ো সদায় সজাগ হৈয়ে আছিলোঁ; তথাপি কেনি নো কিটো হল, গমকে ধৰিব নোৱাৰিলোঁ। পাই!

দুৰৰী।—ময়ো গধূলিতে বাট দুবাৰ মাৰি ভালকৈ সঁচাবকাঠী লগাই থৈছিলোঁ। ৰাতিপুৱা মেলি দিওঁতেও সেইভাগেই পাইছিলোঁ। পিচে, কেনি নো সিন্ধি দি চোৰটো সোমালহি কবই নোৱাৰোঁ। বুপাই!

এহৰী।—সেইবোৰ বাক হৈছে, যি হব লাগে। সেইটো কোনোবা মায়াপিনীৰ কাম বুলি বজ্জাঘৰেও কৈছে। কিন্তু, এই যে বগুৱাজাকে কন্যাপুৰত কোঁঠ মাৰি বহিছেহি, ইহঁত সোমালহি কেনি? এটা নহয়, দুটা নহয়, জাক পাতি সোমালহি! কচোন চোৰাং ভাইটি! তোৰ গাতে আছিল নহয় সেইবোৰৰ আলেখ-লেখ চাই থকা বাবটো?

চোৰাং।—কিনো কম, ককাইটিহঁতৰ! চায়ে আছিলোঁ। দেখিছিলোঁও।

দুৰৰী।—পিচে? পিচে, কেনেকৈ নো কি হল?

চোৰাং।—পিচে, আচল কথাটো এই।—ভালেমান নিলগতে মই দেখিছিলোঁ, কলা ডাৱৰ এচটাৰ দৰে উৰি অহা এই জাকটো। তাৰ পাচত, যেতিয়া দেখিলোঁ জাকটোৱে দেখোন আমাৰ নগৰৰ ফাললৈকে ঢাল লৈছে, তেতিয়াই মই লৰি গৈ অগ্নিগড়ৰ জালিগাঁতত জুইৰ বাহটো জ্বলাই দিলোঁ গৈ। গোটেই অগ্নিগড় ভৌ-ভৌকৰে জলিবলৈ ধৰিলে। মই মনিব পৰালৈকে জুইয়ে জিভা মেলি উঠিলে।

এহৰী।—তাৰ পাচত?

চোৰাং।—তাৰ পাচত, সেই জাকটো আৰু ইফাললৈ চাপিব নোৱাৰা

হল। নোৱাৰি, দখিণলৈ আঁতৰি গৈ নৈত পৰিলগৈ যেন দেখিলোঁ।

ছৱৰী।—পিচে? তাৰ পাচত?

চোৰাং।—আকৌ, তাৰ পাচত, এখনমান তামোল খোৱাৰ পৰত, জাকটো লাহে লাহে আকৌ আকাশলৈ উঠিল। উঠি, কমাই কমাই আকৌ আমাৰ নগৰৰ ফাললৈকে আহিবলৈ ধৰিলে। এইবাৰ কিন্তু বহুত ওপৰে-ওপৰে; মেঘত লাগি যোৱা একোটি তিপটী চৰাই যেন দেখা গৈছিল। অগ্নিগড় জ্বলি উঠিল কাৰণে মোৰ ভয় নলগা হল; মই একেঠৰে চাই থাকিলোঁ। তাৰ পাচত, সেই কমোৱা জাকটোৱে চাপি আহি আহি অগ্নিগড়ৰ পোন ধৰি ওপৰৰপৰা ধাৰাসাৰে বৰষিবলৈ ধৰিলে। অগ্নিগড়ৰ জুই নুমাই তাৰপৰা ধোৱা ছাটি উঠি ওপৰলৈ উধাবলৈ ধৰিলে। গোটেইখন আন্ধাৰ হৈ পৰিল। মই একো নেদেখা হলেঁ! সেই ছেগতে এই উৰণীয়া দলটোৱে অগ্নিগড় পাৰ হৈ নগৰ সোমালেহি।

প্ৰহৰী।—উঃ! অতি অত্ ভূত্ !

চোৰাং।—নকৈছোঁ, বোলোঁ এনে অত্ ভূত্ কথা পতিয়াবলৈকে টান। মই নিজ-চকুৰে দেখা মানুহটোৱেই পতিয়াবলৈ টান পাইছিলোঁ। তথাপি, আমাৰ বিষয়াৰ আগত সেপাকে বিবৰি কলেঁ গৈ।

ছৱৰী।—কিনো কম বুপাই! কথা আটাইবোৰেই অত্ ভূত্ ! এই চোৰ-সোমোৱা দিন ধৰি আজিলৈকে যি যি হৈছেমানে আটাইবোৰেই বিশ্বয় মানিবলগীয়া কথা!

প্ৰহৰী।—উঃ! তথাপি যে বজাই নপতিয়ায়! তাতে হে মৰিছোঁ! উলটি আমাৰ গাত হে লাগেহি জগৰ! সঁচা কলেও মৰোঁ, মিছা কলেও মৰোঁ! কেনিও বইখা নাই!

চোৰাং।—বইখা নাই বুলি মই আগেয়েই ধৰি থৈছোঁ। তহঁতে হবলা জীয়াই থাকিবলৈ পাবি বুলি ভাবিছ?

ছব্বী—ও—হঁ, নাই, নাই, নাই, জীবনত আক ভেবেগা মাট। গোটেই-
খন তেজেবে বোকা হল! তাব উপবি তেজেবে নৈ বৈ গৈছে।
গোটেই মাহুহ-হুহুহ তেজেবে বাঙলি! তথাগিত্তো নেবে যুপাই।

প্রহৰী—এবা, আমাৰ কেনিও বইখা নাই। বজাই এবিলেপ বণে নেবে।
চোবাং।—নকবি আক ককাইহঁতৰ। যোৱা ছদিনৰ ছখন বণত কিমান
বগুৱা যে পবিল তাব লেখ নাই। গোটেই তেজেই তেজ! তেজেই
তেজ !!

ছব্বী।—ইমানতে বিস্ময় মানিছহঁক, আচলখন বণ লাগিবলৈ আছেই
এখন। সেইখনেবে তিনিবাবে নিবাব হলে চাবিচোন এইখন
কন্যাগুৰ শুচি তেজগুৰ হয় নে নহয়।

প্রহৰী।—চাবলৈ পাম বুলি ভাবিছ হবলা? নিবাব হবলৈ নৌ পাওঁতেই
নিপাত হমহঁক।

চোবাং।—এবা, তেনেহলে বজাব উ'বিলৈ ভয় কৰি মৰিবৰ সকাম নাই;
বণে তাব আগেয়েই আমাক উদ্ধাৰ কৰিব।

ছব্বী।—নাই, নাই, ভাবিবৰ সকাম নাই। বণলৈহে সাজু হব লাগে।
উপজিলে মৰিবই লাগে, তাৰ বাবে ভয় কৰিবৰ সকাম কি?

প্রহৰী।—নাই যদি, নাই; নাই বুলিলে লাপতো বিষ নাই। কিন্তু,
নমৰোঁ আমানে গাত লাগি থকা এই নাইটো (নিজৰ নাইটোত আঙ্গুলি
দি) ছুগুচে নহয়! এতেকতে, নাই বুলিলেই আছে বুলি বুজিবি;
ছথ, বুলিলেই কথ বুলি জানিবি। বুজিছ?

চোবাং।—বুইছোঁ। ঠিক ধৰিছ ককাইটি। গাত নাইটো লাগি থকাৰ
দবে, ছথতো আনদটো লাগি আছে। এতেকতে, এতিয়া আমি
আনন্দ হে কৰিব লাগে। নহয় বাক?

ছব্বী।—হয়, হয় তেনেই হয়। পিচে, এতিয়া আনন্দ নো কিহেবে
কেনেকৈ কৰা হয়?

প্রহরী।—কেনেকৈ, নাজান?—এনেকৈ। (ছুরবীক ঠলামুৰি মাৰি পাক-
ঘূৰণি খুৰাই দিয়ে)

ছুরবী।—উঃ! উঃ! উঃ! দুখ পাই গলোঁ!।

চোৰাং।—ঠিক হৈছে, দুখত আনন্দ কৰ এতিয়া!

ছুরবী।—ইঃ! মাৰ-কিলেবে হে আনন্দ কৰে নে? মই বোলোঁ, কোলাত
বোকোচাত উঠা-উঠি কৰি বং-ধেমালি কৰিছইক। পিচে—

চোৰাং।—বাক, তেন্তে বোকোচাতে উঠোঁ। (লাফ মাৰি ছুরবীৰ
বোকোচাত উঠে)

ছুরবী।—(কেকো-জেকোকৈ) দেখিছ বাক! ই অকল মোক হে পায়!

প্রহরী।—(লাফ মাৰি বোকোচাৰ ওপৰত বোকোচা উঠি) মই বাক দুইকো
পাওঁ। (তিনিওটা বাগৰি পৰি বাগবা-বাগৰি কৰে)

ছুরবী।—(কোনমত্ প্রকাৰে এৰাই ওলাই উঠি) মৰ্ত্তহঁত ডবৰাডবৰিকৈ
নকৰোঁ। মই এনেখন আনন্দ! (ফোঁ—ফোঁকৰে বেগেৰে গুচি যায়)

প্রহরী।—হেৰ' ভাইটি! নায়াঁবি, ববি, নোঁ হয়, আক আছে। (পিচে
পিচে খেদি যায়)

চোৰাং।—হেৰও, ককাইটিহঁত! ববি, ববিইক, তিনি নহলে আনন্দৰ
চকটো নবহে; ময়ো গৈছোঁ। ববি, ববি (সবেগে প্রস্থান)

তৃতীয় গর্তাঙ্ক ।

—:০:—

দৃশ্য.—কণ্ঠাপুৰ, বন্দীশাল ।

(বন্দী অনিৰুদ্ধ কুমাৰ আৰু উষাদেবী)

উষা ।—(বন্দীশালৰ দুৱাৰমুখৰপৰা) হাঁয় ! হাঁয় ! প্ৰাণধন মোৰ ! এনুৰা
 দুৰ্গতি তোমাৰ মোৰেই কাৰণে ! কাল হলে হাঁয়, অভাগিনী মই !
 কি মোৰ কপাল !

অনিৰুদ্ধ ।—(হঠাৎ উষাদেবীক দেখি) ইকি ! প্ৰিয়া মোৰ ?—প্ৰাণেশ্বৰি !

উষা ।—(প্ৰাণকাতৰে) প্ৰাণেশ্বৰ !

অনিৰুদ্ধ ।—কিয় তুমি অকলে ইয়াত ? কিয় কৰাঁ মোৰ হস্তে খেদ ? কিয়
 বা কাৰণ হবাঁ অপৰৰ কাৰ্য্যহেতু তুমি ? কিয় বোলাঁ এনুৰা দুৰ্গতি ?
 কি বুলি ভাবিছাঁ তুমি ? নোহে ই দুৰ্গতি ; ভাবোঁ সদগতি বুলি ।
 অস্তঃপুৰৰপৰা নেদেখাঁ যে বাহিৰৰ বিকট ব্যৱস্থা ।

উষা ।—নালাগে মোক যুক্তিতৰ্ক প্ৰাণেশ্বৰ । ময়ে যদি সখী চিত্ৰলেখক
 দ্বাৰাৰতীলৈ পঠিয়াই ননালে হেঁতেন আপোনাক ইয়ালৈ, তেনেহলে
 আপোনাৰ এনুৰা বিলাই হবলৈ কেমেকৈ পায় ?

অনিৰুদ্ধ ।—কিনো কোৱাঁ, প্ৰিয়া হেৰা, কি বিলাই দেখিছাঁ মোৰ ? পুৰুষ
 মই । তাতে ক্ষত্ৰিয় সন্তান । এনেকুৱা দশা-ব্যৱস্থা আমাৰ চৰিত্ৰত
 সততে লগা আছেই ।—এই সুখ, এই দুখ ; এই যোগ, এই বিয়োগ !
 এইবোৰ সংসাৰৰ ছঁয়াময়া লীলাখেলা মাথোন ! এয়ে আছে বুলিয়েই হে
 সংসাৰত মানুহ গুৰু ; নতু, একাকাৰ সংসাৰ-মকত মানৱনিবাস নিতান্ত
 নীৰস আৰু অসহ হ'লহেঁতেন । নকৰিবাঁ, মোৰ প্ৰেমৰ পুতলি ! ই এটা
 ছেদ মাথোঁ, বিচ্ছেদ নহয় । হত শ নহবাঁ ; অনতিপলমে মিলিম পুত্ৰ দুয়ে ।

উষা।—কিনো কম, হে নাথ, বুদ্ধনি নামানে প্রাণে ! তথাপিতো অস্তবত
এচেবেঙা আশাৰ পোহৰ পৰিছে দেখোন । নগবত যাদবী আৰু দানবী
পক্ষৰ মাজত তয়াময়া বণ লাগিছে । বণত অগণন নব পৰিছে । নব-
বক্তেৰে নগৰ প্ৰাৰিত হৈছে । নবশোণিতেৰে নৈ বৈ গৈছে !

অনিকন্ধ।—পিচে ? তোমাৰ অস্তবত আশাৰ পোহৰ বিবিঙ্গিল কেনেকৈ,
বা কি বাবে ?

উষা।—প্ৰাণনাথ ! লক্ষ্য কৰি আহি আছোঁ, অদ্যাপি আমাৰ পক্ষবেই
জয় ।

অনিকন্ধ।—কোন্ পক্ষৰ ? যাদব নে দানব পক্ষৰ ?

উষা।—(আচলেৰে চকু-মুখ ঢাকি উচুপি উচুপি) ই মোৰ কপাল !
আজিও মোৰ পক্ষ কোন্ সুবুদ্ধিলে প্ৰাণেশ্বৰে ! দানব জীয়াবী মই ।
জীয়াবী হিচাপে দানব পক্ষই মোৰ পক্ষ । কিন্তু, হে নাথ ! আজি তো
আৰু মই দানব জীয়াবী নহওঁ ; আজি যে মই যাদবী বোৰাবী । নহওঁ
নে ?—কণ্ডক । আগেয়ে এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিয়ক । কি যে নিদাকণ প্ৰশ্ন
হাঁহ !—নমৰি জীয়াই আছোঁ মই !

অনিকন্ধ।—(প্ৰকৃতিস্থ হৈ) ক্ষমা কৰা প্ৰাণেশ্বৰি ! তৰ্কিব নোৱাৰি কিযে
নিদাকণ অপৰাধ লগালেঁ ! অহঃ, সেইবাবে মোৰ প্ৰাণত অসহ অনু-
তাপ উতলিছে । ক্ষমা বিনে শাস্তি নাই প্ৰিয়া ! ক্ষমা কৰাঁ ।

উষা।—(লাজত তলমূৰ কৰি) হে নাথ ! কোনে কৰে ক্ষমা কাক ? হে
প্ৰভো ! এই দাসীয়ে যে সমস্তকে সঁপিলোঁ এই শ্ৰীচৰণত । এতেকে,
এতিয়া নিজকে নিজে ক্ষমিলে হে হুৰ । ক্ষমা কৰিবলৈ মোৰ ক্ষমতা
নাই !

অনিকন্ধ।—(আপোনা-আপুনি) কিযে কথাৰ বাক্ষ মোৰ সাদৰী প্ৰিয়াৰ !
(ফুটাই) কিস্তিমাত ! প্ৰিয়া হেৰা, কি দিম উত্তৰ ?

এটি গঞা।—(বিতত হৈ লৰি) তেজ ! তেজ ! তেজ ! তেজ ! (প্ৰস্থান)

অনিকন্ধ।—কি কৈ যায়, সৌ গঞাজনে ?

উষা ।—নাথ । বণৰ কথা কে কৈ গৈছে সি । বণত অসংখ্য নবৰ অজস্র
বক্তপাত দেখি সি বিস্ময় মানি আতুৰ হৈ লৰি পলাইছে দেখি !

অনিকন্ধ ।—অহ ! নাপালে । মই যোগ দিবলৈ এনেখন বণত ! ভাগ্যহীন
মই ! নাপালে । তেজেৰে বাঙলি হবলৈ মই !

উষা ।—আক্ষেপৰ কাৰণ নাই নাথ ! আপুনিযেইচোন এই বণৰ মূল যোদ্ধা ।

অনিকন্ধ ।—সঁচা প্ৰিয়া ! তথাপি নপলালে তৃষ্ণা মোৰ । বাক, প্ৰাণেশ্বৰি !

পাবা নে কব, কোন্ কোন্ যাদব যোদ্ধাই যোগ দিছেহি এই বণত ?

উষা ।—প্ৰাণেশ্বৰ ! দেখা নাই, শুনিছোঁ ; মোৰ ককা-শহুৰযুগল বাম-কৃষ্ণ,
শহুৰ-দেৱতা প্ৰহ্লাদ কোৰ্বৰ, আমাৰ ঘাই সেনাপতি সাত্যকি, আমাৰেই
যাদৱবাহিনীৰ গুৰি ধৰোঁতা অনাধৃষ্টি আৰু আমাৰ আগবুৰা সুপৰ্ণ
মহাবীৰ এই সকল প্ৰমুখ্যে ভালেমান যাদৱ যোদ্ধাই এই মহাবণ ভাগে
ভাগে চলিছেহি । তাৰোপৰি, আমাৰ মাতামহীৰ পিতৃদেৱতা ভীষ্মক
বজাদেৱৰ ৰাজ্য কুণ্ডিল নগৰৰপৰাও আহি ভালেমান বাছকবনীয়া
যোদ্ধাই আমাৰ ফলীয়া হৈ এই বিচক্ষণীয়া বণত প্ৰাণটাকি যোগ
দিছেহি ।

অন্যতম গঞা ।—(উধাতু খাই লৰি) উঃ ! উঃ ! উঃ ! তেজ ! তেজ !

তেজ ! তেজ ! তেজেৰে নৈ বৈ গৈছে ! তেজেই ডোঙা বান্ধি বিল

হৈছে ! (যুবে-কপালে হাত দি) হৰি ! হৰি ! হৰি !

(সবেগে প্ৰস্থান)

অনিকন্ধ ।—উঃ ! অত বক্তপাত ! মই কি জানি বিনাবক্তপাতে বণজয়

লাভ কৰিলোঁ হেঁতেন ।

উষা ।—নহব নো কিয় নাথ ! এঠাইত তো নহয়, ঠায়ে-ঠায়ে ভাগ-ভাগ হৈ

নেতাৰ্গে বণ চলিছে । তৰুপৰি, কেইবা ঠাইতো যাদৱ আৰু দানৱ

বাহিনীয়ে জুম-জুম কৈ যুদ্ধ কৰিছে ! গোটেই চহৰ তেজেৰে বোকা হৈ

গৰিছে । দেখি-শুনি হিয়া বিদৰি গৈছে, নাথ !

অনিকল্প ।—আমাৰ কবিবৰ কি শক্তি আছে প্ৰিয়া ! সকলো ইচ্ছাময়
ইচ্ছা ! আমি ছয়ো হলে । তাৰ নিমিত্তকাৰণ !

(ছুৰবীৰ প্ৰবেশ)

ছুৰবী ।—(উষাদেৱীৰ প্ৰতি কাণ্ডবাণকৈ) আইদেউ ! আইদেউ ! বইখা
কৰক ! পালেহি, পালেহি সোৱা বিষয়া দোতা । হৈছে আৰু আইদেউ,
ইমানতে আঁতৰ হওক । মই বন্দীক বইখা কৰক ।
উষা ।—বাক, ভয় নাই তোৰ । মই আছে । নোৱাৰে কেৰে একো কবি

শোক মোৰ আগত ।

ছুৰবী ।—[ভৰিত দীঘল দি পৰি] নহয়, আইদেউ ! বইখা কৰক বন্দীক,
আঁতৰ হওক । নহলে, মৰিলে । নিগমে মই আজি !

অনিকল্প ।—প্ৰিয়া । সি ঠিক কৈছে । এই বিষয়ত বজাৰ আদেশত বাৰে
বিষয়াই আন কাকো নামানে ।

উষা ।—(ছুৰবীক আশ্বাস দি) তথাপি, মই আছোঁমানে তই
নকৰিবি ; বিতত্ৰ নহবি ।

ছুৰবী ।—(অস্থিৰ হৈ) নহয়, আইদেউ ! সেই কথাই গা নৰয় । পালেহি,
গা পালেহি ! মৰিলে । মৰিলে । নিগমে ডুবিলে । মই !

উষা ।—(কুমাৰৰ প্ৰতি সতৃষ্ণ চকুৰে চাই) বাক, আহোঁ হে এতিয়া নাথ !
আহিমগৈ আকোঁ ।

(উষাদেৱীৰ প্ৰস্থান)

ছুৰবী ।—বইখা পৰিলে । বুপাই ! উঃ, উঃ, উঃ ! খিতাতে মৰিছিলোঁ
আজি ! একে ঘাপে তিনটুকুৰা কৰিলেহেঁতেন আজি মোক !

(বেগেৰে প্ৰস্থান)

চতুর্থ গর্তীক ।

দৃশ্য—কন্যা পুৰ, হৰিহৰ-বৰ্ণক্ষেত্ৰ ।

(হৰিকপী শ্ৰীকৃষ্ণ আৰু হৰকপী বাণ বজা)

বাণ ।—[কদ্রকপী হৰৰ বেশেৰে] ধন্য মোৰ তপস্যা ! ধন্য মোৰ বৰলাভ !
তাৰ ফলস্বৰূপ মোৰ সংকল্প ক্ৰমাৎ কাৰ্য্যত ফলিয়াই আহিছে ; মোৰ
বহুকালৰ বাঞ্ছিত বৰ্ণ লাভ হৈছে । এই বৰ্ণত সমুখীন হবলৈ আছি
মোৰ এই হৰকপ ধাৰণ । হৰকপী মই আজি মুহূৰ্ত্ততে ত্ৰিভুবন ত্ৰিনিব
পাৰো, সামান্য মানৱ দ্বাৰকানিবাসী কৃষ্ণ কোন্ কুটা ! স্বয়ং শ্ৰীহৰি
লগত লৰিব পৰাকৈ হৰশক্তি লাভ মোৰ আজি । আজি মই এই ত্ৰিশূল
আৰু এই বজ্ৰধ্বজৰ দ্বাৰাই ব্ৰহ্মাৰ সৃষ্টি সমূলকৈ সংহাৰ কৰিম ; বাণক,
দেখো, সৃষ্টিপালক বিষ্ণুৱে বাখে কি সাধ্যে ।

(হৰি সদৃশ শ্ৰীকৃষ্ণৰ প্ৰবেশ)

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—(হাঁহি হাঁহি বাণ বজাক নিৰীক্ষণ কৰি) এ, হে ! নাৰ্কাং
কদ্রকপী হৰ ! কিবা অৰ্থে ই বেশ তোমাৰ ?—সৃষ্টিনাশ হেতু ?
নিদিওঁ নাশিব সৃষ্টি ! সৃষ্টিৰ টাহী এটিকো নাশিবলৈ ছেগ এৰি নিদিওঁ ।

বাণ ।—(হস্তাৰ ছাৰি) ওঁ হুঁ ! নিদিবাঁ এৰি ছেগ ? দিবাঁ বৰ্ণ হৰ স'তে ?
ভাস্ত তুমি আজি !

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—(হাঁহিমুখে) বাণ ! ভাস্ত তুমি, নহৌ মই । হৰকপ ধাৰণ
কৰিলেই যে হৰ হৰ পাৰি এই ভ্ৰান্তিত, হেৰা মহাস্বৰ, তুমি মহাভাস্ত ।

বাণ ।—(প্ৰজ্বলিত হৈ) নাজানা নে, কৃষ্ণ, তুমি মোৰ তপস্যাৰ ফল ?
তপস্যাৰ ফলত মোৰ অজেয় বল লাভ বুলি ? সেই বলৰ অদ্ভুত শক্তিতে
ত্ৰিভুবন জয় কৰিবলৈ মই শক্তিবান বুলি নাজানো নে ? আৰু, তুমি
নাজানো, আসন্ন সময়ত মই কদ্রকপে যাকে য'তে পাওঁ সংহৰিব পাৰোঁ
বুলি ?

শ্রীকৃষ্ণ ।—(ইতি কিং কবি) বাক, মোকে পাইছাঁ ইয়াতে, সাহাৰাঁ মোকে
আগেয়ে ; পাচেও নাশিবাঁ ব্ৰহ্মাৰ সৃষ্টি !

বাণ ।—(ক্ৰোধাক হৈ) কি ব্যঙ্গ কৰাঁ ক্ষুদ্ৰকায় কৃষ্ণ তুমি মোক ?
নিষ্কপিলেঁ। এই বজ্ৰাস্ত্ৰ মোৰ, সই। বাক চাওঁ,—(বজ্ৰাস্ত্ৰ নিষ্কপ ;
কৃষ্ণচক্ৰৰ দ্বাৰাই খণ্ড-বিখণ্ড হৈ পৰে)

শ্রীকৃষ্ণ ।—(শ্বিৰ-গন্তীৰস্বৰে) ইবাৰ আমাৰ পাল । চস্তালিবাঁ বাণাস্বৰ,—
(কৃষ্ণদেৱে সুদৰ্শন চক্ৰ নিষ্কপ কৰে ; বাণ মাটিত পৰি মুৰ্ছা যায়)

(বাম, প্ৰহুয়ম আৰু সাত্যকিৰ প্ৰবেশ)

ধাম ।—(নাঙ্গলৰ আঁকুহি লগাই মুৰ্ছিত বাণক লুটিয়াই ধৰি) অস্ত
ইমানতে ?

প্ৰহুয়ম ।—এয়ে তেওঁৰ অজ্ঞেয় বৰলাভৰ ফল !

সাত্যকি ।—অহঃ ! হৰিৰ হাতত হৰৰ পতন !

শ্রীকৃষ্ণ ।—পৰা নাই অস্ত । আছে আৰু । উঠাঁ বাণ । লোৰাঁ তোমাৰ
বাছনি বাণ এটি-এটিকৈ । তোমাৰ বণতৃষ্ণা পৰিতৃপ্ত নহয়মানে উঠি
উঠি লাগি থকা ; তাৰ নিমিত্তে মই ছেগ দি থাকিম । উঠাঁ, উঠাঁ বাণ ।
লোৰাঁ অন্য বাণ ।

বাণ ।—(বাঘৰত গুজৰি উঠি) নাভাবিবাঁ, কৃষ্ণ, তুমি সহস্ৰ অস্ত্ৰ মোৰ
নিঃশেষ হল বুলি । দেখিছাঁ এই (ত্ৰিশূল দেখুৱায়) মহাস্ত্ৰ অদ্যাপি
বিদ্যমান । হৰদণ্ড এই কালাস্ত্ৰক অস্ত্ৰ ব্যৰ্থ কৰে, সাধ্য কাৰ জগতত ?

শ্রীকৃষ্ণ ।—হেৰা, বাণাস্বৰ । তুমি মোহবশত অনৰ্থক গৰ্জ্জন কৰিছাঁ ! সূৰে
কদাপি বৃথা গৰ্জ্জন নকৰে ; অস্বৰ হৈ তৰ্জ্জন-গৰ্জ্জনেই সাৰ । আই,
পুনৰপি মোৰ সমুখীন হৈ তোমাৰ আত্মদস্তৰ প্ৰমাণ লোৰাঁহি । হেৰা,
দিতিনন্দন ! তুমি বিস্তৰ অসম্বন্ধবাক্য প্ৰয়োগ কৰিছাঁ । যদি বাক্য ব্যৱ
কৰিয়েই যুদ্ধত জয় লাভ কৰিব পাৰি, তেন্তে অস্ত্ৰ ক্ষয় কৰাৰ প্ৰয়োজন
নাই, আৰু তেনেহলে তোমাৰেই জয় নিশ্চয় । কিন্তু, সন্মুখ-সংগ্ৰামত

সেই কথা নবজে । লোৰী, অস্ত্র লোৰী ; হয় মোক ভয় কৰাঁহি, নহয়
বহুধাতনত চিবকাললৈ অবাঞ্ছথে শয়ন কৰাঁহি ।
(বাণ-কৃষ্ণ যুদ্ধার্থে উদ্যত ; দেৱৰ্ষি নাবদৰ প্ৰবেশ)

নাবদ ।—(শ্ৰীকৃষ্ণৰ প্ৰতি কৰষোৰকৈ) হে শ্ৰীকৃষ্ণকপী শ্ৰীহৰি ! হে
সৃষ্টিপালক শ্ৰীবিষ্ণো ! ষোষ সম্বৰণ কৰোক । সৃষ্টিৰ কল্যাণার্থে
সাম্যৰূপ ধাৰণ কৰোক । (বাণৰ প্ৰতি) হে বাণকপী হৰ-মহেশ্বৰ ! হে
সংহাৰশক্তি কৰ্ম শঙ্কৰ ! শাস্ত হওক । ক্ৰান্ত হওক । উভয়তঃ
আত্মমায়া উপলব্ধি কৰোক । দিব্যৰূপ ধৰি দিব্যজ্ঞানেৰে দুইকো দুয়ে
বুজি চাওক । হে অভেদাত্মা ঈশ-বিশ্বযুগল ! নিজগুণে প্ৰকৃতিস্থ হৈ
গমি চাওক, বিষ্ণু শিৱৰূপ আৰু শিৱ বিষ্ণুৰূপ ; দুইবো কোনো প্ৰভেদ
নাই, দুয়ো মঙ্গলময় ।

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—হে দেৱৰ্ষি ! আপুনি যি ভাৱেই ব্যাখ্যা নকৰক, সৃষ্টিস্থিতিয়েই
মোৰো লক্ষ্য ।

বাণ ।—সৃষ্টিবৈৰী নহওঁ যদিও, সাময়িক সংহাৰ কৰ্ম মোৰ পিতৃধৰ্ম ; তাৰ
অন্যথায় মোৰ অধৰ্ম্মাচৰণ ।

নাবদ ।—হে ঈশ-বিশ্বযুগল ! অৱধান কৰোক । যি আদি-মধ্য-অস্ত্যবিহীন,
যি অক্ষয় আৰু অব্যয়, সেই হৰিহৰাত্মক ৰূপ আজি আপোনাৰ সৰ্বত
বিৰাজমান । সৃষ্টি, স্থিতি, লয় এই তিনি ৰূপৰ শেষোক্ত দুয়েই হৰি আৰু
হৰ । ব্ৰহ্মাৰ সৃষ্টি, বিষ্ণুৰ পালন আৰু শঙ্কৰৰ সংহৰণ ধৰ্ম্ম । সেই বিষ্ণুৱেই
হৰি, আৰু শঙ্কৰেই হৰ । ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু, শঙ্কৰ মূলত তিনিও এক শক্তি ।
উপস্থিত ক্ষেত্ৰত সৃষ্টি কৰ্ত্তা ব্ৰহ্মাক পৃথকাই ধৰিলেও, বিষ্ণু শঙ্কৰৰপৰা
আৰু শঙ্কৰ বিষ্ণুৰপৰা পৃথক নহয় । সেই হেতুকেই পূৰ্বে কৰ্ম আৰু
উপেন্দ্ৰ এসময়ত একত্বপ্ৰাপ্ত হৈছিল । এতেকে, মিলিতদেহ কৃষ্ণ আৰু
কৰ্মক নমস্কাৰ ; হৰি আৰু হৰক নমস্কাৰ ; ষ্টিনেত্ৰক নমস্কাৰ,

তিনেত্রক নমস্কাৰ ! প্ৰাৰ্থনা কৰে, যেন ইমানতে দুয়ে ক্ষান্ত হৈ উঠে।

আত্মগীলা অক্ষুণ্ণ ৰাখে।

শ্ৰীকৃষ্ণ।—মাষ্টি মহি দেৱৰ্ষি !

বাণ।—তৃপ্ত হ'ল বণতৃষ্ণা মোৰ। বাঞ্ছে। ময়ো শান্তিবক্ষা।

নাৰদ।—হে মহাসুৰ বাণ ! আপুনি সহস্ৰভুজ গুচি দ্বিভুজ হোৱা বাবেও
আচৰিত নহব। পূৰ্বেও সহস্ৰবাহু কাৰ্ত্তবীৰ্য্য এক মহাসমৰত শ্ৰীৰাম-
চন্দ্ৰৰ দ্বাৰাই দ্বিবাহু হৈছিল। (শ্ৰীকৃষ্ণৰ প্ৰতি) হে প্ৰভো ! এতিয়া
হৰিহৰ সন্মিলনৰ যুগৰূপ দৰ্শন কৰি পৰিতৃপ্ত হবলৈ বাঞ্ছা কৰে।

(শ্ৰীকৃষ্ণ আৰু বাণ বজা পৰম্পৰৰ আলিঙ্গন)

শ্ৰীকৃষ্ণ।—এতিয়া বন্দীশাললৈ যোৱা হওক। এই বেলাতে কুমাৰক মুক্ত
কৰি আনোঁগৈ। ইতিমধ্যে যথাবিধি সন্ধিস্থাপন ঘোষণা কৰা হওক।

(সকলোৰে প্ৰস্থান)

—:—

পঞ্চম গৰ্ভাস্ক।

—:—

দৃশ্য,—কন্যাপুৰ, উষা-টোল, কন্যাসম্প্ৰদান যজ্ঞ।

(বলৰাম, প্ৰহুয়, সাত্যকি, সুপৰ্ণ, অনাধৃষ্টি প্ৰমুখ্যে যাদৱবৰ্গ এফালৰপৰা,
আৰু কুস্তাণ্ড, জৰ, বোদ্ৰ প্ৰমুখ্যে দানৱবৰ্গ আনফালৰপৰা প্ৰবেশ কৰি
দুয়োদল সানমিহলি হয়হি ; তৎপূৰ্ববেপৰা পুৰোহিতে কন্যা-সম্প্ৰদান
যজ্ঞৰ কাৰ্য্যত তৎপৰ থাকে।)

কুস্তাণ্ড।—অহ, কিনো শুভদিন আজি আমাৰ ! হৰিহৰ সন্মিলন ! শৈব-
বৈষ্ণৱ একাকাৰ সম্বন্ধিত হয় আজি যাদৱ-দানৱ ! দানৱীকুমাৰী হয়
আজি বিবাহিতা যাদৱ কুমাৰ স'তে !

সুপৰ্ণ ।— ইচ্ছাময়ৰ ইচ্ছা ! ঈশ্বৰৰ অভিপ্ৰেত কাৰ্য্য ঈশ্বৰেই কৰাইছে ।
 জ্বৰ ।— স্বৰূপ কৈছে আপুনি । কুমাৰ-হৰণ আৰু উষা-হৰণ তাৰ
 নিমিত্তকাৰণ মাথোন ।

বৌদ্ধ ।— সঁচা । হৰিহৰ বনে আজি অতিপূবৰপৰা অতিপছিমলৈকে
 ভাৰতক একাকাৰ কৰিলে ।

সাত্যকি ।— আৰু সঁচা, ইয়াৰ পাচত, আগলুক বণক্ষেত্ৰ-মহাৰণৰ দ্বাৰাই
 ভগবান শ্ৰীকৃষ্ণদেৱে অতিউত্তৰৰপৰা অতিদক্ষিণলৈকে ভাৰতত অনতি-
 পলমে একছত্ৰাধীন ধৰ্মৰাজ্য স্থাপন কৰি একত্বৰ চৰম চিন্ দেখুৱাব ।
 (উষা দেবীক কন্যাসাজেৰে স্তম্ভিত কৰি লৈ, বিয়া-নাম গাই গাই,
 শ্ৰেষ্ঠা-চিত্ৰলেখা প্ৰমুখ্যে সখীসৱে শোভাযাত্ৰাৰে প্ৰৱেশ কৰে ; পৰবৰ্ত্তী
 ভাৰবীয়াবৰ্গ আহি প্ৰবেশ নকৰালৈকে একেৰাহে বিয়ানাম গাই থাকে)

বিয়ানাম ।

এ, বাণৰে জীয়াৰী আই এ,

এ, স্বামী বৰিবলৈ যায় এ,

এ, গন্ধপুষ্পৰ মালা লৈ এ,

এ, স্বামীকে বৰিব গৈ এ ॥

ত্ৰৈলোক্য মোহিনী, গজেন্দ্ৰগামিনী,

বাণ বজাৰে বালা (এ) ।

সমাজত গই, মেকত উদয়,

যেন চন্দ্ৰমাৰে কলা (এ) ॥

স্বৰ্গৰেপৰা কিবা, আহিলে উৰ্ব্বাণী,

কিবা অপেশ্বৰী হেমা (এ) ।

ইন্দ্ৰৰে ইন্দ্ৰানী, চন্দ্ৰৰে ৰোহিনী,

কিবা ৰতি তিলোত্তমা (এ) ॥

বাণবে জীয়াবী, সৰ্ব্বাঙ্গ সুন্দৰী,
বহিব কেপ কৰা পাৰি (এ)।

একাষতে বহি, অনিৰুদ্ধ কুমাৰে
বব ধনুশৰ ধৰি (এ) ॥

সৰ্ব অলঙ্কাৰে সৰ্বাঙ্গ জলিছে,
নেপূৰে ধৰিছে তুলি (এ)।

অনিৰুদ্ধ কোৰঁবে ধনুশৰ ধৰিছে,
কোনোবাই হৰিব বুলি (এ) ॥

ওৰে গছতে মোৰে বাহে ললে,
আমি পাৰি দিম খাৰা (এ)।

সৰ্বতিকাললৈ কুমাৰী তোমাৰে,
কুমাৰ, লৈ ঘৰলৈ যাৰা (এ) ॥

(শ্ৰীকৃষ্ণ, বাণ বজা, অনিৰুদ্ধ আৰু নাৰদৰ প্ৰবেশ)

নাৰদ।—হে সাধৱী সতী উষাদেবি ! তুমি যিভাৱে সখীপৰিবৃত্তা হৈ আহিছা
(সোঁপাশে প্ৰজ্ঞা, বাৰেঁ চিত্ৰলেখা, পিচত সখীয়াসকল) সেইভাৱেই মূল
শাৰীত থিত্ লোৱা। হে যাদৱবৰ্গ ! আপোনালোকে মূলশাৰীৰপৰা
সোঁৱে ওলমি শাৰী পাতক। হে দানৱগণ ! আপোনাসবে মূলশাৰীৰপৰা
বাৰেঁ যাদৱবৰ্গৰ সমুখীন হৈ লানী পাতি বওক।

(নাৰদৰ দিহামতে সকলোটিয়ে থিত্ লয়)

নাৰদ।—হে স্নমবেত্ত নব-নাৰীমণ্ডলি ! আপোনাসকল সবাৰবে বিদিতাৰ্থে
মই পুনৰপি জ্ঞাপন কৰোঁ।—কুমাৰী উষাদেবী! কুমাৰ অনিৰুদ্ধৰে সৈতে
ইতিপূৰ্বতে গান্ধৰ্ব প্ৰথানুযায়ী দাম্পত্য সূত্ৰেৰে সংলগ্ন হৈ বৈছে;
এতিয়া মাথোন সিবিলাকৰ বীৰ্য্যাক্ষ বিবাহ সম্পাদিত হব। সেই অৰ্থে
মই সম্প্ৰদান ক্ৰিয়া বিধিবতকৈ আৰম্ভ কৰি দিওঁ। আনুষ্ঠানিক উৎসৱ

ক্রিয়াদি যথাস্থানত আপোনাসবে মনোমতকৈ সম্পাদন কৰিব ঠগ।
 এতিয়া, আহক, দানবৰাজ বাণেশ্বৰ, আপুনি কন্যাদাতা হৈ কুমারী
 উষাদেবীক কুমাৰ অনিকন্ধৰ কৰত অৰ্পণ কৰোকহি। (যথাবিধি
 মন্ত্ৰোচ্চাৰণ কৰে)

বাণ।—(নাৰদৰ প্ৰতি) হে দেৱৰ্ষি! আপোনাৰ দৈবিক বিধান
 শিবোধাৰ্য্য। (বাওঁহাতেৰে উষাদেবীৰ সোঁহাতত ধৰি ধীৰে ধীৰে
 গৈ নাৰদৰ কাষত থিয় দিয়ে)

নাৰদ।—(বাওঁহাতেৰে কুমাৰ অনিকন্ধৰ সোঁহাতত ধৰি ধীৰে ধীৰে আগ-
 বঢ়াই আনি) কন্দৰ্পতনু কুমাৰ অনিকন্ধ ! তোমাক বতিকায়া কুমারী
 উষাদেবীক দানবৰাজ মহেশ্বৰ বাণ বজাই সম্প্ৰদান কৰিছে; তুমি সাদৰে
 গ্ৰহণ কৰাঁ।

অনিকন্ধ।—হে মুনিৰাজ ! আপোনাৰ অনুজ্ঞা শিবোধাৰ্য্য। মই দানবৰাজৰ
 কন্যাদান গ্ৰহণ কৰিবলৈ সৰ্বান্তঃকৰণে সষ্টম হৈছোঁ।

(নাৰদে পাতি ধৰা অনিকন্ধৰ সোঁহাতৰ ওপৰত বাণ বজাই উষাদেবীৰ
 সোঁহাত স্থাপন কৰি ধৰে ; নাৰদ মুনিয়ে সম্প্ৰদানৰ মন্ত্ৰোচ্চাৰণ কৰে ;
 আৰু গোপিনীসকলে উকলি দিয়ে।)

নাৰদ।—(অনিকন্ধৰ প্ৰতি) হে কুমাৰ ! বোলাঁ, স্বস্তি বোলাঁ।

অনিকন্ধ।—(অতি শুদ্ধচিত্তেৰে) স্বস্তি ! (উকলি)

নাৰদ।—(উষাদেবীৰ প্ৰতি) হে কুমাৰি ! তুমি স্বামীগুরুক যথাসংকাৰে
 হৃদয় উৎসৰ্গ কৰা।

উষা।—(অনিকন্ধ কুমাৰক সেৱা কৰে)। (উকলি)

নাৰদ।—(অনিকন্ধৰ প্ৰতি) হে কুমাৰ ! এইবেলা তোমাৰ শহুৰদেৱাক
 সন্ততি প্ৰণিপাত কৰাঁ। (অনিকন্ধই বাণ বজাক প্ৰণিপাত কৰে)।

বাণ।—(অনিকন্ধক দাজি ধৰি আলিঙ্গন কৰি) বাছা মোৰ ! নাজানি
 বিস্তৰ কষ্ট দিলেঁ। সকলো পাহৰি পেলাবাঁ যেন। আশীৰ্বাদ কৰোঁ,
 তোমালোক জী-জোবাই ছুয়ে দীৰ্ঘজীৱন লাভ কৰি সুখৰ সংসাৰ যাপন
 কৰিবাঁ।

নাৰদ ।—মোৰ কৰ্তব্য সম্প্ৰতি ইমানতে অন্ত পৰিছে । এতিয়া গোপিনী-
সকলৰ কৰ্তব্য সম্পাদন কৰোক ।

(প্রজ্ঞা আৰু চিত্ৰলেখা সখীদ্বয়ে ছপাশে ধৰি ধৰি উষাদেবীৰ হতুৱাই
যাদৱ গুৰুবৰ্গক এজন-এজনকৈ সেৱা কৰায়)

প্রজ্ঞা ।—(বলৰামক সেৱা কৰোৱাই) সখি ! এৰাঁ তোমাৰ পিতামহ
শহুৰ দেৱতাৰ অগ্ৰজ পিতামহ শহুৰ-দেৱতা ।

ৰাম ।—কুশল কৰোক, কল্যাণ কৰোক, স্ত-পুত্ৰৱতী হোৱাঁ । (উকলি)
চিত্ৰলেখা ।—(শ্ৰীকৃষ্ণদেৱক সেৱা কৰোৱাই) হে সখি ! এৰাঁই তোমাৰ
ককা-শহুৰদেৱতা ভগবান শ্ৰীকৃষ্ণ ।

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—পতিপৰায়ণা হোৱাঁ । তোমাৰ পুল্ল যদুবংশধৰ হওক । (উকলি)
প্রজ্ঞা ।—(প্ৰহ্লয় কৌৰৱক সেৱা কৰোৱাই) সখি ! এৰাঁ তোমাৰ শহুৰ-
দেৱতা ; তোমাৰ স্বামীগুৰু অনিৰুদ্ধ কুমাৰৰ জন্মদাতা পিতৃ ।

প্ৰহ্লয় ।—পতিপ্ৰাণা হোৱাঁ । দাম্পত্য স্থখত তোমালোকৰ মধুময় সংসাৰ
হওক । (উকলি)

শ্ৰীকৃষ্ণ ।—হে মুনিশ্ৰেষ্ঠ দেৱৰ্ষি নাৰদ ! এই ছেগতে এজন সুবিজ্ঞ কৃতী
পুৰুষক ৰাজ্যসস্তাৰ দানেৰে মান ধৰিব খোজোঁক । (কুস্তাণ্ডৰ প্ৰতি)
হে মন্ত্ৰিৰাজ, সুশ্বত কুস্তাণ্ড ! তোমাৰ স্বকৃতকাৰ্য্যকলাপৰ বিষয়ে অৱগত
হৈ আমি পুলকিত হৈছোঁক । তাৰে নিদৰ্শন স্বৰূপ তোমাক মই বাণ-
ৰাজ্যৰ অঙ্গীভূত শোণিতপুৰৰ অন্তৰ্গত এই কন্যাপুৰ ৰাজ্যাংশ দান
কৰিছোঁ । তুমি বাণ ৰজাৰ অধীনে এই ৰাজ্যাংশৰ অধিপতি হোৱাঁ ।
আশা কৰোঁ, দানৱৰাজ বাণাস্থৰৰ দ্বাৰায়ো এই প্ৰস্তাৱ পৰিগৃহীত হব ।
বাণ ।—মই পৰম প্ৰীতিসহকাৰে দ্বাৰকেশ্বৰ শ্ৰীকৃষ্ণদেৱৰ এই ৰাজনীতিমূলক
জ্ঞানগৰ্ভ প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰিছোঁ ।

কুস্তাণ্ড ।—(বিনয়ানত হৈ) অযোগ্য যদিপি, মই শ্ৰীহৰি বাসুদেৱৰ অনুজ্ঞা-

বাণ বজ্রা ।

সুচক শ্রীতিদান কৃতজ্ঞচিত্তেৰে আক সন্ততিৰে গ্রহণ কৰি, মহাস্বৰ বাণ
বজ্রাৰ অধীনে কন্যাপুৰৰ শাসনভাৰ গ্রহণ কৰিছো ।

নাৰদ ।—ইমানতে মধুৰেণ সমাপয়েৎ । এতিয়া মিত্ৰকুল দুইৰ প্ৰতিনিধি-
বৰ্গে সংশ্রীতি-বিদায় লোৱালুই কৰি, বৰ-কন্যাৰ শোভাযাত্ৰালৈ সষ্টম
হব লাগে ।

(যাদৱ আৰু দানৱ প্ৰতিনিধিবৰ্গে আদৰৰ আলিঙ্গনেৰে বিদায় লোৱালুই
কৰি শোভাযাত্ৰালৈ সষ্টম হয়)

—:~:—

পটপৰিবৰ্ত্তন ।

(অপেশ্বৰাৰ গীত)

সাহানা—বাঁপতাল ।

তৰুণ অকণে, আহা, কৰুণ কিৰণে ।

শান্তিৰে বুৰায় সৃষ্টি উষাৰ মিলনে ॥

কোটি ব্ৰহ্মাণ্ডৰ ছবি, উদয় কুমাৰ বৰি,

উষা-জেউতিৰে মিলি জীৱনে-মৰণে ।

প্ৰেমৰ চানেকি বয়,—সংসাৰ আনন্দময়—

কুমাৰ-হৰণ স'তে উষাৰ হৰণে ॥

—:~:—

যৱনিকাপাত ।

